VALERII MAXIMI COLLECTANEA,

Id est,

Selecta exempla, quibus vrbis Romæ, exterarúmque gentium facta simul ac dicta memoratu digna continentur.

Quantum emolumenti huic nostræ recenti editioni præstiterit Rob. Constantinus, pag. sequenti patebit.



LVGDVNI,
APVD ANTONIVM GRYPHIVM,
M. D. LXVI.
Cum Priuilegio ad decennium.

12

R. CONSTANTINVS, *antiquißimi codicis ope, totum opus fideliter castigauit, & plurima errata emendauit:*

Idem ταὐτογραφούμενα *curiosè obseruauit, Scriptorum ascriptis nominibus (cùm autor ipse ex alijs decerpsit, aut ex eo Posteri) locísque diligenter indicatis, vt eorum collatio pro Commentarijs amplißimis sufficiat.*

R. CONS

R. CONSTANTINVS, IVRISCONSVLTO PERITISSIMO AEMARO DE VABRES, REGIS À SECRETIS, ἐυχαριστίας ergò SVOS LABORES IN VALERIVM MAXIMVM CONSECRAVIT.

B.

VALERII MAXIMI VITA.

Valerius Maximus ciuis Romanus, Patricio genere natus, omnem pueritiã, & magnam adolescẽtiæ partem literis percipiendis, & honestis artibus dedit. Inde, sumpta virili toga, se contulit ad rei militaris disciplinam, vbi aliquandiu stipendia fecisse, & in Asiam cum Sexto Pompeio nauigasse ipse de se testatur pag. 103. Et de Pompeij amicitia pag. 264. Vnde reuersus, cùm videret se patriæ suæ tam benedicendo, quàm benefaciendo posse prodesse, à quo incepto studio militiæ gloria detinuerat, eòdem regressus, statuit vrbis Romæ, exterarúmque gentium facta, simul ac dicta memoratu digna, vt ipse ait in proœmio, literarum monumentis commendare: quod feliciter, & gloriose consecutus est. Floruit autem Tiberij Cæsaris temporibus, & sub eius imperio hoc scripsit historiæ compendium, cuius etiam numen

innocat

inuocat. Imperatores enim Romani, cùm virtute sua iustè sanctéque gessissent imperium, diuino celebrabantur honore, & in deorum numerum transferebantur: vnde etiam diuos Imperatores appellamus. Genus verò suum paternum à gente Valeria, maternum à Fabia duxisse fertur. Vnde Valerius Maximus ex vtraque familia ei nomen est, de cuius morte certi nihil potest afferri. Ipse autem deprehenditur cum Plinio aliisque non paucis stultissima de mortalitate animæ opinione laborasse.

Obserua pag. 105.

CAPITVM INDEX.

De

LIBRI IX.

VALERII MAXIMI FACTORVM, AC DICTORVM MEMORABILIVM LIBER primus, ad Tiberium Cæsarem.

PROLOGVS.

VRbis Romæ, exterarúmq; gentium facta simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, quàm vt breuiter cognosci poßint, ab illustribus electa autoribus deligere constitui: vt documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi *cuncta complectendi cupido inceßit.* Quis *enim omnis æui gesta, modico voluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis, domesticæ, peregrinæq; historiæ seriem, felici superiorum stylo conditam, vel attentiore cura, vel præstantiore facundia, traditurum se sperauerit?* Te *igitur*

huic cœpto, penes quem hominum, Deorúmque consensus, maris, ac terræ regimen esse voluit, certissima salus patriæ Cæsar, inuoco: cuius cœlesti prouidentia, virtutes de quibus dicturus sum, benignissimè fouentur: vitia seuerissimè vindicantur. Nam si prisci Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt, si excellentissimi vates à numine aliquo principia traxerũt, mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit, quòd cætera diuinitas opinione colligitur: tua, præsenti fide, paterno auitóque syderi par videtur: quorum eximio fulgore multum ceremoniis nostris inclytæ claritatis accessit. Reliquos enim deos accepimus, Cæsares dedimus. Et quoniam initium à cultu deorum petere in animo est, de conditione eius summatim disseram.

DE CVLTV DEORVM.

CAPVT I.

MAiores, statas, solennésque ceremonias, Pontificum scientia: bene gerendarum rerum autoritates, Augurum obseruatione: Apollinis prædictiones, vatum libris, portẽtorum depulsa, Hetrusca disciplina explicari voluerunt: Prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur: cùm aliquid commendandum est, precatione: cùm exposcendum, voto: cùm soluendum, gratulatione: cùm inquirendum,

vel extis, vel sortibus, impertito: cũ solenni ritu peragendum, sacrificio: quo etiam ostentorum ac fulgurum denuntiationes procurantur.

DE CERERE PLACANDA.

Cicero de Diuinatione. De Cerere Ennensi Lactant. Instit. lib. 2. cap. 4.

Tantum autem studium antiquis non solùm obseruandæ, sed etiam amplificandæ religionis fuit, vt florentißima tum, & opulentißima ciuitate, decem principum filij S. C. *singulis* Hetruriæ *populis, percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderētur: Cerer ique, quam more Græco venerari instituerant, sacerdotem à* Velia, *cùm id oppidum nondum ciuitatis nomen accepisset,* Chalcitanam *peterent: vel, vt alij dicunt,* Caliphenum: *ne deæ vetustis ritibus perita deesset* Antistes. *Cuius cùm in vrbe pulcherrimum templum haberent,* Gracchano *interitu pollutum, moniti* Sibyllinis *libris, vt vetustißimam* Cererem *placarent,* Ennam *(quoniam sacra eius inde orta credebant) quindecim viros ad eam propitiandam miserunt.* Item *matri Deûm sæpenumero* Imperatores *nostri, compotes victoriarum, suscepta vota* Peßinuntem *profecti, soluerunt.*

Apud Claudian. legitur. *Aetnea Ceteri proles optata vi-rebat.*

DE METELLO PONTIFICE.

Metellus verò Pontif. Max. Posthumium *Consulem, eundemq́;* Flaminem Martialem, *ad*

bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, vrbe egredi passus non est: religionique summum imperium cessit, quòd tutò se Posthumius Martio certamini commissurus non videbatur, ceremonijs Martis desertis.

DE TIBERIO GRACCHO.

Cicero de Diuinat. I. Et Fenestella cap. 4.

Laudabile XII. *fascium religiosum obsequium: laudabilior quatuor & viginti in consimili re obedientia: à* Tiberio *enim* Graccho *ad collegium augurum literis ex prouincia missis: quibus significabat se, cùm libros ad sacra populi pertinentes legeret, animaduertisse vitio tabernaculum captum. comitijs consularibus, quæ ipse fecisset. eáque re ab auguribus ad senatum relata, iussu eius* C. Figulus *è* Gallia, Scipio Nasica *è* Corsica Romam *redierunt, & se consulatu abdicauerunt.*

DE P. CAELIO, M. CORNELIO.

Consimili ratione pòst P. Cælius, *Marcus* Cornelius, M. Cethegus, *&* C. Claudius *propter exta parum curiosè admota aris deorum immortalium, varijs temporibus, bellisque diuersis, Flaminio abire iussi sunt, coactique etiam.*

DE SVLPITIO.

Plutarch. in Marcello.

At Sulpitio inter sacrificandum è capite apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.

DE FABIO MAX.

Plutarch.in Marcello:Plinius lib. 8. cap.57.

Occentúsque soricis auditus, Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi causam præbuit.

DE PVBLIO LICINIO.

Liuius lib.8. Secun. belli Punici.

Adijciendum his, quòd P. Licinio Pontifici Max. virgo Vestalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis custos fuisset, digna visa est, quæ flagro admoueretur.

DE VIRGINE AEMILIA.

Maximè verò virginis Aemiliæ disciplinam, extincto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ numen præstitit: qua adorante, cùm carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subitò ignis emicuit.

DE MARCELLO, ET templo Honoris.

Liuius belli Punici lib. 7. Plutarch.in Marcello.

Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendóque pertinax eorum indulgentia Deorum semper excubuit, quòd tam scrupulosa cura, paruula quoque momenta reli-

gionis examinari videntur: quia nunquam remotos ab exactißimo cultu ceremoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimanda est. In qua cùm Marcellus quintum Consulatum gerens, templum Honori, & Virtuti, Clastidio prius, deinde Syracusis potitus nuncupatis debitum votis consecrare vellet, à collegio pontificum impeditus est: negante vnam cellam duobus Dijs rectè dicari: futurum enim, si quid prodigij in ea accidisset, ne dignosceretur, vtri rem diuinam fieri oporteret: nec duobus nisi certis Dijs vnà sacrificari solere: ea pontificum admonitione effectum est, vt Marcellus, separatis ædibus, Honoris, ac Virtutis simulachra statueret: nec aut collegio pontificum autoritas amplißimi viri, aut Marcello adiectio impensæ impedimento fuit, quo minus religionibus suus tenor, suáque obseruatio redderetur.

DE L. FVRIO BIBACVLO.

Liuius lib. 4. Decad. 1. vbi non Aluanius, sed Albinus, vt apud Florum lib. 1. cap. 13.

Obruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius Bibaculus, exemplique locum vix post Marcellum inuenit. Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudandus non est: qui prætor à patre suo collegij Saliorum magistro iussus sex lictoribus præcedentibus arma ancylia

cylia tulit: quamuis vacationem huius muneris, honoris beneficio haberet. Omnia nanque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit: etiam in quibus summæ maiestatis conspici decus voluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire: ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ bene, atque constanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in priuatorum quoque pectoribus versatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cùm Flamen Quirinalis virginésque Vestales sacra onere partito ferrent, eásque Pontem Sublicium transgressas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum, descendere incipientes, L. Aluanius plaustro coniugem, & liberos vehens aspexisset, propior publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, suis vt plaustro descenderent, imperauit: atq; in id virgines & sacra imposita locans, omisso cœpto itinere, Cerete oppidū peruexit: vbi cùm summa veneratione recepta, grata memoria, ad hoc vsque tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est sacra, Ceremonias vocari: quia Ceretani ea, in fracto Reipub. statu, perinde ac florente, coluerunt. Quare agreste illud & sordidum plaustrum, tempestiuè capax cuiuslibet fulgentissimi triumphalis currus, vel æquauerit gloriam, vel antecesserit.

DE

DE CAIO FABIO.

Liuius lib. 6. Belli Maced.

Eadem Reipublicæ tempestate C. Fabius Dorso memorabile exemplum seruatæ religionis dedit. Nanque Gallis Capitolium obsidentibus: ne statutum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus, manibus humerísque sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit: vbi omnibus solenni more peractis, in Capitolium post diuinam venerationem, victricium armorum perinde ac victor, rediit.

DE P. CORNELIO, ET BÆBIO *Pamphilo Consulibus.*

Liuius lib. 10. Belli Maced. Decad. 4. Plini. lib. 13. cap. 13. Augustin. de Ciuitate Dei lib. 7. cap. 34. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 22. Vbi Q. non L. vocatur. Plutarchus in Numa.

Magna conseruandæ religionis etiam Pub. Cornelio, & Bebio Pamphilo COSS. *apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro Lucij Petilij scribæ sub Ianiculo cultoribus terram altius versantibus: duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus Numæ, Pomponij filij fuisse: in altera, scriptura indicabatur libros reconditos esse Latinos septem de iure Pontificum, totidémque Græcos de disciplina sapientiæ: Latinos magna diligentia asseruandos curauerunt:*

Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur, Q. Petilius prætor Vrbanus ex autoritate Senatus per Victimarios igne facto, in conspectu populi cremauit. Noluerūt enim prisci viri quicquam in hac ciuitate asseruari, quo animi hominum à Deorum cultu auocarentur.

DE TARQVINIO REGE.

Tarquinius autem rex M. Tullium Duumuirum, quod librum secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abijci iußit: idque supplicij genus multò pòst parricidis lege irrogatum est. Iustißimè quidem: quia pari vindicta parentum, ac deorum violatio expianda est.

DE M. REGVLO ATTILIO.
Cicero offic. lib. 1. & in Pisonem. Horat. Carmin. lib. 3. Ode 5. Lactant. Instit. lib. 5. cap. 13.

Sed in ijs quæ ad custodiam religionis attinent, nescio an omnes M. Attilius Regulus præcesserit, qui ex victore speciosißimo, insidijs Hasdrubalis, & Xāthippi Lacedæmonij ducis, ad miserabilem captiui fortunam deductus, ac missus ad S. P. Q. R. legatus, vt ex se & vno, & sene complures Pœnorum iuuenes pensarentur: in contrarium dato consilio, Carthaginem

ginem petijt: non ignarus ad quàm crudeles, quámque etiam meritò sibi infestos deos reuerteretur: verùm quia his iurauerat, si captiui eorum redditi non forent, ad eos sese rediturum. Potuerunt profectò Dij immortales efferatam mitigare sæuitiam: cæterùm quo clarior esset Attilij *gloria,* Carthaginienses *moribus suis vti paßi sunt: tertio* Punico *bello religiosißimi spiritus tam crudeliter vexati, vrbis eorum interitu, iusta exacturi piacula.*

DE SENATV ROM.

Liuius lib. 1. secundi belli Punici.

Quanto nostræ ciuitatis Senatus *venerabilior in* Deos? *qui post Cannensem cladem decreuit, ne matronæ vltra trigesimum diem luctus suos exetenderent, vti ab his sacra* Ce*reris peragi possent: quia maiore penè* Roma*norum virium parte inexecrabili, ac diro solo iacēte, nullius penates mœroris expertes erant.* Itaque *matres, ac filiæ, coniugésque & sorores, nuper interfectorum abstersis lachrymis, depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem, & aris thura dare coactæ sunt: qua quidem constantia obtinendæ religionis, magnus cœlestibus iniectus est rubor, vlterius aduersus eam sæuiendi gentem, quæ ne iniuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.*

DE PERSARVM IN APOLLINEM religione.

Persæ mille nauium numero Delum compulsi, templo Apollinis religiosas potius manus, quàm rapaces adhibuerunt.

DE RELIGIONE ATHENIENSIUM, *qui philosophos etiam irreligiose disputantes non tulerunt.*

De Diagora Cicero lib.3.de Natura Deorũ, vbi dicitur ἄθεος. De Socrate Plato in Apolog.& Apuleius, Xenophónque in ἀπομνημονευμάτων libris.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt, quia scribere ausus fuerat, primùm ignorasse an Dij essent: deinde si sint, quales sint. Iidem Socratem damnauerunt, quòd nouam religionem introducere videbatur. Iidem Phidiam tulerũt, quandiu is marmore potius, quàm ebore Mineruam fieri debere dicebat, quòd diutius nitor esset mansurus: sed vt adiecit, & vilius, tacere iusserunt.

DE DIOMEDONTE.

Diomedon vnus ex decem ducibus, qui eadem pugna Atheniensibus victoriam, sibi damnationem pepererunt: cùm iam ad immeritum supplicium duceretur, nihil aliud locutus est, quàm vt vota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

DE NEGLECTA RELIGIONE.

CAP. II.

DE VARRONE CONSVLE DImicante cum Carthaginiensibus.

T. Liuius lib. 1. secundi Belli Punici.

CReditum est Varronem Consulem apud Cannas cum Carthaginiensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Iunonis: quòd cùm ludos Circenses Aedilis faceret in Iouis Optimi Maximi templo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset: quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

DE POTITIO NON OBSERuante sacra.

Cicero in Catone. Vlpianus de Appio Claud. D. lib. 3. Lactant. Instit. lib. 2. cap. 8.

Hercules quoque detractæ religionis suæ, & grauem & manifestã pœnam exegisse traditur. Nam cùm Potitij sacrorum eius ritum, quem pro dono genti eorũ ab ipso aßignatum, velut hæreditariam obtinuerant, autore Appio Censore ad humile seruorum ministerium transtulissent: omnes qui erant numero super XXX. puberes intra annum extincti sunt. Noménque Potitium in duodecim familias diuisum propè interijt: Appius verò luminibus captus est.

DE APOLLINE VINDICANTE
se de sacrilegio.

Acer etiam sui numinis vindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppressa, veste aurea nudatus, id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur.

Iustinus in historia.

Brennus Gallorum dux Delphis *Apollinis templum ingressus,* Dei *voluntate in se manus vertit.*

DE TVRVLIO.

Lactant. Instit. lib. 2. cap. 8. Idem fortasse qui Thuranius ab Appiano vocatur lib. 4.

Nec minus efficax vltor contemptæ religionis filius quoque eius Aesculapius: qui consecratum templo suo lucum à Turulio *præfecto Antonij, ad naues ei faciendas magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium deuictis partibus* Antonij, *imperio Cæsaris morti destinatum* Turulium, *manifestis numinis sui viribus in eum locum, quem violauerat, traxit: effecítque, vt ibi potissimùm à militibus Cæsarianis occisus, eodem exitio, & euersis iam arboribus pœnas lueret, & adhuc superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret: suámque venerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, aliis multiplicauit.*

DE Q. FVLVIO.

T. Liuius lib. 2. Decad. 5. Lactant. lib. 1. cap. 8.

Quintus autem Fuluius Flaccus impunè non tulit, quòd in censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem Fortunæ Equestris, quam Romæ faciebat, trãstulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse: quin etiam per summam ægritudinem animi expirauit, cùm ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum decessisse, alterum grauiter audisset affectum: cuius casu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curauit, decretíque circũspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit.

DE PLEMINIO LEGATO *Scipionis.*

T. Liuius lib. 9. secundi belli Punici. De Pyrrho verò Lactant. Institut. lib. 2. cap. 8. Et Liuius ibid.

Tam mehercule, quàm Pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratam auaritiam iusta animaduersione vindicauit. Cùm enim eum vinctum Romam protrahi iussisset, & is ante causæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi consumptus esset: pecuniam Deæ eiusdem Senatus imperio, & quidem summam duplicando, recuperauit.

Quæ quòd ad Pleminij facinus pertinuit, bene à patribus C. vindicata. Quod ad violentas regis Pyrrhi sordeis attinuerat, seipsam potenter atque efficaciter defendit: coactis enim Locrensibus ex thesauro eius, magnam illi pecuniam dare: cùm onustus nefaria præda nauigaret, vi subitæ tempestatis tota cũ classe, vicinis Deæ littoribus illisus est: in quibus pecunia incolumis reperta, sanctißimi thesauri custodiæ restituta est.

EXTERNA.

DE MASINISSA REGE.

Cicero act. 6. in Verrem. Liuius 21. de insula.

At non similiter Masinissa Rex Numidarum: cuius cùm præfectus claßis Melitam appulisset, éque fano Iunonis denteis eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset, vt comperit vnde essent ablati, quinqueremi reportandos Melitam, ínque templo Iunonis collocandos curauit, insculptos gentis suæ literis, significantibus regem ignorantem eos accepisse, libenter Deæ reddidisse. Factum Masinissæ animo, quàm Punico sanguini conuenientius: quanquàm quid attinet mores natione pendi? in media barbaria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

DE DIONYSIO SYRACVSANO.

Lactant.lib.2.Instit.cap.4.

Syracusis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua, quot iam recognoscimus, iocosis dictis prosequi voluptatis loco duxit: fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cùm per altum, secundo vento classe veheretur: ridens amicis, Videtísne, *ait, quàm bona nauigatio ab ipsis Dijs immortalibus sacrilegis tribuatur?* Detracto etiã Ioui Olympio *magni ponderis aureo amiculo, quo eum* Tyrannus Hiero *è manubijs* Carthaginiensium *ornauerat: iniectóque ei laneo pallio: dixit,* Aestatem *grauem esse aureum amiculum, hyeme frigidum: laneum autem ad vtrunque tempus anni aptius.* Idem Epidauri Aesculapio *barbam auream demi iussit: quòd affirmaret, non conuenire patrem* Apollinem *imberbem, ipsum verò barbatum cõspici.* Idem *mensas argenteas, atque aureas è fanis sustulit.* Quódque *in his more* Græciæ *scriptum erat bonorũ deorum eas esse: vti se bonitate eorum prædicauit.* Idem *victorias aureas, & pateras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat: & eas se accipere, non auferre, dicebat: perquàm stultum esse argumentando, à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere.* Qui *tametsi debita supplicia non exoluit, dedecore tamen filij, mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat.*

gerat. Lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira: tarditatémque supplicij, grauitate compensat.

DE THYMASYTHEO PRINcipe *Liparitanorum.*

In quam ne incideret Thymasitheus Liparitanorum princeps, consilio sibi aliter atque vniuersæ patriæ, vtili prouidit exemplo. Erepta nanque in freto à ciuibus suis piraticam exercêtibus magni ponderis aurea cratera, incitatóque ad eam partiendam populo: vt comperit à Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Delphos perferendam curauit.

DE VINDICTA CERERIS IN *Alexandri milites exercita.*

Lactant. lib. 2. Institu. cap. 8.

Milesia Ceres, Mileto ab Alexandro capta, milites, qui templum spoliaturi irruperant, flamma obiecta priuauit oculis.

DE SIMVLATA RELigione.

CAP. III.

Cicero lib. 1. de Legib. Ouid. Fastorum 3. Liuius lib. 1. Dionys. Halicarnass. historiæ lib. 2. Lactant. Instit. lib. 1. cap. 22.

N*Vma Pompilius, vt populum Romanum sacris obligaret, volebat videri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos:*

eiúsque monitu, se, quæ accepta Dijs immortalibus sacra forent instituere.

DE SCIPIONE AFRICANO.

Scipio Africanus non antè ad negotia publica, vel priuata ibat, quàm in cella Iouis Capitolini moratus fuisset: & ideo Ioue genitus credebatur.

DE L. SYLLA.

L. Sylla quoties prælium committere destinabat, paruum Apollinis signum Delphis sublatum, in conspectu militum complexus, orabat vti promissa maturaret.

DE Q. SERTORIO.

Plutarch. in Sertorio. Gellius lib.15.cap.22. Plinius lib.8.ca.32.Frontinus cap.11.lib.1. Oros.lib.5.cap.22.

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles Ceruam albam trahebat: ab ea se, quænam aut agenda, aut vitanda essent, prædicans admoneri.

EXTERNA.

DE MINOE, CRETAE *insulæ rege.*

Plato in Dialogo qui Minos inscribitur Diodorus Syculus lib.2. Lactantius Institut. lib.1.cap.22.

Minos Cretensium rex nono quoque anno quoddam præaltum, & vetusta religione consecratum specus secedere solebat: & in eo mo-

rat

gatus, tanquam à Ioue, quo se ortum ferebat, traditas sibi leges prorogabat.

DE PISISTRATO ATHENIENsium tyranno.

Herodotus historiæ lib. 1.

Pisistratus in recuperandam tyrannidem, quam amiserat, simulatione reducentis se in arcem Mineruæ est usus: cùm per ostentationem ignotæ mulieris, quæ Phya vocabatur, formatæ ad habitum Deæ, Athenienses deciperet.

DE LYCVRGO LACEDAEMONIOrum legislatore.

Lycurgus consilio Apollinis grauissimè Lacedæmoniorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

DE ZALEVCHO.

Liuius de sacris Bacchan. subl. & Sabellicus Aenead. lib. 5.

Zaleuchus sub nomine Mineruæ apud Locrenses prudentissimus habitus est. Bacchanalium sacrorum mos nouus institutus, cùm ad perniciosam vesaniam iretur, sublatus est.

DE AVSPICIIS.

CAP. IIII.

DE LVCTATIO.

LVctatius, qui primum Punicum bellum confecit, à senatu prohibitus est sortes Fortunæ Prænestinæ audire. Auspicijs enim

patr

patrijs, non alienigenis Remp. administrare oportere iudicabant.

DE C. CORNELIO Hispalo.

Caius Cornelius Hispalus praetor peregrinus M.Pompilio Lenate, L.Calpurn.Coss. edicto Chaldaeos intra decimum diem abire ex vrbe, atque Italia iussit: leuibus, & ineptis ingenijs, fallaci syderum interpretatione quaestuosam mendacijs suis caliginem inijcientes.

Idem qui Sabazij Iouis cultu sublato mores Romanos inficere conati erant, domos suas repetere coegit.

DE L. AEMILIO PAVLO.

Lucius Aemilius Paulus consul, cùm Senatus Isidis & Serapis phana diruenda censuisset, eáque nemo artificum attingere auderet, posita praetexta securim arripuit, templíque eius foribus inflixit.

DE L. TARQVINIO.

Cicero de Natura Deorum, & de Diuinat. V.C. Dionys. libr. 3. Antiquitat. T. Liu. ab vrbe cond. lib. 1. Florus: Plinius de viris illustrib. in vita Tarquinij: Fenestella cap. 4. Lactant. Institut. libr. 2. cap. 8.

Lucius Tarquinius Rex centurijs equitum, quas Romulus auspicatò conscripserat, alias adijcere cupiens: cùm ab Decio Accio Nauio augure prohiberetur: offensus interrogans

rogauit, Poßétne fieri, quod ipse mente conceperat. Posse fieri dicente: iußit nouacula cotem discindi: qua Decius *allata, administrato incredibili facto, effectum suæ profeßionis oculis regis subiecit.*

DE TIBERIO GRACCHO.

Tiberius Gracchus, cum ad res nouas pararetur, auspicia domi prima luce petijt: quæ illi perquam tristia responderent: & ianua egressus ita pedem offendit, vt digitus ei decuteretur: tres deinde corui in eum aduersum occinẽtes partem tegulæ decussam ante ipsum protulerunt: quibus omnibus contemptis, à Scipione Nasica Pontifice maximo decussus Capitolio, fragmento subsellij ictus procubuit.

DE PVBLIO CLAVDIO.

Publius Claudius bello Punico primo, cùm prælium nauale committere vellet, auspiciáque more maiorum petijsset, & pullarius non exire pullos cauea nuntiasset: abijci eos in mare iußit: dicens, Quia esse nolunt, bibãt.

DE L. IVNIO.

Lucius Iunius P. Cl. collega neglectis auspicijs, classem tempestate amisit: damnationisq́; ignominiam voluntaria morte præuenit.

DE METELLO.

Cùm Metellus Pontifex Maximus, Tusculanum petens iret: corui duo in os eius aduer-

sum

sum veluti iter impedientes aduolauerunt: vixque extuderunt, vt domum rediret: insequente noctu ædes Vestæ arsit: quo incendio, Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium incolume seruauit.

DE M. TVL. CICERONE.

Marco Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est: cum enim in villa Caietana esset: coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eò vsque morsu tenuit, donec seruus ad occidendum eum milites venisse nuntiaret.

DE M. BRVTO.

Appianus lib.4.Ciuil.bell. Plutarch.in Bruto, Florus lib.4.cap.6.

Marcus Brutus cùm reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem & Antonium eduxisset, duæ Aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt, & edita inter se pugna, ea quæ ex parte Bruti fuerat, malè multata, fugit.

EXTERNA.

DE REGE ALEXANDRO.

Arrianus lib.3.Et de Dinocrate Vitru.

Cùm rex Alexander vrbem in Aegypto construere vellet: architectus Dinocrates cùm cretam non haberet, polentáque futuræ vrbis lineamenta deduxisset: ingens auium multitu

titu

titudo primo lacu emersa, polentam depasta est: quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt conuenarum frequentiæ alimentis suffecturam vrbem.

DE DEIOTARO REGE.

Deiotaro verò regi omnia ferè auspicatò gerenti salutaris aquilæ conspectus fuit: qua visa, abstinuit se ab eius tecti vsu: quod nocte insequenti, ruina solo æquatum est.

DE OMINIBVS.

CAPVT V.

T. Liuius lib. 5. Decad. 1. sub finem Cicero de Natura Deorum.

OMinum etiam obseruatio aliquo contactu religionis innexa est: quoniam non fortuito motu, sed diuina prouidentia constare creditur: quæ effecit, vt Vrbe à Gallis disiecta, deliberantibus P.C. vtrum Veios migrarent, an sua mœnia restituerent: fortè eo tempore è præsidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret: Signifer, statue signum, hîc optimè manebimus: ea enim voce audita, Senatus accipere se omen respondit: euestigióque Veios transeundi consilium omisit. Quàm paucis verbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo indignum Dijs existimantibus, prosperis auspicijs Romanum nomen ortum, Veientanæ vrbis appellatione mutari:

inclytæq; victoriæ decus modo abiectæ vrbis ruinis infundi. Huius *tam præclari operis au-tor* Camillus*, cùm esset precatus, vt si cui* Deorum *nimia felicitas* Populi Rom. *videre-tur, eius inuidia, suo aliquo incommodo sa-tiaretur: subito lapsu decidit, quod omen ad damnationem, qua postea oppressus est, per-tinuisse visum est: merito autem de laude inter se, victoria, & pia precatio amplissi-mi viri certauerunt: æquè enim virrutis est & bona patriæ auxisse, & mala in se trans-ferre voluisse.*

DE L. PAVLO, ET FILIA.

Cicero de Diuinat. Liuius 10. belli Punici. Iustinus histor. lib. 33. Plutarch. in Aemi-lio: Seruius Aeneid. 7.

Quid illud, quod L. Paulo *consuli euenit, quàm memorabile? cùm ei sorte euenisset, vt bellum cum* Persa *rege gereret, & domum è curia regressus, filiolam suam nomine* Ter-tiam*, quæ tum erat admodum parua, os-culatus: tristem animaduerteret: interro-gauit, quid ita eo vultu esset. Quæ respondit,* Persam *perisse.* Decesserat *autem catellus, quem puella in delitijs habuerat nomine* Per-sa. *Arripuit igitur omen* Paulus*, eq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit.*

DE CAECILIA METELLI.

Cicero lib. de Diuinatione.

At Cæcilia Metelli dum ſororis filiæ adultæ ætatis virginis, more priſco nuptiale, nocte con cubia omen petit, ipſa fecit: nam cùm in ſacello quodam eius rei gratia aliquandiu perſediſſet, nec aliqua vox propoſito congruens eſſet audita: feſſa longa ſtandi mora puella, rogauit materteram, vt ſibi pauliſper locum reſidendi accommodaret: cui illa: Ego *verò, inquit, libenter tibi meam ſedem cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis proceſſit euentum: quoniam* Metellus *non multò pòſt, mortua* Cæcilia, *virginem, de qua loquor, in matrimonium duxit.*

DE CAIO MARIO, ET *ominis obſeruatione.*

Cicero in Orat. pro Seſtio.

Caio autem Mario *obſeruatio ominis procul dubio ſaluti fuit, quo tempore hoſtis à Senatu indicatus, in domum* Fanniæ Minturnis *cuſtodiæ cauſa de*[illegible]*eſt: animaduertit enim aſellum, cùm ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrẽtem: quo ſpectaculo,* Deorum *prouidentia quod ſequeretur, oblatum ratus: alioqui etiam interpretandarum religionum periti ſſimus: à multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetrauit, vt ad mare perduceretur: ac protinus*

c nauic

nauiculam conſcendit: eáque in Africam prouectus, arma Syllæ victricia effugit.

DE POMPEIO MAGNO.

Pompeius verò Magnus in acie Pharſalica victus à Cæſare: fuga quærens ſalutem, curſu in inſulam Cyprum (vt aliquid in ea virium contraheret) claſſem direxit: appellénsq; ad oppidum Paphum, conſpexit in littore ſpecioſum ædificium: gubernatorémq; interrogauit, quod ei nomen eſſet: qui reſpondit, κακοβασιλία vocari: quæ vox ſpem eius, quantulacunque reſtabat, comminuit. Neque id diſsimulanter tulit: auertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

DE M. BRVTO.

Marci etiam Bruti dignus admiſſo parricidio euentus omine deſignatus eſt: ſiquidem poſt illud nefarium opus, natalem ſuum celebrans, cùm Græcum verſum exprimere vellet, ad illud potiſsimùm Homericum referendum animo tetendit:

ἀλλά με μοῖρ᾽ ὀλοὴ καὶ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός.

qui Deus Philippenſi acie, à Cæſare & Antonio ſigno datus, in eum tela conuertit.

Sunt verba Patrocli morientis Hectoris manu, apud Homerum Iliad. π.

DE C. CASSIO.

Conſentaneo vocis iactu C. Caſsij aurem fortuna peruellit: quòd orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorum ſimulacris ſpoliarentur,

Solem

Solem à se relinqui respondere voluit: vt rapacissimi victoris insolentiam, dicti tumore protraheret: abiectúmque Macedonica pugna, non effigiem Solis, quam tantummodo supplicibus cesserat: sed ipsum Solem re vera relinquere coegit.

DE PETILIO.

Annotatu dignum illud quoque omen, sub quo Petilius consul in Liguria bellum gerens occiderit. Nam cùm montem, cui Letum cognomen erat, oppugnaret: intérq; adhortationem militum dixisset: Hodie ego Letum vtiq; capiam: inconsideratius præliando, fortuitum iactum vocis leto suo confirmauit.

DE EXTERNIS OMINIBVS.

Adijci nostris duo eiusdem generis alienigena exẽpla non absurdè possunt. Samũ Prienensibus auxilium aduersus Carras implorantibus, arrogantia instincti, pro classe & exercitu, Sibyllã eis derisus gratia miserunt: quam illi velut diuinitus datum præsidium interpretati, libenter receptam, vera fatorum prædictione, victoriæ ducem habuerunt.

DE APOLLONIATARVM omine.

Epidamnum est Dyrrachium, & flumen vocatur Aous, & Aeas, Pli. lib. 3. cap. 23.

Ne Apolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt, qui cùm bello Illyrico preßi, Epidânios, vt sibi opem ferrent, orassent: atque illi flumen vicinum mœnibus suis nomine Aeantem in adiutorium eorum se mittere dixissent: Accipimus, quod datur, responderunt: eiq; primum in acie locum, perinde ac duci aßignauerunt: ex insperato enim superatis hostibus, successum suum omini acceptum referentes, & tunc Aeanti vt Deo immolauerunt, & deinceps omnibus prælijs duce vti instituerunt.

DE PRODIGIIS.

CAP. VI.

DE SERVIO TVLLIO.

Liuius lib. 1. Florus lib. 1. cap. 6. Halicarnaß. libr. 4. Plinius de viris illustrib. Solinus cap. 2. Plutarch. Probl. 72. 105. Ouid. 6. Fastorum.

PRodigiorum quoque, quæ aut aduersa, aut secunda acciderunt, debita proposito nostro relatio est. Seruio Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domesticorũ oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarquinij regis vxor Tanaquil admirata, Seruium serua natum, in modum filij educauit, & ad regium fastigium euexit.

DE MARTIO.

De victoria Martij Frontinus libr.2.cap.10.

Aequè felicis euentus illa flamma, quæ ex L.Martij ducis duorum exercituum, quos interitus Publij, & Cnei Scipionum in Hispania debilitauerat, capite concionantis eluxit. Eius nanque aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinem admoniti: octo & triginta hostium milibus cæsis, magnóque numero in potestatem redacto, bina castra, Punicis opibus referta, ceperunt.

DE LACV ALBANO.

Cicero de Diuina:.Liuius lib.5.

Item cùm bello acri, & diutino Veientes à Romanis intra mœnia compulsi, capi non possent, eáque mora non minus obsidentibus, quàm obsessis intolerabilis videretur, exoptatæ victoriæ iter miro prodigio Dij immortales patefecerunt. Subitò enim Albanus lacus, neq; cœlestibus auctus imbribus, neq; inundatione vllius amnis adiutus, solitum stagni modum excessit: cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum oraculum missi, retulerũt præcipi sortibus, vt aquam eius lacus emissam, per agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem Populi Romani venturos. Quod prius quàm legati renuntiarẽt, Aruspex Veientium à milite nostro (quia domestici interpretes deerant) raptus, & in castra perlatus, futurum

dixerat. Ergo *senatus duplici prædictione monitus, eodem penè tempore, & religioni paruit, & hostium vrbe potitus est.* Nec *parum prosperi successus est, quod sequitur.*

DE L. SYLLA CONSVLE.

Lucius Sylla Consul Sociali bello cùm in agro Nolano ante prætorium immolaret, subitò ab vna parte aræ prolapsam anguem conspexit: qua visa, Posthumi aruspicis hortatu continuò exercitum in expeditionem eduxit, ac fortissima Samnitum castra cepit: quæ victoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus, & fundamentum extitit.

DE C. VOLVMNIO, ET *Seruio Sulpitio.*

Liuius lib. 2.

Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio, & Ser. Sulpitio CONSS. *in vrbe nostra inter initia, motúsq; bellorum acciderunt. Bos nanq; mugitu suo in sermonem humanum conuerso, nouitate monstri, audientium animos exterruit. Carnis quoque in modum nimbi dißipatæ partes ceciderunt: quarum maiorem numerum præpetes diripuere aues, reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi aspectu mutatum iacuit. Eiusdem generis monstra alio tumultu credita sunt, puerum infantem seme-*

strem

strem in foro Boario triumpham proclamasse. Alium cum elephantino capite natum. In Piceno lapides pluisse. In Gallia lupum vigili è vagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiam metentibus cruentas spicas in corbem decidisse. Cerites aquas sanguine mistas fluxisse. Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse: Caue tibi, Roma.

DE CAIO FLAMINIO.

T.Liuius lib.2.belli Punici.

Caius autem Flaminius inauspicatò Consul creatus, cùm apud lacũ Trasimenum, *cum Annibale conflicturus conuelli signa iußisset, lapso equo, super caput eius humi prostratus est: nihilque eo prodigio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negantibus, malum, ni ea continuò effodissent, minatus est. Verùm huius temeritatis vtinam sua tantùm, non etiam populi* Romani *maxima clade pœnas pependisset: in ea nanque acie* XV. *millia* Romanorum *cæsa,* VI. *millia capta,* XX. *millia fugata sunt.* Consulis *obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæsitum est: qui quantum in ipso fuerat,* Romanum *sepelierat imperium.*

DE C. HOSTILIO.

Flaminij autem præcipitem audaciam C.

Hostilius Mancinus vesana perseuerãtia subsequitur: cui Consuli in Hispaniam ituro hæc prodigia acciderunt: cùm Lanuuij sacrificium facere vellet, pulli cauea emissi in proximam syluam fugerunt, summáque diligentia quæsiti reperiri nequiuerunt: cúmque ab Herculis portu, quò pedibus peruenerat, nauem conscenderet: talis vox sine vllo autore ad aures eius peruenit: Mancine, mane: qua territus, cùm itinere conuerso Genuam petisset, & ibi scapham esset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis visus è conspectu abijt: ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit, infelici pugna, turpi fœdere, deditione funesta.

ALIVD DE TITO GRACCHO.

Minus miram in homine parum considerato temeritatem Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, & prodigio denuntiatus, nec euitatus consilio, facit. Consul enim cùm in Lucanis sacrificasset, angues duo ex occulto prolapsi repentè hostiæ, quam immolauerat, adeso iocinore, in easdem latebras se retulerũt: ob id deinde factum, instaurato sacrificio idem prodigij euenit. Tertia quoque cæsa victima, & extis diligentius asseruatis, neque allapsus serpentum arceri, neque fuga impediri potuit: quod quamuis Aruspices ad salutem Imperatoris pertinere dixissent: Gracchus

chus tamen non canit, ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs, in eum locum deductus, in quo Pœnorum Dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

DE MARCELLO.

Plinius lib. XI. & Plutarchus in vita Marcelli.

Et Consulatus collegium, & erroris societas, & par genus mortis à Tito Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit. Is enim captarum Syracusarum, & Annibalis ante Nolana mœnia à se primùm fugere coacti, gloria inflammatus, cùm summo studio niteretur, vt Pœnorum exercitũ aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solenníque sacrificio voluntates Deorum exploraret: quæ prima hostia ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuentum est: proxima iocinoris duplex caput habuit. quibus inspectis Aruspex tristi vultu, non placere sibi exta, quia prima tristia, secunda nimis læta apparuissent, respondit. Ita monitus M. Marcellus ne quid temerè conaretur: insequenti nocte speculandi gratia cum paucis egredi ausus, à multitudine hostium in Brutijs circunuentus, æquè magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitu suo attulit.

DE OCTAVIO CONSVLE.

Iam Octauius Consul dirum omen, quemadmodum timuit, ita vitare non potuit: è simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixo humi, vt auelli nequiret, armis à Collega suo Cinna dißidens, præsumpsit animo ea re significari exitium suum: in quem metus augurij, tristi fine vitæ incidit: at tum demũ immobile Dei *caput terra refigi potuit.*

DE M. CRASSO.

Appianus de bello Parthico: Dion histor. lib. 40.

Non sinit nos M. Craßus inter grauißimas Romani imperij iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere: plurimis & euidentißimis, ante tantam ruinam monstrorum pulsatus ictibus (ducturus enim erat à Carris aduersus Parthos exercitum) pullum ei traditum est paludamentum, cùm in prælium exeuntibus album, aut purpureum dari soleat: mœsti, & taciti milites ad principia conuenêrunt, qui vetere instituto cum clamore alacri occurrere debebant: aquilarum altera vix cõuelli à primipilo potuit: altera ægerrimè extracta in contrariã, ac ferebatur partẽ, seipsam conuertit. Magna hæc prodigia: sed & illæ clades aliquanto maiores: tot pulcherrimarum

legionum

legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanæ *militiæ decus* Barbarorũ *obtritum equitatu, optimæ indolis filij cruore paterni respersi oculi, corpus* Imperatoris *inter promiscuas cadauerũ strues, auiũ, ferarúmque laniatibus obiectum: vellem quidem placidius, sed quod relatu verum est.* Sic *Deorum spreti pr æmonitus excandescunt.* Sic *humana consilia castigantur, vbi se cœlestibus præferunt.*

DE CN. POMPEIO.

Vegetius de Re milit. Lucanus in Phars.

Cneum etiam Pompeium Iupiter *omnipotens abunde monuerat, ne cum* C. Cæsare *vltimam belli fortunam experiri contenderet.* E*gresso à* Dyrrhachio *aduersa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum signa obscurando, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga: sed inuictæ leges necessitudinis, pectus alioqui procul ab amentia remotum, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt.* Itaque *dum ille eleuat autoritatem amplissimam, & opes priuato fastigio excelsiores, omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiam vsque contraxerat, spatio vnius diei confregit.*

Cæsar lib. de bello ciuili.

Quo constat in delubris Deûm, sua sponte signa conuersa: militarem clamorem, strepitúmque armorum, adeò magnum Antiochiæ, & Ptolemaide auditum, vt in muros concurreretur: sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum: palmam viridem Trallibus in æde Victoriæ, sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatam: quibus appareret cœlestium numen, & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeij errorem inhibere voluisse. Tuas aras, tuáque sanctißima templa, Diue Iuli venerat[us] oro, vt propitio, ac fauenti numine tantorum casus virorum sub tui exempli præsidio, ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus, eo die, quo purpurea veste velatus aurea in sella consedisti, ne maximo studio Senatus exquisitum, & delatum honorem spreuisse videreris: prius quàm exoptatum ciuium oculis conspectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, vacasse: mactatóque opimo boue cor in extis non reperisse: ac responsum tibi à Spurina Aruspice, pertinere id signum ad vitam, & consilium tuum, quòd vtraque hæc corde continerentur: erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero subtrahere volunt, Deorum concilio adiecerunt. Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio, ne si vlterius Romana ap-

Plini. lib. 1. cap. 38. Suetonius & Plutarch. in vita Cæsaris.

Cicero de diuin.

pre

prehendero, è cœlesti templo ad priuatas domos, non consentaneos vsus transtulisse videar. Attingam igitur externa: *quæ* Latinis *inserta literis, vt autoritatis minus habent, ita aliquid gratiæ varietatis afferre possunt.*

EXTERNA.

DE EQVA PARIENTE LEPOREM.

Herodotus.

In exercitu Xerxis, quem aduersus prouinciam Græciam *contraxerat, equæ partu leporem editum constat: quo genere monstri tanti apparatus significatus est euentus.* Nam *qui mare claßibus, terram pedestri operuit exercitu, vt fugax animal pauido regreßu regnum suum repetere est coactus.* Eidem *montem* Athon *iuxta* Idam *transgresso, prius quàm* Athenas *deleret,* Lacedæmoniis *inuadendæ consilium agitanti, admirabile inter cœnam prodigium incidit: infusum nanque pateræ eius vinum, in sanguinem nec semel, sed iterum, & tertiò conuersum est. Qua de re consulti magi monuerunt, vt se ab incepto proposito abstineret: & si quod vestigium in vecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset: antè de* Leonida *&* Spartanis *vt cessaret abunde monitus.*

DE

DE MIDA.

Cicero lib. de Diuinat.

Midæ verò, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt: Parentibus deinde eius, *quorsum prodigium tenderet explorantibus, Augures responderunt, omnium illum mortalium futurum ditissimum: nec vana prædictio extitit: Nam Midas cunctorum penè Regum opes, abundantia pecuniæ ante cessit: infantiæque incunabula vtili* Deorum *munere donata, onustis auro, atque argento gazis pensauit.*

DE PLATONE ALIVD MIRVM.

Cicero lib. de Diuinat. & Plin. lib. x i. Cap. 17. Aelianus lib. 10.

Formicis Midæ, iure meritòque apes Platonis prætulerim: illæ enim caducæ, ac fragiles: hæ solidæ, & æternæ fellicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis paruuli labellis mel inserendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi *quidem illæ apes non montem* Hymetum *thymi flore redolentem, sed musarum* Heliconios *colles omnis genere doctrinæ virentes,* Dearum *instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima summæ* eloq

eloquentiæ instillasse videntur alimenta.

DE SOMNIIS. CAP. VII.

Suetonius in Augusto: Plutarchus: Paterculus: Florus lib. 4. cap. 6. Lactantius Institut. lib. 2. cap. 8. Sabellicus historiæ varietatem conciliat lib. 8. Enn. 6.

SEd *quoniam diuitias Midæ, disertíque Platonis somnum attigi, referam, quàm certis imaginibus, multorum quies adumbrata sit: quem locum vnde potius ordiar quàm à diui Augusti sacratißima memoria?* Eius *medico* Artorio *somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis* Philippicis Romani *inter se exercitus concurrêre,* Mineruæ *species oborta præcepit, vt illum graui morbo implicitum moneret, ne propter aduersam valetudinem proximo prælio nō interesset.* Quod *cùm* Cæsar *audisset, lectica se deferri in aciem iusßit: vbi dum supra vires corporis pro adipiscenda victoria excubat, castra eius à* Bruto *capta sunt.* Quid *ergo aliud putamus, quàm diuino munere effectum, ne destinatum iam immortalitati caput, indignam cælesti spiritu* Fortunæ *violentiam sentiret?* Augustum *verò præter naturalem animi in omnibus rebus subtiliter prospiciendis vigorem, etiam recens, & domesticum exemplum, vt* Artorij *somnio obtemperaret, admonuit.* Adiuuerat *enim* Di-

ui Iulij patris sui vxorem Calphurniam nocte, quam is vltimam in terris egit, in quiete vidisse, multis eum confectum vulneribus in suo sinu iacentem, somniique atrocitate vehementer exterritam, rogare non destitisse, vt proxima die curia se abstineret. At illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, Senatum *in quo ei parricidales manus allatæ sunt, adire contendisse.* Non *est inter patrem, & filium vllius rei comparationem fieri, præsertim diuinitatis fastigio iunctos: sed iam alter operibus suis aditum sibi ad cœlum instruxerat, alteri longus adhuc terrestrium virtutum orbis restabat. Quapropter ab hoc tantummodo pendentem mutationem status cognosci, ab illo etiam differri* Dij *immortales voluerunt, vt aliud cœlo decus daretur, aliud promitteretur.*

DE P. DECIO, ET T. *Manlio Torquato.*

T. Liuius lib. 8.

Illud etiam somnium magnæ admirationis, & clari exitus quod eadem nocte duo COSS. P. *Decius, &* T. *Manlius Torquatus, Latino bello, & graui, & periculoso, non procul à Vesuuij montis radicibus positis castris viderunt.* V*trique enim quidam per quietis speciem prædixit, ex altera acie* I*mperatorem, ex altera*

ra

ra exercitum, Dijs Manibus, Matrique Terra deberi. Vtrius autem dux copias hostiū aggrederetur, supérque eas sese ipsum deuouisset, victoriam habiturum: id luce proxima à COSS. sacrificio, vel expiaturis, si posset auerti, vel si certum Deorum etiam monitu visum foret executuris: hostiarum exta somnio congruerunt. Conuenítque inter eos, cuius cornu prius laborare cœpisset, vt is capite suo fata patriæ lueret: quæ neutro formidante, Decium depoposcerunt.

Cicero de Diuinat. lib. 1. Liuius lib. 2. Dionysius Halicarnass. lib. 7. Plutarch. in Coriol. Macrob. Saturnal. 1. cap. 11. Lactantius Instit. lib. 1. cap. 8. Augustin. de Ciuitat. 4. cap. 26. Sabellicus lib. 9. Enneade 2

Sequitur æquè ad publicam religionem pertinens somnium. Cùm plebeijs ludis quidam paterfamillâs per circum Flaminium, prius quàm pompa induceretur, seruum suum verberibus multatum, sub furca ad supplicium egisset, Latino homini ex plebe Iupiter in quiete præcepit, vt COSS. diceret, sibi præsultorem ludis Circensibus proximis non placuisse: quæ res, nisi attenta ludorum instauratione expiata esset, secuturum non mediocre vrbis periculum. Ille veritus ne cum aliquo incom- Vocat Lactantius Tiberium Attinium

modo suo religione summum implicaret imperium, silentium egit. Euestigióque filius eius subita vi morbi correptus, interijt. Ipse etiam per quietem ab eodem Deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti imperij sui pependisset, in proposito perseuerans, debilitate corporis solutus est: ac tum demum ex consilio amicorum, lectica ad tribunal COSS. *& inde ad Senatum perlatus ordine totius casus sui exposito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum redijt.*

DE M. CICERONE.

Cicero lib. 1. de Diuinat.

Ac ne illud quidem inuoluendum silentio: Inimicorum conspiratione vrbe pulsus M. Cicero, cùm in villa quadam campi Atinatis diuersaretur, is animo in somnum profuso, per loca deserta, & inuias regiones vaganti sibi C. Marium consulatus ornatum insignibus, putauit obuium factum, interrogantem eum, quid ita tam tristi vultu, incerto itinere ferretur: audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac se proximo lictori in monimentum ipsius deducendum tradidisse. quòd diceret ibi esse ei lætiorem status spem repositam: nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana Senatusc. de reditu eius est factum.

DE C. GRACCHO.
Vide lib. 7. cap. 2.

Caio autem Graccho imminētis casus atrocitas palàm, atque apertè per quietem denuntiata est: somno enim pressus, Tiberij Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis sibi, nulla ratione eum vitare posse, vt eo fato nō periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius, quàm tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, iniret, multi audiuerunt. Cœlius etiam certus Romanæ historiæ autor sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc viuo, peruenisse scribit. Vincit huiuscemodi somnij dirum aspectum, quod sequitur.

DE CASSIO PARMENSI.
Simile de Bruto Plutarch. in eius vita.

Apud Actium M. Antonij fractis opibus, Cassius Parmensis, qui partes eius fouerat, Athenas confugit: vbi concubia nocte, cùm sollicitudinibus, & curis, mente sopita, in lectulo iaceret, existimauit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba, & capillo demisso. Interrogatúmque quisnam esset, respondisse κακοδαίμονα. Perterritus deinde tam tetro visu, & nomine horrendo, seruos inclamauit. Sciscitatúsque est si quem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidissent: quibus affirmantibus neminem illuc accessisse, iterum quieti & Appi. lib. 4 Flor. lib. 4. cap. 6.

somno se dedit: atque eadem animo eius obuersata est species. Itaque fugato somno, lumē introferri iussit, puerósque à se discedere vetuit. Inter hanc noctem, & supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit, paruulum admodum temporis accessit.

DE ATTERIO RVFO.

Propioribus tamen (vt ita dicam) lineis Atterij Rufi equitis Romani somnium certo euentu admonitum est: qui, cùm gladiatorium munus Syracusis ederetur, inter quietem Retiarij se manu confodi vidit, ídque postero die in spectaculo consessoribus narrauit. Incidit deinde, vt proximo ab equite loco, Retiarius cum Mirmillone introduceretur: cuius cùm faciem vidisset, idem dixit ab illo Retiario se trucidari putasse, protinúsque inde discedere voluit. Illi sermone suo metu eius discusso, causam exitij misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur, transiectum gladio Atterium interemit.

EXTERNA.

DE ANNIBALE.

T. Liuius lib. 1. secundi belli Punici: & Plutarch. & Appian. ἐν τῇ ἀννιβαλικῇ.

Annibalis quoque vt detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somnium, cuius nō vigiliæ tantùm, sed etiam ipsa quies;

host-

hostilis imperio nostro fuit: hausit enim proposito & votis suis conuenientem imaginem, existimauitque missum sibi à Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem: cuius monitu primo, vestigia nullam in partem secutis oculis, móxque humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi ponè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem concitato impetu, omne quicquid obuium fuerat, proterentem: postq; eam magno cum cœli fragore erūpentes nimbos, lucémque caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri, ecquid portenderet, interrogauit: hic Dux: *Italiæ vides, inquit, vastitatem: proinde sile, & cætera tacitis permitte fatis.*

DE ALEXANDRO.

Plutarch. in eius vita.

Quàm bene Macedoniæ *Rex* Alexander *per quietem visa imagine præmonitus erat, vt vitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio* Fortuna *instruere voluisset.* Nanque Cassandri *pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit: existimauit enim se ab illo interfici, cùm eum nunquam vidisset. Interposito deinde tempore, postquàm in conspectum venisset, nocturni metus patefacta imagine, vt* Antipatri *filium esse cognouit, adiecto versu Græco, qui*

fidem somniorũ eleuat, præparati iam aduersus caput suũ veneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem animo repulit.

DE SIMONIDE POETA.

Cicero lib. 1. de Diuinat.

Longè indulgentius Dij in poeta Simonide, cuius salutarem inter quietam admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim, cùm ad litus nauem appulisset, inhumatumq́; corpus iacens, sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit: qui inde soluerant, fluctibus & procellis, in conspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est, quòd vitam suam somnio, quàm naui credere maluisset. Memor autem beneficij, elegantißimo eum carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominum sepulcrum constituens, quàm in desertis, & ignotis arenis struxerat.

DE CROESO.

Herodotus lib. 1.

Efficax & illa quietis imago, quæ Crœsi regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filiis, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq́; succeßioni destinatum Atym per somnium, existimauit ferro sibi ereptum. Itaque quicquid ad euitandam denuntiatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte

patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti: domi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoque amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus vtebatur: vetiti sunt propius accedere: necessitas tamen aditum luctui dedit. Cùm enim ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, crebra cum agrestium strage vastaret, inusitatóque malo regium imploratum esset auxilium: filius à patre extorsit, vt ad eum opprimendum mitteretur: eò quidem facilius, quòd nō dentis, sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verùm dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis violentiæ, lanceam petendæ feræ gratia missam in eum detorsit: & quidem eam potissimū dexteram nefariæ cædis crimine voluit aspergi, cui tutela filij à patre mādata erat: quámque Crœsus imprudentis homicidij sanguine violatam, hospitales veritus Deos, supplicem sacrificio expiauerat.

DE CYRO.

Herodotus in Clio: Iustinus Trogus lib. 1.

Nec Cyrus *quidem superior inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumentum est: cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænuntios somnij frustra discutere tentauit:* Mandanen

filiam suam (quòd in quiete viderat vrina eius omnes Asiaticas gẽtes inundasse) non Medorum excellentissimo, ne in eius familiam regni decus transferretur, sed Persarum modicæ fortunæ viro collocando, natúmque Cyrum exponi iubendo. Quia similiter quietis temporibus existimauerat genitali parte Mandanes enatam vitem eousque creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret: frustratus est enim se ipse, nepotis felicitatẽ, cœlestium iudicio destinatam, humanis consiliis impedire conando.

DE DIONYSIO.

Cicero lib. 1. de Diuinat.

Intra priuatum autem habitum Dionysio *Syracusano adhuc se continente,* Himera *quædam, non obscuri generis fœmina, inter quietem opinone sua cælum conscendit, atque ibidem* Deorum *omnium lustratis sedibus, animaduertit prævalentem virum flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum,* Iouis *solio, pedibúsque subiectum: interrogatóque iuuene, quo gratia lustrandi cœli duce fuerat vsa: quisnam esset: audiuit illum* Siciliæ *atq;* Italiæ *dirum esse fatum, solutúmque vinculis multis vrbibus exitio futurũ. quod somnium postero die sermone vulgauit.* Postquàm *deinde* Dionysium *inimica* Syracusarum *libertati, capitibúsque insontium infesta fortuna cœlesti*

custod

custodia liberatū, velut fulmen aliquod otio, ac tranquillitati iniecit. Himera *eũ mœnia inter effusam ad officium & ad spectaculum eius turbam intrantem vt aspexit: hunc esse, quem in quiete viderat, vociferata est.* Id *cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.* Tutioris *somnij mater eiusdem Dionysij: quæ cùm eum conceptum in vtero haberet, parere visa est* Satyriscum: *consultóque prodigiorum interprete, clarißimum, ac potentißimum* Graij *sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.*

DE AMILCARE.

Diodorus Sicul. lib. 20.

At Carthaginiensiũ *dux* Amilcar, *cùm obsideret* Syracusas, *inter somnium vocem exaudisse credidit nuntiantem futurum, vt proximo die in ea vrbe cœnaret.* Lætus *igitur perinde, ac diuinitus promissa victoria, exercitum pugnæ comparabat, in quo inter Siculos, &* Pœnos, *orta dissensione, castris eius* Syracusani *subita irruptione oppreßis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt.* Itaque *magis spe, quàm somnio deceptus, cœnauit* Syracusis *captiuus: non vt animo præsumpserat, victor.*

DE ALCIBIADE.

Plutarch. in Alcibiade.

Alcibiades *quoque miserabilem exitũ suum*

haud fallaci nocturna imagine speculatus est. quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se viderat, eo interfectus, & insepultus iacens, contectus est.

DE DVOBVS ARCADIBVS.

Cicero lib. 1. de Diuinat.

Proximum somnium, etsi paulò est longius, propter nimiam tamen euidentiam ne omittatur, impetrat. Duo *familiares* Arcades *iter vnà facientes*, Megaram *venerunt: quorum alter ad hospitem se cõtulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is, qui in hospitio erat, vidit in somniis comitem suum orantem, vt sibi* Cauponis *insidiis circunuento subueniret: posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi: quo viso excitatus prosiluit, tabernámque, in qua is diuersabatur, petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimũ propositum tanquã superuacuũ damnauit, & lectũ ac somnum repetijt. Tunc idẽ ei saucius oblatus obsecrauit, vt quoniã vitæ suæ auxilium ferre neglexisset, neci saltem vltionem non negaret.* Corpus *enim suũ à caupone trucidatum, tum maximè plaustro ferri ad portã stercore coopertum. Tam constantibus familiaris precibus compulsus protinus ad portam cucurrit, & plaustrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendit, cauponémque ad capitale supplicium perduxit.*

DE

DE MIRACVLIS.

CAP. VIII.

MVlta etiam interdiu, & vigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somniique nube inuoluta: quæ quia vnde manauerint, aut qua ratione constiterint, dignoscere arduum est, meritò miracula vocētur. Quorum è magno aceruo in primis illud occurrit. Cùm apud lacū Regillum Aulus Posthumius dictator, & Tusculanorū dux Manilius Octauius magnis viribus inter se concurrerent, ac neutra acies aliquādiu pedem referret, Castor, ac Pollux Romanarum partium propugnatores visi, hostiles copias penitus fuderunt. Cicero de Diuin: Liuius lib. 2. Dionysius Halicarnass. lib. 6. Plutarc. in vitis.

DE P. VATINIO.

Cicero de Natura Deor. lib. 2. & 3. Pompon. Lætus: Ouidius Fastor. lib. 1. Plutarch. in Aemilio: Arnobius lib. 8. Lactant. Instit. lib. 2. cap. 7.

ITEM *bello Macedonico Publius Vatinius, Reatinæ præfecturæ vir, noctu vrbem petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nuntiare, die qui præterierat, Persen regem à Paulo captum. Quod cùm Senatui indicasset, tanquam maiestatis eius, & amplitudinis, vano sermone contemptor, in carcerem coniectus, postquàm Pauli literis illo die Persen*

captum apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro, ac vacatione donatus est. Castorem verò, & Pollucem, etiam illo tempore pro imperio pop. Rom. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ, suum equorúmque sudorem abluisse visi sunt. Iunctáque fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit.

DE PESTILENTIA.

Liuius lib. 10. & 1. Belli Punici. Plutarc. in Problem. Arnotius deridet. Lactantius Institut. lib. 1. cap. 8.

Sed vt cæterorum quoque Deorum *propensum huic vrbi numen exequamur: triennio continuo vexata pestilentia ciuitas nostra, cùm finem tanti, & tam diuturni mali, neque diuina misericordia, neque humano auxilio, imponi videret: cura sacerdotum, inspectis* Si*byllinis libris, animaduertit non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab* Epidauro Aesculapius *esset accersitus.* Ita*que eò legatis missis, vnicam fatalis remedij opem autoritate sua, quæ iam in terris erat amplissima, impetraturam se credidit: neque eam opinio fefellit: pari nanque studio petitum ac promissum est præsidium: euestigióque* Epi*daurij,* Rom. *legatos in templum* Aesculapij, *quod ab eorum vrbe quinq; millibus passuum distat*

distat, perductos: vt quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissimè inuitauerunt: quorum tam proptam indulgentiam, numen ipsius Dei *subsecutum, verba mortalium, cœlesti obsequio comprobauit.* Siquidem *is anguis, quem* Epidaurij *rarò, sed nunquam sine magno ipsorum bono visum, in modum* Aesculapij *venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduóque inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem* Romanam *perrexit: pauentibúsque inusitato spectaculo nautis, eò conscendit, vbi* Quinti Ogulini *legati tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem, per summam quietem est conuolutus.* Tum *legati perinde atque exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultúque anguis à peritis accepto, læti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postquam* Antium *appulerũt: anguis, qui vbique in nauigio remanserat, prolapsus in vestibulo ædis* Aesculapij, *myrto frequentibus ramis diffusæ, supereminentem excelsæ altitudinis palmam circundedit: perque tres dies positis, quibus vesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne inde in triremem reuerti nollet,* Antiensis *templi hospitio vsus, vrbi se*

nostræ

nostræ ad vehendum restituit, atque in ripam Tiberis egreßis legatis, in insulam, vbi templũ dicatum est, transnauit: aduentúque suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit.

DE FVRIO CAMILLO.

Liuius lib. 5. Plutarchus in Camillo: Lactantius Institut. lib. 2 cap. 8. Augustinus Matutam vocat suggillátque.

Nec minus voluntarius in vrbem nostram Iunonis transitus. Captis à Furio Camillo Veijs, milites iussu Imperatoris simulacrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione colebatur, in vrbem tralaturi, sede sua mouere conabantur: quorum ab vno per iocum interrogata Dea, an Romã migrare vellet: velle se respondit. Hac voce audita, iocus in admirationem versus est. Iámque non simulacrum, sed ipsam cœlo Iunonem petitam, portare se credentes, læti in ea parte montis Auentini, in qua nunc templum eius cernimus, collocauerunt.

DE SIMVLACRO FORTVNAE.

T. Liuius libr. 2. Dionysius Halicar. libr. 8. Plutarch. in Coriolano: Lactant. Institut. lib. 2. ca. 8. Augustin. de Ciuitat. Dei libr. 4. cap. 19.

Fortunæ etiam muliebris simulacrũ, quod

est in Latina via ad quartum milliarium, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriolanum ab excidio vrbis maternæ preces repulerunt, non semel, sed bis locutum constitit, prius his verbis: Ritè *me matronæ vidistis, ritéque dedicastis.*

DE VALERIO PVBLICOLA.

Valerio autem Publicola COS. *qui post exactos reges bellum cum* Veientibus, & Hetruscis *gessit: illis* Tarquinio *pristinum imperium restituere,* Romanis *nuper partam libertatem retinere cupientibus:* Hetruscis, & Tarquinio *in cornu dextro prælio superioribus tātus terror subitò incessit, vt non solùm victores ipsi profugerent, sed etiam pauoris sui consortes secum* Veientes *traherent: cuius rei pro argumento miraculum adiicitur ingens: repentè vox è proxima sylua* Arsia, *quæ ore* Syluani *in hunc penè modum missa trahitur:* Vno plus Hetrusci cadent: Romanus exercitus victor abibit. *Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.*

DE C. FABRICIO.

Quid? Martis *auxilium, quo victoriam* Romanorum *adiuuit, nónne memoria celebrandum est? cum* Brutij, *atque* Lucani, *odio incitatissimo, maximísque viribus* Turinæ *vrbis peterēt exitium, ac præcipuo studio eius*

incolumitatem C. *Fabricius Lucinus* COS. *protegeret, résque ancipiti euentu, collatis vnum in locum vtriusque partis copijs, gereretur: non audentibus Romanis prælium ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis, primùm eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit: deinde, vbi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra euasit: & admotis, vallum conscendit. Inde voce ingenti clamitans, factum victoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda: &* Lucanos, Brutiósque *ad sua defendenda, illud contraxit, vbi conserti dubio certamine terrebantur. Sed idem impulsu armorum suorum prostratos hostes iugulandos, capiendósq; Romanis tradidit.* XX. *enim millia cæsa, quinq; millia cum* Statio Statilio *duce vtriusque gentis, & tribus atque* XX. *militaribus signis capta sunt. Postero die cũ* COS. *inter honorandos, quorum strenua opera fuerat vsus, vallarem coronam ei se seruare dixisset, à quo castra erant oppressa, nec inueniretur qui id præmium peteret, cognitum pariter, atque creditum est,* Martem *patrem tunc populo suo affuisse.* Inter *cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoque duabus distincta pinnis, quæ cœleste caput tectum fuerat, argumentum præbuit.* Itaq; Fabricij *edicto, supplicatio* Marti *est habita: & à laurea-*
tis

tis militibus, magna cum animorum lætitia allati auxilij testimonium ei est.

DE DIIS TROIANIS MIRVM.

Referam *nunc quod suo seculo cognitum manauit ad posteros*, Penates Deos Aeneam Troia *aduectos* Lauinij *collocasse*. *Inde ab* Ascanio *filio eius* Albam, *quam ipse condiderat, translatos pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos* Albam, *voluntatem suam altero transitu significasse.* Nec me præterit de *motu, & voce* Deorum *immortalium humanis oculis, auribúsq; percepto, quàm in ancipiti opinione æstimatio versetur.*Sed *quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem autores vendicent: & nostrum sit, inclytis literarum monimentis consecrata, perinde ac vana non refugisse.*

DE DIVO IVLIO.

Facta *mentione vrbis, è qua primordia ciuitas nostra traxit*, Diuus Iulius *fausta proles eius, se nobis offert: quem* C. Caßius *(nunquam sine præfatione publici parricidij nominandus) cùm acie* Philippensi *ardentißimo animo perstaret, vidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci vultu, & concitato equo, in*

se impetum facientem: quo aspectu perterritus, tergum hosti dedit, voce illa prius emissa: Quid enim amplius agas, si occidisse parum est? Non occideras tu quidem Caßi Cæsarem. Neque enim extingui vlla diuinitas potest: sed mortali adhuc corpore vtentem violando, meruisti vt tam infestum haberes Deum.

DE L. LENTVLO.

Plutarchus in Pompeio.

Iam quidem L. Lentulus *littus prænauigans, in quo Cnei Pompeij Magni, perfidia Ptolemæi regis interempti, corpus conscissæ scaphæ lignis comburebatur: ignarus casus eius, cùm ipsi* Fortunæ *erubescendum rogum vidisset, commilitonibus dixit: Quid scimus an in hac flamma Cneus Pompeius crementur? diuinitus missæ vocis miraculum est. Atque hoc quidem hominis & casu: Illud tamen ore ipsius* Apollinis *editum, quo Appij interitum veridica* Pythicæ *vaticinationis fides præcurrit. Is bello Ciuili, quo se Cneus Pompeius à Cæsaris concordia pestifero sibi, nec Reipub. vtili consilio abruperat, euentum grauißimi motus explorare cupiens (viribus nanque imperij Achaiæ præerat) Antistitem Delphicæ Cortinæ, in intimam sacri specus partem descendere*

scendere coegit: vnde vt certa consulentibus sortes petũtur, ita nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer existit. Igitur *impulsu capti numinis instincta virgo horrendo sono vocis*, Appio *inter obscuras verborum ambages fata cecinit.* Nihil *enim, inquit, ad te hoc* Romane*, bellum:* Eubœæ *cellam obtinebis. At is ratus consiliis se* Apollinis *moneri, ne illi discrimini interesset, in eam regionem secessit, quæ inter* Rhamnunta *nobilem* Attici *soli partem*, Caristúmq; Chalcidico *freto vicinam interiacens, cellæ* Eubœæ *nomen obtinet, vbi ante* Pharsalicum *certamen morbo consumptus, prædictum à* Deo *locum pro sepultura possedit.*Possunt *& illa miraculorum loco referri, quòd deusto sacrario* Saliorum*, nihil in eo, præter lituum* Romuli *integrum repertum est.* Quòd Seruij Tullij *statua, cùm ædes* Fortunæ *conflagrasset, inuiolata permansit.* Quòd Qu. Claudij *statua in vestibulo templi* Matris Deûm *posita, bis ea æde incendio consumpta, prius* P. Nasica Scipione*, &* L. Bestia*: item* M. Seruilio*, &* L. Lamia COSS. *in sua basi flammis intacta stetit.*

DE ATTILIO.

Plinius lib. 7. cap. 52.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Atti-

lij etiam Aniolæ rogus attulit, qui & à medicis, & à domesticis mortuus creditus, cùm aliquandiù humi iacuisset: elatus, postquàm corpus eius ignis corripuit, viuere se proclamauit, auxiliúmq; pædagogi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed *iam flammis circundatus fato subtrahi non potuit.* Lucio *quoque* Lamiæ *prætorio viro æquè vocem fuisse super rogum constitit.*

EXTERNA.

Quæ minus admirabilia Pheræi Pamphi*lij casus facit: quem* Plato *scribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus iacuisse, biduóque postquàm inde sublatus esset, impositum rogo reuixisse, ac mira quædam tem-*
Plin.lib.7. ca p.24. *pore mortis visa narrasse.* Et *quoniam ad externa transgreßi sumus, quidam* Athenis *vir eruditißimus, cùm ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacißima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipuè inseruierat, oblitus est.* Dirum, *malignúmque vulnus in animo percußit, quasi de industria scrutatis sensibus, in eum potißimùm locum, quò maximè lætabatur, acerbitate nocendi erupit, singularem doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo, cui si talibus studijs perfrui fas non erat, vtilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetrasse,*

ſe, quàm iam percepta eorum dulcedine caruiſſe.

DE NAVSIMENIS VXORE.

Miſerabilior tamen ſequentis caſus narratio. Nauſimenis *enim* Athenienſis *vxor, cùm filij, ac filiæ ſuæ ſtupro interueniſſet, inopinati monſtri perculſa conſpectu, & in præſens tempus ad indignandum, & in poſterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitum voluntaria morte penſarunt.* Hoc *modo fortuna ſæuiens ijs vitam: huic vocem ademit: iſti propitia donat.*

DE AEGLE SAMIO.

Idem Gellius tradit: & ſimile de Crœſi filio Herodot. in Clio, & Iuſtinus hiſtor.

Aegles Samius athleta mutus, cùm ei victoriæ, quam adeptus erat, titulus & præmium eriperetur, indignatione accenſus, vocalis euaſit.

DE GORGIA EPIROTA.

Gorgiæ quoque Epirotæ fortis, & clari viri origo, qui in funere matris ſuæ vtero elapſus, inopinato vagitu ſuo lectum ferentes conſiſtere coegit, nouúmque ſpectaculum patriæ præbuit: non tantùm ex ipſo genitricis

rogo lucem, sed etiam cunas assecutus: eodem enim momento temporis, altera iam fato functa peperit, alter antè elatus quàm natus est.

DE QVODAM IASONE.

Plinius lib.7.cap.50.

Diuinæ fortunæ vulnus Pheræo Iasoni *quidam exitij eius cupidus intulit. Nam cùm inter insidias gladio eum percussisset, vomicam, quæ à nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, vt hominem pestifero malo liberaret.*

DE SIMONIDE.

Cicero 2. de Oratore.

Aequè Dijs *immortalibus acceptus* Simonides*, cuius salus ab imminenti naufragio defensa, ruinæ quoque subtracta est.* Cœnanti *enim apud* Scopam *in* Cranone *(quod est in* Thessalia *oppidum) nuntiatum est duos iuuenes ad ianuam venisse, magnopere rogantes, vt ad eos continuò prodiret: ad quos egressus, neminem reperit ibi. Cæterùm eo momento temporis triclinium, in quo* Scopas *epulabatur, collapsum, & ipsum, & omnes conuiuas oppressit: Quid hac felicitate locupletius, quam nec mare, nec terra sæuiens extinguere valuit?*

DE DAPHIDA.

*Non inuitus huic subnecto *Daphidam, ne quis ignoret quantum interfuerit cecinisse Deorum laudes, & numen obtrectasse.* Hîc *cùm eius studij esset, cuius professores* Sophistæ *vocantur: ineptæ, & mordacis opinationis* Apollinem Delphis *irridendi causa consuluit. An equum inuenire posset, cùm omnino nullum habuisset. Cuius ex oraculo reddita vox est, inuenturum equum, sed vt eo perturbatus, periret.* Inde *cùm iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem* Attalum*, sæpenumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum, eiúsque iussu, saxo cui nomen erat* Equi*, præcipitatus, ad* Deos *vsque cauillandos, dementis animi iustas supplicia pependit.* Daphaniteu.

DE REGE PHILIPPO.

Iustinus histor. Plutarch.

Eodem oraculo Macedonum *rex* Philippus *admonitus, vt à quadrigæ violentia salutem suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit, eúmq; locum, qui in* Bœotia Quadriga *vocatur, semper vitauit: nec tamen denuntiatum periculi genus effugit: nam* Pausanias *in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.*

DE CALANO.

Strabo, Cicero lib.1.de Diuinat. & 2. Tusc. Plutarch. in Alexandro. Calani autem philosophi sunt Syri, vt refert Hecatæus autore Iosepho de Antiquit.ipsiq; Iudæi sunt.

Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexandro consimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus sua sponte se ardentissimo rogo superiacturus, interpellatus, ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet: Breui, inquit, *te videbo. Nec id sine causa, quia voluntarium eius è vita excessum, rapida mors Alexandri subsecuta est.*

DE QVODAM REMIGE.

Regios interitus magnitudine miraculi Remigis casus æquat: quem in littore Tyriorum sentinam haurientem, cùm è naui fluctus abiecisset, altero latere repercussum, contrarius fluctus in nauem retulit. Itaque miseri simul, ac felicis, complorationi permista fuit gratulatio.

DE PRVSIA, FILIO
Regis Bithyniæ.

Plinius lib.7.cap 16.Solinus.Plutarchus hoc Pyrrho regi ascribit in ipsius vita.

Quid

Quid illa? nónne ludibria Naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia sæuitia caruerunt: cæterùm & ipsa miraculis annumeranda. Nam & Prusiæ regis filius eodem nomine quo pater, pro superiori ordine dentium vnum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciem deforme, nec ad vsum vlla ex parte incommodum.

DE FILIA MITHRIDATIS *regis.*

Mithridatis verò regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformi admodum, comes fugæ patris, à Pompeio deuicti, fuit.

DE LYNCEO.

Plinius lib.7 cap.21.& Solinus.Varro Strabonem vocatum fuisse prodidit. De Aristomene Plin.lib.11.cap.37.

Nec illius quidem paruæ admirationis oculi, quem cōstat tam certa acie luminum vsum esse: vt à Lilybæo portu Carthaginiensium egredientes classes intueretur. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor: quod Athenienses ob eximiā calliditatem exectum, pilis refertum inuenerunt: cùm eum aliquoties captum, & astutia elapsum, cepissent.

DE ANTIPATRO POETA.

Plinius lib. 7. cap. 51.

At poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, vno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cúmque ad vltimam ætatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

DE POLISTRATO, ET Hippoclide.

Hoc loco aptè *referantur* Polistratus, & Hippoclides *philosophi eodem die nati, eiusdem præceptoris* Epicuri *sectam secuti, patrimonij etiam poßidendi, alendæ'que sobolis communione coniuncti, eodémque momento temporis vltima senectute extincti.* Tam *æqualem fortunæ pariter, atque amicitiæ societatem, quis non ipsius cœlestis* Concordiæ *sinu genitam, nutritam, & finitam putet? Quapropter hoc potißimum fuerit, aut in liberis potentißimi regis, aut in rege clarißimo, aut in vate ingenij florentis, aut in viris eruditißimis, aut in homine sortis ignotæ: ne ipsa quidem, omnis bonæ malæ'que materiæ fœcunda artifex* Natura *rationem rerum reddiderit.* Non *magis quàm qui ita syluestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis*

Ceruis hoc tribuit Plini. lib. 8. cap. 27

tis confixas ad salutare auxilium herbæ Dicta mi, tantum non suis manibus deducit : efficitque vt concepta ea, continuò & tela, & vim veneni, vulneribus respuant. Aut in Cephale*nia insula, cùm omnia vbique pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter* Crotonæ *in templo* Iunonis Laci*niæ aram ad omnes vẽtos immobili cinere donauerit potissimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in* Caleno *agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, possidere voluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus : cùm sciamus rectè ab ea plurimum licentiæ vendicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.*

& lib. 25. cap. 8. Author περὶ θαυμασ. ἀκουσμ. capris vt & Aristoteles histor. lib. 9. ca. 6.

Solinus.

DE MIRABILI MAGNITVDINE *& longitudine serpentis.*

Liuius 2. Decad. primi belli Punici. Plinius lib. 8. cap. 14. Gellius lib. 6. cap. 3.

Quæ quia supra vsitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque à Tito Li*uio curiosè pariter, ac facũdè relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud* Bagradam *flumen tanta magnitudinis anguem fuisse, vt* At*tilij*

tilij Reguli *exercitum vsu amnis prohiberet; multísque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus elisis, cùm telorum iactu perforari nequiret, ad vltimum ballistarum tormentis vndique petitam, silicum crebris, & ponderosis verberibus procubuisse, omnibúsque & cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem: atque étiam cruore suo gurgitibus imbutis; corporísque iacentis pestifero afflatu vicina regione polluta,* Romana *inde summouisse castra. dicit belluæ corium* C X X. *pedum longum, in vrbẽ missum.*

*

VAL

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS.

DE INSTITVTIS ANTIQVIS.

CAP. I.

DIVES & præpotens Naturæ regnum ſcrutatus, iniiciam ſtylum tam noſtræ vrbis, quàm cæterarũ gentium, priſcis ac memorabilibus inſtitutis. Opus eſt enim cognoſci huiuſce vitæ, quam ſub optimo principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, vt eorum quoque reſpectus aliquid præſentibus moribus proſit.

DE NVPTIIS.

Hoc docet Liuius lib. 1.

Apud antiquos non ſolùm publicè, ſed etiam priuatim nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumpto: quo ex more nuptiis etiamnum Auſpices interponuntur: qui quamuis auſpicia petere deſierint, ipſo tamen nomine veteris conſuetudinis veſtigia vſurpantur. Fæminæ cum

Liuius lib. 5. de lectisterniis.

cum viris cubantibus sedentes cœnitabant: quæ consuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. Quod genus seueritatis ætas nostra diligentius in Capitolio, quàm in suis domibus conseruat: videlicet quia magis ad rem pertinet Dearum, quàm mulierum disciplina contineri. Quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur. Existi*mabant enim eum præcipuè matronæ syncera fide incorruptum esse animum, qui post depositæ virginitatis cubile, in publicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.*

Encratitæ & Tatiani digamiã hinc somniarũt esse piaculum, καὶ ὅλι δεύτερος γάμος εὐπρεπής ἐστι μοιχεία: quæ impietas, Athenagoræ Apologiæ pro Christianis inserta est.

DE PRIMO REPVDIO.

Seruius Sulpitius in lib. de Dotib. Aulus Gellius lib. 4. cap. 3.

Repudium inter vxorem & virum, à condita Vrbe vsque ad vicesimum & quingentesimum annum nullum intercessit. Primus autem Spurius Carbilius vxorem sterilitatis causa dimisit. Qui quanquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei præponi debuisse arbitrabantur

bantur. Sed quò matronale decus verecundiæ munimento tutius esset, in ius vocanti matronam corpus eius attingere non permiserunt, vt inuiolata manus aliena tactu stolæ relinqueretur.

DE VSV VINI MVLIE-
ribus interdicto.

Dionysius Halicarnass. & Aulus Gellius. Plinius li. 14. cap. 13.

Vini vsus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Cæterùm vt non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vsæ sunt: & quò formam suam concinniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: sed pariter & videre sanctè, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

DE SACELLO DEAE
Viriplacæ.

Quoties verò inter virum & vxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum deæ Viripla

riplacæ, quod est in palatio, veniebant: & ibi inuicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita, concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris assecuta fertur: veneranda quidem, & nescio an præcipuis, & exquisitis sacrificijs colenda: vtpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis ipsa sui appellatione virorum maiestati debitum ac fœminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges verecundia, quid? inter cæteras necessitudines, nónne apparet consentanea? Nam vt minimo indicio maximam vim eius significem, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini & affinitati, quãtum ipsis Dijs immortalibus tributum: quia inter ista tam sancta vincula, non magis, quàm in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebatur. Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt, ídque Charistia appellauerunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: vt si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis, tolleretur.

Cic. Officior. lib. 1. cap. de verecundia

DE HONORE IMPENSO *senibus à iuuenibus.*

Gellius.

Senectuti iuuentus ita cumulatum, & circumspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adulescentium communes patres essent. Quocirca iuuenes, Senatus die, vtique aliquem ex patribus conscriptis, aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixique valuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur: qua quidem voluntaria statione, & corpora, & animos, ad publica officia impigrè sustinenda roborabant, breuíque processu claram in lucem virtutum suarum verecunda laboris meditatione, ipsi doctores erant. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi: ne senioris aduentum discubitu præcurrerent: sublatáque mensa priores consurgebant: è quibus apparet cœnæ quoque tempore, quàm parco, & quàm modesto sermone his præsentibus soliti sint vti.

DE MAIORIBVS DANTIBVS
exemplum virtutis iuuenibus.

Cato in Originib. Cicero lib. 1. Tuscul.

Maiores natu in conuiuijs ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem ala-

criorem redderent. Quid hoc splendidius, quid etiam vtilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat: defuncta virium cursu ætas, ingredientes actuosam vitam fauoris nutrimentis prosequebatur. Quas Athenas? quam scholam? quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac ne singula imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inquam cœli clarissima pars diui fulserunt Cæsares. Adeò autem magna charitate patriæ tenebantur, vt arcana consilia patrum C. multis seculis nemo Senator enuntiauerit. Quintus Fabius Maximus tantummodo & is ipse per imprudentiam de tertio Punico bello indicendo, quòd secretò in curia erat actum, Publio Crasso, rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit, memor eum triēnio antè Quæstorem factum, ignarúsque nondum à Censoribus in ordinem Senatorium allectum: quo vno modo etiam ijs, qui iam honores gesserant, aditus in curiam dabatur. Sed quamuis honestus error Fabij esset, vehementer tamen à COS. obiurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum labefactari volebant.

DE EVMENE REGE Asiæ.

Ergo cùm Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ vrbis, bellum à Perse aduersus P. R. comparari Senatui nuntiasset, non antè sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent; quàm captum Persen cognitum est. Fidum erat, & altum Reipu. pectus curæ, silentiique salubritate munitum, & vallatum vndique: cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate publicam induebant. Itaque non dicam vnum; sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Magistratus verò prisci quantopere suã, populique Romani maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest; quòd inter cætera obtinendæ grauitatis indicia; illud quoque magna cum perseuerentia custodiebant, ne Græcis vnquam, nisi Latinè responsa darent: quinetiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excusa, per interpretem loqui cogebant, non in vrbe tantùm nostra, sed etiam in Græcia, & Asiâ: quo scilicet Latinæ vocis honos, per omnes gentes venerabilior diffunderetur: nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabantur: indignum esse existimantes, illecebris, & suauitati literarum imperij pondus

& autoritatem donari.

DE C. MARIO.

Salluſtius, Cicero pro Archia, Plutarchus in Mario.

Quapropter non es damnandus rigoris ruſtici crimine C. Mari, qui a gemina lauro coronatam ſenectutem tuam Numidicis, & Germanicis illuſtrem trophæis, victor deuictæ gentis facundia politiorem fieri noluiſti: credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus ſeruus transfuga exiſteres. Quis ergo huic conſuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exurdantur ianuam patefecit? vt opinor, Molo Rhetor, qui ſtudia M. Ciceronis acuit. eum nanque ante omnes exterarum gentium in ſenatu ſine interprete auditum conſtat, quem honorem non immeritò cepit, quoniam ſummam vim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. Cōſpicuæ felicitatis Arpinas, vnicum ſiue literarum glorioſiſſimum contemptorem, ſiue abundantiſſimum fontem intueri velis.

DE MORE, QVEM MAIORES *obſeruabant in Vrbe.*

Aulus Gellius lib. 2. cap. 2.

Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt, ne quis ſe inter COS. *&*

proxi

proximum lictorem, quamuis officij causa vnà progrederetur, interponeret: filio duntaxat, & ei puero ante patrem COS. *ambulandi ius erat. Qui mos adeò pertinaciter retentus est, vt Q. Fabius* Maximus *quinquies* COS. *vir etiam pridem summæ autoritatis, & tunc vltimæ senectutis à filio* COS *inuitatus, vt inter se, & lictorem procederet, ne hostium* Samnitum *turba (ad quorum colloquium descendebant) eliderentur, id facere noluerit.* Idem *à* Senatu *legatus ad filium* COS. Suessam *missus, postquam animaduertit eum ad officiū suum extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoque quòd ex littoribus nemo se equo descendere iußisset, plenus iræ sedere perseuerauit: quod cùm filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit: cuius voci* Fabius *continuo obsecutus,* Non ego, *inquit, fili summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui, an scires* COS. *agere: nec ignoro quid patriæ venerationi debeatur: verùm publica instituta priuata pietate potiora iudico.*

DE MIRA CONSTANTIA
legatorum Ro.

Relatis Q. *Fabij laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ viri: qui legati à senatu* Tarentum *ad res petendas mißi, cùm grauißi-*

mas ibi iniurias accepissent; vnus etiam vrinæ respersus esset, in theatrum (vt est consuetudo Græciæ) introducti, legationem quibus acceperant verbis, peregerunt: de his, quæ passi erant, questi non sunt: ne quid vltrà ac mandatum esset, loquerentur: intimisque pectoribus eorum antiqui moris respectus, dolore qui ex contumelia grauissimus sentitur, conuelli non potuit. Cicero in Catone Maiore. *Finem profectò fluendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras Terentina ciuitas, quæsisti. Nam dum horridæ virtutis in seipsum connexum stabilimentum, nitore Fortunæ præsentis inflata, fastidiosè æstimas, in præualidum imperij nostri mucronem cæca & amens irruisti. Sed vt à luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorum instituta transgrediar, antea senatus assiduam stationem eò loci peragebat, qui hodie quoque Senaculum appellatur: nec expectabat, vt edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam veniebat: ambiguæ laudis ciuem esse existimans, qui debitis R. P. officiis non sua sponte, sed iussus fungeretur: quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quàm præstanti acceptum refertur.*

ALIVD INSTITVTVM
contra Tribb. pleb.

Illud

Illud quoque memoria repetendum est, quòd Tribb. pleb. intrare curiam non licebat: ante valuas autem positis subselliis, decreta patrum attentißima cura examinabant: vt si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque veteribus Senatusconsultis T. *litera subscribi solebat: eáque nota significabatur, illa* Tribb. *quoque censuisse: qui quamuis pro commodis plebis excubabant, ínque imperiis compescendis occupati erant, instrui tamen ea argenteis vasis, & anulis aureis publicè præbitis, patiebantur, quò talium rerum vsu autoritas magistratuum esset ornatior. Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur, ita abstinentia arctißimè constringebatur. Immolatarum enim ab his hostiarum exta, ad Quæstores ærarij delata veniebant.* Sacrificiísque *pop.* Rom. *tum Deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat. Imperatoribus nostris quàm sacras manus habere deberet, apud ista altaria discentibus; continentiæque tantum tribuebatur, vt multorum æs alienum, quia prouincias syncerè administrauerant, à senatu persolutum sit. Nam quorum opera, publicam autoritatem, splendorem suum procul obtinuisse viderant: eorum dignitatem domi collabi indignum, sibíque deforme esse arbitrabantur.*

DE ORDINE EQVESTRI.

Equestris verò ordinis iuuentus omnibus annis bis orbem spectaculo sui, sub magnis autoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos à Romulo, & Remo inchoatus est, tunc cùm lætitia exultantes, quòd his auus Numitor, rex Albanorum, eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiserat sub monte Palatino (hortatu Faustuli educatoris sui) quem Euander Argiuus consecrauerat: facto sacrificio, cæsísque capris, epularum hilaritate, ac vino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hostiarum, iocantes obuios petiuerunt: cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos verò equites Idibus Iulÿ Q. Fabius transuehi instituit. Idem censor cum P. Decio seditionis finiendæ gratia, quia Comitia in humilimi cuiusque potestatem redacta accesserat, omnem forensem turbam in quatuor tantummodo Tribus descripsit, easq; vrbanas appellauit: quo tam salubri R. P. facto, vir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus cognominatus est.

Plutarc. in Antonio.

Liuius li. 9

DE C. MARIO.

Laudanda etiam populi verecundia est, qui impigrè se laboribus & periculis militiæ offerendo, dabat operam ne imperatoribus Capitecensos sacramento rogare esset necesse: quorum nimia inopia suspecta erat, ideóque his publica arma non committebantur. Sed hanc diutina vsurpatione firmatam consuetudinem C. Marius Capitecensum legendo militem, abrupit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, vetustati non sanè propitius, memórque, si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret, se à maligno virtutum interprete velut Capitecensum Imperatorem compellari posse. Itaque fastidiosum delectus genus in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis notæ contagio ad ipsius quoque gloriæ suggillationem penetraret. Gellius li. br. 2. Saluft. in Iugurth.

DE P. RVTILIO, ET C. Mallio Consulib.

Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio COS. C. Malli collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se Imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi atque inferendi ictus subtiliorum rationem legibus De hoc Rutilio Cicero Tuscul. 4. & Plin. li. 7.

ingenerauit: virtutémque arti, & rursus artem virtuti miscuit, vt illa huius impetu fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

DE VSV VELITVM
primò reperto.

Velitum vsus eo bello primùm repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus Imperator obsedit. Nam cùm equitatui Campanorum crebris excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Næuius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitantibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites, viros pariter atque equos hostium telis incesserent. Eáque nouitas pugnæ vnicum Campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideóque autori eius Næuio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad vrbana castra, id est, theatra gradus faciendus est: quoniam hæc quoque sæpenumero animosas acies instruxerunt. Excogitata nanque cultus Deorum, & hominum delectationis causa, non sine aliquo pacis rubore voluptatem & religionem ciuili sanguine, scenicorum portentorum gratia, macularunt:

quæ inchoata quidem sunt à Messala, & Cassio Cen. Cæterùm autore P. Scipione Nasica omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ venire placuit. Atque etiam S. C. *cautum est, ne quis in vrbe propiúsve passus mille subsellia posuisse, sedénsve ludos spectare vellet, vt scilicet remißioni animorum iniuncta standi virilitas, propria Romanæ gentis nota esset.* August.li. de Ciuitate Dei.

MOS LVDORVM.

Per quingentos autem & quinquagintaocto annos Senatus populo mistus spectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morē Attilius * *Seranus, & L. Scribonius ædiles ludos Matri deûm facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus & populi locis, soluerunt: eáque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. C. Sulpitio Bætico, C. Licinio Stolone* C O S S. *intoleranda vis ortæ pestilentiæ, ciuitatem nostram à bellicosis operibus reuocatam domestici atque intestini mali cura afflixerat: iámque plus in exquisito & nouo cultu religionis, quàm in vllo humano consilio positum opis videbatur. Itaque placandi cœlestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures præbuit, ad id tempus*

Rectè Seranus (cū codice manuscripto) quē (vt tradit Plinius li.18.ca.3.) serētem in venerūt dati honores, vnde Serani cognomen. Sic Sertor (vt ait Prob⁹) quia per sationem natus. fuit & Varronis satyra nomine Seranus, vel πηριάρχαιρεσιῶν. Liuius lib. 7. ab vrbe cond.

Circ

Circensi spectaculo cõtenta, quod primus Romulus raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine celebrauit. Verùm vt est mos hominũ, paruula initia pertinaci studio prosequendi, venerabilibus erga deos obsequijs iuuentus, rudi atque incomposito motu corporum iocabunda, gestus adiecit: eaq; res Ludium ex Hetruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum, Lydorumq; (à quibus Hetrusci originem traxerunt) nouitate grata Romanorum oculos permulsit. Et quia Ludius apud eos Histrio appellabatur, scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrarũ modos perrexit: à quibus primus omnium poeta Liuius, ad fabularum argumenta spectantium oculos & animos transtulit. Isq; sui operis actor, cùm sæpius a populo reuocatus, vocem obtudisset, adhibito pueri & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Attellani autem ab Oscis acciti sunt: quod genus delectationis Italica seueritate tẽperatum, ideoque vacuum nota est: nam neque tribu mouetur, neque à militaribus stipendijs repellitur. Et quia cæteri ludi ipsis appellationibus vnde trahantur, apparet, non absurdum videtur Secularibus initium suum, cuius generis minus trita notitia est, reddere.

Plutarc. in Romulo.

Strabo lib. 10.

Cicero initio Tusculanar.

DE QVODAM VALESIO.

Cùm ingenti peſtilentia vrbs antiqua, agriq; vaſtarentur: Valeſius vir locuples, ruſticæ vitæ, duobus filijs & filia ad deſperationem vſque medicorum laborantibus, aquam calidam ijs à foco petens, genibus innixus, Lares familiares, vt puerorum periculum in ipſius caput transferrēt, orauit: orta deinde vox eſt, habiturum eos ſaluos ſi continuo flumine Tyberi deuectos Tarētum portaſſet, ibiq; ex Ditis patris, & Proſerpinæ ara petita aqua calida, quam illi deſiderarent, recreaſſet. Eo prædicto magnopere confuſus, quod & longa & periculoſa nauigatio imperabatur: ſpe tamen dubia præſentem metum vincente, pueros ad ripam Tyberis protinus detulit: habitabat enim in villa ſua prope vicum Sabinæ regionis Heretū: ac lintre Hoſtiam petens, nocte concubia ad Martium campum appulit. ſitientibusq; ægris ſuccurrere cupiens, igne in nauigio non ſuppetēte, ex gubernatore cognoſcit, haud procul apparere fumum: & ab eo iuſſus egredi Tarentum (id loco nomen eſt) cupidè arrepto calice aquam flumine hauſtam, eo vnde fumus erat obortus, iam lætior pertulit, diuinitus dati remedij quaſi veſtigia quædam in propinquo nactum ſe exiſtimans: inq; ſolo magis fumante, quàm vllas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehēdit, contractis le-

uibus,

uibus, & quæ sors obtulerat nutrimentis, pertinaci spiritu, flammam euomuit, calefactámque aquam pueris bibẽdam dedit: qua potata, salutari quiete sopiti, diutina vi morbi repentè sunt liberati, patríque indicauerunt vidisse se in somnijs nescio à quo Deorum, *spõgia corpora sua pertergi, & præcipi, vt ad* Ditis *patris, &* Proserpinæ *aram, à qua potio ipsis fuerat allata, furuæ hostiæ immolarentur,* Lectisterniaq;, *& ludi nocturni fierent.* Is *qui eo loci nullam aram viderat, desiderari credens, vt à se construeretur, aram empturus in vrbem perrexit, relictis qui fundamentorum constituendorum gratia terram ad solidum foderẽt: ij domini imperium exequentes, cùm ad* x x. *pedum altitudinem humo egesta peruenissent, animaduerterunt aram* Diti *patri,* Proserpinæq; *inscriptam.* Hoc *postquam* Valesius *nuntiante seruo accepit, omisso emendæ proposito, hostias nigras, quæ antiquitus furuæ dicebantur,* Tarenti *immolauit ludósque &* Lectisternia, *continuis tribus noctibus, quia totidẽ filij periculo liberati erant, fecit.*

Ludi seculares.

DE P. VALERIO PVBLICOLA.

Cuius exemplũ Valerius Publicola, *qui primus* COS. *fuit. studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publicè nuncupatis votis, cæsisq; atris bobus,* Diti *maribus, fœminis* Proserpinæ, Lectisternioq;, *ac ludis trino-*

ctio

ctio factis, aram terra, vt antè fuerat, obruit.

DE Q. CATVLO.

Plinius lib.19.cap.1.

Religionem Ludorũ crescẽtibus opibus secu ta lætitia est. Eius instinctu Qu. Catulus Cãpanam imitatus luxuriam, primus spectantium consessum velorum vmbraculis texit.

DE CN. POMPEIO.

Cneus Pompeius ante omnes, aqua per semitas decursu, æstiuum minuit feruorem.

DE CLAVDIO PVLCHRO.

Plinius lib 35 cap.4.

Claudius pulcher scenam varietate colorũ adumbrauit, vacuis antè pictura tabulis extentam, quam totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Qu. Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt Lucius & Cinna locum, quẽ argentatis choragiis P. Lentulus Spinter adornauit. Translatum antea Phœniceis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere vestis cultum induxit. Nam gladiatorum munus Liuius. *primum Romæ datum est in foro Boario, Appio Claudio, Qu. Fuluio coss. dederunt M. & Decius filij Bruti funebri memoria, patris cineres honorando.*

DE ATHLETIS.

Athletarum certamen à M. Scauri tractum est munificentia.

DE PRIMA STATVA *aurata in Italia.*

De statuis aureis solidis Plinius lib. 33.c

Statuam auratam nec in vrbe, nec in vlla parte Italiæ quisquam prius aspexit, quàm à M. Attilio Glabrione equestrem, patri poneretur in æde Pietatis: eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bebio Pāphilo. COSS. ipse dedicauerat, cōpos voti factus, rege Antiocho apud Thermopylas superato.

DE CN. FLAVIO VVL-*gante ius ciuile.*

T. Liuius lib 9. ab vrbe cond.

Ius ciuile per multa secula inter sacra ceremoniasq; Deorum immortalium abditum, solisq; Pontificibus notum Cn. Flauius libertino patre genitus, & scriba cùm ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis, vulgauit ac fastos penè toto foro exposuit: qui cùm ad visendum ægrum collegam suum veniret, neque à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur: sellam curulem afferri iussit; & in ea honoris pariter, atque contemptus sui vindex consedit.

DE

DE VENEFICIIS IN VRBE.

Liuius lib.8.

Veneficij quaestio & moribus, & legibus Romanis ignota, complurium matronarum patefacto scelere orta est: quae cùm viros suos clandestinis insidijs veneno perimerent, vnius ancillae indicio protractae, pars capitali iudicio damnatae, centum septuaginta numerum compleuerunt.

DE TIBICINVM COLLEGIO.

Tibicinum quoq; collegium solebat in foro vulgi oculos in se conuertere, cùm inter publicas, priuatásque ferias, actiones personis tecto capite, variáque veste velatis concentus edidit. Inde tracta licentia quondam vetiti in aede Iouis, quod prisco more factitauerant, vesci: Tibur irati se contulerunt. quorum ministerio senatus deserta sacra non aequo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt, vt eos gratia sua Romanis templis restituerent. quos illi in proposito perseuerantes, interposita festae epulationis simulatione, mero, somnóque sopitos, plaustris in vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum. Personarum vsus pudorem circumuentae temulentiae causam habet.

DE MODO COMEDENDI *antiquorum.*

Fuit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiendo, humanitatis simul, & continentiæ certißima index. Nam maximis viris prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat: nec sanè vllas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent: erant autem
Plin.li.18. cap.8. *adeò continentiæ attenti, vt frequentior apud eos pultis vsus, quam panis esset. Ideóq; in sacrificijs mola, quæ vocabatur, ex farre & sale constat: exta farre sparguntur: & pullis, quibus auspicia petuntur, puls obijcitur: primitus enim ex libamentis victus sui deos eò efficacius, quò simplicius placabant. Et cæteros quidem ad benefaciendum venerabantur:*
Febris. Plin.lib.2. cap.7. *Febrem autem ad minus nocendum templis colebant, quorum adhuc vnum in Palatio, alterum in area Marianorum monimētorum, tertium in summa parte Vici longi extat. In eáque remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant, deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æstus leniendos cum aliqua vsus ratione excogitata, cæterum salubritatem suam industriæ certißimo ac fidelißimo monimento tuebantur: bonæq; valetudinis eorum*
Frugalitas *quasi quædam mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ vini abundantiæ,*

dantiæ, & ab omni immoderato veneris vsu auersa.

EXTERNA.

DE CIVITATE SPARTANA.

Idem sensit proxima maiorum nostrorum grauitati Spartana ciuitas: quæ seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos à contemplanda Asia extraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia non necessaria voluptatis genera fluxisse: primósque Ionas vnguenti, coronarúmque in conuiuio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinem, haud parua luxuriæ irritamenta reperisse: ac minimè mirum est, quòd homines labore ac patientia gaudentes, tenacissimos patriæ neruos, externarum deliciarum contagione solui, & hebetari noluerunt: cùm aliquanto faciliorem virtutis ad luxuriam, quàm luxuriæ ad virtutem transitum viderent. Iones.

DE PAVSANIA.

Quod eos non frustra timuisse dux ipsorum Pausanias patefecit: Qui maximis operibus editis, vt primùm se Asiæ moribus permisit, fortitudinem suam, effœminato eius cultu, mollire non erubuit.

DE CIVITATE IPSA.

Gellius in Noctib. Atticis. Lucianus in dialogo περὶ ὀρχήσεως.

Eiusdem ciuitatis exercitus non antè ad dimicandum dèscendere solebant, quàm tibiæ concentu, & anapæsti pedis modulo cohortationis, calorem animo traxissent, vegeto, & crebro ictus sono strenuè hostem inuadere admoniti. Idem ad dißimulandum, & occultandum vulnerum suorum cruorem, Puniceis tunicis in prælio vtebantur, non vt ipsis aspectus earum terrorem, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret.

DE ATHENIENSIBVS.

Egregios virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum, prudentißimi pacis moribus Athenienses subsequuntur: apud quos inertia è latebris suis, langore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitq; vt facinorosæ, ita erubèscendæ rea culpæ.

DE AREOPAGO.

Eiusdem vrbis & sanctißimum consilium Areopagus, quid quisque Atheniensium ageret, aut quónam quæstu sustentaretur, diligentißimè inquirere solebat, vt homines honestatem, vitæ rationem memores reddendam esse, sequerentur.

DE EADEM VRBE.

Eadem bonos ciues corona decorandi primò con

mò consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis, clarum Periclis cingendo caput. Probabile institutum, siue rem, siue personam intueri velis. Nam & virtutis vberrimum alimentum est honos, & Pericles dignus, à quo talis muneris dandi posteritas potißimum initium caperet.

Agè quid illud institutum Athenarum, quàm memorabile? quòd conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. Supersedeo te, inquit, habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci possum, vt credam vrbi vtilem, quem domi scelestum cerno: abi igitur, & esto seruus, quoniam liber esse nescisti.

DE MASSILIENSIBVS.

Inde Maßilienses quoque ad hoc tempus vsurpant disciplinæ grauitatem, prisci moris obseruantia, charitate Pop. Rom. præcipuè conspicui, qui tres in eodē manumißiones rescindi permittunt, si ter ab eodem deceptum dominum cognouerint: quarto errori subueniendum non putāt: quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam mimis dando, quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem,

qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiæ quærunt, clausas portas habet, & mendacem, & fucosam superstitionem submouendam esse existimans. Cæterùm à condita vrbe gladius est ibi, quo noxij iugulatur: rubigine quidem exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda.

DE DVABVS ARCIS.

Duæ etiam ante portas eorum arcæ iacent: altera, qua liberorum, altera qua seruorum corpora ad sepulturæ locum plaustro deuehuntur sine lamentatione, sine planctu, sine luctu: funeris dies domestico sacrificio, adiectóq; necessariorum conuiuio finitur. Etenim *quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quòd immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit?*

De cicuta Plin. li. 25. cap. 13. De Sexcentis Lucianus in Toxari.

Venenum cicuta temperatum, in ea ciuitate publicè custoditur, quod datur ei, qui causas sexcentis (id enim Senatus eius nomen est) exhibuit, propter quas mors sit illi expetenda, cognitione virili, beneuolentia temperata: quæ neque egredi vita temere patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati viam præbet, vt vel aduersa, vel prospera nimis vsi Fortuna *(vtraque enim finiendi spiritus, illa ne perseueret, hæc ne destituat, rationem præbuerit)*

compro

comprobato exitu terminetur. Quam consuetudinem Maßiliensium non in Gallia ortam, sed è Græcia tralatam inde existimo, quod illam etiam in insula Cæa seruari animaduerti, quo tempore Asiam cùm Sext. Pomp. petens, Iulide oppidum intraui. Fortè enim tunc euenit, vt summæ dignitatis ibi fœmina, sed vltimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno consumere se destinaret, mortémque suam Pomp. præsentia clariorem fieri magni æstimaret. Nec preces *eius vir ille, vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructißimus, aspernari sustinuit. Venit itaque ad eam, facundissimóque sermone, qui ex ore eius quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat, ab incepto consilio diu nequicquam reuocare conatus, ad vltimum propositum exequi passus est: quæ nonagesimum annum transgressa cum summa & animi & corporis syncerıtate, lectulo, quantum dignoscere erat, quotidiana consuetudine cultius structo recubans, & innixa cubito, Tibi, inquit, Sex. Pomp. Dij magis, quos relinquo, quàm quos peto, gratias referant: quia nec hortator vitæ meæ, nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterùm ipsa hilarem Fortunæ vultum semper experta, ne auiditate lucis tristem intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & ne-*

potum gregem superstitem relictura, permitto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio, & cultu suo sacrísque domesticis maiori filiæ traditis, poculum, in quo venenum temperatum erat, constanti dextra arripuit. Tunc defusis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, vt se placido itinere in meliorem sedis infernæ partem deduceret, cupido haustu mortiferam traxit potionem, ac sermone significans quásnam subinde partes corporis sui rigor occuparet: cùm iam visceribus eum, & cordi imminere esset elocuta, filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium aduocauit: nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lacrymis dimisit.

DE RITV MASSILIENSIVM.

Sed vt ad Maßiliensium ciuitatem, vnde in hoc diuerticulum excesßi, reuertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet, præstóque est, qui id custodiæ gratia acceptum, exituro reddat, vt hospitia sua, quemadmodum aduenietibus humana sunt, ita ipsi quoq; tuta sint.

DE MORE QVEM OBSER-
uabant Galli.

Horum mœnia egresso vetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur,

rentur, dare: quia persuasum habuerint, animas hominum immortales esse. dicerem stultos, nisi idem bracchati sensissent, quod palliatus Pythagoras *credidit.* Animam esse immortalē.

DE GALLIS.

Auara, & fœneratoria Gallorum philosophia. Alacris & fortis Cimbrorū, & Celtiberorum, qui in acie gaudio exultabant, tanquam gloriose, & feliciter vita excessuri: lamentabantur in morbo, quasi turpiter, & miserabiliter perituri.

DE CELTIBERIS.

Cicero Tusculan. quæst. lib. 2. De Celtiberis, Plutarch. in Sertorio.

Celtiberi etiam nefas esse ducebant prælio superesse: cùm is occidisset, pro cuius salute spiritum deuouerant. Laudanda vtrorumq; populorum animi præstantia, quòd & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabantur.

DE THRACIA.

Herodotus histor. libr. 5. Solinus in cap. de Thracia.

Thraciæ verò illa natio meritò sibi sapientiæ laudem vendicauerit: quæ natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrando, sine vllis doctorum præceptis, verum

conditionis nostræ habitum peruidit. Remoueatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo vitæ, quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, si ea mortua, aliquantò eius felicior, ac beatior finis reperietur.

DE MORIBVS ET
ritu Lyciorum.

Quocirca rectè Lycij, cùm ijs luctus incidit, muliebrem vestem induunt: vt deformitate cultus commoniti, maturius stultũ proijcere mœrorem velint.

DE FOEMINIS INDICIS.

Cicero Tuscul. quæstion. 5. Solinus de India. Herodotus lib. 5. hoc tribuit Thracibus.

Verùm quid ego fortißimos in hoc genere prudentiæ viros laudem? Respiciantur Indorum fœminæ, quæ cùm more patrio complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciúmque veniunt, quam ex ijs maximè dilexerit: victrix gaudio exultans, deductáque à necessarijs, lætum præferens vultum, coniugis se flammis superiacit. & cum eo tanquam felicißima crematur: superatæ cum tristitia, & mœrore in vita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam. Adijce Celtibericam fidem. Iunge animosam

Thraciæ sapientiam. Annecte Lyciorum in luctibus abijciendis callidè quæsitam rationem. Indico tamen rogo nihil eorum præferes, quem vxoris pietas in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.

DE PVNICIS FOEMINIS, *& fano Veneris.*

Herodotus lib. primo.

Cui gloriæ, Punicarum fœminarum, vt ex comparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Sycæ enim fanum Veneris est: in quod se matronæ conferebant, atque inde procedentes, quæstum dotis, corporis iniuria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto vinculo coniugia iunctura. Alij Sicca

DE INSTITVTO PRObabili *Persarum.*

Herodotus in Clio.

Nam Persarum admodum probabile institutum fuit, quòd liberos suos non prius aspiciebant, quàm septimum implessent annum, quò paruulorum amißionem æquiore animo sustinerent.

DE NVMIDIS.

Ne *Numidæ quidem reges vituperandi, qui more gentis suæ nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim in excelso fastigio positum*

situm est, humili, & trita consuetudine, quò sit venerabilius, vacuum esse conuenit.

DE DISCIPLINA MILITARI. CAP. II.

VEnio nunc ad præcipuum decus, & ad stabilimentum Rom. Imperij, salutari perseuerantia ad hoc tempus syncerum & incolume seruatum, militaris disciplinæ tenacissimum vinculum, in cuius sinu, ac tutela, serenus, tranquillúsque beatæ pacis status acquiescit.

DE SCIPIONE.

Frontinus lib. 4. cap. 1. Plutarchus in eius vita.

Publius Cor. Scipio, cui deleta Carthago auitum cognomen dedit, COS. *in Hispaniam missus: vt insolentißimos Numantinæ vrbis spiritus, superiorum ducum culpa nutritos, contunderet, eodem momento temporis, quo castra intrauit, edixit, vt omnia ex ijs, quæ voluptatis causa comparata erant, auferrentur, ac summouerentur. Nam constat tum maximum inde institorum, & lixarum numerum, cum duobus millibus scortorum abijsse. Hac turpi, atque erubescenda sentina vacuefactus exercitus noster, qui paulò antè, metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat, erecta viritute, recreatáque acrem illam*

illam & animosam Numantiam incendiis exustam, ruinísque prostratam, solo æquauit. Itaque neglectæ disciplinæ militaris indicium, Mancini miserabilis deditio, seruatæ merces speciosissimus Scipionis triumphus extitit.

DE METELLO.

Eius sectam Metellus secutus, cùm exercitum in Africa, Iugurthino bello nimia Spur. Albini indulgentia corruptum COS. *accepisset: omnibus imperij neruis ad reuocandam pristinæ disciplinam militiæ connixus est: nec singulas partes apprehendit, sed totam continuò in statum suum redegit. Protinus nanque Lixas è castris summouit, cibúmque coctum venalem proponi vetuit. in agmine neminem militum ministerio seruorum, iumentorúmque, vt arma sua & alimenta ipsi ferrent, vti passus est. Castrorum subinde locum mutauit: eadem tanquam Iugurtha semper adesset, vallo fossáque aptissimè cinxit. Quid ergo restituta continentia? quid repetita industria profecit? Crebras scilicet victorias, & multa tropæa peperit ex eo hoste, cuius tergū, sub ambitioso Imperatore, Rom. militi videre non contigerat. Bene etiā illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinum præruptis vinculis, vltionem, vindictámque læsæ cum ignominia*

domuum suarum exigere non dubitauerunt. Nam P Rutilius COS. *eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit, Qu. Fabium generum suum, quia neglgentia* Tauromnitanam *arcem amiserat, prouincia iussit decedere.*

DE COTTA.

Nam C. Cotta P. *Aurelium pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quem obsidioni* Liparitan*æ ad auspicia repetenda* Messanam *transiturus præfecerat, virgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa ager incensus, & penè castra erant capta.*

DE QVINTO FVLVIO.

Quintus etiam Fuluius Flaccus *Censor,* Fuluium *fratrem cohortem legionis, in qua* Trib. *militum erat, iniussu* Consulis *domum dimittere ausum,* Senatu *mouit.* Tam *digna exempla, tam breuiter, nisi maioribus vrgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, quàm copulatæ societati generis, & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut communioni nominis, ac familiæ veteris propinquitatis serie cohærenti, virgarum contumeliosa verbera adhibere? aut Censorium supercilium aduersus fraternam charitatem distringere? Dentur hæc singula quamuis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria di-*

sciplinæ

ſciplinæ militaris inſtructæ videbuntur.

DE POSTHVMIO TIburto, & T. Manlio Torquato.

At noſtra vrbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum terrarum orbem repleuit: Imperatorum proprio ſanguine madentes ſecures, ne turbato militiæ ordine vindicta deeſſet, è caſtris publicè ſpecioſas, priuatim lugubres duplici vultu recepit: incerta gratulandi prius, an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoque hæſitante animo vos bellicarum rerum ſeueriſsimi cuſtodes, Poſthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria ac relatione complector: quia animaduerto Liuius, & Gellius. *fore, vt pondere laudis, quam meruiſtis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quàm veſtram virtutem, ſicut par eſt, repræſentem. Tu nanque Poſthumi Dictator, Aulum Poſthumium, quem ad generis, penetraliúmque ſacrorum ſucceſsionem propagandam genueras, cuius infantiæ blandimenta ſinu atque oſculis foueras, quem puerum literis, quem iuuenem armis inſtruxeras, ſanctum, fortem, amantem tui pariter ac patriæ, quia non tuo iuſſu, ſed ſua ſponte præſidio progreſſus hoſtes fuderat, victorem ſecuri feriri iuſsiſti, & ad hoc peragendum, imperium pa-*

ternæ

ternæ vocis ministerio sufficere valuisti: nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequiuisse. Tu *item* Manli Torquate Latino bello COS. *filium, quòd prouocatus à* Geminio Metio *duce* Tusculanorum *ad dimicandum te ignaro descenderat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentem, abripi à lictore, & in modum hostiæ mactari iussisti: satius esse iudicans, patrem forti filio, quàm patriam militari disciplina carere.*

DE LVCIO QVINTIO Cincinnato.

Florus lib. I. cap. xj.

Agè *quãto spiritu putamus vsum* L. Quintium Cincinnatum Dictatorem *eo tempore, quo deuictis* Equiculis, *& sub iugum missis* L. Minutium Consulatum *deponere coegit, quòd castra eius ijdem hostes obsederant?* Indignum *enim maximo imperio credidit, quem non sua virtus, sed fossa, vallúmque tutum præstiterat; cuíque verecundiæ non fuerat, arma* Romana *metu trepida, clausis portis contineri.* Ergo *imperiosissimi* XII. *fasces penes quos* Senatus, & Equestris *ordinis, & vniuersæ plebis summum decus erat, quorúmque nutu* Latium, *ac totius* Italiæ *vires regebantur, contusi atque fracti* Dictatoriæ *se animaduersioni substrauerunt.* Ac *ne inulta foret gloria*

ria militaris, COSS. *delicti omnis vindex punitus est*. His (*vt ita dicam*) *piaculis*, Mars *imperij nostri pater, vbi aliqua ex parte à tuis auspicijs degeneratum erat, numen tuum propitiabatur nota affinium & cognatorum, fratrum, filiorúmque strage, ignominiosa* Consu*lum eiuratione.*

DE PAPIRIO.

Liuius, & Frontinus lib. 4.

Eiu*sdem ordinis quod sequitur*, Papiri*us* Di*ctator, cùm aduersus imperium eius* Quin*tus* Fabi*us* Rutilian*us magister equitum exer citum in aciem eduxisset, quanquàm fusis* Samnitib*us in castra redierat, tamen neque virtute eius, neque successu, neque nobilitate motus, virgas expediri, eúmque nudari iußit.* O'*spectaculum admirabile! &* Rutilian*us, & magister equitum, & victor, scissa veste, spoliatóque corpore, lictorum se verberibus lacerandum præbuit, vt in acie exceptorum vulnerum nodosis ictibus cruore renouato, victoriarum, quas modò speciosißimas erat adeptus, titulos respergeret: precibus deinde sui exercitus, occasionem* Fabio *confugiendi in vrbem dedit, vbi frustra* Senat*us auxilium implorauit.* Ni*hilo minus enim* Papiri*us in exigenda pœna perseuerauit: itaque coactus*

h est

est pater eius, post Dictaturam, tertiúmque Consulatum, rem ad populum deuocare, auxiliúmque Trib. pleb. supplex pro filio petere: neque hac re seueritas Papirij refrænari potuit. Cæterùm, cùm ab vniuersis ciuibus, & Trib. plebis rogaretur, testatus est, se pœnam illam non Fabio, sed populo Romano & Tribuniciæ concedere potestati.

DE L. CALPHVRNIO.

Frontinus lib. 4.

Lucius quoque Calphurnius Piso Consul, cùm in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitum præfectus, fugitiuorum multitudine hostium circumuetus arma his tradidisset, his præfectum ignominiæ generibus affici iußit, eum toga lacinijs abscißis amictum, discinctáque tunica indutum, nudis pedibus à mane noctem vsque, ad principia per omne tempus militiæ adesse. Interdixit etiam ei conuictum hominum, vsúmque balnearum: turmásque equitum, quibus præfuerat, ademptis equis in funditorum alas transcripsit. Magnum profectò dedecus patriæ, sed magno Pisonis decore vindicatum est: quoniam quidem idem id egit Piso, vt qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignißimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant, libertatique suæ

serui

seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, amarum lucis vsum experirētur, mortémque, quam effœminatè timuerant, viriliter optarent.

DE. Q. METELLO.

Frontinus lib. 4.

Nec minus Pisone acriter Qu. Metellus: qui, cùm apud Trebiam res gereretur, collocatas à se in quadam statione quinque cohortes, atque ex ea viribus hostium depulsas, repetere eandem stationem euestigiò iußit: non quòd speraret ab ijs amissum locum recuperari posse, sed vt præteritæ culpam pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit etiam, vt si quis ex his fugiens castra petijsset, pro hoste interficeretur: qua seueritate cōpreßi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem; multitudinémque hostium superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacißimum duramentum est necesitas.

DE Q. FABIO.

In eadem prouincia Qu. Fabius Maximus ferocißimæ gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetißimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia, sæuiore vti seueritate coegit: omnium enim, qui ex

præsidiis Romanorũ *ad hostes transfugerant, captique erant, manus abscidit: vt trunca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliquis iniicerent: rebelles itaque manus à corporibus suis distractæ, inque cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt.*

DE AFRICANO SVPERIORE.

Nihil *mitius superiore* Africano*: is tamen ad firmandam disciplinam militarem, aliquid ab alienissima crudelitate sibi amaritudinis mutuandum existimauit: siquidem deuicta* Carthagine*, cùm omnes, qui ex nostris exercitibus ad* Pœnos *transierant, in suam potestatem redegisset, grauius in* Romanos*, quàm in* Latinos *transfugas animaduertit.* Hos *enim tanquam patriæ fugitiuos crucibus affixit, illos autem tanquam perfidos socios securi percussit.*Non *prosequar hoc factum vlterius, & quia* Scipionis *est, & quia* Romano *sanguini, quamuis meritò perpesso, seruile supplicium insultare non attinet: cùm præsertim transire ad ea liceat, quæ sine domestico vulnere gesta narrari possunt.*

DE AFRICANO POSTERIORE.

Nam *posterior* Africanus*, euerso* Punico Imperio*, exterarum gentium transfugas, in*

edendis populo ſpectaculis, feris beſtiis obiecit. Et L. Paulus Perſe Rege *ſuperato, eiuſdem generis & culpæ homines, elephantis proterendos ſubſtrauit: vtiliſsimo quidem exemplo, ſi tamen acta excellentiſsimorum virorum humiliter æſtimare ſine inſolentiæ reprehenſione permittitur. Aſpero enim & abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget: quia vires armis conſtant: quæ vbi à recto itinere deſciuerunt, oppreſſura ſunt niſi opprimantur.*

DE L. MARTIO TRIBUNO MILITUM.

Sed *tempus eſt eorum quoque mentionem fieri, quæ iam non à ſingulis, verùm ab vniuerſo ſenatu pro militari more obtinendo, defendendóque adminiſtrata ſunt.* L. Martius Trib. *militum, cùm reliquias duorum exercituum* Publij & Cnei Scipionum, *quos arma* Punica *in* Hiſpania *abſumpſerant, diſperſas mira virtute collegiſſet, earúmque ſuffragiis dux eſſet creatus,* Senatui *de rebus actis à ſe ſcribens, in hunc modum orſus eſt:* L. M. Pro*prætore: cuius honoris vſurpatione vti eum patribus* C. *nō placuit, quia duces à populo, non à militibus creari ſolerēt: quo tempore tam anguſto, támque graui, propter immane* Reipub. *damnum etiam Tribunus militum adulan-*

 dus

dus erat, quoniam quidem ad ſtatum totius ciuitatis corrigendum vnus ſuffecerat: ſed nulla clades, nullum meritum valentius militari diſciplina fuit. Succurrebat enim illis *quàm animoſa ſeueritate Tarentino bello maiores eorum vſi fuiſſent. In quo quaſſatis & attritis* Reipub. *viribus, cùm magnum captiuorum ciuium ſuorum numerum à* Pyrrho *rege vltro miſſum recepiſſent, decreuerunt, vt ex iis, qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia tranſcriberentur: néve quis eorum intra caſtra tenderet, néve locum extra aßignatum, vallo aut foſſa cingeret, néve tentorium ex pellibus haberet: recurſum autem iis ad priſtinum militiæ ordinem propoſuerunt, ſiquis bina ſpolia ex hoſtibus tuliſſet: quibus ſuppliciis compreßi ex deformibus* Pyrrhi *munuſculis: acerrimi hoſtes extiterunt.* Parem *iram aduerſus illos* Senatus *diſtrinxit, qui apud* Cannas Rempub. *deſeruerant.* Nam *cùm eos grauitate decreti, vltra mortalium conditionem relegaſſet, acceptis à* M. Marcello *literis, vt eorum ſibi opera ad expugnationem* Syracuſanorum *vti liceret: reſcripſit indignos eſſe, qui in caſtra reciperentur.* Cæterùm *ſe ei permittere, vt faceret quod expedire* Reipub. *iudicaſſet, dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in* Italiam, *donec hoſtes*

Frontinus lib. 1. ca. 1.

Liuius.

ſtes

stes in ea essent, accederet. Sic eneruès animos odisse virtus solet.

Frontinus lib. 4. cap. 1.

Agè, quàm grauiter Senatus tulit, quòd Quintum Petilium COS. *fortissimè aduersus Ligures pugnantem occidi milites passi essent? Legioni neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia pro salute Imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Idq; decretum ordinis amplissimi, speciosum, & æternum Petilij monimentum extitit, sub quo in acie morte, in curia vltione clari cineres eius acquiescunt. Consimili animo, cùm ei Annibal sex milium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset, conditionem spreuit, memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honestè mori voluissent, turpiter capi non potuisse. Quorum nescio vtrum maius dedecus fuerit, quòd patria spei, an quòd hostis metus nihil in his reposuerit: hæc pro se, ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo.*

Liuius Decad. 2. Belli Punici. Cicero Offic. lib vlt.

Frontinus lib. 4.

Sed cùm aliquoties Senatus pro militari disciplina seuerè excubuerit, nescio an tunc præ-

cipuè, cùm milites, qui Rhegyum iniuſto bello occupauerant, mortuóque duce Bubelio, M. Cæſium ſcribam eius ſua ſponte Imperatorem delegerant, carcere incluſit, ac M. Furio Flacco Trib. plebis denuntiante, ne in ciues Romanos aduerſus morem maiorum animaduerteret, nihilominus propoſitum executus eſt. Cæterùm quò minore cum inuidia id peragerетur, quinquagenos per ſingulos dies virgis cæſos, ſecuri percuti iuſsit, eorúmque corpora ſepulturæ mandari, mortémque lugeri vetuit.

EXTERNA EXEMPLA.

DE CARTHAGINIENSIVM *Senatu.*

Leniter hoc patres C. ſi Carthaginienſium Senatus in militiæ negotiis procurandis violentiam intueri velimus, à quo duces bella prauo conſilio gerentes, etiam ſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, cruci tamen affigebantur: quod bene geſſerant, Deorum immortalium adiutorio, quod malè commiſerant, ipſorum culpæ imputantes.

DE CLEARCHO.

Clearchus verò Lacedæmoniorum dux egregio dicto militiæ diſciplinam continebat, identidem exercitus ſui auribus inculcando. A militibus imperatorem potius, quàm hoſtem metui debere. Quo aperte denuntiabat futurum

rum vt ſpiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitaſſent. Idq; *à duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores: quæ exituros eos ad præliandum monebant, vt aut viui cum armis in conſpectum earum venirent, aut mortui in armis referrentur.* Hoc *intra domeſticos parietes accepto ſigno, Spartanæ acies dimicabant.* Sed *aliena proſpexiſſe tantummodo ſatis eſt, cùm propriis, multóque vberioribus, & felicioribus exemplis gloriari liceat.* Diſciplina *militaris acriter retenta, principatum* Italiæ Romano *imperio peperit: & multarum vrbium, magnorum* Regum, *validiſsimarum gentium regimen largita eſt: fauces* Pontici *ſinus patefecit:* Alpium, Taurique *montis conuulſa clauſtra tradidit: ortúmque è paruula* Romuli *caſa totius orbis terrarum fecit columen.* Ex *cuius ſinu quoniam omnes triumphi manarunt, ſequitur vt de iure triumphandi dicere incipiam.*

DE IVRE TRIVMPHANDI.

CAP. III.

OB *leuia prælia quidam* Imperatores *triumphos ſibi decerni deſiderabant: quibus vt occurreretur, lege cautum eſt, ne quis*

triũpharet, nisi quinq; millia hostiũ vna acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius vrbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Cæterùm ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam L. Marius, & M. Cato Tribb. Pl. tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum, literis Senatui ausi essent referre. Iubétque eos, cùm primùm vrbem intrassent, apud Quæstores vrbanos iurare de vtroque numero verè ab his Senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur, in quo de iure triumphandi inter clarißimas personas & actum, & excussum est. Luctatius COS. & Qu. Valerius P. R. circa Siciliam insignem Pœnorum classem deleuerant, quo nomine Luctatio COS. triumphum Senatus decreuit. Cùm autem Valerius sibi quoque eum decerni desideraret, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triumphi minor potestas maiori æquaretur: pertinaciúsque progressa contentione, * Valerius sponsione Luctatium prouocauit, non se petiturum triumphum, nisi suo ductu Punica claßis esset oppressa: nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaque iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus, apud quem

* Vide Cõstātini An notata in calce li. 9.

quem Valerius in hunc modum egit: Consulem ea pugna in lectica Claudium iacuisse, se autem omnibus imperatoriis partibus functum. Tunc Calatinus prius, quàm Luctatius causam suam ordiretur, Quæro, inquit, Valeri à te, si dimicandum nécne esset contrariis inter vos sententiis dissidissetis, vtrum quod COS. *an quod* P. R. *imperasset, maius habiturum fuerit momentum? Respondit Valerius, non facere se controuersiam, quin priores partes* COS. *essent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus, Si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius,* COS. *Iam mehercule, inquit, cùm de imperio, & auspicio, inter vos disceptationem susceperim, & tu vtroque aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est, quòd vlterius dubitem. Itaque Luctati, quamuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quòd in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quòd ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbè, quia fortis & prosperæ pugnæ vt non legitimum, ita se dignum præmium petijt.*

DE CN. FVLVIO
Flacco.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam

exp

expetendum alijs honorẽ triumphi, decretum sibi à senatu ob res bene gestas spreuit, ac repudiauit? Nimirũ non plura præcerpẽs, quàm acciderunt. Nam *vt vrbem intrauit, continuò quæstione publica afflictus, exilio multatus est: vt si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.*

DE Q. FVLVIO.

Sapientiores *igitur* Qu. *Fuluius, qui* Capua *capta, &* L. Opimius, *qui* Fregellanis *ad deditionem compulsis triumphandi potestatem à senatu petierunt.* Vterque *editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos.* Nõ *quidem inuidia* Patrum C. *cui nunquam aditum in curia esse voluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ pop.* Ro. *fuissent, triumphus decerneretur.* Tãtum *enim interest adijcias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.*

DE PVB. SCIPIONE, & Marco Marcello.

Quinetiam *ius de quo loquor, sic custoditum est, vt* P. Scipioni *ob recuperatas* Hispanias, M. Marcello *ob captas* Syracusas *triũphus non decerneretur, quòd ad eas res gerendas sine vllo missi erant magistratu.* Probentur *nũc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus*

bus Myoparonumq; piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabūda manu decerpserunt. Carthaginis imperio abrupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triūphales iungere currus nequiuerunt: & quibus viris? Scipioni, & Marcello: quorum ipsa nomina instar æterni sunt triumphi. Sed clarissimos solidæ, veræq; virtutis autores, humeris suis salutem patriæ gestantes, etsi coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. Moris erat ab Imperatore triumphum ducturo, COSS. inuitari ad cœnam, deinde rogari, vt venire supersedeant, nequis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem conuiuio sit imperij. Verùm quamuis quis præclaras res, maximéque vtiles Reipub. ciuili bello gessisset, Imperator tamen eo nomine appellatus nō est, neque vllæ supplicationes decretæ sunt, neque aut ouans, aut curru triumphauit: quia vt necessariæ istæ, ita lūgubres semper existimatæ sunt victoriæ: vtpote non externo, sed domestico partæ cruore. Itaque & Nasica Tiberium Gracchum, & Opimius C. Gracchi factiones mœsti trucidarunt.

DE Q. CATVLO.

Plinius de viris illustr. cap. 77. Florus lib. 3.

cap.

cap. vlt. & lib.90.Plurarch.in Pompeio. Appianus lib.1.belli Ciuil. Eutrop. in fine 5.Orosius libro 5.

Qu. Catulus Marco lepido collega suo cum omnibus copijs seditiosis extincto, moderatum præ se ferens gaudium, in vrbem reuertitur. C. etiam Antonius Catilinæ victor, abstersos gladios in castra retulit.

DE CINNA.

L. Cinna, & C. Marius hauserāt quidem auidi ciuilem sanguinem: sed non protinus ad templa Deorum, & aras tetenderunt. Iam L. Sylla qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crudelißimi, & insolentißimi successus fuerunt, cùm consummata, ac constructa potentia sua triumphum duceret; vt Graciæ, & Asiæ multas vrbes, ita ciuium Rom. nullum oppidum vexit. Piget, tædétq; per vulnera Reipub. vlterius procedere: lauream nec senatus cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari desiderauit, ciuitatis parte lacrymante. Cæterùm ad quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues seruatos corona dāda est, qua postes Augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

DE CENSORIA NOTA.

CAPVT IIII.

Liuius. *CAstrensi disciplinæ tenacißimum vinculum, & militaris rationis diligens obseruatio,*

uatio, admonet me, vt ad Censuram pacis magistram, custodemq; transgrediar. Nam vt opes populi Romani in tantam amplitudinis imperatorum virtutibus excesserunt, ita probitas & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi malè viuitur? Expugnentur licet vrbes, corripiantur gentes, regnis manus iniÿciantur, nisi foro & curiæ officium ac verecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atque adeò recordari acta censoriæ potestatis.

DE CAMILLO, ET POSTHVMIO.

Camillus, & Posthumius censores, æra pœnæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt: iterũ puniri dignos, si quo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cùm in hunc modum increparentur: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesq; vos alèndo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerũt. Accedit etiam ÿs, quòd in fortuna longam præstandi huiusce muneris vacationem estis assecuti, cùm interim consumpti sunt anni vestri, & mariti & patris nomine vacui. Ite igitur, & nodosam

exoluite

est pater eius, post Dictaturam, tertiúmque Consulatum, rem ad populum deuocare, auxiliúmque Trib. pleb. supplex pro filio petere: neque hac re seueritas Papirij refrænari potuit. Cæterùm, cùm ab vniuersis ciuibus, & Trib. plebis rogaretur, testatus est, se pœnam illam non Fabio, sed populo Romano & Tribuniciæ concedere potestati.

DE L. CALPHVRNIO.

Frontinus lib. 4.

Lucius quoque Calphurnius Piso Consul, cùm in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitum præfectus, fugitiuorum multitudine hostium circumuētus arma his tradidisset, his præfectum ignominiæ generibus affici iußit, eum toga lacinijs abscißis amictum, discinctáque tunica indutum, nudis pedibus à mane noctem vsque, ad principia per omne tempus militiæ adesse. Interdixit etiam ei conuictum hominum, vsúmque balnearum: turmásque equitum, quibus præfuerat, ademptis equis in funditorum alas transcripsit. Magnum profectò dedecus patriæ, sed magno Pisonis decore vindicatum est: quoniam quidem idem id egit Piso, vt qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignißimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant, libertatique suæ

seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, amarum lucis vsum experirētur, mortémque, quam effœminatè timuerant, viriliter optarent.

DE Q. METELLO.

Frontinus lib. 4.

Nec minus Pisone acriter Qu. Metellus: qui, cùm apud Trebiam res gereretur, collocatas à se in quadam statione quinque cohortes, atque ex ea viribus hostium depulsas, repetere eandem stationem e uestigiò iußit: non quòd speraret ab ijs amissum locum recuperari posse, sed vt præteritæ culpam pugnæ, insequentis certaminis manifestò periculo puniret. Edixit etiam, vt si quis ex his fugiens castra petijsset, pro hoste interficeretur: qua seueritate cōpreßi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinémque hostium superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacißimum duramentum est neceßitas.

DE Q. FABIO.

In eadem prouincia Qu. Fabius Maximus ferocißimæ gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetißimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia, sæuiore vti seueritate coegit: omnium enim, qui ex

præsidiis Romanorū *ad hostes transfugerant, captíque erant, manus abscidit: vt trunca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliquis iniicerent: rebelles itaque manus à corporibus suis distractæ, inque cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt.*

DE AFRICANO SVPERIORE.

Nihil *mitius superiore* Africano*: is tamen ad firmandam disciplinam militarem, aliquid ab alienißima crudelitate sibi amaritudinis mutuandum existimauit: siquidem deuictæ* Carthagine*, cùm omnes, qui ex nostris exercitibus ad* Pœnos *transierant, in suam potestatem redegisset, grauius in* Romanos*, quàm in* Latinos *transfugas animaduertit.* Hos *enim tanquam patriæ fugitiuos crucibus affixit, illos autem tanquam perfidos socios securi percußit.*Non *prosequar hoc factum vlterius, & quia* Scipionis *est, & quia* Romano *sanguini, quamuis meritò perpessο, seruile supplicium insultare non attinet: cùm præsertim transire ad ea liceat, quæ sine domestico vulnere gestæ narrari possunt.*

DE AFRICANO POSTERIORE.

Nam *posterior* Africanus*, euerso* Punico Im*perio, exterarum gentium transfugas, in*

edend

edendis populo ſpectaculis, feris beſtiis obiecit. Et L. *Paulus* Perſe Rege *ſuperato, eiuſdem generis & culpæ homines, elephantis proterendos ſubſtrauit: vtiliſsimo quidem exemplo, ſi tamen acta excellentiſsimorum virorum humiliter æſtimare ſine inſolentiæ reprehenſione permittitur. Aſpero enim & abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget: quia vires armis conſtant: quæ vbi à recto itinere deſciuerunt, oppreſſura ſunt niſi opprimantur.*

DE L. MARTIO TRI- *buno militum.*

Sed *tempus eſt eorum quoque mentionem fieri, quæ iam non à ſingulis, verùm ab vniuerſo ſenatu pro militari more obtinendo, defendendóque adminiſtrata ſunt.* L. Martius Trib. *militum, cùm reliquias duorum exercituum* Publij & Cnei Scipionum*, quos arma* Punica *in* Hiſpania *abſumpſerant, diſperſas mira virtute collegiſſet, earúmque ſuffragiis dux eſſet creatus,* Senatui *de rebus actis à ſe ſcribens, in hunc modum orſus eſt:* L. M. Pro-*prætore: cuius honoris vſurpatione vti eum patribus* C. *nō placuit, quia duces à populo, non à militibus creari ſolerēt: quo tempore tam anguſto, támque graui, propter immane* Reipub. *damnum etiam* Tribunus *militum adulan-*

dus erat, quoniam quidem ad ſtatum totius ciuitatis corrigendum vnus ſuffecerat: ſed nulla clades, nullum meritum valentius militari diſciplina fuit. Succurrebat enim illis quàm animoſa ſeueritate Tarentino bello maiores eorum vſi fuiſſent. In quo quaſſatis & attritis Reipub. viribus, cùm magnum captiuorum ciuium ſuorum numerum à Pyrrho rege vltro miſſum recepiſſent, decreuerunt, vt ex iis, qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia tranſcriberentur: néve quis eorum intra caſtra tenderet, néve locum extra aßignatum, vallo aut foſſa cingeret, néve tentorium ex pellibus haberet: recurſum autem iis ad priſtinum militiæ ordinem propoſuerunt, ſiquis bina ſpolia ex hoſtibus tuliſſet: quibus ſuppliciis compreßi ex deformibus Pyrrhi munuſculis acerrimi hoſtes extiterunt. Parem iram aduerſus illos Senatus diſtrinxit, qui apud Cannas Rempub. deſeruerant. Nam cùm eos grauitate decreti, vltra mortalium conditionem relegaſſet, acceptis à M. Marcello literis, vt eorum ſibi opera ad expugnationem Syracuſanorum vti liceret: reſcripſit indignos eſſe, qui in caſtra reciperentur. Cæterùm ſe ei permittere, vt faceret quod expedire Reipub. iudicaſſet, dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hoſtes

Frontinus lib. I. ca. I.

Liuius.

stes in ea essent, accederet. Sic enerues animos odisse virtus solet.

Frontinus lib. 4. cap. 1.

Agè, quàm grauiter Senatus tulit, quòd Quintum Petilium COS. *fortissimè aduersus Ligures pugnantem occidi milites passi essent? Legioni neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia pro salute Imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Idq; decretum ordinis amplissimi, speciosum, & æternum Petilij monimentum extitit, sub quo in acie morte, in curia vltione clari cineres eius acquiescunt. Consimili animo, cùm ei Annibal sex milium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset, conditionem spreuit, memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honestè mori voluissent, turpiter capi non potuisse. Quorum nescio vtrum maius dedecus fuerit, quòd patria spei, an quòd hostis metus nihil in his reposuerit: hæc pro se, ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo.* LiuiusDecad. 2. Belli punici. Cicero Offic. lib vlt.

Frontinus lib. 4.

Sed cùm aliquoties Senatus pro militari disciplina seuerè excubuerit, nescio an tunc præ-

cipuè, cùm milites, qui Rhegyum iniusto bello occupauerant, mortuóque duce Bubelio, M. Cæsium scribam eius sua sponte Imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac M. Furio Flacco Trib. plebis denuntiante, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum animaduerteret, nihilominus propositum executus est. Caterùm quò minore cum inuidia id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis cæsos, securi percuti iussit, eorúmque corpora sepulturæ mandari, mortémque lugeri vetuit.

EXTERNA EXEMPLA.

DE CARTHAGINIENSIVM *Senatu.*

Leniter hoc patres C. si Carthaginiensium Senatus in militiæ negotiis procurandis violentiam intueri velimus, à quo duces bella prauo consilio gerentes, etiam si prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamen affigebantur: quod bene gesserant, Deorum immortalium adiutorio, quod malè commiserant, ipsorum culpæ imputantes.

DE CLEARCHO.

Clearchus verò Lacedæmoniorum dux egregio dicto militiæ disciplinam continebat, identidem exercitus sui auribus inculcando. A militibus imperatorem potius, quàm hostem metui debere. Quo apertè denuntiabat futu-

rum

rum vt ſpiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitaſſent. Idq; *à duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores: quæ exituros eos ad prœliandum monebant, vt aut viui cum armis in conſpectum earum venirent, aut mortui in armis referrentur.* Hoc *intra domeſticos parietes accepto ſigno, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena proſpexiſſe tantummodo ſatis eſt, cùm propriis, multóque vberioribus, & felicioribus exemplis gloriari liceat. Diſciplina militaris acriter retenta, principatum* Italiæ *Romano imperio peperit: & multarum vrbium, magnorum* Regum, *validiſſimarum gentium regimen largita eſt: fauces* Pontici *ſinus patefecit:* Alpium, Taurique *montis conuulſa clauſtra tradidit: ortúmque è paruula* Romuli *caſa totius orbis terrarum fecit columen. Ex cuius ſinu quoniam omnes triumphi manarunt, ſequitur vt de iure triumphandi dicere incipiam.*

DE IVRE TRIVMPHANDI.

CAP. III.

OB *leuia prælia quidam* Imperatores *triumphos ſibi decerni deſiderabant: quibus vt occurreretur, lege cautum eſt, ne quis*

 triump

triũpharet, nisi quinq; millia hostiũ vna acie cecidisset. Non *enim numero, sed gloria triumphorum excelsius vrbis nostræ futurum decus maiores existimabant.* Cæterùm *ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam* L. Marius, & M. Cato Tribb. Pl. *tulerunt.* Pœnam *enim Imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum, literis Senatui ausi essent referre. Iubétque eos, cùm primùm vrbem intrassent, apud Quæstores vrbanos iurare de vtroque numero verè ab his Senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur, in quo de iure triumphandi inter clarißimas personas & actum, & excussum est.* Luctatius COS. & Qu. Valerius P. R. *circa Siciliam insignem* Pœnorum *classem deleuerant, quo nomine* Luctatio COS. *triumphum Senatus decreuit.* Cùm *autem Valerius sibi quoque eum decerni desideraret, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triumphi minor potestas maiori æquaretur: pertinaciúsque progressa contentione, * Valerius sponsione Luctatium prouocauit, non se petiturum triumphum, nisi suo ductu Punica claßis esset oppressa: nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaque iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus, apud quem*

* Vide Cõstãtini Annotata in calce li. 9.

quem Valerius in hunc modum egit : Consulem ea pugna in lectica Claudium iacuisse, se autem omnibus imperatoriis partibus functum. Tunc Calatinus prius, quàm Luctatius causam suam ordiretur, Quæro, inquit, Valeri à te, si dimicandum nécne esset contrariis inter vos sententiis dißidissetis, vtrum quod COS. *an quod* P. R. *imperasset, maius habiturum fuerit momentum? Respondit Valerius, non facere se controuersiam, quin priores partes* COS. *essent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus, Si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius,* COS. *Iam mehercule, inquit, cùm de imperio, & auspicio, inter vos disceptationem susceperim, & tu vtroque aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est, quòd vlterius dubitem. Itaque Luctati, quamuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quòd in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quòd ius amplißimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbè, quia fortis & prosperæ pugnæ vt non legitimum, ita se dignum præmium petijt.*

DE CN. FVLVIO
Flacco.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam

exp

expetendum alijs honorē triumphi, decretum sibi à senatu ob res bene gestas spreuit, ac repudiauit? Nimirū *non plura præcerpēs, quàm acciderunt.* Nam *vt vrbem intrauit, continuò quæstione publica afflictus, exilio multatus est: vt si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.*

DE Q. FVLVIO.

Sapientiores *igitur* Qu. *Fuluius, qui* Capua *capta, &* L. Opimius, *qui* Fregellanis *ad deditionem compulsis triumphandi potestatem à senatu petierunt.* Vterque *editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos.* Nō *quidem inuidia* Patrum C. *cui nunquam aditum in curia esse voluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ pop.* Ro. *fuissent, triumphus decerneretur.* Tātum *enim interest adijcias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.*

DE PVB. SCIPIONE,
& Marco Marcello.

Quinetiam *ius de quo loquor, sic custoditum est, vt* P. Scipioni *ob recuperatas* Hispanias, M. Marcello *ob captas* Syracusas *triūphus non decerneretur, quòd ad eas res gerendas sine vllo missi erant magistratu.* Probentur *nūc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus*

bus Myoparonumq́; piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabūda manu decerpserunt. Carthaginis *imperio abrupta* Hispania, *& Siciliæ caput abscissum* Syracusæ, *triūphales iungere currus nequiuerunt: & quibus viris?* Scipioni, *&* Marcello: *quorum ipsa nomina instar æterni sunt triumphi.* Sed *clarissimos solidæ, veræq́; virtutis autores, humeris suis salutem patriæ gestantes, etsi coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit.* His *illud subnectam.* Moris *erat ab* Imperatore *triumphum ducturo,* COSS. *inuitari ad cœnam, deinde rogari, vt venire supersedeant, nequis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem conuiuio sit imperij.* Verùm *quamuis quis præclaras res, maximéque vtiles* Reipub. *ciuili bello gessisset,* Imperator *tamen eo nomine appellatus nō est, neque vllæ supplicationes decretæ sunt, neque aut ouans, aut curru triumphauit: quia vt necessariæ istæ, ita lūgubres semper existimatæ sunt victoriæ: vtpote non externo, sed domestico partæ cruore.* Itaque *&* Nasica Tiberium Gracchum, *&* Opimius C. Gracchi *factiones mœsti trucidarunt.*

DE Q. CATVLO.

Plinius de viris illustr. cap. 77. Florus lib. 3. cap.

natio, admonet me, vt ad Censuram pacis magistram, custodemq; transgrediar. Nam vt opes populi Romani in tantam amplitudinis imperatorum virtutibus excesserunt, ita probitas & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi malè viuitur? Expugnentur licet vrbes, corripiantur gentes, regnis manus iniiciantur, nisi foro & curiæ officium ac verecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atque adeò recordari acta censoriæ potestatis.

DE CAMILLO, ET POSTHVMIO.

Camillus, & Posthumius censores, æra pœnæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt: iterũ puniri dignos, si quo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cùm in hunc modum increparentur: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesq; vos alèndo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerũt. Accedit etiam iis, quòd in fortuna longam præstandi huiusce muneris vacationem estis assecuti, cùm interim consumpti sunt anni vestri, & mariti & patris nomine vacui. Ite igitur, & nodosam

exoluite

exoluite stipem, vtilem posteritati numerosa.

DE M. VALERIO MAX.

& C.Iunio.

Horum *seueritatem* M. Valerius Max. *&* *&* C.Iunius Brutus Bubulcus *censores in con similii genere animaduersionis imitati,*L.An- *tonium senatu mouerunt:quòd quam virginē in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consilium adhibito.*At *hoc crimē nescio an superiore maius:illo nanque coniuga lia sacra spreta tantùm, hoc etiam iniuriosè tractata sunt.*Optimo *ergo iudicio censores indignum eum aditu curiæ existimauerunt.*

DE PORCIO CATONE.

T.Liuius de bello Punico.

Sicut Porcius Cato L. *Flaminium, quem è numero* Senatorum *sustulit, quia in prouincia quendam dānatum securi percusserat:tem pore supplicij ad arbitrium, & spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur,electo.* Et *poterat inhiberi respectu cōsulatus, quē is gesserat atq; autoritate fratris eius* Titi Flami*nij.*Sed *& cēsor,&* Cato *duplex seueritatis exemplū,eo magis illum notandum statuit,quòd amplissimi honoris maiestatē tā tetro facinore inquinauerat:nec indignū pensi duxerat,ijsdē imaginibus adscribi, meretricis oculos humano san*

nó sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

DE FABRICIO LVCINO.

Aul. Gellius lib.4.cap.8.

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? narrauit enim omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Rufinum duobus consulatibus, & dictatura speciosissimè functum, quòd decem pondo vasa argētea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentum non esse. Ipsæ mediusfidius mihi literæ seculi nostri obstupescere videntur, cùm ad tantam seueritatem referendam ministerium accommodare coguntur, ac vereri, ne non nostræ vrbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

DE M. ANTONIO ET L. Flacco.

Marcus autem Antonius, & L. Flaccus censores Duronium Senatu mouerunt, quòd legem de coercendis conuiuiorum sumptibus latam Tribunus Pleb. abrogauerat, mirifica notæ causa. Quàm enim impudenter Duronius Rostra conscendit, illa dicturus: Fræni sunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpe-

tiendi: alligati, & constricti estis amaro vinculo seruitutis: lex enim lata est, quæ nos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horridæ vetustatis rubigine obsitum imperiũ. Etenim *quid opus est libertate, si volentibus luxu perire, non licet?*

DE CL. NERONE ET L. Salinatore.

Age par proferamus æquali iugo virtutis, honorúmque societate iunctum, instinctu autem æmulationis animo dißidens. Cl. Nero, *Liuiúsq;* Salinator *secundi Punici belli temporibus firmißima* Reip. *latera, quàm districtam simul egerunt censuram?* Nam *cùm equitum centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis, etiamnum eorum è numero essent, vt est ad* Poliam *ventum tribum, præco lecto nomine* Salinatoris, *citandum néc- ne sibi esset, hæsitauit: quod vt intellexit* Nero, *& citari collegam, & arma, & equum vendere iußit, quia populi iudicio damnatus esset.* Salinator *quoq; eadem animaduersione* Neronem *persecutus est, adiecta causa, quòd non syncera fide secum in gratiam redÿsset. Quibus viris si quis cœlestium significasset futurum, vt eorum sanguis illustrium imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri confluerent, depositis inimicitÿs, arctißimo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam*

tam ab ipsis patriam communi stirpe seruandam relicturi. Salinator verò quatuor atque triginta tribus inter ærarios referre non dubitauit, quòd cùm se damnassent, postea COS. *& censorem fecissent prætexuitque causam, quia necesse esset eas alterutro facto, crimine temeritatis, vel periurij teneri. Vnam tantummodò tribum Metiam vacuam nota reliquit, quæ eum suffragijs suis, vt non damnatione, ita nec honore quidem dignum iudicauerat. Quàm putemus constantis, & prævalidi illum ingenij fuisse, qui neque tristi iudiciorum exitu compelli, neq; honorum magnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione* Reipubl.*gereret?*

DE M. VAL. ET L. SEMPRONIO.

Equestris quoque ordinis bona, magnáque pars quadringenti iuuenes censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quos M.Val. *&* P. *Semp. quia in* Sicilia *ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant, equis publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.*

DE M. ATTILIO REGVLO, *&* L. Furio.

Liuius 2. bello Punico. Aul. Gellius libr.7. cap.18.

Turpis etiam metus pœnam Censores sum-

ma cum seueritate exegerunt. M. *enim* Attilius Regulus,& L. Furius Philippus M. Metellum Quæstorem, *compluréſq; equites* Romanos, *qui poſt infeliciter commiſſam Cannenſem pugnam cum eo abituros ſe* Italia *iurauerant, direptis equis publicis, inter ærarios referendos curauerunt, eóſque graui nota affecerunt: qui cùm in poteſtatem* Annibalis *veniſſent, legati ab eo miſſi ad ſenatum de permutandis captiuis, neque impetraſſent, quod petebant, in vrbe manſerũt: quia &* Romano *ſanguini fidem præſtare conueniens erat, &* M. Attilius Regulus *cenſor perfidiam notabat, cuius pater per ſummos cruciatus expirare, quàm fallere* Carthaginenſes. *ſatius eſſe duxerat.* Iam *hæc cenſura ex foro in caſtra tranſcendit, quæ neque timeri, neque decipi voluit hoſtem.*

Sequuntur *duo eiuſdem generis exempla, eáque adiecisse ſatis erit.* Geta, *cum à* Lucio Metello, & Cn. Domitio Cenſoribus *ſenatu motus eſſet, poſtea cenſor factus eſt.*

DE M. VALERIO.

Item M. Valerius Meſſala *cenſoria nota perſtrictus, cẽſoria poſtmodum poteſtate imperauit; quorum ignominia virtutem acuit: rubore enim eius excitati, omnibus viribus incubuerunt, vt digni ciuibus viderentur, quibus dari potius, quàm abijci cenſura deberet.*

DE MAIESTATE.

CAPVT V.

Est & illa quasi priuata censura maiestas clarorum virorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in amplitudine sua obtinenda. Grato enim, & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta velata: quam rectè quis dixerit longum & beatum honorem esse sine honore. Nam quid plus honoris tribui potuit COS. *quàm est datum reo* Metello*? qui cùm causam repetundarum diceret, tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ, & ad nomen inspiciendum circa* iudicium ferrētur, totum consilium ab earum contemplatione oculos auertit: ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videretur dubitasse.*Non *in tabulis, sed in vita* Qu.Metelli *argumenta syncerè administratæ prouinciæ legenda sibi indices crediderunt: indignum rati integritatem tanti viri, exigua cera, & paucis literis perpendi.* Cicero ad Atticum, Epist. x I. lib. 3. * iudices.

DE REGE ANTIOCHO, *& superiore Africano.*

Appianus de bello Syriaco.

Sed *quid mirum, si debitus honos à ciuibus* Metello *tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitauit? Siqui-*

dem rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium eius à militibus suis interceptum, honoratißimè excepit, regijsq́; muneribus donatum, vltro, & celeriter patri remisit: quanquàm ab eo tum maximè finibus imperij pellebatur. Sed & rex laceßitus, maiestatem excellentißimi viri venerari, quàm dolorem suum vlcisci maluit.

DE AFRICANO SCIPIONE.

Ad eundem Africanum, in Linternina villa se continētem, complures prædonum duces videndum eodem tempore fortè confluxerant: quos cùm ad vim faciēdam venire existimasset, præsidium domesticorum in tecto collocauit, erátque in his repellendis & animo & apparatu occupatus. Quod vt prædones animaduerterunt, dimißis militibus, abiectísque armis, ianuæ appropinquant, & clara voce nuntiant Scipioni, Non vitæ eius hostes, sed virtutis admiratores venisse: conspectum, & congressum tanti viri, quasi cœleste aliquod beneficium expetentes: proinde securum se nobis præstandum præbere ne grauetur. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt: fores reserari, eósque intromitti iußit: qui postes ianuæ tanquam aliquam religiosißimam aram, sanctúmque templum venerati, cupidè Scipionis dexteram apprehenderunt, ac diu osculati,

positis

positis ante vestibulum domis, quæ deorum immortalium numini consecrari solent, læti, quia Scipionem vidisse cõtigisset, ad lares proprios reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? Quid etiam iucundius? Hostis *iram admiratione sui placauit: spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos obstupefecit.* Delapsa *cœlo sydera hominibus si se offerant, venerationis amplius non recipient.*

DE PAVLO AEMILIO.

Hoc *quidem viuo* Scipioni, *illud autem Aemilio* Paulo *exanimi contigit. Nam cùm exequiæ eius celebrarentur, ac fortè tunc principes* Macedoniæ, *legationis nomine* Romæ *morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt.* Quod *aliquantò maius videbitur, si quis cognoscat lecti illius frontem* Macedonicis *triumphis fuisse adornatam.* Quantum *enim* Paulo *tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia, per ora vulgi ferre non exhorruerunt? quod spectaculum, funeri speciem alterius triumphi adiecit.* Bis *enim te* Paule Macedonia *vrbi nostræ illustrem ostendit: incolumen, spolijs suis: fato functum, humeris.*

DE AEMILIANO SCIPIONE.

Nec *filij quidem tui* Scipionis Aemiliani, *quem in adoptionem dando, duarum familia-*

rum ornamentum esse voluisti, maiestati parum honoris tributum est: cùm eum adolescentem admodum à Lucullo COS. *petendi auxilij gratia ex* Hispania *in* Africam *missum, Carthaginienses, &* Masinissa Rex *de pace disceptatorem, velut* COS. *&* Imperatorem *habuerunt. Ignara quidem fatorum suorum* Carthago. *Orientis enim illud iuuentæ decus deorum, atque hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur: vt superius cognomen* Africanum *capta, posterius euersa* Corneliæ *genti daret.*

DE P. RVTILIO.

Quid damnatione, quid exilio miserius? Atqui P. Rutilio *conspiratione publicanorum perculso, autoritatem adimere nõ valuerunt. Cui* Asiam *petenti omnes prouinciæ illius ciuitates legatos eius secessum opperientes obuiam miserunt.* Exulare *aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit?*

DE MARIO.

Vide Cap. de Ominibus.

Caius etiam Marius *in profundum vltimarum miseriarum abiectus, ex ipso vitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. missus enim ad eum occidendum in priuata domo* Minturnis *clausum seruus publicus, natione* Cimber, *& senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladium tenens, aggredi non sustinuit: sed claritate viri occæcatus,*

abiecto

abiecto ferro attonitus inde, ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit, deuictæq; suæ gentis interitus, animum comminuit: etiam Dijs immortalibus indignum ratis, ab vno nationis eius interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumen præstiterunt: nec fuit eis timori asperrima Syllæ victoria, ne in eos conseruatione Marij vlcisceretur: cùm præsertim ipse Marius eos à conseruando Mario absterrere potuerit.

DE MAR. PORCIO CATONE.

Aulus Gellius lib.4.cap.10.

Marcum quoque Porcium Catonem admiratio fortis, ac synceræ vitæ, adeò venerabilem Senatui fecit, vt cùm inuito C. Cæsare COS. *aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id eius iussu à lictore in carcerem duceretur, vniuersus Senatus illum sequi non dubitaret: quæ res diuini animi perseuerantiam flexit.*

DE EODEM.

Eodem ludos Florales, quos Meßius ædilis *faciebat, spectante: populus, vt mimæ nudarentur, postulare erubuit: quod cùm ex Fauonio amicißimo sibi vnà sedente cognouisset,* Martialis libr.1.Epigram.

discessit è theatro, ne praesentia sua spectaculi consuetudinem impediret: quem abeuntem ingenti plausu populus prosecutus, priscum morem iocosum in scenam reuocauit, confessus se plus maiestatis illi vni tribuere, quàm vniuerso sibi vindicare. Quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum viri patrimonium, astricti continentia mores, modicae clientelae, domus ambitioni clausa, paterni generis vna imago, minimè blanda frons, sed omnibus numeris perfecta virtus, quae quidem effecit, vt si quis sanctum, & egregium ciuem significare velit, sub nomine Catonis *definiat.*

EXTERNA.

DE HARMODIO, ET *Aristogitone.*

Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. Plinius lib. 34. cap. 4.

Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis: vt domesticis aspersa, varietate ipsa delectent. Harmodij, *&* Aristogitonis, *qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies aeneas* Xerxes *rex ea vrbe deuicta in regnum suum transtulit: longo deinde interiecto tempore,* Seleucus *in pristinam sedem reportandas curauit.* Rhodij *quoque eas vrbi sua*

suæ appulsas, cùm in hospitium publicè inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum venerationis, in tam paruulo ære possedit.

DE XENOCRATI.

Cicero ad Attic. lib. 3. Epistol. XI.

Quantum porrò honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter, ac sanctitate claro, tributum est? cùm testimonium dicere coactus ad aram accessisset, vt more eius ciuitatis iuraret, omnia se verè retulisse: vniuersi iudices consurrexerunt, proclamarúntque, ne iusiurandum diceret: quódque sibimetipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, synceritati eius, concedendum existimarunt.

* * *

VAL

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS.

DE INDOLE.
CAP. I.

ATTINGAM *nunc quaſi cunabula quædam & elementa virtutis: animíque procedente tempore ad ſummum gloriæ cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento, *datos geſtus referam.*

*claros

DE AEMILIO LEPIDO.

Aemilius Lepidus puer etiam tum progreſſus in aciem, hoſtem interemit, ciuem ſeruauit: cuius tam memorabilis operis index eſt in Capitolio ſtatua bullata, & incincta prætexta S. conſulto poſita. Iniquum enim putauit eum honori nondum tempeſtiuum videri, qui iam virtuti maturus fuiſſet. Præcurrit igitur Lepidus ætatis ſtabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicémque laudem è prælio retulit, cuius eum vix ſpectatorem anni eſſe patiebantur. Arma enim infeſta, & diſtricti gladij

De bulla aurea Pli. lib. 33. cap. 1. & Macrob.

gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentium exercituum impetus, iuuenibus quoque aliquantum terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis *pueritia, coronam mereri, spolia rapere valuit.*

DE M. CATONE.

Hic *spiritus ne* Marci *quidem* Catonis *pueritiæ defuit. Nam cùm in domo* M. *Drusi auunculi sui educaretur, & ad eum* Tribunum *tunc* Pleb. *Latini de ciuitate impetranda conuenissent, à* Qu. Popedio Latinorum *principe, Drusi autem hospite rogatus, vt socios apud Auunculum adiuuaret: constanti vultu non facturum se respondit.* Iterum *deinde, ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit.* Tunc Popedius *in excelsam ædium partem eleuatum, abiecturum se eum inde, nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab incepto moueri potuit.* Expressa *est itaque illa vox hominum.* Gratulemur *nobis* Latini, *& socij, hunc esse tam paruum, quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset.* Tenero *ergo animo* Cato *totius curiæ grauitatem percepit, perseuerantiáque sua* Latinos *iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit.*

DE EODEM CATONE.

Plutarchus in Catonis vita.

Idem cùm salutandi gratia prætextatus ad

Syllam

Syllam venisset, & capita proscriptorum in atrium allata vidisset: atrocitate rei commotus, pædagogum suum Sarpedonem nomine interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui tam crudelem tyrannum occideret: cúmque is, non voluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quòd salus eius magno militum præsidio custodiretur, respondisset: vt ferrum sibi daret, obsecrauit, affirmando perfacilè se eum interfecturum, quòd in lecto illius considere soleret. Pædagogus & animum Catonis agnouit, & propositum exhorruit, eúmque postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus, victorem non extimuit, tum maximè COSS. Municipia, Legiones, Equestris ordinis maiorem partem trucidantem: ipsum Marium si quis eo loci statuisset, celerius aliqui de fuga sua, quàm de Syllæ nece cogitasset.

DE CAIO CASSIO.

Cuius filium Faustum C. Caßius condiscipulum suum in schola proscriptionẽ paternam laudantem, séque, cùm per ætatem potuisset, idem facturum minitantem colapho percussit. Dignam manum, quæ se publico parricidio non contaminaret.

EXTER

EXTERNA.

DE ALCIBIADE.

Et vt à Græcis aliquid : Alcibiades ille, cuius nescio vtrum bona, an vitia patriæ perniciosiora fuerint : illis enim ciues suos decepit, his afflixit : cùm adhuc puer ad Periclem auunculum suum venisset, eúmque secretò tristem sedentem vidisset, interrogauit, quid ita tantam in vultu confusionem gereret : at illo dicente, mandato se ciuitatis Propylea *Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, consumptáque in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationem redderet, atque ideo conflictari :* Ergo, *inquit, quære potius quemadmodum rationem non reddas.* Itaque *vir amplißimus, & prudentißimus, suo consilio defectus, puerili vsus est, atque id egit, vt* Athenienses *finitimo implicati bello, rationibus exigendis non vacarent. Sed viderint* Athenæ *vtrum Alicibiadem lamententur, an glorientur : quoniam adhuc inter execrationem hominis, & admirationem, dubiæ mentis indicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursúsque virtutis patefecimus, actum ipsum prosequemur, cuius ponderosißima vis, & efficacißimi lacerti, in fortitudine consistunt.* Plutarch. in Alcibiade.

DE FORTITVDINE.
CAP. II.
DE HORATIO COCLITE.

Cicero in Paradox. Liuius lib. 2. Frontinus lib. 2. cap. vlt. Plinius lib. 34. cap. 5. Seneca ad Lucill. Epist. 30. Dionys. Halicar.

NEc præterit me, conditor vrbis nostræ Romule *principatum tibi hoc in genere laudis aßignari oportere. Sed patere obsecro vno te præcurri exemplo, cui & ipse aliquantum honoris debes: quia beneficio illius effectum est, ne tam præclarum opus tuum* Roma *dilaberetur.* Hetru*scis in* Vrbem *ponte sublicio irrumpentibus*, Horatius Cocles *extremam eius partem occupauit: totúmque hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur, infatigabili pugna sustinuit: atque, vt patriam periculo imminenti liberatam vidit, armatus se in* Tyberim *misit: cuius fortitudinem* Dij *immortales admirati, incolumitatem synceram ei præstiterunt.* Nam *neque altitudine deiectus, quassatúsue neque pōdere armorum pressus, nec vllo vorticis circuitu actus, nec telis quidem, quæ vndique congerebantur, læsus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium in se oculos conuertit, stupentes illos admiratione, hos inter lætitiam, metúmque hæsitantes: vnús*

Hoc negat Polybius lib. 6.

vnúsque duos acerrima pugna cõsertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Denique vnus vrbi nostræ tantum scuto suo, quantum Tyberis alueo, muniменti attulit : quapropter discedentes Hetrusci dicere potuerunt: Romanos vicimus, ab Horatio victi sumus.

DE CHLOELIA VIRGINE.

Liuius lib. 2. Plinius de viris illustr. vide & Plin. histor. lib. 34. cap. 6.

Immemorem me propositi mei Chlœlia penè facit: eadem enim tempestate, certè aduersus eundem hostem, & in eodem Tyberi inclytum ausa facinus. Inter cæteras enim virgines obses Porsenæ data hosti, nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit, celeríque traiectu fluminis, non solũ obsidione, sed etiam metu patriam soluit. Viris puella lumine virtutis præferenda.

DE ROMVLO.

Liuius lib. 1. & Halicarnass.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceninensium rege ad dimicãdum prouocatus, quanquam & numero, & fortitudine militum, superiorem se crederet, tutiúsque esset toto cum exercitu, quàm solum in aciem descendere, dextra sua potißimum omen victoriæ rapuit: nec incepto eius Fortuna defuit. Occiso enim

*so enim Acrone, fusisque hostibus, opima de eo spolia Ioui Feretrio * retulit. Hactenus istud: quia publica religione consecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget.*

*suspendit.

DE CORNELIO COSSO.

T. Liuius lib. 4.

A Romulo proximus Cornelius Cossus, eidem deo spolia consecrauit, cùm Magister equitum ducem Fidenatium in aciem congressus interemisset. Magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus: Cosso quoque multum acquisitum est, qui imitari Romulum valuit.*

DE M. MARCELLO.

Nec Marci quidem Marcelli memoriam ab his exemplis separare debemus, in quo tantus animi vigor fuit vt apud Padũ Gallorum regem, ingenti exercitu stipatum, cum paucis equitibus inuaderet: quem protinus obtruncatum, armis exuit, eáque Ioui Feretrio dicauit.

DE T. MANLIO TORQVATO, & Scipione Aemiliano.

Eodem & virtutis, & pugnæ genere vsi sunt Titus Manlius Torquatus, & Valerius Coruinus, & Aemilianus Scipio. Hi etiam vltro prouocatos hostium duces interemerunt: sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio non posuerunt consecranda. Item Scipio Aemilianus, cùm in Hispania sub

Plinius de viris illustrib.

ſub Lucullo duce militaret, atque Intercacia prævalidum oppidum circunſederetur, primus mœnia eius conſcendit: neque erat in eo exercitu quiſquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis ſaluti conſuli, & parci deberet: ſed tunc clariſſimus quiſque iuuenum pro amplificanda, & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi ſuſtinebat, deforme ſibi exiſtimans, quos dignitate præſtaret, ab iis virtute ſuperari. Ideóque *Aemilianus hanc militiam aliis propter difficultatem vitantibus, ſibi depopoſcit.*

DE C. ATTILIO.

Liuius (qui M. Papirium vocat) lib. 1. Decad. 5.

Magnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert Romani *Gallorum exercitu pulſi, cùm ſe in* Capitolium*, & in arcem conferrent, in his quæ collibus morari omnes non poſſent, neceſſarium conſilium in plana parte vrbis relinquendorum ſeniorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Cæterùm ne illó quidem tam miſero, támque luctuoſo tempore, ciuitas noſtra virtutis ſuæ oblita eſt: defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus ſellis, cum inſignibus magiſtratuum, quos geſſerant, ſacerdotiorúmque quæ erant adepti, conſederunt: vt & ipſi in*

occasu suo, splendorem, & ornamenta vitæ præteritæ retinerent, & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primò hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere commotis. Sed quis dubitaret quin & Galli, & victores, illam admirationem mox in risum, & in omne contumeliæ genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem C. Attilius, verùm barbam suam permulcenti Gallo scipionem vehementi ictu capiti inflixit, eíque propter dolorem ad se occidendum ruenti corpus cupidius obtulit. Capi ergo virtus nescit, patientia dedecus ignorat. Fortunæ succumbere, tristius omni fato ducit, noua & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit, qui sic extinguitur.

DE C. SEMPRONIO.

Reddendus est nunc Romanæ *iuuentuti debitus gloriæ titulus.* Qu. *Catulo* Sempronio Atracinio COS. *cum* Volscis *apud* Verugi*nem parum prosperè dimicante, ne acies nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit, atque hostium* * *exercitum irrupit: quo dimoto, proximimum tumulum occupauit, effecítque, vt omnis* Volscorum *in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare*

* *impetu accepit.*

lax

laxamentum daret. Itaque *cum iam de statuendis trophæis cogitarent, prælium nocte dirimente victoréſne, an victi * diſcederent, incerti abierunt.* *abirent, incerti diſceſſerunt.

DE FABIO MAXIMO.

Liuius 8. Decad. ab vrbe cond.

Strenuus ille quoque flos ordinis equeſtris, cuius mira virtute Fabius *maximus* Rutilianus *magiſter equitum bello, quod aduerſus* Samnites *gerebatur, malè commiſſi prælij crimine leuatus eſt.* Nanque Papyrio Curſore *propter auſpicia repetenda in vrbem profiſciſcente caſtris præpoſitus, ac vetitus exercitum in aciem ducere, nihilhominus manus cum hoſte, ſed non tam feliciter, quàm temerè conſeruit. procul enim dubio ſuperabatur.* Cæterum *optimæ indolis iuuentus, detractis equorum frænis, vehementer eos calcaribus ſtimulatos, in aduerſos* Samnites *egit: obſtinatáque animi præſentia extortam manibus hoſtium victoriam, & cum ea ſpem maximi ciuis* Rutiliani *patriæ reſtituit.* Qualis *demum roboris illi milites? qui vehementi ictu remorum concitatam fugæ* Punicam *claſſem, nantes lubrici pelagi quaſi camporum firmitate pedites in littus retraxerunt? eiuſdem temporis, & notæ miles, qui Cannenſi prælio, quo* Annibal *magis* Cicero II. de Senect. Tit. Liuius primo Punico bell.

gis vires Romanorum contudit, quàm animos fregit, cùm ad retinenda arma inutiles vulneribus manus haberet, spoliare se conantis Numidæ ceruicem complexus, os, naribus, & auribus corrosis, deforme reddidit: ínque plenæ vltionis morsibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euentum, quantum interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in victoria obnoxius, morienti solatio fuit: Romanus in ipso fine vitæ vindex sui extitit.*

* plenis

DE P. CRASSO.

Appianus de bello Parthico.

Militis huius in aduerso casu tam egregius, támque virilis animus, quàm relaturus sum imperatoris. P. enim Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerens, à Thracibus, quorum is magnum numerum in præsidio habebat, inter Eleam, & Smyrnam exceptus: ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis, effugit. Virgam enim, qua ad regendum equum vsus fuerat, in vnius barbari oculum dixerit, qui vi doloris accensus, latus Crassi sica confodit: dúmque se vlciscitur, Romanum imperatorem maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit fortunæ Crassus, quàm indignum virum tam graui contumelia afficere voluisset, quoniam quidem iniectos

ctos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter rupit, donatúmque iam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

DE SCIPIONE.

Seneca Epist.25 ad Lucillium.

Eodem mentis proposito vsus est Scipio. Nanque infeliciter Cn. Pompeij generis sui defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cùm animaduertisset nauem, qua vehebatur, ab hostibus captam, gladio præcordia sua transuerberauit: ac deinde prostratus, in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus, vbinam esset imperator: Respondit, Imperator bene se habet: tantúmque eloqui valuit, quantum ad testandam animi magnitudinem, æternæ laudi satis erat.

DE CATONE.

Plutarch. in eius vita. Seneca Epist.25. ad Lucillium. August. de Ciuit. lib.1.

Tui quoque clarißimi excessus Cato Vticæ monimentum est, in qua ex fortißimis vulneribus tuis, plus gloriæ quàm sanguinis manauit. Siquidem constantißimè in gladium incumbendo, magnum hominibus documentum dedisti, quantò potior esse debeat probis dignitas sine vita, quàm vita sine dignitate.

DE PORCIA CATONIS FIlia, & Bruti vxore.

Dion lib. 44. aliter.

Cuius filia minimè muliebris animi: quæ cùm Bruti *viri sui consilium, quod de interficiendo* Cæsare *ceperat, ea nocte, qua dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum* Bruto, *cultellum tonsorium, quasi vnguium resecandorum causa poposcit, eóque velut fortè elapso, se vulnerauit: clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus* Brutus, *obiurgare eam cœpit, quòd tonsoris præripuisset officium.* Cui *secretò* Porcia, *Non est inquit, hoc factum meum temerarium, sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certißimum indicium. experiri enim volui, si tibi propositum parum ex sententia cesßisset, quàm æquo animo me ferro essem interemptura.*

DE CATONE.

Iustinus lib. 32.

Felicior progenie sua superior Cato, *à quo* Porciæ *familiæ principia manarunt. qui cùm ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, vagina gladius eius elapsus decidit: quem subiectum præliantium globo, atque vndique hostilibus pedibus circundatum, postquàm abesse sibi*

sibi animaduertit, adeò constanti animo in suam potestatem redegit, vt illum non periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur: quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt.

DE P. SCIPIONE NASICA.

Appianus de bello ciuili.

Togæ quoque fortitudo, militaribus operibus inserenda est, quia eandem laudem foro, atque castris edita meretur. Cùm Tib. Grac*chus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato* Remp. *oppressam teneret, palámque dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem* Fidei *publicæ conuocati patres* C. *à* COS. Mutio *Scæuola, quidnam in tali tempestate faciundum esset, deliberabant, cunctísque censentibus, vt* COS. *armis* Rep. *tueretur, Scæuola negauit se quidquam vi esse acturum.* Tunc Scipio *Nasica, Quoniam, inquit,* COS. *dum iuris ordinem sequitur, id agit, vt cum omnibus legibus* Roma*num imperium corruat, egomet priuatus, voluntati vestræ me ducem offero, ac deinde læuam manum apertè togæ circundedit, sublatáque dextera proclamauit:* Qui Remp. *saluam esse volunt, me sequantur: eáque voce, cunctatione bonorū ciuium discussa,* Gracchum *cum*

scelerata factione quas merebatur pœnas persolnere coegit.

DE C. MARIO SENE.

Item cum Trib. *pleb.* Saturninus, *&* Prætor Glaucia, *&* Equitius *designatus* Tri. *pleb. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitauissent, nec quisquam se populo cõcitato opponeret: primum* M. Aemilius Scaurus, C. *marium consulatum sextum gerentem hortatus est, vt libertatem, legésque manu defenderet: protinúsque arma sibi afferri iußit, quibus allatis, vltima senectute confectum, & penè dilapsum corpus induit, spiculóque innixus ante fores curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquiis ne* Respub. *expiraret, effecit: præsentia enim animi sui, senatum, & equestrem ordinem ad vindictam exigendam impulit.*

DE DIVO IVLIO.

Cæsar Comment. de bello Gall. lib. 2.

Sed vt armorum, & togæ superius, ita nunc etiam sydorum clarum decus Diuum Iulium, *certißimam veræ virtutis effigiem repræsentemus: Cùm innumerabili multitudine, & feroci impetu* Neruiorum, *inclinari aciem suam videret, timidius pugnanti militi scutum detraxit, eóque tectus, acerrimè præliari cœpit: quo facto fortitudinem per totum diffudit exercitum, labentémque belli fortunam diuino animi ardore restituit.*

Idem

Idem alio prælio legionis Martiæ aquilliferum ineundæ fugæ gratia iam conuersum, faucibus comprehensum, in contrariam partem detraxit, dexterámque ad hostem tendens, Quorsum tu, inquit, abis? illic sunt, cum quibus dimicamus, & manibus quidem vnum militem, adhortatione verò tam acri omnium legionum trepidationem correxit, vincíque paratas, vincere docuit.

DE VIBIO, ET VAL. Flacco, & Pedanio Centurione.

Liuius Decad. belli Punici 2.

Cæterùm vt humanæ virtutis actum exequamur: cùm Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obsideret: Vibius Aceus Pelignæ cohortis præfectus, vexillum trans Punicum vallum proiecit: seipsum, suósque commilitones, si eo hostes potiti essent, execratus: & ad id petendum subsequente cohorte primus impetum fecit: quòd vt Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit, conuersus ad suos; Spectatores, inquit, vt video, alienæ virtutis huc venimus: sed absit hoc dedecus à sanguine nostro, vt Romani gloria Latinis cedere velimus. Ego certè aut speciosam optaui mortem, aut felicē audaciæ exitū, igitur vel solus præcurrere paratus sum. His auditis, Pedanius

Cent

Centurio conuulsum signum dextra retinens: Iam hoc, inquit, intra hostile vallum mecum erit: proinde sequantur, qui id capi nolunt: & cum eo in castra Pœnorum *irrupit, totámque secum traxit legionẽ.* Ita *trium virorum fortis temeritas,* Annibalẽ *paulò antè spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potientem esse passa est.*

DE Q. COTIO.

Quorum virtuti nihil cedit Qu. Cotius: qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam *vt reliqua eius opera non exequar, abundè tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Qu.* Metello. COS. *legatus in* Hispaniam *profectus,* Celtibericum *sub eo bellum gerens, postquam cognouit à quodam gentis huius iuuene, se ad dimicandum prouocari: erat autem illi fortè prandendi gratia posita mensa: relicta ea, arma sua extra vallum deferri, equúmque educi clàm iussit, ne à* Metello *impediretur.* Et *illum* Celtiberum *insolentissimè obequitantem consectatus interemit, detractasq; eius corpori exuuias, ouans lætitia in castra retulit.* Idem *Piresum nobilitate, ac virtute* Celtiberos *omnes præstantem, cùm ab eo in certamen pugnæ prouocatus esset, succumbere sibi coegit: nec erubuit flagrãtissimi pectoris iuuenis, gladium*

ei suum, & sagulum vtroq; exercitu spectante tradere. Ille verò etiam petijt, vt hospitij iure inter se iuncti essent, quando inter Romanos, & Celtiberos pax foret restituta.

DE ATTILIO.

Suetonius in vita Cæsaris.

Nec Attilium quidem præterire possumus: qui cùm decimæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima pugna præliaretur: abscissa dextera, quam Maßiliẽsium naui iniecerat, læua puppim apprehendit: nec ante dimicare destitit, quàm captam profundo mergeret: quod factum parum iusta notitia patet.

DE CYNEGIRO.

Iustinius histor. lib. 2.

At Cynegirum Atheniensem simili pertinacia in consectandis hostibus vsum, verbosa cantu laudum suarum Græcia, omnium seculorum memoriæ literarum præconio inculat.

DE M. SCAEVA, ET SCAEVOLA.

Cæsar de bello Ciuili libro 3. Suetonius in Cæsare. Lucan. lib. 6.

Claßicam Attilij gloriam, terrestri laude M. Scæua eiusdem imperatoris Centurio subsecutus

tionis gradum retinens, vndique ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitẽtibus, quinque militum diurno prælio suffectura pila, vna dextra hostium corporibus adegisti: ad vltimum districto gladio, audacissimum quenque modò vmbonis impulsu, modò mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, dum cernereris, spectaculo fuisti: postquam deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos coegit, tragula femur traiectus, saxique pondere ora contusus, galea iam ictibus discussa, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti, ac duabus loricis onustus inter vndas, quas hostili cruore infeceras, enatasti: visóq; Imperatore armis non amißis, sed bene impensis, cùm laudem merereris, veniam petÿsti. Magnus prælio, sed maior disciplinæ militaris memoria: itaque ab optimo virtutis æstimatore tum facta, tum etiam verba tua, Centurionatus honore donata sunt.

DE L. SICINIO DENTATO.

Plinius lib. 7. ca. 28. & lib. 22. ca. 5. Aul. Gellius, Solinus, & Halicarnas.

Sed quod ad præliatorum excellentem fortitudinẽ attinet, meritò L. *Siciniÿ* Dentati *commemoratio omnia* Romana *exempla finierit: cuius opera, honorésq; operum, vltra fidẽ veri excedere iudicari possent, nisi ea certi autores,*

res, inter quos Marcus Varro, monimentis suis testata esse voluissent: quem centies & vigesies in acie descendisse tradunt, eo robore corporis atque animi vtentem vt maiorem victoriæ partem semper traxisse videretur, sex & xxx. spolia ex hoste retulisse, quorũ in numero octo fuisse cum quibus spectante vtroq; exercitu ex prouocatione dimicasset, XIIII. ciues ex media morte raptos seruasse, quinq; & XL. vulnera in pectore excepisse, tergo cicatricibus vacuo, nouem triumphales Imperatorũ currus secutum, totius ciuitatis oculos in se numerosæ donorum pompa conuertentem. Præferebātur *enim Aureæ coronæ octo:* Ciuicæ XIIII. *Murales tres:* Obsidionalis *vna:* Torques CLXXXIII. *Armillæ* CLX. *Hastæ* XVIII. *Phaleræ* XXV. *ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa.*

DE T. IVBELIO CAMPANO.

Ille quoque ex pluribus corporibus in vnum magna cum admiratione Calibus *cruor confusus est: in quo oppido cùm* Fuluius Flaccus, *propter* Campanam *perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret, literisq; à* Senatu *acceptis, finem pœnæ eorum statuere cogeretur, vltrò se ei* T. Iubelius Taurea Campanus *obtulit: & quam potuit clara voce:* Quoniã, *inquit,* Fului *cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris,*

neris, quid cessas in me cruentam securim distringere? vt gloriari poßis aliquantò virum fortiorem, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptum. Eo deinde, *libenter id se esse facturum, nisi Senatus voluntate impediretur, affirmante: At me, inquit, cui nihil* Patres C. *præceperunt, aspice: oculis tuis quidem gratum, animo verò tuo maius opus edentem. protinúsque interfecta coniuge, ac liberis, gladio incubuit. Quem virum illum putemus fuisse, qui suorum, ac sua cæde testari voluit, se Fuluij crudelitatem sugillare, quàm Senatus misericordia vti maluisse.*

EXTERNA.

DE GOBRIA.

Iustinus Trogus lib. 1.

Age Gobriæ quantus ardor animi: qui cùm sordida, & crudeli Magorum tyrannide Persas liberaret, vnúmque ex ijs obscuro loco abiectum corporis pondere vrgeret, præclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Magum petit, ipsum vulneraret: Tu verò, inquit, nihil est, quod respectu mei timidius gladio vtaris: vel per vtrunque illum agas licet, dum hic quàm celerrime pereat.

DE LEONIDA.

Strabo Geograph. lib. 9. Plutarch.

Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit:

rit: cuius, proposito opere, exitu nihil fortius. Nam cùm CCC. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum, & mari, & terræ Xerxem, nec hominibus tantùm terribilem, sed Neptuno quoque compedes, & cœlo tenebras minitantem, pertinacia virtutis ad vltimam desperationem redegit. Cæterùm perfidia, & scelere incolarum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimùm adiuuabatur, spoliatus, occidere dimicans, quàm aßignatam sibi à patria statione͂ deserere maluit. Ideóq; tam alacri animo suos ad id prælium, quo perituri erant, cohortatus est, vt diceret, Sic prandete commilitones mei tanquam apud inferos cœnaturi. Mors erat denuntiata: Lacedæmonij perinde, ac victoria esset promissa, ductori intrepidè paruerunt.

Cicero 1. Tusculanarum Q.

DE OTHRYADE.

Othryade quoque pugna pariter, ac morte speciosa Thyræatium laude: quàm spatio latius solum cernitur: qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus victoriam, tantum non post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit.

DE EPAMINVNDA.

Cicero in Epistol. ad Lucceium. Frontinus lib. 1. cap. x 1. Iustinus Trogus lib. 6. Strabo lib. 9. Plutarch. in eius vita.

Excel

*Excellentißimos Spartanæ virtutis prouentus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarum felicitas, idémq; Lacedæmonis prima clades, cùm vetustam eius vrbis gloriam, inuictámq; ad id tempus publicam virtutem apud Leuctram, & Mantineam, secundis prælijs contudisset, traiectus hasta, sanguine, & spiritu deficiens, recreare se conantes, primùm an clypeus suus saluus esset, deinde an fusi hostes penitus forent, interrogauit: quæ postquam ex animi sententia comperit: Non finis, inquit, commilitones vitæ meæ, sed melius & * altius initium aduenit. Nunc enim vester Epaminũdas nascitur, quia sic moritur. Thebas ductu, & auspicijs meis caput Græciæ factas video: & fortis, & animosa ciuitas Spartana iacet, armis nostris abiecta: & amara dominatione Græcia liberata est, orbus quoque, non tamen sine liberis morior, quoniam mirificas filias Leuctram, & Mantineam relinquo. E corpore deinde suo hastam educi iußit, eóque vulnere expirauit. Quòd si eum Dij immortales victorijs suis perfrui paßi essent, sospes gloriosior patriæ mœnia non intrasset.* * aptius

DE THERAMENE, ET Theogene.

Cicero lib. 1. Tusculanarum.

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in

publica custodia mori coacti, parua mentis constantia, in qua triginta tyrannorum iussu porrectam veneni potionem non dubitanter hausit. Quódque ex ea superfuerat iocabundus illisum humo clarum edere sonum coegit. Reddensq; seruo publico, qui eam tradiderat, Critiæ, inquit, propino: vide igitur vt hoc poculum ad eum continuò perferas: erat autem is ex XXX. tyrannis crudelissimus. Profectò est supplicio se liberare, tam facilè supplicium perpeti. Itaque Theramenes perinde ac in domestico lectulo moriens, vita excessit. Inimicorum æstimatione punitus, suo iudicio *finitus. Sed Theramenes à literis, ad doctrinam virilitatem traxit, Numantino verò Theogeni ad consimilem virtutem capessendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas extitit. perditis namque, & afflictis rebus Numantinorum, cùm omnes ciues nobilitate, pecunia, honoribúsque præstaret: vicum suum, qui in ea vrbe speciosissimus erat, contractis vndique ignis nutrimentis incendit, protinus strictum gladium in medio posuit, ac binos inter se dimicare iussit: vt victus, incisa ceruice ardentibus tectis superiaceretur: qui cùm tam forti lege mortis omnes assumpsisset, ad vltimum seipsum flammis immisit.*

*functus

DE VXORE ASDRVBALIS.

Verùm vt æquè pop. Ro. inimicæ vrbis excidium

cidium referam: Carthagine capta, vxor Asdrubalis exprobrata ei impietate quod à Scipione soli sibi impetrare vitam contentus fuisset, dextra, læuáque tres communes filios mortem non recusantes, trahens, incendio se flagrantis patriæ obiecit.

DE DVABVS PVELLIS *Syracusanis.*

Muliebris fortitudinis exemplo, æquè fortem duarum puellarum casum adijciam. Cùm pestifera seditione Syracusarum, tota regis Gelonis stirps, euidentißimis exhausta cladibus ad vnicam filiam Harmoniam *virginem esset redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostilibus gladijs obiecit: quæ ne cùm ferro quidem trucidaretur, cuius esset conditionis, ederet: proclamauit admirata illius animum* Harmonia, *& tantæ fidei superesse non sustinuit: Reuocatósque interfectores, professa quænam esset, in cædem suam conuertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri veritas aperta finis vitæ fuit.*

DE PATIENTIA.

CAPVT III.

E*Gregijs virorum pariter, & fœminarum operibus fortitudo se oculis hominũ sub-*

 iecit.

*iecit. Patientiámque in medium procedere hortata est, non sane infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine *iunctam, vt cum ea, vel ex ea nata videri possit.*

* *insitam*

DE MVTIO SCAEVOLA.

Liuius lib.2. Cicero pro Sestio. Halicarnass. Lactantius Instit. lib.5. cap.13.

*Quid enim ijs quæ suprà retuli, facto Mutij conuenientius? cùm à Porsena Rege Hetruscorum vrbem nostram graui, ac diutinò bello vrgeri ægrè ferret, castra eius clàm ferro cinctus intrauit: immolantémque ante altaria, conatus est occidere. Cæterùm inter molitionem pij pariter ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit: & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. *Pertæsus enim (credo) dexteram suam, quòd eius ministerio in cæde Regis vti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullum profectò Dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipsum quoque Porsenam oblitum periculi sui, vt videtur, vltionem suam vertere in admirationem coegit. Nam, Reuertere, inquit, ad tuos Muti, & eis refer, te cùm vitam meam petieris, à me vita donatum: cuius clemētiam non adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, quàm sua lætior, vrbi*

* *Perosus*

vrbi se cum æternæ gloriæ cognomine, * Scæuolam reddidit. *Scæuola

DE POMPEII PATIENTIA.

Pompeij etiam probabilis virtus: qui dum legationis officio fungeretur, à Genthio Rege interceptus, cùm Senatus consilia prodere iuberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eáque patientia regi simul, & desperationem tormentis quicquam ex se cognoscendi excußit, & expetendæ P.R. amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exẽpla domi scrutando, sæpius ad ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi cogar, duobus Romanis exemplis contentus, quæ vt clarißimarum familiarum commendationem, ita nullum publicum mœrorem continent, externa subnectam.

EXTERNA.

Plutarch. in Alexandro.

Vetusto Macedoniæ more Regi Alexandro nobilißimi pueri præstò erant sacrificanti. E`quibus vnus turibulo *accepto, ante ipsum *arrepto astitit, in cuius brachium ardens carbo delapsus est: quo, etsi ita *vrebatur, vt adusti corporis eius odor ad circunstantium nares perueniret, tamen & dolorem silentio preßit, & brachium immobile tenuit, ne sacrificium Alexandri, aut *excusso turibulo impediret, aut lo, aut edi

* vreretur

* concusso turibulo

io genitu edito gemitu aures Regias aspergeret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseuerantiæ experimentum sumere voluit: *solitò enim sacrificauit diutius, nec hac re eum à proposito repulit. Si huic miraculo Darius inseruisset oculos, sciisset eius stirpis milites vinci non posse, cuius infirmam ætatem tanto robore præditam animaduertisset. Est & illa vehemens & constans animi militia, literis pollens venerabilium doctrinæ sacrorum Antistes Philosophia, quæ vbi pectore recepta est hominum, inhonesto, atque inutili affectu depulso, totum in solidæ virtutis munimento confirmat, potentiúsque metu, ac dolore facit.

aures Regias impediret.
*consultò

DE ZENONE ELEATE.

Cicero lib. 2. Tuscul. Diogenes Laert.

Incipiam autem à Zenone Eleate: qui cùm esset in dispicienda rerum natura maximæ prudentiæ, inq; excitandis ad vigorem iuuenum animis promptissimus, præceptorũ fidem exemplo virtutis suæ publicauit. patriã enim egressus, in qua frui secura libertate poterat, Agrigentum miserabili seruitute obrutum petiit, tanta fiducia ingenij, ac morum suorum fretus, vt sperauerit & tyranno, & Phalaridi vesanæ mentis feritatem * à se diripi posse. postquam deinde apud illum plus consuetudinem

* per se

dinem dominationis, quàm consilij salubritatem valere animaduertit, nobilissimos eius ciuitatis adolescentes cupiditate liberandæ patriæ inflammauit. Cuius rei cùm indicium ad tyrannum manasset, conuocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cœpit: subinde quærens quosnam consilij participes haberet, at ille nec eorum quempiam nominauit, & proximum quenque, ac fidissimum tyranno suspectum reddidit: increpitánsque Agrigentinis ignauiam, ac timiditatem, effecit, vt subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo vnius eculeo impositi, non supplex vox, nec miserabilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius vrbis animum, fortunámque mutauit.

DE ALIO ZENONE.

Vide Diogenem Laertium in Zenonis vita.

Eiusdem nominis philosophus, cùm à * Nearcho tyranno, de cuius nece cõsilium inierat, torqueretur, supplicij pariter atque indicandorum gratia consciorum, doloris victor, sed vltionis cupidus, esse dixit, quod secretò audire eum admodum expediret: laxatóque eculeo postquam insidijs opportunum tempus animaduertit, aurem eius morsu corripuit, nec antè dimisit, quàm & ipse vita, & ille corporis parte priuaretur.*

* Clearcho

DE ANAXARCHO.

Cicero lib.2. Tusculanarum.
Plinius lib.7 .cap.23.

*Paris patientiæ æmulus Anaxarchus, cùm à tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec vlla vi inhiberi posset, quò minus eum amarißimorum maledictorum verberibus inuicem ipse torqueret, ad vltimum amputationem linguæ minitanti, Non erit, inquit, effœminate adolescens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis, protinúsque dentibus abscissam, & commanducatam linguam, in os eius ira patens expuit. Multorum autem aures illa lingua, & in primis Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ conditionem, ambitum maris, syderum motus, totiúsque denique mundi naturam prudentissimè & facundißimè exprompsit, penè tamen occidit gloriosius, quàm viguit, quia tam forti fine illustrem profeßionis actum comprobauit, Anaxarchique non vitam modò deseruit, sed mortem * reddidit clariorem.*

** clarificauit.*

DE THEODORO.

T. Liuius.

In Theodoro quoque viro grauißimo Hieronymus tyrannus tortorum manus frustrà fati

fatigauit. Rupit enim verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, quàm efficeret, vt tyrannicidij consocios indicaret. Quinetiam * *satellitem, in quo totius dominationis summa quasi quodam cardine versabatur, falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius custodem eripuit, beneficióque patientiæ, non solùm, quæ occulta fuerunt, texit, sed etiam tormenta sua vltus est: quibus* Hieronymus *dum inimicum cupidè lacerat, amicum temerè perdidit.*

* *Liuius Thrasonē vocat.*

Cicero lib. 5. Tuscul. & de Gymnosophistis Solinus. & Strabo lib. 9. Plin. 7.

Apud Indos *verò patientiæ meditatio tam obstinatè vsurpari creditur, vt sint, qui omne vitæ tempus nudi exigant, modò* Caucasi *montis* * *gelido rigore corpora sua durantes, modò flammis sine vllo gemitu obijcientes: atq; haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur, titulus nanque sapientiæ datur.* Hæc *è pectoribus altis, & eruditis orta sunt.*

* *glaciali*

DE QVODAM SERVO.

Iustinus in fine Epitomat. vbi de laudib. Hispaniæ.

Illud tamen non minus admirabile, quod seruilis animus cepit. Seruus *barbarus Asdrubalem*

balem, quòd dominum suum occidisset, grauiter ferens, subitò aggressus interemit. Cúmque comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit. Non ergo fastidioso aditu virtus excitata, viuida ingenia ad se penetrare patitur. Neque haustum sui cum aliquo personarum discrimine largum, malignúmue præbet, sed omnibus æqualiter exposita: quid cupiditatis potius quàm quid dignitatis attuleris, æstimat: inque captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquit; vt quantum subire animo sustinueris, tantum tecum auferas. Quo sæpe euenit, vt & humili loco nati, ad summam dignitatem consurgant, & generosissimarum imaginum fœtus, in aliquod reuoluti dedecus acceptam à maioribus lucem, in tenebras conuertant. quæ quidem planiora suis exemplis reddentur: ac prius de ijs ordiar, quorum in meliorem statum facta mutatio, splendidam relatu præbet materiam.

DE IIS QVI HVMILI LOCO nati, clari euaserunt.

CAPVT IIII.

T. Liuius, & Dionys. Halicarnass. lib. 3

INcunabula Tullij Hostilij agreste tugurium cepit: Eiusdem adolescentia in pecore pascendo

pascēdo fuit occupata: Validior ætas imperium Romanum rexit, & duplicauit: Senectus excellentißimis his ornamentis decorata, in excellentißimo maiestatis fastigio fulsit. Verùm Tullius etsi magni & admirabilis incrementi, domesticum tamen exemplum est.* *altißimo

DE TARQVINIO *Prisco.*

Diodorus lib. 3. Et Liu.

Tarquinium autē Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna in vrbem nostram aduexit: alienum, quòd exactum: alieniorem, quòd ortum Corintho: fastidiendum, quòd mercatore patre genitum: erubescendum, quòd etiam exule Demarato natum. Cæterùm tam improsperum conditionis suæ euentum, industriâ pro ignominioso gloriosum reddidit: dilatauit enim fines Romani populi, cultum Deorum nouis sacerdotijs auxit, numerum Senatus amplificauit, equestrem ordinem vberiorem reliquit: quódque laudum eius consummatio est, præclaris virtutibus effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiam ageret, quòd regem de finitimis potius mutuata esset, quàm de suis elegisset.

DE TVLLIO SERVIO *Rege.*

Liuius lib. 1.

In Tullio verò Seruio fortuna præcipuè vires suas ostendit: Vernam huic vrbi natum, regem dando: cui quidem diuitissimè * imperium obtinere, quater lustrum condere, ter triumphare * contigit: ad summam autē vnde processerit, aut quò peruenerit, statuæ ipsius titulus abundè testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

*regnum

*concessit

DE VARRONE.

T. Liuius lib. 2. secundi belli Punici.

Miro quoque gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit: & quidem fortuna parum duxit sordidissimæ mercis capturis inquinari solito, XII. fasces largiri, nisi etiam L. Aemilium Paulum dedisset collegam, atque ita se in eius sinum infudit, vt cùm apud Cannas vires pop. Rom. culpa sua exhausisset, Paulum quoque, qui prælium committere noluerat, occidi pateretur, illum in vrbem incolumē reduceret. Quinetiam Senatum gratias ei agentem, quòd redire voluisset, ante portas eduxit, extuditq;, vt grauissimæ cladis autori etiam Dictatura deferretur.

DE M. PERPENNA.

Non paruus consulatus rubor Marcus Perpenna, vtpote qui COS. antè, quàm ciuis, sed in bello gerendo aliquanto reipublicæ vtilior

Varro

*Varrone imperatore. Regem enim Aristonicum cepit: Craßianæq; stragis punitor extitit. Cùm interim cuius vita triumphauit, mors Papia lege damnata est. Nanque patrem illius, nihil ad se pertinentia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in pristinas sedes * coegerunt. Ita Marci Perpennæ nomen adumbratum, falsus Consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus, aliena in vrbe improbè peregrinatus est.*

* coegit

DE M. PORCIO CATONE.

Cicero 3. de Oratore. Plinius de viris illustr. Plutarch. in Catone.

*Marci verò * Porcij Catonis incrementa publicis votis expetenda fuerunt: qui nomen suum Tusculi ignobile, Romæ nobilißimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo Latinarum literarum monimenta, adiuta disciplina militaris, aucta maiestas senatus, prorogata familia, in qua maximum decus posterior ortus est Cato.*

* Catonis Portiæ nominationis principis

EXTERNA.

DE SOCRATE.

Cicero lib. 5. Tusculan. Diogenes Laertius. Solinus.

Sed vt Romanis externa iungamus: Socrates non solùm hominum consensu, verum etiam Apollinis oraculo sapientißimus iudicatus, Pha

tus, Phænarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimum gloriæ lumen excessit: neque immeritò. Nam cùm eruditissimorum virorum ingenia in disputatione cæca vagarentur, mensurásque Solis, & Lunæ, & cæterorum syderum loquacibus magis, quàm certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti auderent; primus, ab his indoctis erroribus abductum animum suum in intima conditionis humanæ, & in secessu pectoris repositos affectus scrutari coegit: si virtus per seipsam æstimetur, vitæ magister optimus.

DE EVRIPIDE, ET DEMOSTHENE.

Gellius de Euripide: Plutarchus in Demosthenis vita.

*Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius paterem * cultellos venditasse omnium penè doctorum literæ loquuntur: sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria vi clarius?*

*hoc et Iuuenalis in Satyr.

DE IIS QVI A' PArentibus claris degenerauerunt.

CAP. V.

S*Equitur duplicis promissi pars adopertis illustrium virorum imaginibus reddenda: quoni-*

quoniam quidem sunt referendi, qui ab earum splendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ, ac nequitiæ sordibus, imbuta nobilia portenta.

DE SCIPIONE IGNOBILI
fil. Afric.

*Quid enim monstro similius, quàm superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, à paruulo admodum regis Antiochi præsidio capi sustinuit: cùm ei voluntaria morte absumi satius fuerit, quàm inter duo fulgentißima cognomina patris & patrui, altero oppressa Africa iam * parta, altero iam maiore ex parte recuperata Asia, surgere incipiente, manus vinciendas hosti tradere, eiúsque beneficio precarium spiritum obtinere: de quo mox L. Scipio speciosißimum Deorum, hominúmque oculis subiecturus erat triumphum. Idem præturæ petitor candidam togam adeò turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, vt nisi gratia * Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, adiutus esset, honorem à Pop. impetraturus non vidçretur: quanquàm quid interfuit vtrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? quam cùm propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt, ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet. Insupérque è manu eius anulum,*

* nato

*Acerei in cod. manuscripto: Alij Citherai.

in quo caput Africani sculptum erat, detraxerũt. Dij boni quas tenebras è quo fulmine nasci pasi estis?

DE FILIO Q. FABII degenere.

*Age Qu. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarißimi filius Qu. Fabius Max. quàm perditam luxuria vitam egit? cuius vt cætera flagitia obliterentur, tamen abundè illo dedecore mores nudari possent, quòd ei Qu. Pompeius prætor vrbanus, paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum * reprehenderet, inuentus est: dolenter enim homines ferebant pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori seruire debebat, flagitijs disijci. Ergo quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica seueritas exhæredauit.*

*rescinderet,

DE FILIO CLODII PVLCHRI.

Possedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærensque Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quòd eneruem, & frigidam iuuentam egit, perdito etiam amore vulgatißimæ meretricis infamis fuit, mortisque erubescendo genere consumptus est: abdomine enim auidè deuorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ spiritum reddidit.

DE HOSTENSIO CORBIONE.

Iam Qu. quidem Hortensij, qui in maximo & ingenuorum ciuium, & amplißimorum prouentu, summum autoritatis, atque eloquentiæ gradum obtinuit: nepos Hortensius Corbio *omnibus scortis abiectiorem, & obscœniorem vitam exegit: ad vltimúmque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit, quàm aui pro salute ciuium in foro excubuerat. Animaduerto in quàm periculosum iter processerim. Itaque meipsum reuocabo, ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer.* Referam *igitur pedem, deforméssque vmbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres viri in cultu cateróque vitæ ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.*

QVI EX ILLVSTRIBVS in veste aut in cætero cultu licentius, quàm mos patrius permittebat, indulserunt.

CAP. VI.

DE P. SCIPIONE.

T. Liuius Decad. 2. belli Punici.

Publius Scipio, cùm in Sicilia augendo exercitu, traijciendóque in Africam opportu-

num gradum, quærendo ruinam Carthaginis *animo reuolueret, inter consilia, ac molitiones tantæ rei operam gymnasio dedit, palliòque, & crepidis vsus est: nec hâc re segniores* Punicis *exercitibus manus intulit: sed nescio an ideo alacriores, quia vegeta, & strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt.* Crediderim etiam eum *sociorum vberiorem fauorem se adepturum* * vitam *existimasse, si * victum eorum & solennes exercitationes comprobasset: ad quas tum veniebat, cùm multum, ac diu fatigasset humeros, & cætera membra militari agitatione firmitatem suam probare coegisset: consistebátque in * illis labor eius, in * iis remissio laboris.* *his *illis

DE L. SCIPIONE.

Cicero pro Rabirio Posthumo.

Lucij verò Scipionis statuam chlamydatam, & crepidatam in capitolio cernimus: quo habitu videlicet, quia aliquando vsus erat, effigiem suam formatam poni voluit.

DE L. SYLLA.

*Lucius quoque Sylla, cùm imperator esset, chlamydato * sibi, & crepidato* Neapoli *ambulare deforme non duxit.* * habitu

DE CAIO DVELLIO.

Cicero in Catone Maiore. Plinius lib. 34. cap. 5. Plinius de viris illustr.

Caius autem Duellius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit, quotiescunque epulaturus erat, ad funalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reuerti solitus est, insignem bellicæ rei successum, nocturna celebratione testando.

DE PAPYRIO MASSONE.

Plinius lib. 15. cap. 29.

Nam Papyrius quidem Masso, cùm bene gesta repub. triumphum à Senatu *non impetrasset, in* Albano *monte triumphandi & ipse initium fecit, & cæteris postea exemplum præbuit, próque laurea corona cùm alicui spectaculo interesset, myrtea vsus est.*

DE C. MARIO.

Plinius lib. 33. cap. xj. Plutarch. in libello περὶ ἀοργησίας.

Num C. *Marij penè insolens factum?* Nam *post* Iugurthinum, *Cimbricúmque, &* Theutonicum *triumphum, cantharo semper potauit: quòd* Liber *pater * inclytum ex* Asia *ducens* * Indicũ *triumphum, hoc vsus poculi genere ferebatur, ex* Asia *de vt inter ipsum haustum vini, victoriæ eius ducens. suas victorias compararet.*

DE M. CATONE.

Marcus autem Cato Prætor M. Scauri cæterorúmque reorum iudicia nulla indutus tunica, sed tantummodo prætexta, amictus egit: sed hæc, atque his similia, virtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumentis indicia sunt. Illis autem, quæ deinceps subnectam, quantam sui habere fiduciam soleat, cognoscetur.

DE FIDVCIA SVI.

CAP. VII.

Appianus de bello Lybico. Plutarch. in Scipione.

PVb. & Cn. *Scipionibus in Hispania cum maiore parte exercitus acie Punica oppressis, omnibúsque prouinciæ eius nationibus Carthaginiensium amicitiam secutis, nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem proficisci audente, P. Scipio quartum & vigesimum annum agens, iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia P. R. salutis ac victoriæ spem dedit. Eadémque in ipsa Hispania vsus est. Nam cùm oppidum Badiam circunsederet, tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra* Aulus Gellius. *mœnia hostium erat, vadimonium in posterum diem facere iußit. continuóque vrbe potitus & tempore, & loco, quo prædixerat, sella posita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius,*

nih

nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam dignitate dignius. Nec minus animosus, minúsve prosper illius in Africam transitus, in quam è Sicilia exercitum Senatu vetante traduxit, quia nisi plus in ea re suo, quàm P A. C O N S C. *consilio credidisset, secundi Punici belli finis inuentus non esset. Cui facto par illa fiducia, quòd postquam Africam attigit, speculatores Annibalis in castris deprehensos, & ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consiliis, ac viribus Pœnorum percunctatus est. Sed circa omnes manipulos diligentissimè deducendos curauit. Interrogatósque an satis ea consyderassent, quæ speculari iussi erant, prandio dato ipsis, iumentísque eorum, incolumes demisit: quo tam pleno fiduciæ spiritu prius animos hostiũ, quàm arma contudit. Verùm vt ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta veniamus: cùm à L. Scipione ex Antiochensi pecunia H-S. quadragies ratio in curia reposceretur, prolato ab eo libro, quo acceptæ expensæq; summæ continebantur, refelliq; inimicorum accusatio poterat, discerpsit: indignatus de ea re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuerat. Quinetiam in hunc modum egit: Non reddo* P. C. *ærario vestro H-S. quadragies rationem, alieni imperij minister, quòd meo ductu, meísque auspiciis bis millies H-S.*

Frontinus cap. de cõstit. statu belli.

Idem de Valerio Leuino Eutropius lib. 2.

Aulus Gellius.

m 4 vber

vberius feci. Neque enim adhuc puto eò malignitatis ventum, vt de mea innocentia quærendum sit. Nam cùm Africam totam potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod meum dicerem, præter cognomen, retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum redddierunt: sed vterque nostrum inuidia magis, quàm pecunia locupletior est. Tam constantem defensionem Scipionis vniuersus Senatus comprobauit. Sicut illud factum: quod cùm ad necessarium Reip. vsum pecuniam ex ærario promi opus esset, ídque Quæstores, quia lex obstare videbatur, aperire non auderent, priuatus claues poposcit, patefactóque ærario, legem vtilitati cedere coegit: quam quidem fiduciam ei conscientia ipsa dedit, quia meminerat omnes leges à se seruàtas. Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in consimili genere virtutis edendo fatigatus est. Diem illi ad populum M. Næuius Trib. pleb. aut (vt quidam memorant) duo Petilij dixerant, qui ingenti frequentia in forum deductus, rostra conscendit, capitíque suo corona triumphali imposita, Hac ego, inquit, Quirites, die Carthaginem magna sperantem, leges nostras accipere iussi: proinde æquum est vos mecum ire in Capitolium supplicatum, speciosissimam deinde eius vocem æquè clarus euentus secutus est

Applanus de bello Syriaco. Aul⁹ Gellius li. 4. cap. 18.

tus est: siquidem & senatum totum, & vniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Opt. Max.*puluinaria petens,comitem habuit.* Restabat *vt* Trib. *apud populum sine populo ageret,desertúsque in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur: cuius deuitandi ruboris causa, in* Capitolium *processit, déque accusatore,* Scipionis *venerator factus est.*

DE SCIPIONE AEMILIANO.

Auiti spiritus egregius successor Scipio Aemilianus *cum vrbem præualidam obsideret, suadentibus quibusdam vt circa mœnia eius ferreos murices spargeret, omniáque vada plumbatis tabulis consterneret,habentibus cacumina clauorum, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit, non esse eiusdem, & capere aliquos velle,& timere.*

DE SCIP. NASICA.

In *quamcunque partem memorabilium exemplorum conuertor, velim, nolimve, in cognomine* Scipionum *hæream necesse est: cui enim licet hoc loci* Nasicam *præterire fidentis animi, dictíque clarissimum autorem? Annonæ caritate increbrescente*, C. Curiatius Trib.

*pleb.productos in concionem COSS. compellabat, vt de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in curiam referrent. Cuius instituti, minimè vtilis, interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri cœpit: obstrepente deinde plebe, Tacete quæso Quirites, inquit: plus enim ego, quàm vos quid Reipub. expediat, intelligo: qua voce audita, omnes pleno venerationis silentio, maiorem * autoritatem eius, quàm suorum alimentorum respectum egerunt.*

* *autoritatis*

DE LIVIO SALINATORE.

Liuij quoque Salinatoris æterna memoriæ autoritate tradendus animus: qui cùm Asdrubalem, exercitúmque Pœnorum in Vmbria delesset, & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie sine ducibus & signis sparsos, ac palantes parua manu opprimi posse: respondit, in hoc parci eis oportere, ne hostibus tantæ cladis nuntij domestici deessent.

DE P. FVRIO PHILO.

*Hæc animi præsentia bellica

* Bellica hæc præstantia animi: togata illa sed non minus laudabilis, quam Publius Furius Philus COS. in senatu exhibuit. Qu. enim Metellum, Qu. q; Pompeium consulares viros vehementes inimicos suos, cupitam sibi profectionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat, identidem exprobrantes, legatos secum*

*eum illuc ire coegit: fiduciam non solùm fortem, sed penè etiam temerariam exhibens: quæ duobus acerrimis odiis latera sua cingere ausa est, * vsúmque ministerij vix tutum in amicis, è sinu inimicorum petere sustinuit.* *vixq; tutum in amicis vsũ ministerij

DE L. CRASSO.

Cuius factum, si cui placet, necesse est L. *etiam Crassi, qui apud maiores eloquentia clarißimus fuit, propositum non displiceat: nam cùm exconsule prouinciam* Galliam *obtineret, atq; in eam* Cn. Carbo, *cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta sua venisset, non solùm eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali aßignauit, nec vlla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit.* Itaque *acer, & vehemens* Carbo, *nihil aliud* Gallica *peregrinatione consecutus est, quàm vt animaduerteret, sontem patrem suum ab integerrimo viro in exilium missum.*

DE CATONE SVPERIORE.

Plutarch. Plinius lib. 7. cap. 27.

Cato * *superior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionem vocatus, nec vllo vnquam crimine conuictus: ad vltimum tantum fiduciæ in sua innocentia reposuit, vt ab his in quæstionem publicam deductus,* T. Gracchum, *à quo in administratione* Reip. *ad* * *senior*

mult

multum odium dißidebat, iudicem deposceret. Qua quidem animi præstantia, pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

DE M. SCAVRO.

Plinius de viris illustr. Asconius Pædian.

Eadem M. *Scauri fortuna, æquè senectus lōga ac robusta, idem animus: qui cùm pro Rostris accusaretur, quòd à Rege Mithridate ob Remp. prodendam pecuniā accepisset, causam suam ita egit: Est * enim Quirites, iniquum, cùm inter alios vixerim, apud alios me rationem vitæ reddere. Sed tamen audebo vos, quorum maior pars honoribus, & actis meis interesse non potuit, interrogare. Varius Sucronensis* M. *Aemilium Scaurum regia mercede corruptum imperium pop.* Rom. *prodidisse ait:* M. *Aemilius Scaurus huic se culpæ affinem esse negat. Vtri creditis? Cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementißima actione pertinaci clamore depulit.*

*quidem

DE M. ANTONIO.

Contrà M. *Antonius ille disertus. Non enim respuendo, sed amplectendo causæ dictionem, quàm innocens esset, testatus est. Quæstor proficiscens in Asiam, Brudusium iam peruenerat: vbi literis certior factus, incesti se postulatum apud* L. *Caßium Prætorem cuius tribunal propter nimiam seueritatem Scopulus*

reorum dicebatur: cùm id vitare beneficio legis* Memiæ liceret, quæ eorum, qui Reip. causa abessent, recipi nomina vetabat: in vrbem tamen recurrit, quo tam pleno fiduciæ bonæ consilio, tum absolutionem celerem, tum profectionem honestiorem consecutus est. * Meuiæ

DE SENATV ROMANO.

Sunt & illa speciosæ fiduciæ publica exempla. Nam cum eo bello, quod aduersus Pyrrhũ gerebatur, Carthaginiẽses C. ac XXX. nauium classem in præsidium Romanis Hostiam vltrò misissent, senatui placuit, legatos ad ducem eorum ire, qui dicerent: pop. Rom. bella suscipere solere, quæ suo milite gerere posset: proinde classem Carthaginem reducerent. Idem post aliquot annos Cannensi clade exhaustis Romani imperij viribus, supplementum exercitus in Hispaniam mittere ausus, locus fecit ne hostilium castrorum, tum maximè Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris veniret, quàm si illum Pœni non obtinerent. Ita se in aduersis rebus gerere quid aliud est, quàm sæuientem fortunam, in adiutorium sui pudore victam conuertere?

DE ACCIO POETA.

Magno spatio diuisus est à senatu ad Poetam Accium transitus. Cæterùm vt ab eo decentius ad externa transeamus, producatur in medium. Is Iulio CAE. amplissimo, & florentis

*rentissimo viro, in collegium poetarum venienti nunquam assurrexit: non maiestatis eius immemor, sed quòd in comparatione communium studiorum, aliquanto se superiorem esse confideret: quapropter insolentiæ crimine caruit, quia*ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.*

*non ibi imaginũ, sed voluminum

EXTERNÆ.

DE EVRIPIDE TRAGICO.

*Nec Euripides quidem Athenis arrogans visus est, cùm postulante populo, vt ex tragœdia quandam sententiam tolleret, progressus in scenam, dixit, se vt eum doceret, nõ vt ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profectò fiducia est, quæ æstimationem sui certo pondere examinat, tantum sibi arrogans quantum à contemptu, & insolentia distare satis est. Itaque & quod Alcestidi tragico poetæ respõdit, probabile: apud quem cùm quereretur, quòd eo triduo non vltra tres versus maximo impenso labore * deducere potuisset, atque is, se centum perfacilè scripsisse gloriaretur: Sed hoc, inquit, interest, quòd tui in triduum tantummodo, mei verò in omne tempus sufficient. Alterius enim fœcundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt, alterius*

*producere

alterius cunctāte stylo elucubratum opus, per omne aeui tempus plenis gloriae velis feretur.

DE ANTIGENIDA.

Cicero de claris Orat.

*Adijciam scenae eiusdem exemplum: Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter * populo se approbanti, cūctis audientibus, dixit:* Mihi cane, & Musis, *quia videlicet perfecta ars fortunae lenocinio defecta, iusta fiducia non exuitur: quámque scit se laudē meritam, eam etsi ab alijs nō impetrat, domestico tamen acceptam iudicio refert.*

*à populo approbato.

DE ZEVSI PICTORE.

Zeusis autem cūm Helenam pinxisset, quid de eo opere homines censuri essent, expectandum non putauit: sed protinus hos versus Graecos adiecit:

Οὐ νέμεσις τρῶάς τε, καὶ ἐϋκνημίδας ἀχαιοὺς
Τοίηδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα
πάσχειν·
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Homerus Iliad.3.

Adeò dextrae suae multum pictor arrogauit, vt ea tantùm forma cōprehensum crederet, quantū aut Leda *caelesti partu edere, aut* Homerus *diuino ingenio potuit exprimere.*

DE PHIDIA.

Macrobius in Saturnal.

De Phidia Cicero Tuscul. 1. Quin lib. 7. Plinius lib. 7. & 32

Phidias quoque Homeri versibus dicto allusit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullum præstantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ sunt manus, interrogatus ab amico, quonam mentem suam dirigens, vultum Iouis propemodum ex ipso cælo petitum, eboris lineamentis esset amplexus: illis se versibus quasi magistris vsum respondit:

Iliad. lib. primo.

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

DE EPAMINVNDA.

Plutarch. Appianus de bello Syriaco. Aemil. Probus.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortißimi duces: siquidem Epaminundas, cùm ei ciues irati, sternendarum in oppido viarum contumeliæ causa curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordißimum) sine vlla cunctatione id recepit, daturúmq; se operam, vt breui speciosißimum fieret, asseuerauit: mirifica deinde procuratione, abiectißimum negotium, pro amplißimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

DE

DE ANNIBALE.

Cicero lib. 2. de Diuinat.

Annibal verò, cùm apud regem Prusiam exularet, autórq; ei committendi prælij esset, atque is non idem sibi extis portendi diceret: An tu, inquit, vitulinæ carunculæ, quàm veteri imperatori mauis credere? Si verba numeres, *breuiter, & abscisse: si sensum æstimes, copiose, & valenter.* Hispanias *enim direptas* Pop. Rom. & Galliarum, *ac* Liguriæ *vires in suam redactas potestatem, & nouo transitu* Alpium *iuga patefacta, &* Thrasimenum *lacum dira inustum memoria &* Cannas *Punicæ victoriæ clarissimum monimentum, &* Capuam *possessam, &* Italiam *laceratam, ante pedes hominis effudit, vniúsq; hostiæ iocinori, longo experimento testatam gloriã suam postponi æquo animo non tulit: & sanè quod ad exploranda bellica sacrificia, æstimandósque militares ductus attinebat, omnes foculos, omnes aras* Bithyniæ, Marte *ipso iudice, pectus* Annibalis *prægrauasset.*

DE COTYE.

Capax generosi spiritus illud quoq; dictum *Cotys *regis: vt enim ab* Atheniensibus *ciuitatem sibi datam cognouit,* Et ego, *inquit, illis meæ gentis ius dabo.* Aequauit Athenis Thraciam, *ne vicißitudine talis beneficij imparem*

* Codri

se iudicando, humilius de origine sua sentire existimaretur.

DE VTROQVE SPARTANO.

Frontinus lib. 4.

Nobiliter etiam vterque Spartanus, & qui increpitus à quodam, quòd in aciem claudus descenderet: pugnare, non fugere propositum sibi esse respondit: & qui referente quodam, sagittis Persarum Solem obscurari solere: Bene narras, inquit, in vmbra enim melius præliabimur. Vir eiusdem vrbis, atq; animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latósque ostendenti dixit: Si mulieribus istos comparastis, rectè: si viris, turpiter.

DE CONSTANTIA.

CAPVT VIII.

* Expertum

APtum, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, quasi debitum opus superest, Constantiæ repræsentare naturam. Natura enim sic comparatum est, vt quisquis se aliquid ordine, ac recta mente complexum confidit, vel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur: vel nondum editum, si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducat.*

DE FVLVIO.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor, latius mihi circunspicienti, ante omnia se Fuluij Flacci constantia offert. Capuam fallacibus

bus Annibalis promißis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat: tandem culpæ hostium tam iustus æstimator, quàm speciosus victor, Capuanum Senatum impij decreti autorem, funditus delere constituit. Itaque catenis onustum in duas custodias, Theanam, Calenámque diuisit: consilium executurus, cùm ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse neceßitas videbatur. Rumore deinde de Senatus mitiore sententia orto, ne debitam pœnam scelerati effugerent, nocte admisso equo Theanam contendit, interfectísque qui ibi asseruabantur, e uestigio Calenam transgressus, perseuerantiæ suæ opus executus est: & iam deligatis ad palum hostibus literas à P.C. nequicquam Capuanis salutares accepit. In sinistra enim eas manu sicut erant traditæ, *reposuit: ac iusso lictore lege agere, tunc demum aperuit, postquàm illis obtemperari non poterat. Qua constantia victoriæ quoque gloriam antecellit: quia si eum intra seipsum partita laude æstimes, maiorem punita Capua, quàm capta reperies. *retinuit

DE Q. FABIO MAXIMO.

Atque ista quidem seueritatis, illa verò pietatis constantia admirabilis, quam Qu. Fabius Max. infatigabilem patriæ præstitit, pecuniam pro captiuis Annibali numerauit, frau-

datus ea publicè tacuit. Dictatori ei magistrum equitum Minutium *iure imperij Senatus æquauerat, silentium egit: compluribus præterea iniurijs lacessitus in eodem animi habitu permãsit, nec vnquam* Reipublicæ *sibi permisit irasci, tam perseuerans in amore ciuium fuit.* Quid *in bello gerendo: nónne par eius constantia?* Imperium Rom. *Cannensi prælio penè destructum vix sufficere ad exercitus comparandos videbatur.* Itaque *frustrari, & eludere* Pœnorum *impetus, quàm manum cum ijs tota acie conserere melius ratus: pluribus comminationibus* Annibalis *irritatus, sæpe etiam spe bene gerendæ rei oblata, nunquàm à consilij salubritate, ne parui quidem certaminis discrimine, recessit: quódq; est difficilimum, vbique ira, ac spe superior apparuit.* Ergo *vt* Scipio *pugnando, ita hic non dimicando, maximè ciuitati nostræ *succurrisse visus est: alter enim celeritate sua* Carthaginem *oppressit: alter cunctatione id egit, ne* Roma *opprimi posset.*

* *succurrit:*

DE C. PISONE, ET M. Palicano.

Caium *etiam* Pisonem *mirificè & constanter turbulento* Reipub. *statu egisse* COS. *narratione insequenti patebit.* M. Palicani *seditiosissimi hominis pestiferis blanditijs præreptus populi*

populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur, amplißimum ei imperium deferre cupiens, cuius teterrimis actis exquisitum potius supplicium, quàm vllus honos debebatur. Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunitia, quæ temeritatem eius & ruentem comitaretur, & languentem actionibus suis inflammaret. In hoc miserando pariter atque erubescẽdo statu ciuitatis, tantummodo manibus Tribunorum *pro* Rostris Piso *collocatus est: cùm hinc atque illinc eum ambijssent, ac* Palicanum *suffragijs populi* COS. *creatum, an renuntiaturus esset, interrogaretur: primò respondit, non existimare se tantis tenebris offusam esse* Rempubl. *vt huc indignitatis veniretur.* Deinde *cùm perseueranter instarent, ac dicerent:* Agè, *si ventum fuerit:* Non renuntiabo, *inquit. quo quidem tam abscisso responso consulatum* Palicano, *prius quàm illum adipisceretur, eripuit.* Multa *& terribilia* Piso *contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non vult rigorem.*

DE METELLO.

Plinius de viris illustrib. cap. 62. Florus in Epitome, lib. 3 cap. 16. & 17.

Metellus autem Numidicus, *propter consimile perseuerantiæ genus, excepit quoque*

*indignam maiestate, ac moribus suis procellam. Cùm enim animaduerteret, quò tenderent Saturnini Tribu. pleb. funesti conatus: quantóque malo Reipub. si non his occurreretur, erupturi essent: in exilium, quàm in legem eius ire maluit. Potest aliquis hoc viro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summum dignitatis gradum obtinebat, carere *sustinuit.*

*maluit.

DE Q. SCAEVOLA.

Cæterùm vt neminem ei prætulerim, ita Qu. Scæuolam Augurem meritò compararim. Depulsis prostratísque inimicorum partibus, Sylla occupata vrbe, Senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, vt C. Marius, quàm celerrimè hostis iudicaretur: cuius voluntati nullis obuiam ire audentibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit: quinetiam truculentius sibi minitanti Syllæ, Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circunsedisti, ostentes: licet mortem identidem miniteris, nunquàm tamen efficies, vt propter exiguum, senilémque sanguinem meum, Marium, à quo vrbs, & Italia conseruata est, hostem iudicem.

DE SEMPRONIA.

[illegible] fœminæ cum concione [illegible] Si patrius mos seruetur, nihil. Sed vbi domestica [illegible]

[illegible]

seditionum agitata fluctibus est, priscæ consuetudinis autoritas conuellitur: plúsq; valet quod violentia cogit, quàm quod suadet, & præcipit verecundia. Itaque te Sempronia Tib. & C. Gracchorum soror, vxor Scipionis Aemiliani, non vt absurdè grauissimis virorum operibus inserens, maligna relatione comprehendam: sed quia à Trib. Ple. producta ad populum, in maxima confusione nihil à tuorum amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere, vbi principum ciuitatis perturbari frons solebat: instabat enim tibi toruo vultu minas profundens amplissima potestas, cum clamor imperitæ multitudinis obstreperet, totum forum acerrimo studio nitebatur, vt Equitio, cui Semproniæ gentis falsum ius quærebatur, tanquam filio Tiberij fratris tui osculum dares: tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, vt portentum, execrabili audacia, ad vsurpandam alienam propinquitatem tendentem, repulisti.

DE CENTVRIONIBVS.

Non indignabuntur * lumina nostræ vrbis, si inter eorum eximium fulgorem Centurionum quoque virtus spectandam se obtulerit. Nam vt humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitate fouenda magis quàm

* ciuitatis nostræ lumina

ſpernenda bonæ indolis nouitas eſt. An abigi debet Pontius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæſaris partibus excubans Scipionis præſidio interceptus, cùm vno modo ſalus ei daretur, ſi ſe futurum Cn. Pompeij generi ipſius militem affirmaſſet, ita reſpondere non dubitauit: Tibi quidem Scipio *gratias ago: ſed mihi vti iſta conditione vitæ non eſt opus. Sine vllis imaginibus nobilem animum, & idem conſtantiæ propoſitum ſecutus* C. Meuius Centurio *diui Augusti, cùm* Antoniano *bello ſæpenumero excellentes pugnas edidiſſet, improuiſis hostium inſidijs circumuentus, & ad* Antonium Alexandriam *perductus, interrogatúſque, quídnam de eo ſtatui deberet: Iugulari me, inquit, iube: quia non ſalutis beneficio, nec mortis ſupplicio adduci poſſum, vt aut Cæſaris miles deſinam, aut tuus eſſe incipiam. Cæterùm quò conſtantius vitam contempſit, eò facilius impetrauit.* Antonius *enim* *præſtitit *virtuti eius incolumitatem *tribuit.*

EXTERNA.

DE BLASIO.

Appianus in Annibalica.

Complura huiuſce notæ Romana exempla ſuperant, ſed ſatietas modò vitanda eſt. Itaq; ſtylum meum ad externa iam delabi permit-

tam, quorum principatum teneat Blasius,*cuius constantia nihil pertinacius.* * Salapiam *enim patriam suam præsidio* Punico *occupatam*, Romanis *cupiens restituere*, Dasium *acerrimo studio secum in administratione reipublicæ dißidentem, & alioqui toto animo Annibalis amicitiæ vacantem,sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem opus aggrediendum maiore cupiditate, quàm spe certiore,tentare ausus est:qui protinus sermonem eius, adiectis quæ & ipsum commendatiorem, & inimicum inuisiorem factura videbantur*, Annibali *retulit: à quo adesse iußi sunt, vt alter crimen probaret, alter defenderet.* C*æterùm cùm res pro tribunali gereretur, & illi quæstioni omnium oculi essent intenti, dum aliud fortè certioris curæ negotium tractatur*, Blasius *vultu dißimulante, ac voce summissa, monere* Dasium *cœpit, vt* R*omanorum potius,quàm* Carthaginiensium *partes foueret. Enimvero tunc ille proclamat, se in conspectu ducis aduersus eum solicitari: quod quia incredibile existimabatur, & ad vnius tantùm aures penetrauerat,&* **iactabatur ab inimico, veritas fide caruit: sed non ita pòst multò* Blasij *mira constantia* Dasium *ad se traxit*, Marcellóque *&* Salapiam, *& quingentos* Numidas,*qui in ea custodiæ causa erant, tradidit.*

* Salatiā

* *dictabatur*

DE PHOCIONE.

Plutarch. in Phocione.

*Phocion verò, cùm Athenienses rem aliter, quàm ipse suaserāt, prosperè administrassent, adeò perseuerās * constantiæ suæ propugnator extitit, vt in concione lætari quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum aliquantò melius fuisse diceret.* Non enim damnauit *quod rectè viderat: quia quòd alius malè consuluerat, bene gesserant: felicius illud existimans, hoc sapientius. Plerunque enim temeritatem casus iuuat, vbi priuato consilio * propius aspirat: & quò vehementius noceat, desperatius prodest. Placidi sanè & misericordes, & liberales, omníq; suauitate temperati mores Phocionis, quos optimè profectò consensus omnium, bonitatis cognomine decorandos censuit.* Itaq; *constantia, quæ natura rigidior videtur, lenis è mansueto pectore fluxit.*

* senten-tia

* propi-tius

DE SOCRATE.

*Socratis autem virilitatis robore palliatus animus, aliquantò * præstantius perseuerantiæ exemplum edidit.* Vniuersa *ciuitas Atheniensium iniquissimo, ac truculentissimo errore * instructa, de capite decem Prætorum, qui apud Arginusas Lacedæmoniam classem deleuerant, tristem sentētiam tulerat: forte tunc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebi-*

* præsta-tius con-stantiæ.

* instin-cta

sci-

*ſtita ordinarentur, indignum iudicans, tot & tam bene meritos, ex indigna cauſa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudinis conſtantiam ſuam obiecit: maximóque concionis fragore, & incitatiſſimis minis compulſus non eſt, vt ſe publicæ dementiæ autorem adſcriberet: quæ oppoſitu eius legitima graſſari via prohibita, iniuſto Prætorum cruore manus ſuas contaminare perſeuerauit: nec timuit Socrates, ne*conſternatæ patriæ vndecimus furor, mors ipſius exiſteret.* *cōtaminata

DE EPHILATE.

*Proximum, etſi non eiuſdem ſplendoris eſt, tamen certum conſtantiæ*haberi poteſt experimentum efficacis operæ forenſis, fidei non latentis. Athenis* Ephilates *accuſare publicè iuſſus, & inter cæteros* Demoſtrati *nomen deferre coactus eſt, cuius filius erat* Demochares, *excellentis formæ puer, animo eius flagrantiſſimo inhærens amore.* I*taque communis officij ſorte truculentus accuſator, priuati affectus conditione miſerabilis reus, puerum ad ſe exorandum, quò parcius fratris criminibus inſiſteret, venientem, neque repellere, neque ſupplicem genibus ſuis aduolutum intueri ſuſtinuit. Sed operto capite flens, & gemens, preces exprimere paſſus eſt.* Nihilóque *minus ſyn[illegible] accuſatum* Demoſtratum *damna-[illegible]* *experimentum parū efficacis fid. Athenis Ephialtes

ire

iore partam: quoniam prius, quàm fontem opprimeret, seipsum vicit * Ephilates.

*Ephialtes

DE SYRACVSANO DIONE.

Quem Syracusanus * Dion *diuersitate exempli prægrauat: qui quibusdam monentibus, vt aduersus* Heraclidem, *&* Calippum, *quorum fidei plurimum credebat, tanquam insidias ei nectentes cautior esset: respondit, vita se malle excedere, quàm in metu violentæ mortis amicos, inimicósque iuxta ponere. Quod sequitur, & rei ipsius admiratione, & claritate autoris illustre.*

* Dionysius exempli seueritate

DE ALEXANDRO MAGNO.

Q. Curtius lib. 2. Arrianus lib. 2.& Diodorus.

Alexander *Macedonum* Rex, *inclyta iam pugna excellentissimis opibus* Darij *contusis, æstu & itineris feruore in* Cilicia *percalefactus,* Cydno, *qui aquæ liquore conspicuus,* Tarsum *interfluit, corpus suum immersit: subitò deinde ex nimio haustu, rigore obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum exanimatione totius exercitus, in oppidum castris propinquum defertur: iacebat æger* Tarsi, *ínque valetudine eius aduersa instantis victoriæ spes fluctuabat.* Itaque *conuocati medici, attentissimo consilio salutis remedia circunspiciebãt: qui cùm ad vnam potionem sententiam direxissent, atque eam* Philippus *me*

pus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus, & comes) porrexisset, à Parmenione missæ literæ superuenerunt, admonentes, vt Rex insidias Philippi perinde ac pecunia corrupti à Dario, caueret: quas cùm legisset, sine vlla cunctatione medicamentum hausit, ac tunc legendas Philippo tradidit: pro quo tam constanti erga amicum iudicio, dignißimam à Dijs immortalibus mercedem recepit: qui incolumitatis eius præsidium falso interpellari indicio noluerunt.

* * *

VAL

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS.

DE ANIMI MODERATIONE. CAPVT I.

TRANSGREDIAR *ad saluberrimam partem animi moderationem, quæ mentes nostras impotentiæ, & temeritatis incursu transuersas ferri non patitur. quo euenit, vt reprehensionis morsu sit vacua, & laudis quæstu opulentissima: itaque effectus suos in claris viris recognoscat.*

DE P. VALERIO *Publicola.*

Liuius & Plutarch.

Atque vt ab incunabulis summi honoris incipiam, P. Valerius, qui populi maiestatem venerando, Publicolæ cognomen assecutus est, cùm exactis Regibus, imperij eorum vim vniuersam, omniáque insignia sub titulo Consulatus in se tralata cerneret, inuidiosum magistratus fastigium moderatione sua ad tolera- bile

bilem habitum deduxit: fasces securibus breuefaciendo, & in concione populo summittendo, numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, vltro Spurio Lucretio Collega assumpto: ad quem, quia maior natu erat, priores fasces trãsferri iußit, legem etiam comitijs centuriatis tulit, ne quis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberare, aut necare vellet. Ita quò ciuitatis conditio liberior esset, imperium suum paulatim destruxit. Quid quòd ædes suas diruit, quia excelsiore loco positæ, instar arcis habere videbantur? nónne quantum domo inferior, tantum gloria superior euasit?

DE FVRIO CAMILLO.

Liuius lib. 5. Decad. 1.

*Vix iuuat abire à Publicola, sed venire ad Furium Camillum libet, cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit, vt cùm præsidium eius ciues capta vrbe à Gallis Ardeæ exulantis petijssent, non prius Veios ad accipiendum exercitum iret, quàm de Dictatura sua omnia solẽni iure acta comperisset. Magnificus Camilli Veientanus triumphus, egregia Gallica victoria, sed ista cunctatio longè admirabilior. Multò enim, multóq; seipsum quàm hostem superare operosius est: nec aduersa * propera festinatione* **præpro-*

fugient pera

fugientem, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.

DE M. RVTILIO CENsorino.

Par Furio moderatione M. *Rutilius Censorinus.* I*terum enim Censor creatus, ad concionem populum vocatum, quàm potuit grauissima oratione corripuit, quòd eam potestatem bis sibi detulisset, cuius maiores, quia nimis magna videretur, tempus coarctandum iudicassent.* V*terque rectè, & Censorinus & populus: alter enim, vt moderatè honores crederent, præcepit: alter se * moderato credidit.*

*moderationi

DE L. QVINTIO.

Titus Liuius.

Age L. *Quintius Cincinnatus qualẽ* COS. *gessit? cùm honorem eius* P.C. *continuare vellent, non solùm propter illius egregia opera, sed etiam quòd populus eosdẽ Trib. in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat: vtrunq; discussit, Senatus studium simul inhibendo, & Tribunos verecundiæ suæ exemplum sequi cogendo: * atque vnus causa fuit, vt amplissimus ordo, populúsque tutus esset ab iniusti facti reprehensione.*

*itaque

DE FABIO MAXIMO.

Fabius verò Maxi. cùm à se quinquies, et à patre, auo, proauo, maioribúsq; suis sæpenumero Con

ro Consulatũ gestũ animaduerteret, in comitijs, quibus filius suus summo consensu COS. *creabatur, quàm potuit constanter cum populo egit, vt aliquando vacationem huius honoris* Fabiæ *genti daret: non quòd virtutibus filij diffideret: erat enim illustris, sed ne maximum imperium in vna familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius, aut valentius? quæ etiam patrios affectus, qui potentißimi habentur, superauit.*

DE AFRICANO SVPERIORE.

Non defuit maioribus grata mens ad præmia superiori Africano exoluenda. Siquidem *maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt.* Voluerunt *illi statuas in comitio, in* Rostris*; in curia, in ipsa denique* Iouis Optimi Maximi *cella ponere: voluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam, capitolinis puluinaribus applicare: voluerunt ei continuum per omnes vitæ annos* Consulatum*, perpetuámque* Dictaturam *tribuere: quorum sibi nil, neque plebiscito dari, neque* Senatusconsulto *decerni patiendo, penè tantum in recusandis honoribus se geßit, quantum egerat in merendis.*

DE EODEM AFRICANO.

Eodem robore mentis causam Annibalis *in* Senatu *protexit, cùm eum ciues sui mißis legatis tanquam seditiones apud eos mouentem*

accusarent: adiecit quoque non oportere P. C. *se Reip.* Carthaginiensium *interponere: altißimáque moderatione alterius saluti consuluit, alterius dignitati, victoria tenus, vtriusque hostem egisse contentus.*

DE M. MARCELLO.

Liuius lib. 6. Decad. 3. & Plutarchus in Marcello.

At M. *Marcellus, qui primus & Annibalem vinci, & Syracusas capi posse docuit: cùm in Consulatum eius Siculi de eo questum in vrbem venissent, nec Senatum vlla de re habuit, quia collega Valerius Leuinus fortè aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiores essent: & vt is rediit, vltrò de his admittendis retulit, querentésque de se patienter sustinuit: iussos etiam à Leuino discedere, remanere, vt suæ defensioni interessent, coegit: ac deinde vtraque parte perorata, etiam excedentes curia subsecutus est, quò liberius Senatus sententiam ferret: improbatis quoque eorum querelis, supplices, & orantes, vt ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit: super hæc Siciliam sortitus, eam prouinciam collegæ cessit.* Toties *laudatio Marcelli variari potest, quoties nouis ipse gradibus moderatione aduersus socios vsus est.*

DE TIB. GRACCHO TRIbuno plebis.

Plinius de viris illustr. & Gellius.

Quàm etiam Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit? Tribunus enim plebis cùm ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico Scipionibus gereret, & Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisdare non posset, atque ideo à COS. *in vincula publica duci iussus esset, appellassétque collegium Tribunorum, nullo volente intercedere, secesßit à collegis, decretúmque composuit: nec quisquam dubitauit, quin in eo scribendo, irati hostis aduersus Asiaticum verbis vsurus esset. At is iurauit primùm, cum Scipionibus se in gratiam non rediisse: deinde tale decretum recitauit: Cùm L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit, indignum & alienum à maiestate* P. R. *videri, eundem ipsum duci. Itaque id non passurum fieri. Libenter tunc opinionem suam* P. R. *à Graccho deceptam cognouit, moderationémque eius debita laude prosecutus est.*

DE C. CLAVDIO NERONE.

Caius quoque Claudius Nero inter cætera præcipuæ moderationis exempla numerandus est. Liuii Salinatoris in Asdrubale opprimendo gloriæ particeps fuerat: & tamen eum trium-

phantem equo sequi, quàm triumpho, quem ei Senatus æquè decreuerat, vti maluit, quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. sine curru ergo triumphauit, eò quidem clarius, quòd illius victoria tantummodo laudabatur, huius etiam moderatio.

DE AFRICANO POSTERIORE.

Nec Africanus quidem posterior nos de se tacere patitur: qui Censor, cùm lustrum conderet, ínque solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni eius precationis carmine præiret, quo Dij immortles vt populi Romani res meliores, amplioréśque facerent, rogabantur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt. Itaque precor, vt eas perpetuò incolumes seruent: ac protinus in publicis tabulis carmen ad hunc modum emendari iussit. Qua votorum verecundia deinceps Censores in condendis lustris vsi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Imperio Romano petendum fuisse, cùm intra septimum lapidem triumphi quærebantur: maiorem autem totius orbis terrarum partem posidenti, vt auidum esset quicquam vltrà appetere: ita abundè felix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Neque alia eius in Censura moderatio pro tribunali apparuit: Centurias recognoscens equitum, postquam C. Licinium sacerdotem citatum processisse animaduertit: dixit se scire illum verbis conceptis peier

peier

peierasse. Proinde si quis eum accusare vellet, vsurũ testimonio suo: sed nullo ad id negotium accedente, Traduce, inquit, equum sacerdos, ac lucrifac censoriam notam: ne ego in tua persona, & accusatoris, & testis, & Censoris, & iudicis partes egisse videar.

DE Q. SCAEVOLA.

*Quod animi temperamentum etiam in Quinto Scæuola excellentissimo viro adnotatum est: testis nanque in reum productus, cùm id respondisset, quòd salùtem periclitantis mãgnopere læsurum videbatur, discedens adiecit, ita sibi credi oportere, si & alij idem asseuerassent: quoniam vnius testimonio aliquẽ credere pessimi esset exempli: & religioni igitur suæ debitam fidem, & communi vtilitati salubre consilium * reddidit.* *dedit.

DE METELLO MACEDONICO.

Sentio quos ciues, quæ've facta eorum ac dicta quàm angusto ambitu orationis amplectar: sed cùm magna mihi, & multa breuiter dicenda sint, claritate excellentibus infinitis personis, rebúsque circunfusus, vtrunque præstare non possum. Itaque propositi quoque nostri ratio non laudanda omnia, sed recordanda sibi sumpsit. Quapropter bona cum venia duo Metelli Macedonicus & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se narrari patientur. Acerrimè cum Scipione Africano Ma-

cedonicus dissenserat, eorúmque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graues testatásque inimicitias progressa fuerat. Sed tamen cùm interemptum Scipionem conclamari audisset, in publicum se proripuit, mœstóque vultu, & voce confusa: Concurrite, concurrite, *inquit, ciues, mœnia nostræ vrbis euersa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti, nefaria vis illata est.* O Rempub. *pariter Africani morte miseram, &* Macedonici *tam humana támque ciuili lamentatione felicem!*

Plin. lib. 7. cap. 44. *Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualẽ haberet, recognouit. Idem filios suos monuit, vt funebri eius lecto humeros subijcerent, atque huic exequiarum, illum honorem vocis adiecit:* Non fore, *vt postea id officium ab illis maiori viro præstari posset.* Vbi *illa tot in curia iurgia?* Vbi *tam multæ pro* Rostris *altercationes?* Vbi *maximorum ducum, ciuium & tantorum togata prælia? omnia nimirum ista præcipua veneratione prosequenda deleuit moderatio.*

DE METELLO NVMIDICO.

De Metello Liuius. Plin. de viris illustr. & Aulus Gellius lib. 1. cap. 6.

Numidicus autem Metellus, *populari factione patria pulsus, in* Asiam *secessit: in qua, cùm ei fortè ludos* Tralibus *spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptum erat maximo*

Sen

Senatus, & populi consensu, reditum illi in vrbem datū: non è theatro prius abijt, quàm spectaculum ederetur: non lætitiam suam proximè sedentibus vlla ex parte patefecit, sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari vultu, & exulem fuisse, & restitutum: adeò moderationis beneficio, medius semper inter secundas, & aduersas res animi firmitate versatus est.

DE CATONE POSTERIORE.

Tot familiis in vno genere laudis enumeratis. Porcium nomen velut expers huiusce gloriæ silentio prætereundum se negat. Posterior Cato non paruo summæ moderationis fisus indicio Cypriacam pecuniam maxima cum diligentia & sanctitate in vrbem deportauerat: cuius ministerij gratia Senatus relationem interponi iubebat, vt Prætoriis comitiis extra ordinem ratio eius haberetur: sed ipse id fieri passus non est, iniquum esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, id sibi decerni: ac nequid in persona sua nouaretur, campestrem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio vti, satius esse duxit.

DE M. BIBVLO.

Ad externa iam mihi exempla transire conanti M. Bibulus vir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus iniecit:

qui cùm in Syria prouincia moraretur, duos egregiæ indolis filios suos à Gabinianis militibus Aegypti occisos esse cognouit. Quorum interfectores ad eum vinctos, regina Cleopatra misit, vt grauißimæ cladis vltionem, arbitrio suo exigeret: at ille oblato beneficio, quo nullum maius lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coegit, carnificésque sanguinis sui intactos euestigio ad Cleopatram reduci iußit: dicendo, potestatem huius vindictæ non suam, sed Senatus esse debere.

EXTERNA.

DE ARCHYTA TARENTINO.

Cicero lib. 4. Tuscul. Plutarch. περὶ ἀοργησίας.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, longóque tempore solidum opus doctrinæ complexus, postquam in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere cœpit, animaduertit negligentia villici corrupta, & perdita: intuénsque malè meritum: Sumpsissem, inquit, à te supplicium, nisi tibi iratus essem: maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram iusto grauius punire.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Nimis liberalis Archytæ moderatio, Platonis temperatior: nam cùm aduersus delictum serui vehementius exarcisset, veritus ne ipse vind

vindictæ modum dispicere non posset. * Speusippo amico castigationis arbitrium mandauit: deforme sibi futurum existimans, si commisisset, vt parem reprehensionem culpa serui, & animaduersio Platonis mereretur.

* Xenocrati Diogenes Laertius

DE EODEM.

Quo minus miror, quòd in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit: audierat enim eum multa de se impiè locutum: sine vlla cunctatione criminationem respuit. instabat * certo vultu index, causam quærens cur sibi fides non haberetur: adiecit, non esse credibile, vt quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Postremò cùm ad iusiurandum * inimici asserentis malignitas confugisset, ne de periurio eius disputaretur, affirmauit nunquam Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici expedire sibi iudicasset. Non in corpore mortali, sed in arce cœlesti equidem armatum animum eius vitæ stationem putes peregisse, humanorum vitiorum incursus à se inuicta pugna repellentem, cunctósque virtutis numeros altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

* toruo

* inimicitias ferentis

DE SYRACVSANO DIONE.

Nequaquam Platoni literarum commendatione par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandam moderationem attinet, vehemen-

tioris experimenti. Patria pulsus à Dionysio tyranno, Megaram petierat, vbi cùm Theodorum principem eius vrbis domi conuenire vellet, neque admitteretur, multùm diúque ante fores retentus, comiti suo, Patienter hoc ferendum est, ait: forsitan enim & nos, cùm in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus. qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

DE THRASYBVLO.

Thrasybulus etiam hoc loci apprehendendus est: qui populum, Athenensem XXX. *tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersúmque, & vagam vitam miserabiliter exigentem, animis pariter, atque armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis victoriam clariorem aliquantò moderationis laude fecit. Plebis enim scitum interposuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret: hæc oblinio. quam Athenienses* ἀμνηςίαν *vocant, concussum, & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit.*

DE STASIPPO TEGEATE.

Non minoris admirationis illud: Stasippus Tegeates, hortantibus amicis, vt grauem in administratione reipublicæ æmulum, sed alioqui probum & ornatum virum, qualibet ratione vel tolleret, vel summoueret: negauit se facturum,

rum, ne quem in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus & improbus occuparet: seq́; potius vehementer aduersario vrgeri, quàm patriam egregio aduocato carere, præoptauit.

DE PITTACO.

Pittaci quoque moderatione pectus instructum, qui Alcæum poetam, & amaritudine odij, & viribus ingenij aduersus se pertinacissimè vsum, tyrannidem à ciuibus Mitylenæ delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset, admonuit. Alcæus poeta.

DE SEPTEM SAPIENTIBVS.

Diogenes Laertius in Thalete.

*Huius viri mentio subiecit, vt de septem sapientum moderatione referam. A piscatoribus in Milesia regione verriculum trahentibus, quidam iactum emerat: extracta deinde magni ponderis aurea mensa, Delphica orta controuersia est: illis piscium capturam se vendidisse affirmantibus, hoc *fortunæ ductus emisse dicente: qua contentione propter nouitatem rei, & magnitudinem pecuniæ, ad vniuersum ciuitatis eius populum delata, placuit Apollinem Delphicum consuli, cuinam adiudicari mensa deberet. Deus respondit, illi esse dandam, qui sapientia cæteros præstaret: his verbis Græcis,*

*fortunā tractus se emisse.

ἐκ

ἔκγονε μιλήτου τρίποδος πέρι φοῖβον ἐρωτᾷς,

ὃς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' αὐδῶ.

Tunc illi consensu Thaleti mensam dederunt: ille cessit eam Bianti: Bias Pitaco: is protinus alij: deincepsq; per omnium septem sapientum orbem, ad vltimum, ad Solonem peruenit: qui & titulũ amplissimæ prudentiæ, & præmium ad ipsum Appollinem transtulit.

DE THEOPOMPO.

Atq; vt Theopompo quoque Spartanorum regi moderationis testimonium reddamus: cùm primus instituisset, vt Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ potestati oppositi quemadmodum Romæ consulari imperio Tribb. pleb. sunt obiecti: atque illi vxor dixisset, id egisse illum, vt filijs minorem potestatem relinqueret: Relinquam, inquit, sed diuturniorem. Optimè quidem: ea enim demum tuta potentia, quæ viribus suis modum imponit. Theopompus igitur regnum legitimis vinculis constringendo, quò longius à licentia retraxit, hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.

Ephori.

DE ANTIOCHO.

Cicero in Orat. pro Deiotato, & pro Sestio.

Antiochus autem à L. Scipione vltra Taurum

rum montem imperij finibus summotus, cùm Asiam prouinciam, vicinasq; et gentes amisisset: gratias agere pop. Rom. non dißimulanter tulit, quòd nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis vteretur. Et sanè nihil est tam præclarũ, aut tam magnificum, quód non moderatione temperari desyderet.

DE IIS, QVI EX INIMICIS iuncti sunt amicitia, & necessitudine.

CAPVT II.

Q*Væ quoniam multis & claris autoribus illustrata est, transgrediamur ad egregium humani animi affectum, quem ab odio ad gratiam deflexum, & quidem eum læto stylo prosequemur: nam sicut placidum mare ex aspero, cœlúmque ex nubilo serenum hilari aspectu sentitur: sic bellum pace mutatum, plurimum gaudij affert: offensarum etiam acerbitas deposita, candida relatione celebranda est.*

DE M. AEMILIO LEPIDO.

Aulus Gellius in Noct. Att.

Marcus Aemilius Lepidus bis COS. *& Pōt. Max. splendoriq; honorum par vitæ grauitate, diutinas, ac vehementes inimicitias cũ Ful-*

uio

uio Flacco eiusdem amplitudinis viro geßit: quas vt simul Censores renuntiati sunt, in cāpo deposuit: existimans non oportere eos priuatis odijs dißidere, qui publicè summa iuncti essent potestate: id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit, & nobis veteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.

DE SEX. LIVIO SALINATORE.

Titus Liuius.

*Sexti * Sicuti Liuij quoque Salinatoris finiendarum simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is nanque, etsi Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio eius præcipue afflictus, tamen postquàm eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatu dederunt, & ingenij sui, quod erat acerrimum, & iniuriæ quam grauißimam acceperat, obliuisci sibi imperauit: ne si dißidente animo consortium imperij vsurpare voluisset, pertinacem exhibendo inimicum, malū cos. ageret: quæ quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero ac difficili temporum articulo plurimum salutis vrbi nostræ, atque Italiæ attulit: quia pari virtutis impetu connixi, terribiles Punicas vires contuderunt.*

DE AFRICANO ET TIBERIO.

Liuius de bello Maced. lib. 8.

Clarum etiam in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarum inimicitiarũ exẽplum. siquidem ad cuius mensæ sacra odio dißidentes venerant, ab ea & amicitia, & affinitate iuncti discesserunt: non contentus enim Scipio autore senatu, in Capitolio, Iouis epulo cum Graccho concordiam communicasse, filiã quoque et Corneliam protinus ibidem despondit.

DE CICERONE.

Cicero in epistola in Attic.

Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit. Nanque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui eum in consulatu suo vrbe expulerat. Idemq; P. Vatinium dignitati suæ semper infestũ duobus publicis iudicijs tutatus est, vt sine vllo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude: quia speciosius aliquãtò iniuriæ beneficijs vincuntur, quàm mutui odij pertinacia pensantur. Cicero in Epist. ad Lentul. & ad Attic.

DE P. PVLCHRO.

Ciceronis autem factum adeò visum est probabile, vt imitari id ne inimicißimus quidem illi P. Cl. Pulcher dubitauerit: qui incesti crimine à tribus Lentulis accusatus, vnum ex his ambitus reum patrocinio suo protexit, atque in animum induxit, & iudicem,

cem, & Prætorem, & testem. Vestæ ædem intuens, amicum Lentulo agere. Intra quam ille salutem eius fœdo crimine obruere cupiens, hostili voce perorauerat.

DE CANINIO GALLO.

Asconius Pædian.

Caninius autem Gallus reum pariter, atq; accusatorem admirabilem egit, & C. Antonij, quem damnauerat, filiam in matrimonium ducendo, & M. Colonium, à quo damnatus fuerat, rerum suarum procuratorem habendo.

DE CAELIO RVFO.

Cælij verò Rufi vt vita inquinata, ita misericordia, quam Qu. Pompeio præstitit, probanda: cui à se publica quæstione prostrato, cum mater Cornelia fidei cōmissa prædia non redderet, atque iste auxilium suum literis implorasset, pertinacissimè absenti affuit. Recitauit & eius epistolam in iudicio vltimæ necessitatis indicem, qua impiam Corneliæ auaritiā subuertit: factum propter eximiam humanitatem, ne sub Cælio quidem autore repudiandū.

DE ABSTINENTIA, & continentia.

CAP. III.

MAgna cura, præcipuóque studio referendum est, quantopere libidinis, & auaritiæ

tiæ furori similes impetus, ab illustrium virorum pectoribus, consilio ac ratione summoti sunt: quia ij demum penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facilè steterit, vbi minimum virium Veneris, pecuniæq; cupido sibi vendicauerit. Nam quò *istæ generis humani certißimæ pestes penetrauerint, iniuria dominatur, infamia flagrat: igitur contrarios his tam diris vitijs mores commemoremus.*

DE SCIPIONE.

Liuius, Gellius & Frontinus lib.2.cap.x I.

Quartum & vigesimum annum agens Scipio, cùm in Hispania Carthagine *oppressa, maioris* Carthaginis *capiẽdæ sumpsisset auspicia, multósque obsides, quos in ea vrbe* Pœni *clausos habuerant, in suam potestatem redegisset, eximiæ inter eos formæ virginem, ætatis adultæ, & iuuenis, & cœlebs, & victor, postquàm comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilißimóque gentis eius* Indibili *desponsatam, acersitis parẽtibus, & sponso inuiolatam tradidit, aurum quoq; quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia, ac munificentia,* Indibilis *obligatus,* Celtiberorum *animos* Romanis *applicando, meritis eius debitam gratiam retulit.*

DE M. CATONE.

Verùm vt huius viri abstinentiæ testis Hispania,

ſpania, ita M. *Catonis* Epiros, *Achaia, Cyclades inſulæ maritima pars Aſiæ, prouincia Cypros. Vnde cùm pecuniæ deportandæ miniſterium ſuſtineret, tam auerſum animũ ab omni* Venere, *quàm à lucro habuit, in maxima vtriuſque intemperãtiæ materia verſatus: nam & regiæ diuitiæ poteſtate ipſius continebantur, & fertiliſſimæ deliciarum totius Græciæ* vrbes, *neceſſaria *totius nauigationis diuerticula erant: atq; id Munatius* Rufus, *Cypriacæ expeditionis fidus comes, ſcriptis ſuis ſignificat: cuius teſtimonium non amplector: proprio enim argumento laus iſta nititur, quoniam ex eodem naturæ vtero & continentia nata eſt, &* Cato.

* *ipſius*

DE DRVSO GERMAMICO.

Druſum etiam Germanicum eximiã Claudiæ familiæ gloriam, fratrem Tiberij, *patriæq; rarum ornamentum, & quod ſuper omnia eſt, operum ſuorum pro habitu ætatis magnitudine, vitrico pariter, ac fratri Auguſto duobus* Reip. *diuinis oculis, mirificè reſpondentem, conſtitit, vſum* Veneris *intra coniugis charitatem clauſum tenuiſſe.*

DE ANTONIA.

Antonia quoque fœmina laudibus virilem familiæ ſuæ claritatem ſupergreſſa, amorem mariti ſui egregia fide penſauit: quæ poſt eius

exceſ

excessum, forma & ætate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit: in eodémque toro alterius adolescentiæ vigor extinctus est, alterius viduitatis experientia consenuit. Hoc *cubiculum talibus experimentis summam imponat.*

DE CN. MARTIO.

Deinceps his vacemus, quorum animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquàm vacauit. Cn. Martius patritiæ gentis adolescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomen adiecit, cùm editis conspicuæ fortitudinis operibus à Posthumio Comminio COS. *accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri centū iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentóq; quantum sustinere valuisset, donaretur: nihil ex his, præter vnius hospitis captiui salutem, equúmq; quo in acie vteretur, accipere voluit. Qua tam circunspecta animi moderatione, nescias vtrum maiore cum laude præmia meruerit, an reiecerit.*

DE M. CVRIO.

Cicero in Catone Ma. & Plutarch.

Marcus autem Curius exactissima normà Romanæ frugalitatis, idémq; fortitudinis per-

ſpectiſsimum ſpecimen, Samnitum legatis agreſti ſe in ſcamno aſsidentem foco, ac ligneo catino cœnantem (quales epulas, apparatus indicio eſt) ſpectandũ præbuit. Ille enim Samnitum diuitias contempſit. Samnites eius paupertatem mirati ſunt. nam cùm ad eum magnum auri pondus publicè miſſum attuliſſent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum riſu ſoluit: protinúſq;, Superuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis miniſtri, narrate Samnitibus, M. *Curium malle locupletibus imperare, quàm ipſum fieri locupletem: atq; iſtud vt pretioſum, ita malo hominũ excogitatum, munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrumpi poſſe.* Idem *cùm* Italia *Pyrrhum regem exegiſſet, nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, vrbémque ditauerat, attigit: decretis etiam à* Senatu *ſeptenis iugeribus agri populo, ſibi autem quinquaginta, popularis aſsignationis modum non exceſsit: parum idoneum* Reip. *ciuem exiſtimans, qui eo quod reliquis tribueretur, contentus non eſſet.*

DE FABRICIO LVCINO.

Iul. Higinus lib. 8. de vita rebúsq; illuſtr.

Idem ſenſit Fabricius Lucinus *honóribus, & autoritate omni ciuitate temporibus ſuis maior, cenſu par vnicuique pauperrimo: qui à*

Samni

Saminitibus, quos vniuersos in clientelam habebat, decem æris, & quinque pondo argenti, totidémq; seruos sibi missos, in Samnium remisit, continẽtiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine vsu familiæ abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desyderare: ergo domus eius, quemadmodum ære, & argento, & mancipijs Samnitum vacua, ita gloria, ex his contemptis parta, referta fuit.

DE EODEM FABRICIO.

Consentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cùm apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendam Atheniensem clarum sapientia, suadentem ne quid aliud homines, quàm voluptatis causa facere vellent: pro monstro eam vocem accepit, continuóque Pyrrho, & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. Licet Athenæ doctrina sua glorientur, vir tamen prudens, Fabricij detestationem, quàm Epicuri maluit præcepta: quod euentus quoque indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimum tribuit, imperium maximum amisit: quæ labore delectata est, occupauit: & illa libertatem tueri non valuit, hæc etiam donare potuit.

DE Q. TVBERONE CATELIO.

Curij, & Fabricij Qu. Tuberonem, cogno-

mine Catelium, discipulum fuisse meritò quis existimauerit: cui consulatum gerenti, cùm Aetolorum gens omnis vsus vasa argentea, magno pondere, & exquisita arte fabricata, per legatos misisset: qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant, fictilia se in eius mensa vasa vidisse, monitos ne continentiæ, quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iußit. Quàm bene Aetolicis domestica prætulerat, si frugalitatis eius exemplum posterior ætas sequi voluisset? Nunc quò ventum est? à seruis vix impetrari potest, ne eam supellectilem fastidiant, qua vti COS. *non erubuit.*

DE PAVLO AEMILIO.

Cicero in Off. Plutarch.

At Perse rege deuicto, Paulus cùm Macedonicis opibus veterem, atque hæreditariam vrbis nostræ paupertatem eò vsq; satiasset, vt illo tempore primum pop. Rom. tributi præstãdi onere se liberaret, penates suos nulla ex parte locupletiores fecit: præclarè secum actum existimans, quòd ex illa victoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset.

DE Q. FABIO GVRGITE, C.
Numerio, Fabio Pictore, &
Q. *Vgolino.*

Atque

Atque huic animi eius iudicio Qu. *Fabius Gurges*, C. *Numerius*, *Fabius Pictor*, Qu. *Vgolinus subscripserunt: qui legati ad Ptolemaum regem missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium quidem prius, quàm legationem ad senatum referrent, detulerunt: scilicet de publico ministerio nihil cuiquam, præter laudem bene administrati officij, accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maiorum disciplinæ indicium est: data enim sunt legatis, quæ in ærarium reposuerant, non solùm Patrum* C. *decreto, sed etiam populi permissu, eáque legatis Quæstores promptè vnicuique distribuerunt. Ita in ijsdem, Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinentia, senatus* Rom. *ac populi æquitas debitam probabilis facti * portionem obtinuit.* * partem

DE CALPVRNIO PISONE.

Fabiorum & Vgolini continentiæ Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse res ipsa documento est COS. *graui fugitiuorum bello à se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera vsus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur: inter quos filium suum locis aliquot præliatum fortissimè, titulo trium librarum aureæ corona decorauit, præfatus non oportere à magistratu è publica pecuniae rogari, quod in ipsius do-*

mum rediturum esset: tantúmq; ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit: vt honorem publicè à duce, pretium priuatim à patre reciperet.

DE CATONE SVPERIORE.

Plutarchus. Frontinus. Seneca ad Lucil. Epist.88.

Age si quis hoc seculo vir illustris pellibus hœdinis pro stragulis vtatur, tribúsque seruis comitatus Hispaniam *regat, & quingētorum aßium sumptu transmarinam prouinciam pe-*
* *potu* *tat, eodem cibo eodémque * vino, quo nautæ, vti contētus sit, nónne mirabilis existimetur? Atqui ista patientißimè superior* Cato *tolerauit, quia illum grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere vitæ, cum summa dulcedine continebat.*

DE CATONE POSTERIORE.

Multum à prisca continentia spatio annorum posterior Cato *discedit, vtpote in ciuitate tam diuite & lautitia gaudente natus: is tamen cùm bellis ciuilibus interesset, filium secum trahens, duodecim seruos habuit, numero plures, quàm superior: temporum diuersis moribus, pauciores.*

DE SCIPIONE AEMILIANO.

Frontinus. Plutarch.

Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrens. Scipio Aemilianus *post duos*

duos inclytos consulatus, totidémq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis sequentibus officio legationis functus est: & puto Carthaginis, ac Numantiæ spoliis comparare plures potuerat, nisi operum suorum ad se laudem, manubias ad patriam redundare maluisset. Itaque cùm per socios, & exteras gentes iter faceret, non eius mancipia, sed victoriæ numerabantur: nec quantum auri, & argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur.

DE PYRRHO.

Plutarch. in Pyrrho. Iustinus, & Florus.

*Continentia verò etiam * vniuersis plebis * in vnianimis sæpenumero cognita est: sed abundè uersæ erit ex his duo exempla, longè inter se distantium seculorum, retulisse. Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam Epiroticis armis languentibus, beneuolentiam pop. Rom. mercari, quia virtutem debilitare nequiuerat, cupiens, penè totum regiarum opum apparatum in vrbem nostram transtulit. Cæterùm cùm & magni pretii, & varii generis à legatis eius, tam virorum, quàm fœminarum apta vsui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono ianua patuit. Tarentinæq; petulantiæ animosus magis, quàm efficax defensor, haud*

*maiore cum gloria huius vrbis armis, quàm moribus repulsus sit.

*maiore scio gloria huius vrbis moribus, quàm bello

DE C. MARIO, ET L. Cinna.

In illa quoque procella, quam C. Marius, & L. Cinna Reipu. inflixerant, abstinentia pop. Rom. mirifica conspecta est. Nam cùm à se proscriptorum penates, vulgi manibus diripiendos abiecissent, inueniri nemo, potuit, qui ciuili luctu prædam peteret. Vnus enim quisque se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium victorum conuitium fuit.

EXTERNA.

DE PERICLE.

Cicero offic. 1.

Ac ne eiusdem laudis commemorationem externis inuideamus: Pericles Atheniensium princeps, cum tragœdiarum scriptorem Sophoclem in Prætura collegam haberet, ac is publico officio vnà districtus, prætereuntis ingenui pueri formam impensioribus verbis laudasset: intemperantiam eius increpitans, dixit: Prætoris non solùm manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debere.

DE SOPHOCLE.

Cicero de Senect.

Sophocles autem ætate iam senior: cùm ab eo quidam quæreret, an etiamnum rebus venereis vteretur: Dij *meliora, inquit. Libenter enim istinc tanquam ex aliqua furiosa profugi dominatione.*

DE XENOCRATE.

Diogenes Laertius.

Aequè abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus, cuius opinionis nō parua fides erit narratio, quæ sequitur. In *Peruigilio* Phryne *nobile Athenarum scortum, iuxta eum vino grauem accubuit,* pignore cum quibusdam iuuenibus * posito, an temperantiam eius corrumpere posset: quam nec tactu, nec sermone aspernatus, quoad voluerat in sinu suo * moratam, propositi irritam dimisit: factum sapientia imbuti animi abstinens.* Sed *meretricula quoque dictum perquàm facetum: deridentibus enim se adolescentibus, quia tam formosa, támque elegans, poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, pactúmque victoriæ pretium * flagitantibus:* De *homine se cum ijs, non de statua pignus posuisse respondit.* Potéstne *Xenocratis continentia à quoquam magis verè, magísque propriè demonstrari, quàm ab ipsa meretricula expressa est?*

*spōsione
*iacta
*morari
*reposcētibus, non de statua sed de homine cum eis pignus

est? Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte constantissimam eius continentiam labefecit. Quid rex Alexander? an diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoque statuam equidem æquè frustra tentatam putes. Legatos ad eum cum aliquot talentis miserat, quos in Academiam Cice. Tusculanar. Q. lib. 5. *perductos, solito sibi, id est, modico apparatu, & admodum paruulis copijs excepit: postero die interrogantibus, cuinam adnumerari pecuniam vellet: Quid vos? (inquit) hesterna cœna non intellexistis, ea me non indigere? Ita Rex Philosophi amicitiam emere voluit: Philosophus Regi suam vendere noluit.*

DE DIOGENE.

Plutarch. in Alexandro. Diogenes Laertius in vita Diog. Cicero 5. Tuscul.

Alexander verò cognomen inuicti assecutus, continentiam Diogenis Cynici vincere non potuit: ad quem, cùm in sole sedentem accessisset, hortaretúrque vt si qua sibi præstari vellet, indicaret: quemadmodum erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ vir præstantiæ: Mox, inquit, de cæteris: interim velim à sole mihi non obstes. Quibus verbis illa nimirum inhæsit sententia, Alexander Diogenem gradu suo diuitijs pellere tẽtat, celerius Darium armis. Idem Syracusis, cùm olera ei lauanti Aristippus dixisset, si Dionysio adulari velles, ista non esses. Imò inquit, si tu

ista

ista esse velles, Dionysio non adulareris.

DE PAVPERTATE.

CAPVT IIII.

DE CORNELIA.

Maxima ornamenta esse matronis liberos, apud Pomponium Rufum Collectorum libro sic inuenimus: Cornelia Gracchorum mater, cùm Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet: traxit eam sermone, quousque è schola redirent liberi: & hæc, inquit, ornamenta mea sunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit: eò quidem certius, quàm qui cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis vsurpatio nullum tristioris Fortunæ recipit incursum. Itaque quorsum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte aut paupertatem in vltimo miseriarum statu ponere? cùm & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta: & huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet: quod melius personis, quàm verbis repræsentabitur.*

**illo seculo pulcherrima*

DE VALERIO PVBLICOLA.

Liuius lib. 2. Plutarch. in eius vita.

Regio imperio propter nimiam Tarquinij superbiam finito, consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicatus est.

est. Idémque postea tres consulatus acceptissimos pop. Rom. gessit: & plurimorum, ac maximorum operum prætextu, titulum imaginum suarum amplificauit, cùm interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarum quidem impensam sufficiente decessit: ideóque publica pecunia ductæ sunt. Non attinet vlteriore disputatione tanti viri paupertatem scrutari. Abundè enim patet, quid viuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

DE MENENIO AGRIPPA.

Plinius lib. 33. cap. 10.

Quantæ amplitudinis M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur, quem Senatus, & Plebs pacis inter se faciendæ autorem elegit? quantæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic nisi à populo collatis in capita sextantibus funeratus esset, ita pecuniæ inops decessit, vt sepulturæ honore caruisset: verùm iccirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in vnum contrahi voluit: quia eas pauperes quidẽ, sed sanctas animaduerterat: cuius vt superstitis nullum fuit, quod in cẽsum deferretur, ita extincti, hodie quod amplissimum est, patrimoniũ, Romana cõcordia.

DE CAIO FABRICIO,

& Qu. Aemilio.

De Fabricij frugalitate Plinius lib. 33. cap. 12.

In C. verò Fabricij, & Qu. Aemilij Pappi principum seculi sui domibus, argentum fuisse confitear, oportet: vterque enim patellam Deorum, & salinum habuit. Sed eo lautius Fabricius, quòd patellam suam corneo pediculo sustineri voluit. Pappus quoque satis animosè, qui cùm hæreditatis nomine ea accepisset, religionis causa abalienanda non putauit. Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accersebantur, vt C O S S. fierent, voluptatis causa sterile, atque æstuosissimum Pupiniæ solum versabant: deliciarúmque ignari, vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant: imò verò quos pericula Reip. Imperatores accersebant, angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.

DE ATTILIO CALATINO.

Hunc & Seranum esse volũt, de quo Virgil. in Georg. Plinius lib. 18. cap. 3. & ipse author suprà lib. 2. cap. de Iustit. Aut.

Attilium autem, qui ad eum accersendum à Senatu missi erant ad imperium Po. Ro. suscipiẽdum, semen aspergentẽ viderunt: sed illæ rustico opere attritæ manus, salutẽ publicam stabilierunt: ingentes hostiũ copias pessundederunt

runt: quæque modò arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt: nec fuit ijs rubor, eburneo scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. Potest *pauperes consolari* Attilius, *sed multò magis docere locupletes, quàm non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarum comparatio.*

DE ATTILIO REGVLO.

Liuius lib. 18.

Eiusdem numinis & sanguinis Attilius Regulus, *primi* Punici *belli gloria, cladésque maxima: cùm in* Africa *insolentißimæ* Carthaginis *opes, crebris victorijs contunderet, ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximum annum imperium cognouisset,* Consulibus *scripsit: villicum in agello, quem septem iugerum in* Pupinia *habebat, mortuum esse, occasionémque nactum mercenarium amoto inde rustico instrumento discessisse: ideóque petere, vt sibi successor mitteretur, ne deserto agro, non esset vnde vxor, ac liberi sui alerentur.* Quæ *postquàm* Senatus *à* COSS. *accepit, & agrum alij villico colendum locari, & alimenta coniugi eius, ac liberis præberi: résque, quas amiserat, redimi publicè iußit.* Tanti *ærario nostro virtutis* Attilianæ *exemplum, quo omnis ætas* Romana *gloriabitur, stetit.*

DE

DE QVINTIO CINCINNATO.

Cicero in Catone Ma. Liuius, lib. 3. & 4. Plinius lib. 18. cap. 3.

Aequè magna latifundia L. *Quintij Cincinnati fuerunt: ſeptem enim iugera agri poſſedit: ex his tria, quæ pro amico ad ærarium obſignauerat, multæ nomine amiſit. pœnam quoque pro filio Cæſone, quòd ad cauſam dicendam non occurriſſet, huius agelli reditus ſoluit: & tamen ei quator iugera aranti, non ſolùm dignitas patris familiæ conſtitit, ſed etiam dictatura delata eſt. Anguſtè ſe habitare nunc putat, cuius domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.* Florus Epitom. lib. I. cap. II.

DE AELIA FAMILIA.

Quid Aelia familia, quàm locuples? ſexdecim eodem tempore Aelij fuerunt, quibus vna domuncula fuerat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana monimenta: & vnus in agro Veiente fundus, minus multò cultores deſiderans, quàm dominos habebat. Inq; maximo circo Flaminio ſpectaculi locus: quæ quidem loca ob virtutem publicè donata poßidebant. Eadem gens nullum antè ſcrupulum argenti habuit, quàm Paulus Perſe rege deuicto, Qu. Aelio Tuberoni genero ſuo quinque pondo ar- Plinius li. 33. cap. XI.

genti ex præda donaret. Taceo enim quòd princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit, cuius pecunia tam ieiunos penates videbat: quin ipse quoque adeò inops decessit, vt nisi fundus, quẽ vnum reliquerat, vænisset, vxor eius dotem vnde reciperet, non extitisset. Animi virorum, & fœminarum vigebant in ciuitate: eorúmque bonis, dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur: hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates: hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes plurimum poterant: patriæ enim rem vnusquisque, non suam augere properabat: paupérque in diuite, quàm diues in paupere imperio versari malebat: atque huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur, quòd nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæque illustrium virorum, publicè succurrebatur.

DE CN. SCIPIONE.

Liuius Decad. 2.

Itaque cùm secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania Senatui scripsisset, petens vt sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: Senatus ne Respublica bono duce careret, patris sibi partes desumpsit: cõsilioq; vxoris, ac propinquorũ Scipionis cõstituta dote summã eius ex ærario erogauit, ac puellã nuptui

ptui dedit, dotis modus XL. *millia æris fuit: qua nō solùm humanitas Patrum C. sed etiam habitus veterum patrimoniorum cognosci potest: nanque adeò fuerunt arcta, vt* * *Tatia Cæsonis filia maximam dotem ad virū* X. *millia æris attulisse visa sit: & Megulia, quia cum quingentis millibus æris mariti domū intrauit, Dotatæ cognomen inuenerit. Idem Senatus Fabricij Lucini, Scipionisque filias ab indotatis nuptiis liberalitate sua vindicauit: quoniam paternæ hæreditati præter opimam gloriam, nihil erat quod acceptum referret.* * *Aelia*

DE M. SCAVRO.

Marcus autem Scaurus, quantulam à patre hæreditatem acceperit, in primo libro eorum, quos de vita sua scripsit, refert: ait enim sibi decem sola mancipia, totùmque censum quinque atque triginta millium numûm relictum: in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatiis debemus, qui paruulos census nostros nunquam querelis vacuos esse sinimus. Nullum autem vel admodum parui ponderis argentum, paucos seruos, septem iugera aridæ terræ, indigentia domestica, impensa funera, inopes dotum filias, sed egregios Consulatus, mirificas Dictaturas, inumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo * *mendicam Fortunam quasi præcipuum ge-* * *mediam*

neris humani malum, diuturnis conuitiis laceramus? quæ vt non abundantibus, ita fidis vberibus Publicolas, Aemilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, *hísque paria robora virtutis aluit.* Exurgamus *potius animis, pecuniæ'que aspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus: nanque per* Romuli *casam, pérque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos, fictilibus etiamnum vasis contentos, iuro, nullas diuitias, talium virorum paupertati posse præferri.*

DE VERECVNDIA.

CAP. V.

E*Qua tempestiuus ad verecũdiam transitus videtur.* Hæc *enim iustißimis viris præcepit, vt priuatas facultates negligerent, publicas quàm amplißimas esse cuperent, digna cui perinde ac cœlesti numini templa extruantur, aræ'que consecrentur: quia parens est omnibus honesti consilij, tutela omnium solennium officiorum, magistra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ se ferens vultum.*

DE POPVLI VERE- *cundia.*

Sed *vt à laudibus eius ad facta veniamus,*

à cond

à condita vrbe vſque ad Africanum, & Tiberium Longum COSS. *promiſcuus* Senatui *& populo ſpectandorum ludorum locus erat nunquam tamen quiſquam ex plebe ante* P. C. *in theatro ſpectare ſuſtinuit.* Adeò *circunſpecta noſtræ ciuitatis verecundia fuit. Quæ quidem certiſſimum ſui documentum etiam illo die exhibuit, quo* L. *Flaminius extrema in parte theatri cōſtitit, qui à* M.*Catone, &* L. *Flacco cenſoribus ſenatu motus fuerat conſulatus iam honore defunctus, frater etiam* T. *Flaminij, Macedoniæ, Philippíque victoris: omnes enim eum tranſire in locum dignitati ſuæ debitum coegerunt.*

DE TER. VARRONE.

Frontinus lib. 4.

Confregit Rempublicam *Terentius* Varro *Cannenſis pugnæ temerario ingreſſu: idem delatam ſibi ab vniuerſo ſenatu & populo dictaturam recipere non ſubſtinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit: effecítque,* * *vt acres deorum iræ modeſtia ipſius moribus imputarentur.* Itaque *titulo imaginis eius ſpecioſius non recepta* Dictatura, *quàm aliorum geſta adſcribi poteſt.* Nos *autem ad præclarum verecundiæ opus tranſgrediamur.*

* *vt acri ipſius in deorū m ribus, m deſtià i ſius m bus im taretur*

DE CN. SCIPIONE.

& Scriba Cicereio.

 Mag

Magna cum inuidia fortuna Prætoriis comitiis Africani ſupioris filiũ Cn.Scipionẽ, & Scribam Cicereium in campũ deduxerat, vtq; nimis impotens ſermone vulgi carpebatur, quòd tanti viri ſanguinem clientelámque comitiali certamine confuderat. Cæterùm crimen eius in ſuam laudem Cicereius conuertit. Nam vt vidit omnibus ſe centuriis Scipioni anteferri, templo deſcendit, abiectáque candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit, vt ſcilicet Præturam melius Africani memoriæ concederet, quàm ſibi vendicaret. Tunc, etſi maximo verecundiæ pretio, Scipio honorem adeptus eſt: Cicereio tamen magis gratulati ſunt.

DE L. CRASSO.

Cicero de Oratore.

Ac ne protinus comitiis abeamus, conſulatum petens L. Craſſus, cùm omnium candidatorum more, circum forum ſupplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit: vt id præſente Qu. Scæuola grauiſſimo, & ſapientiſſimo viro ſocero ſuo faceret. Itaque rogabat eum, vt à ſe dum ineptæ rei inſeruiret, diſcederet: maiorem verecundiam dignitatis eius, quàm candidæ togæ ſuæ reſpectum agens.

DE POMPEIO MAGNO.

Pompeius autem magnus, Pharſalica acie victus à Cæſare, cùm poſtero die Lariſſam intrar

traret, oppidique illius vniuersus populus obuiam ei processisset: Ite, inquit, & istud officium præstate victori. Dicerem, non dignus qui vinceretur, nisi à Cæsare esset superatus: certè modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua vti iam non poterat, vsus est verecundia. Lucanus.

DE C. IVL. CAESARE.

Suetonius in Cæsare.

Quam præcipuam in Caio quoque Cæsare fuisse sæpenumero apparuit, & vltimus eius dies significauit: compluribus enim parricidarum violatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, quo diuinus spiritus mortali secernebatur à corpore, ne tribus quidem & viginti vulneribus, quin verecundiæ obsequeretur, absterreri potuit: siquidem vtraque togam manu demisit, vt inferior pars corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant, sed dij immortales sedes suas repetunt.

EXTERNA.

DE SPVRINA

Quod sequitur, externis adnectam, quia ante gestum est, quàm Hetruriæ ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie complurium fœminarum illustrium solicita-

ret oculos, ideóque viris, ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decôrem vulneribus confudit, deformitatémque sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit.

DE QVODAM SENE *Atheniensi.*

Cicero de Oratore.

Athenis quidam vltimæ senectutis, cùm spectatum ludos in theatrum venisset, eúmque nemo è ciuibus cessum reciperet, ad Lace*dæmoniorum legatos fortè peruenit: qui hominis ætate moti, canos eius, & annos assurgendi officio venerati sunt, sedémque ei inter ipsos honoratißimo loco dederunt: quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiam comprobauit.* Ferunt *tunc vnum è* Lacedæmoniis *dixisse*, Ergo A*thenienses quid rectum sit, sciunt, sed* id *facere negligunt.*

DE AMORE CONIVGALI.

CAP. VI.

A *Placido, & leni affectu, ad æquè honestum, verùm aliquantò ardentiorem, & concitatiorem pergam, legitimíque amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxim*

xima veneratione contemplandas lectoris oculis subijciam, valenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens: ardua imitatu, cæterùm cognosci vtilia. Quia excellentißima animaduertenti, ne mediocria quidem præstare, rubori oportet esse.

DE TIBER. GRACCHO ET *Cornelia eius vxore.*

Cicero de Diuinat. Plinius lib. 7. cap. 36.

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehensis, certior factus ab Aruspice, mare dimisso, vxori eius: fœmina, ipsi celerem obitum instare: salutarem coniugi potius, quàm sibi partem secutus augurij, marem necari, fœminam dimitti iußit: sustinuitque in conspectu suo seipsum in interitu serpentis occidi. Itáque Corneliam nescio *vtrum feliciorem dixerim, quòd talem virum habuerit, an miseriorem, quòd amiserit.*

DE ADMETO REGE THESSALIÆ.

Plato in Symposio. Seneca in Medea. Iuuenal. in Satyr. Ouidius lib. 3. de Ponto.

O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine sub magno iudice damnatum: qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es, eáque ne tu extinguereris, voluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti: &

certè prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

DE C. PLAVTIO.

Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, quamuis senatorij vir ordinis C. Plautius *Numida, sed in consimili amore, par exemplum: morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit.* Interuentu *deinde domesticorum inceptum exequi prohibitus, colligatúsque, vt primùm occasio data est, scissis fasciis, ac vulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordiis, & visceribus hausit: tam violenta morte testatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.*

DE M. PLAVTIO.

Eiusdem vt nominis, ita amoris quoque M. Plautius*: nam cùm imperio* Senatus *classem sociorum sexaginta nauiũ in* Asiam *reduceret,* Tarentúmque *appulisset, atque ibi vxor eius* Horestilla*, quæ illuc eũ prosecuta fuerat, morbo pressa decessisset: funerata ea, & in rogum imposita, inter officium vngendi, & osculãdi, stricto ferro incubuit: quem amici sicut erat togatum, & calceatum, corpori coniungis iunxerunt, ac deinde subiectis facibus, vtrunque vnà cremauerunt: quorum ibi factum sepulchrum* Tarenti *etiamnum conspicitur, quod*

voc

vocatur τῶν δύο φιλούντων. Nec dubito quin, si quis modò extinctis sensus inest, Plautius & Horestilla fati consortione, gestientes vultus tenebris intulerint: sanéque vbi idem & maximus, & honnestißimus amor est, aliquando præstat morte iungi, quàm vita distrahi.

DE IVLIA, CAII Cæsaris filia.

Plutarch. in Pompeio.

Consimilis affectus Iuliæ C. Cæsaris filiæ annotatus est: quæ cùm ædilitiis Pompeij Magni coniugis sui vestem, cruore * resspersam, è campo domum relatam vidisset: territa metu, ne qua ei vis esset allata, exanimis concidit, partúmque, quem vtero conceptum habebat, subita animi consternatione, & graui dolore corporis eijcere coacta est, atque ita expirauit magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentißimo furore perturbata non esset, si Cæsaris & Pompeij concordia communis sanguinis vinculo constricta mansisset.

*conspersam, ad se è

DE PORCIA, CATONIS filia, vxore Bruti.

Tuos quoque castißimos ignes Porcia, M. Catonis filia, cuncta secula debita admiratione prosequuntur: quæ cùm apud Philippos vict

victum, & interemptum virum tuum Bru*tum cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata.* Sed *nescio an hoc fortius. quòd ille vsitato, tu nouo generis mortis absumpta es.*

EXTERNA.

Herodot. lib. 8. Strabo lib. 13. Cicero Tuscul. lib. 3. Plinius lib. 36. cap. 5.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti, ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis *Cariæ* Regina Arthemi*sia virum suum* Mausolum *fato absumptum, quantopere desiderarit, leue est, post conquisitorum omnis generis honorum, monimẽtique vsque ad septem miracula prouecti magnificentiam argumentari. Quid enim aut eos colligas, aut de illo inclyto tumulo loquare, cùm ipsa* Mausoli *viuum, ac spirans sepulchrum fieri concuperit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt?*

DE HIPSICRATEA VXORE Mithridatis.

Plutarchus in Pompeio.

Hipsicratea *quoque* Regina, Mithridatem *coniugem suum effusis charitatis habenis amauit: propter quem præcipuã formæ suæ deco-*

rem

rem in habitum virilem conuertere voluptatis loco habuit: tonsis enim capillis equo se, & armis assuefecit, quò facilius laboribus, & periculis eius interesset: quinetiã victum à Cn. Pompeio per efferatas gẽtes fugientem, animo pariter et corpore infatigabili secuta est: cuius tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mithridati maximum solatium, & iucundissimum lenimentum fuit: cum domo enim, & penatibus vagari se credidit, vxore simul exulante.

DE LACEDAEMONE.

Verùm quid Asiam, quid Barbariæ immensas solitudines, quid latebras Pontici sinus scrutor? Cùm splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon, præcipuum vxoriæ fidei specimen tantũ non nostris ostentet oculis, plurimis & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

DE MINYIS.

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorum Iasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum vices stabili in sede manserat, à Pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum montium iuga supplices occuparunt: quos Spartana ciuitas respectu Tyndaridarum (nanque in illo nobilis famæ nauigio destinatum sydceribus par fratrum fulserat) deductos inde, legibus,

com

cōmodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantū beneficiū in iniuriā benemeritæ vrbis regnū affectātes, verterunt. Igitur *publica custodia inclusi, capitali asseruabātur supplicio: quod cū vetere instituto* Lacedæmoniorū, *nocturno tēpore passuri essent, cōiuges eorū illustris sanguinis, ibi velut allocuturæ perituros viros, impetrato à custodibus aditu, carcerē intrarunt, commutatáque veste per simulationem doloris, velatis capitibus eos abire passæ sunt.* Hoc loco *quid aliud adiecerim quàm dignas fuisse, quibus* Minyæ *nuberent?*

DE AMICITIA.

CAPVT VII.

Contemplemur nunc amicitiæ vinculum potens, & prævalidum, neque vlla ex parte sanguinis viribus inferius: hoc etiam certius, & exploratius, quia illud nascendi sors fortuitum opus, hoc vniuscuiusque solido iudicio incoacta voluntas contrahit. Itaque *celerius sine reprehensione propinquum auersere, quàm amicum: quia altera diremptioni vtiq; iniquitatis, altera leuitatis crimini subiecta est.* Cùm *enim deserta sit futura vita hominis, nullius amicitiæ * cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem apprehensum rectè sperni non conuenit.* Syncera *verò fidei amici præcipuè*

*fulta

in aduersis rebus cognoscũtur, in quibus quicquid præstatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quàm charitati erogatus, certè suspectus est: perinde ac plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc, quòd infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desiderant, vel præsidij, vel solatij gratia. Nã læta quidem, & prospera negotia, vtpote cùm diuina suffragatione foueantur, humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerũt, quàm qui prosperum vitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade amico, quàm Agamemnone patre penè notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione deliciarum, & luxuriæ contabuit: horum duræ, atque asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo, cùm domesticis prius liceat vti?

DE TIB. GRACCHO,
& C.Blosio.

Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus est: nec immeritò, quia potentiam suam, saluti eius prætulerat: quàm constãtis tamen fidei amicum etiam in hoc tam prauo proposito

C.Blo

C.Blosium Cumanum habuerit, operæpretium est cognoscere. Hostis iudicatus, vltimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cùm Senatus Rutilio, & Lemnati COSS. *mandasset, vt in eos, qui cum Graccho consenserant, more maiorum animaduerterent, & ad Lælium, cuius consilio* COSS. *præcipuè vtebantur, pro se Blosius deprecatum venisset, familiaritatísque excusatione vteretur, atque is dixisset,*

Cicero in Off. *Quid si te Gracchus templo Iouis Optimi Maximi faces subdere iußisset, obsecuturusne ipsius voluntati, propter istam quam iactas familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit, Gracchus imperasset. Satis, imò etiã nimium: totius nãque Senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verùm quod sequitur, multò audacius multoq; periculosius. Compressus enim perseueranti interrogatione Lælij, in eodem constãtiæ gradu stetit: séque etiam hoc,*

innuisset *si modò Gracchus * annuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? Quis non etiam sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blosius nec silentio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, neque ex pa te infelicis amicitiæ memoriam desereret, tueri voluit.*

DE C. GRACCHO, ET
Pomponio; & Lectorio.

In

In eadem domo æquè robusta constantis amicitiæ exempla oboriuntur: prostratis enim iam & perditis C.Gracchi *consilijs, rebúsque, cùm tota eius conspiratio làtè quæreretur, desertum omni auxilio, duo tantum amici,* Pomponius, & Lectorius *ab infestis, & vndique ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt: quorum* Pomponius, *quò is facilius euaderet, cõcitatum sequentium agmen in porta* Trigemina *aliquandiu accerrima pugna inhibuit, nec viuus pelli potuit: sed multis confectus vulneribus, transitum eis super cadauer suum (credo etiam post fata inuitus) dedit.* Lectorius *autem in ponte sublicio constitit, & eum, donec* Gracchus *transiret, ardore spiritus sui sepsit: ac vi iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundum* Tyberis *petijt: quámq; in eo ponte charitatem toti patriæ* Horatius Cocles *exhibuerat, vnius amicitiæ adiecta voluntaria morte, præstitit. Quàm bonos* Gracchi, *si aut patris, aut materni aui sectam vitæ ingredi voluissent, habere milites potuerant? Quo enim impetu, qua perseuerantia animi* Blosius, & Pomponius, & Lectorius *trophæa, ac triumphos eorum adiuuissent, furiosi cognatus tam strenui comites? sinistris quidem auspicijs amicitiæ conditionem secuti: sed quò miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exẽplæ.*

neris humani malum, diuturnis conuitiis laceramus? quæ vt non abundantibus, ita fidis vberibus Publicolas, Aemilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, *hisque paria robora virtutis aluit.* Exurgamus *potius animis, pecuniæque aspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus: nanque per* Romuli *casam, pérque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos* Vestæ *focos, fictilibus etiamnum vasis contentos, iuro, nullas diuitias, talium virorum paupertati posse præferri.*

DE VERECVNDIA.

CAP. V.

EQua *tempestiuus ad verecũdiam transitus videtur.* Hæc *enim iustissimis viris præcepit, vt priuatas facultates negligerent, publicas quàm amplissimas esse cuperent, digna cui perinde ac cœlesti numini templa extruantur, aræque consecrentur: quia parens est omnibus honesti consilij, tutela omnium solennium officiorum, magistra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ se ferens vultum.*

DE POPVLI VERE-*cundia.*

Sed vt à laudibus eius ad facta veniamus,

à cond

à condita vrbe vsque ad Africanum, & Tiberium Longum COSS. *promiscuus Senatui & populo spectandorum ludorum locus erat nunquam tamen quisquam ex plebe ante* P. C. *in theatro spectare sustinuit. Adeò circunspecta nostræ ciuitatis verecundia fuit. Quæ quidem certißimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo* L. *Flaminius extrema in parte theatri cõstitit, qui à* M. *Catone, &* L. *Flacco censoribus senatu motus fuerat consulatus iam honore defunctus, frater etiam* T. *Flaminij, Macedoniæ, Philippíque victoris: omnes enim eum transire in locum dignitati suæ debitum coegerunt.*

DE TER. VARRONE.

Frontinus lib. 4.

Confregit Rempublicam Terentius Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu: idem delatam sibi ab vniuerso senatu & populo dictaturam recipere non substinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit: effecítque, * *vt acres deorum iræ modestia ipsius moribus imputarentur. Itaque titulo imaginis eius speciosius non recepta Dictatura, quàm aliorum gesta adscribi potest. Nos autem ad præclarum verecundiæ opus transgrediamur.*

* *vt aci... ipsius i... deorũ n... ribus, m... destia i... sius m... bus im... taretu...*

DE CN. SCIPIONE. & Scriba Cicereio.

Magna cum inuidia fortuna Prætoriis comitiis Africani ſupioris filiũ Cn.Scipionẽ, & Scribam Cicereium in campũ deduxerat, vtq; nimis impotens ſermone vulgi carpebatur, quòd tanti viri ſanguinem clientelámque comitiali certamine confuderat. Cæterùm crimen eius in ſuam laudem Cicereius conuertit. Nam vt vidit omnibus ſe centuriis Scipioni anteferri, templo deſcendit, abiectáque candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit, vt ſcilicet Præturam melius Africani memoriæ concederet, quàm ſibi vendicaret. Tunc, etſi maximo verecundiæ pretio, Scipio honorem adeptus eſt: Cicereio tamen magis gratulati ſunt.

DE L. CRASSO.
Cicero de Oratore.

Ac ne protinus comitiis abeamus, conſulatum petens L. Craſſus, cùm omnium candidatorum more, circum forum ſupplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit: vt id præſente Qu. Scæuola grauiſsimo, & ſapientiſsimo viro ſocero ſuo faceret. Itaque rogabat eum, vt à ſe dum ineptæ rei inſeruiret, diſcederet: maiorem verecundiam dignitatis eius, quàm candidæ togæ ſuæ reſpectum agens.

DE POMPEIO MAGNO.

Pompeius autem magnus, Pharſalica acie victus à Cæſare, cùm poſtero die Lariſſam intrar

traret, oppidique illius vniuersus populus obuiam ei processisset: Ite, inquit, & istud officium præstate victori. Dicerem, *non dignus qui vinceretur, nisi à Cæsare esset superatus: certè modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua vti iam non poterat, vsus est verecundia.* Lucanus.

DE C. IVL. CAESARE.

Suetonius in Cæsare.

Quam præcipuam in Caio quoque Cæsare fuisse sæpenumero apparuit, & vltimus eius dies significauit: compluribus enim parricidarum violatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, quo diuinus spiritus mortali secernebatur à corpore, ne tribus quidem & viginti vulneribus, quin verecundiæ obsequeretur, absterreri potuit: siquidem vtraque togam manu demisit, vt inferior pars corporis tecta collaberetur. In *hunc modum non homines expirant, sed dij immortales sedes suas repetunt.*

EXTERNA.

DE SPVRINA

Quod sequitur, externis adnectam, quia ante gestum est, quàm Hetruriæ ciuitas daretur. Excellentis *in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie complurium fœminarum illustrium solicita-*

ret oculos, ideóque viris, ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decôrem vulneribus confudit, deformitatémque sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit.

DE QVODAM SENE *Atheniensi.*

Cicero de Oratore.

Athenis quidam vltimæ senectutis, cùm spectatum ludos in theatrum venisset, eúmque nemo è ciuibus cessum reciperet, ad Lacedæmoniorum *legatos fortè peruenit: qui hominis ætate moti, canos eius, & annos assurgendi officio venerati sunt, sedémque ei inter ipsos honoratißimo loco dederunt: quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiam comprobauit.* Ferunt *tunc vnum è* Lacedæmoniis *dixisse,* Ergo Athenienses *quid rectum sit, sciunt, sed id facere negligunt.*

DE AMORE CONIVGALI.

CAP. VI.

A *Placido, & leni affectu, ad æquè honestum, verùm aliquantò ardentiorem, & concitatiorem pergam, legitimíque amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxim*

xima veneratione contemplandas lectoris oculis subijciam, valenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens: ardua imitatu, cæterùm cognosci vtilia. Quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem præstare, rubori oportet esse.

DE TIBER. GRACCHO ET *Cornelia eius vxore.*

Cicero de Diuinat. Plinius lib. 7. cap. 36.

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehensis, certior factus ab Aruspice, mare dimisso, vxori eius: fœmina, ipsi celerem obitum instare: salutarem coniugi potius, quàm sibi partem secutus augurij, marem necari, fœminam dimitti iussit: sustinuítque in conspectu suo seipsum in interitu serpentis occidi. Itáque Corneliam nescio vtrum feliciorem dixerim, quòd talem virum habuerit, an miseriorem, quòd amiserit.

DE ADMETO REGE THES- *saliæ.*

Plato in Symposio. Seneca in Medea. Iuuenal. in Satyr. Ouidius lib. 3. de Ponto.

O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine sub magno iudice damnatum: qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es, eáque ne tu extinguereris, voluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti: & certè

certè prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

DE C. PLAVTIO.

Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, quamuis senatorij vir ordinis C. Plautius *Numida, sed in consimili amore, par exemplum: morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percußit.* Interuentu *deinde domesticorum inceptum exequi prohibitus, colligatúsque, vt primùm occasio data est, scißis fasciis, ac vulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordiis, & visceribus hausit: tam violenta morte testatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.*

DE M. PLAVTIO.

Eiusdem vt nominis, ita amoris quoque M. Plautius *: nam cùm imperio* Senatus *classem sociorum sexaginta nauiũ in* Asiam *reduceret,* Tarentúmque *appulisset, atque ibi vxor eius* Horestilla, *quæ illuc eũ prosecuta fuerat, morbo pressa decessisset: funerata ea, & in rogum imposita, inter officium vngendi, & osculãdi, stricto ferro incubuit: quem amici sicut erat togatum, & calceatum, corpori coniungis iunxerunt, ac deinde subiectis facibus, vtrunque vnà cremauerunt: quorum ibi factum sepulchrum* Tarenti *etiamnum conspicitur, quod*

voc

vocatur τῶν δύο φιλόντων. Nec *dubito quin, si quis modò extinctis sensus inest, Plautius & Horestilla fati consortione, gestientes vultus tenebris intulerint: sanéque vbi idem & maximus, & honnestißimus amor est, aliquando praestat morte iungi, quàm vita distrahi.*

DE IVLIA, CAII *Caesaris filia.*

Plutarch. in Pompeio.

Consimilis affectus Iuliae C. *Caesaris filiae annotatus est: quae cùm aedilitiis* Pompeij *Magni coniugis sui vestem, cruore * respersam, è campo domum relatam vidisset: territa metu, ne qua ei vis esset allata, exanimis concidit, partúmque, quem vtero conceptum habebat, subita animi consternatione, & graui dolore corporis eijcere coacta est, atque ita expirauit magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentißimo furore perturbata non esset, si Caesaris &* Pompeij *concordia communis sanguinis vinculo constricta mansisset.*

**consper-sam, ad se è*

DE PORCIA, CATONIS *filia, vxore* Bruti.

Tuos quoque castißimos ignes Porcia, M. *Catonis filia, cuncta secula debita admiratione prosequuntur: quae cùm apud* Philippos

victum, & interemptum virum tuum Brutum *cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius. quòd ille vsitato, tu nouo generis mortis absumpta es.*

EXTERNA.

Herodot. lib.8. Strabo lib.13. Cicero Tuscul. lib.3. Plinius lib.36. cap.5.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti, ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ *Regina* Arthemisia *virum suum* Mausolum *fato absumptum, quantopere desiderarit, leue est, post conquisitorum omnis generis honorum, monimētique vsque ad septem miracula prouecti magnificentiam argumentari. Quid enim aut eos colligas, aut de illo inclyto tumulo loquare, cùm ipsa* Mausoli *viuum, ac spirans sepulchrum fieri concuperit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt?*

DE HIPSICRATEA VXORE Mithridatis.

Plutarchus in Pompeio.

Hipsicratea *quoque* Regina, Mithridatem *coniugem suum effusis charitatis habenis amauit: propter quem præcipuā formæ suæ decorem*

rem in habitum virilem conuertere voluptatis loco habuit: tonsis enim capillis equo se, & armis assuefecit, quò facilius laboribus, & periculis eius interesset: quinetiã victum à Cn. Pompeio per efferatas gẽtes fugientem, animo pariter et corpore infatigabili secuta est: cuius tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mithridati maximum solatium, & iucundissimum lenimentum fuit: cum domo enim, & penatibus vagari se credidit, vxore simul exulante.

DE LACEDAEMONE.

Verùm quid Asiam, quid Barbariæ immensas solitudines, quid latebras Pontici sinus scrutor? Cùm splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon, præcipuum vxoriæ fidei specimen tantũ non nostris ostentet oculis, plurimis & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

DE MINYIS.

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorum Iasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum vices stabili in sede manserat, à Pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum montium iuga supplices occuparunt: quos Spartana ciuitas respectu Tyndaridarum (nanque in illo nobilis famæ nauigio destinatum syderibus par fratrum fulserat) deductos inde, legibus,

com

cõmodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantũ benefi ciũ in iniuriã benemeritæ vrbis regnũ affectã tes, verterunt. Igitur *publica custodia inclusi, capitali asseruabãtur supplicio: quod cũ vetere instituto* Lacedæmoniorũ, *nocturno tẽpore passuri essent, cõiuges eorũ illustris sanguinis, ibi velut allocuturæ perituros viros, impetrato à custodibus aditu, carcerẽ intrarunt, commutatáque veste per simulationem doloris, velatis capitibus eos abire passæ sunt.* Hoc loco *quid aliud adiecerim quàm dignas fuisse, quibus* Minyæ *nuberent?*

DE AMICITIA.

CAPVT VII.

Contemplemur *nunc amicitiæ vinculum potens, & præualidum, neque vlla ex parte sanguinis viribus inferius: hoc etiam certius, & exploratius, quia illud nascendi sors fortuitum opus, hoc vniuscuiusque solido iudicio incoacta voluntas contrahit.* Itaque *celerius sine reprehensione propinquum auersere, quàm amicum: quia altera diremptioni vtiq; iniquitatis, altera leuitatis crimini subiecta est. Cùm enim deserta sit futura vita hominis, nullius amicitiæ * cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem apprehensum rectè sperni non conuenit.* Syncera *verò fidei amici præcipuè*

*fulta

in

in aduersis rebus cognoscũtur, in quibus quicquid præstatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quàm charitati erogatus, certè suspectus est: perinde ac plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc, quòd infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desiderant, vel præsidij, vel solatij gratia. Nã læta quidem, & prospera negotia, vtpote cùm diuina suffragatione foueantur, humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerũt, quàm qui prosperum vitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade amico, quàm Agamemnone patre penè notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione deliciarum, & luxuriæ contabuit: horum duræ, atque asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo, cùm domesticis prius liceat vti?

DE TIB. GRACCHO, & C. Blosio.

Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus est: nec immeritò, quia potentiam suam, saluti eius prætulerat; quàm constãtis tamen fidei amicum etiam in hoc tam prauo proposito

C. Blo-

C.Blosium Cumanum habuerit, operæpretium est cognoscere. Hostis iudicatus, vltimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cùm Senatus Rutilio, *&* Lemnati COSS. *mandasset, vt in eos, qui cum Graccho consenserant, more maiorum animaduerterent, & ad Lælium, cuius consilio* COSS. *præcipuè vtebantur, pro se* Blosius *deprecatum venisset, familiaritatísque excusatione vteretur, atque is dixisset,*

Cicero in Off. *Quid si te Gracchus templo* Iouis Optimi Maximi *faces subdere iußisset, obsecuturusne ipsius voluntati, propter istam quam iactas familiaritatem, fuisses?* Nunquam *istud, inquit,* Gracchus *imperasset. Satis, imò etiã nimium: totius nãque Senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verùm quod sequitur, multò audacius multoq; periculosius. Compressus enim perseueranti interrogatione Lælij, in eodem constãtiæ gradu stetit: séque etiam hoc,*

innuisset *si modò Gracchus * annuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? Quis non etiam sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset?* At Blosius *nec silentio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, nequa ex pa te infelicis amicitiæ memoriam desereret, tueri voluit.*

DE C. GRACCHO, ET Pomponio, *&* Lectorio.

In

In eadem domo æquè robusta constantis amicitiæ exempla oboriuntur: prostratis enim iam & perditis C. Gracchi *consilijs, rebúsque, cùm tota eius conspiratio latè quæreretur, desertum omni auxilio, duo tantum amici,* Pomponius, & Lectorius *ab infestis, & vndique ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt: quorum* Pomponius, *quò is facilius euaderet, cõcitatum sequentium agmen in porta* Trigemina *aliquandiu acerrima pugna inhibuit, nec viuus pelli potuit: sed multis confectus vulneribus, transitum eis super cadauer suum (credo etiam post fata inuitus) dedit.* Lectorius *autem in ponte sublicio constitit, & eum, donec* Gracchus *transiret, ardore spiritus sui sepsit: ac vi iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundum* Tyberis *petijt: quámq; in eo ponte charitatem toti patriæ* Horatius Cocles *exhibuerat, vnius amicitiæ adiecta voluntaria morte, præstitit.* Quàm *bonos* Gracchi, *si aut patris, aut materni aui sectam vitæ ingredi voluissent, habere milites potuerant?* Quo *enim impetu, qua perseuerantia animi* Blosius, & Pomponius, & Lectorius *trophæa, ac triumphos eorum adiuuissent, furiosi cognatus tam streniui comites? sinistris quidem auspicijs amicitiæ conditionem secuti: sed quò miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exẽpla.*

DE LVCIO RHEGYNO, & C. Volumnio.

Liuius libr. 17. vocat P. Seruilium Cæpionem.

Vide aliter ca. 11. libri 6. vbi tradit in vinculis mortuũ. Sed bis in carcerem coniici potuit.

Lucius autem Rhegynus, si ad debitam publico ministerio synceritatem exigatur, posteritatis conuitio lacerandus: si amicitiæ fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiæ portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quòd illius culpa exercitus noster à Cimbris, & Theutonibus videbatur deletus, veteris arctæq; amicitiæ memor, publica custodia liberauit: nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Prò magnum, & inexuperabile tuum numen Amicitia: cùm ex altera parte Respublica manum iniiceret, ex altera tua illum dextera traheret, & illa vt sacrosanctus esse vellet, exigeret, tu exilium indiceres: adeò blando vteris imperio, quòd is supplicium honori prætulit. Admirabile est opus tuum: sed quod sequitur, aliquantò laudabilius. Recognosce enim quousque Volumnij constantem erga amicum suum charitatem sine vlla Reipublicæ iniuria euexeris, qui ortus equestri loco, cùm Marcum Lucullum familiariter coluisset, eúmque Marcus Antonius, quòd Bruti, & Caßij partes secutus fuerat,*

*hoc

rat, interemisset, in magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæsit: hucusque in lachrymas, & gemitus profusus, vt nimia pietate causam sibi mortis accerseret. Nam propter *præcipuam, & perseuerantem lamentationem ad* Antonium *pertractus est: cuius postquam in conspectu stetit,* Iube me, *inquit,* Imperator *protinus ad* Luculli *corpus perductum occidi. Neque enim absumpto illo superesse debeo, cùm ei infelicis militiæ autor extiterim.* Quid *hac fidelius beneuolentia? mortem amici hostis odio leuauit, vitam suam consilij crimine astrinxit: quóque illum mirabiliorem redderet, se fecit inuisiorem: nec difficiles* Antonij *aures habuit, ductúsq; quò voluerat,* Luculli *dexteram auidè osculatus, caput, quod abscissum iacebat, sublatum pectori suo applicauit, ac deinde demissam ceruicem victoris gladio præbuit.*

DE THESEO ET Pirithoo.

Loquatur *nunc* Græcia *nefandis* Thesea *Pirithoi amoribus * subscribentem,* Ditis *se patris regnis commisisse: vani est illud narrare, stulti credere.* Mistum *cruorem amicorum, & vulneribus innexa vulnera, mortémque morti inhærentem videre, hæc vera* Romanæ *amicitiæ indicia.* Illa *gentis ad fingendum para-*

* succumbentem,

tæ, monstro similia mendacia.

DE LVCIO PETRONIO.

Lucius quoque Petronius huiusce laudis consortionem meritò vindicat: pari enim inclytæ amicitiæ ausui, par gloriæ portio asserenda est. admodum humili loco natus ad equestrem ordinem, & splendidæ militiæ stipendia Publij Cælij beneficio peruenerat, cui gratum animum, quia in materia læta exhibere non contigerat, in ea, quam iniquam fortuna esse voluit, cum multa fide præstitit: erat ab Octauio COS. Placentiæ præpositus Cælius: qua à Cinnano exercitu capta, & senior iam, & graui valetudine affectus, ne in potestatem hostium veniret, ad auxilium dextræ Petronij confugit: quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere, in ijsdem perseuerantem precibus interemit, cædique eius suam iunxit: ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat, superesset. Ita alterius fato verecundia, alterius pietas causam præbuit.

DE SERVIO TERENTIO.

Iungendus est Petronio Seruius Terentius, quanquam ei, sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto nanque egregio, non irrito euentu æstimari debet, quia quantum in illo fuit, & ipse extinctus est, & D. Brutus

Brutus periculum euasit mortis: qui fugiens à Mutina, vt ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit: quodam in loco iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur: eóque iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit, & corpus suum trucidandum equitibus obiecit. Verùm cognitus à Furio, cui Brutianæ vltionis officium mandatum fuerat, nece sua amici supplicium discutere non potuit: sic inuitus fortuna cogente, vixit.

DE DECIMO LAELIO, & M. Agrippa.

Ab hoc horrido, & tristi pertinacis amicitiæ, ad lætum & serenum vultum transeamus, atque inde eam euocatam, vbi omnia lacrymis, gemitu, cædibus fuerant referta, in eo, quo dignior est, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimísque opibus fulgente. *Orire igitur ab illa, quæ sanctorum vmbris dicata esse creditur, sede, hinc Decime Læli, illinc M. Agrippa, alterum virorum, alterum deorum maximum amicum, & certa mente, & secundis ominibus sortiti: totúmque beatæ *turbæ gregem, qui vestro ductu veneranda syncerae fidei stipendia, laudibus, & præmijs onustus, peregit, in lucem

* Prodite

* vrbis

vobiscum protrahite: vestros enim constantes animos, vestra strenua ministeria, vestram inexpugnabilem taciturnitatem, próque dignitate, & salute amicorum perpetuam excubationem, testatiorem beneuolentiam, & rursus harum rerum vberrimos fructus posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ, quàm libentius, tam etiam religiosius erit operata. Hæret *animus in domesticis: sed aliena quoq; benefacta referre* Romanæ *vrbis candor hortatur.*

EXTERNA.

DE DAMONE, ET PYTHIA.

Cicero in Tusculan. & Offic. lib. 3. Lactant. Instit. lib. 5. cap. 18.

Damon *&* Pythias, Pythagoricæ *prudentiæ sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiam iunxerunt, vt cùm alterum ex his* Dionysius Syracusanus *interficere vellet, atque is tempus ab eo, quo prius, quàm periret, domum profectus res suas ordinaret, impetrauisset: alter vadem se pro reditu eius tyranno dare non dubitauit. solutus erat periculo mortis, qui modò gladio ceruices subiectas habuerat, idémque caput suum subiecerat, cui securo viuere licebat.* Igitur *omnes, & in primis* Dionysius, *nouæ, atque ancipitis rei exitum speculabantur: appropinquãte deinde*finita die, nec illo redeunte, vnusquisq; stultitiæ tam*

**definita*

temer

temerarium sponsorem damnabat: at is nihil se de amici constãtia metuere prædicabat. eodem autem momento, & hora à Dionysio *constituta, qui eam acceperat, superuenit. Admiratus amborum animum tyrannus, supplicium fidei remisit. Insupérque eos rogauit, vt se in societatem amicitiæ, tertium sodalitij gradum* * *vltima culturum beneuolentia reciperent.* H*æ sanè vires amicitiæ, mortis contemptum ingenerare, vitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio pensare potuerunt: quibus penè tantum venerationis, quantum deorum immortaliũ cæremonijs debetur. Illis enim publica salus, ijs priuata continetur: atq; vt illarum ædes sacra domicilia, horum fida hominum pectora, quasi quodam sancto spiritu referta templa sunt.* * *vna*

DE ALEXANDRO.

Diodorus Siculus, & Arrianus lib.2.

Quod ita esse Rex Alexander *sensit.* Darij *castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus:* Ephestione *gratissimo sibi latus suum tegente, ad eos alloquendos venit, cuius aduentu mater* Darij *recreata, humi prostratum caput erexit,* Ephestionémque*, quia ei & statura, & forma præstabat, more* Persarum *adulata, tanquam* Alexandrum *salutauit.* Admo-

nita deinde erroris, per summam trepidationem excusationis verba quærebat. Cui Alexander: Nihil est, *inquit, quod hoc nomine con fundaris.* Nam & *hic* Alexāder *est: Vtri prius gratulemur: qui hoc dicere voluit, an cui audire contigit?* Maximi *enim animi rex, etiam totum terrarum orbem aut victoriis, aut spe complexus, tam paucis verbis se cum comite suo partitus est.* O` *donum inclytæ vocis danti pariter, atque accipienti speciosum!*

DE POMPEIO.

Quod priuatim quoque meritò veneror, clarissimi, ac disertissimi viri promptissimam erga me beneuolentiam expertus: nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium *meum instar esse* Alexandri: *cùm illi* Ephestio *suus, alter fuerit* Alexander. *Ego verò grauissimo crimini sim obnoxius, constantis, & benignæ amicitiæ exēpla sine vlla eius mentione transgressus: cuius in animo velut in parentum amantissimorum pectore, lætior vitæ meæ status viguit, tristior acquieuit: à quo omnium incrementa commodorum vltro oblata *cepi:* (* *suscepi:*) *per quem tutior aduersus casus steti: qui studia mea ductu, & auspiciis suis lucidiora, & alacriora reddidit.* Itaque *paui inuidiam quorundam optimi amici iactura, quia videlicet fructu torseram: non quidem meo merito:*

gratiam

*gratiam meam, quantuncunque *cum is fuit, qui ea vti voluerant, partitus. Verùm nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes vitare poßit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris, non cohibebis ne vt alienis malis perinde, ac bonis suis lætentur, ac gestiant. diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus: sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima vindex insolentiæ varietas humanæ conditionis viderit.*

* *fuit, cũ ijs qui ea vti voluerunt,*

DE LIBERALITATE.

CAPVT VIII.

*Nostrum opus pio egressu ad *propriam rem prouectum in suum ordinem reuocetur, liberalitatísque commemorationi vacemus. Cuius duo sunt maximè probabiles fontes, verum iudicium, & honesta beneuolentia: nam cùm ab his oritur, tunc demum eius ratio constat: dono autem ipsi gratiam & magnitudo quidem sua, sed efficaciorem aliquantò opportunitas conciliat.*

* *propriũ decorem*

DE FABIO MAXIMO.

Liuius in 2.bel.Punic.Plutarch.in Fabio.

Accedit enim pretio rei, inæstimabile momentum occasionis, quæ Fabium Maximum tot ante secula ob paruam pecuniæ summam erogatæ, ad hoc vsque tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Annibale interposita pactione nummorum receperat: qui cùm à Senatu non præstarentur, misso in vrbem filio, fundum, quem vnicum posidebat, vendidit: eiúsque pretium Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, vtpote septem iugeribus, & hoc in Pupinia addictis redactum: si animo prærogantis, omni pecunia maius: se enim patrimonij, quàm patriam fidei inopem esse maluit: eo quidem maiore cum commendatione, quòd proni studij certius indicium est supra vires niti, quàm viribus ex facili vti. alter enim quod potest, præstat: alter etiam plus, quàm potest.

DE BVSA.

Liuius Paulam vocat genere Busam, idest Carthaginensem.

Itaque eiusdem temporis fœmina Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditißima, meritò quidem liberalitatis testimonium recepit, sed excellētes opes suas Fabianis rei familiaris angustijs nō comparauerit. Nam etsi circa decem millia ciuium nostrorum, Cannensis prælij reliquias, benignißimè inter Cannusina mœnia alimentis sustentauit, saluo tamen statu fortunar

tunarum suarum, munificam se P. R. *præstitit: Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.*

DE QVINTO CONSIDIO.

In Quinto quoque Considio saluberrimi exempli, nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est: qui Catilinæ furore ita consternata Rep. *vt ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ propter tumultum, pretiis possessionum diminutis, solui creditoribus possent: cùm centies, atque quinquagies* H-S. *summam in fœnore habere, neque de sorte quenquam debitorum suorum, neque de vsura appellari à suis passus est: quantúmque in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit: opportunè, mirificéque testatus, se nummorum suorum, non ciuilis sanguinis esse fœneratorem.* * Nam *qui nunc præcipuè negotiatione delectantur, cùm pecuniam cruentam domum** *retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoscent, si diligenter* S. *consultum, quo Considio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.* **Qui ergo nunc* **retulerunt,*

DE POPVLO ROMANO.

Iustinus lib. 36. Strabo lib. 13.

Queri mecum iamdudum pop. Rom. *videtur,* * *quòd cùm singulorum munificentiam consecter, de sua taceam: ad summam enim eius laudem pertinet, quem animum regibus,* **qui*

&

& vrbibus, & gentibus præstiterit, recognosci, quia omne præclari facti decus, crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco poßidendam tribuit: eò excelsius, & speciosius vrbi nostræ futurum imperium credens, si ditißimam, atque amœnißimam partem orbis terrarum, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. Ipsa victoria donum felicius: quia multum occupasse, inuidiam habere potuit: tantum tribuisse, gloria carere non potuit.*

*tradidit:

DE T. QVINTIO FLAMINIO.

Plutarch. in vitis.

Illius verò Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum, nullæ literæ satis dignis laudibus prosequuntur. Philippo enim Macedoniæ rege superato, cùm ad insigne spectaculum tota Græcia conuenisset, Quintius Flaminius tubæ signo silentio facto, per præconem hæc verba recitari iußit: Senatus P. Q. R. *& Quintius Flaminius* Imperator, *omnes Græciæ vrbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerunt, liberas atque immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio omnes homines perculsi, primò veluti non audisse se, quæ audierunt, credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronuntiatione præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerunt, vt certè constet, aues, quæ superuolabant, attonitas, pauentésque*

que decidisse. Magni animi fuisset à tot captiuorum capitibus seruitutem detraxisse, quot tunc nobilissimis, & opulentissimis vrbibus P. R. *libertatem largitus est: ad cuius maiestatem non solum pertinet, quod ipse benignè tribuit, sed etiam quod alio tribuente sensit, commemorari: vt enim illic commemoratæ, ita hîc redditæ laudis commendatio est.*

EXTERNA.

DE HIERONE SYRACVSANO.

Hiero Syracusanorum rex, audita clade, qua Romani apud Thrasimenum lacum afflicti erant: trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei, aurique ducenta & XL. *pondo vrbi nostræ muneri misit: nec ignarus verecundiæ maiorum nostrorum, ne nollent accipere, in habitum id Victoriæ formauit, vt eos religione motos munificentia sua vti cogeret: voluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.*

DE ACRIGENTINO GILLIA.

*Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem propemodum ipsius liberalitatis præcordia cõstat habuisse: erat enim opibus excellens, sed multò etiam animo, quàm diuitijs locupletior: sempérque in eroganda potius, quàm in *contrahenda pecunia occupatus: adeò vt domus eius quasi quædam munificentiæ offici-* **corradenda*

na cre

*illic *na crederetur:*illinc enim publicis vsibus apta monimenta extruebantur, illinc grata populi oculis spectacula edebantur, illinc epularum magnifici apparatus,*libentíque animo annonæ subsidia tribuebantur: & cùm hæc vniuersis inopia laborantibus, priuatim alimenta, dotes virginibus, paupertate preßis subsidia, detrimentorum incursu quassatis solatia erogabantur: hospites quoque tum vrban[illegible]tibus, tum etiam rusticis tectis, benigni[illegible] excepti, varijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam verò tempore quingentos simul Gelensium equites vi tempestatis in posseßiones suas compulsos, aluit, ac vestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignum diceres esse sinum. Ergo quod Gillias poßidebat, omnium quasi commune patrimonium erat: pro cuius salute, & incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiam vicinæ regiones votis excubabāt. Colloca è contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas, nónne præstantiorem aliquantò existimes illam impensam, quàm hanc custodiam?*

*labentíq; annonæ subsidia oriebantur:

*

VAL

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS.

DE HVMANITATE ET CLEMENTIA.

CAPVT I.

LIBERALITATI *quas aptiores comites, quàm humanitatem, & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur: cúmque nescias quàm maximè probes, eius tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipso numine quæsitum est.* Ante omnia tamen *humanissima, & clementissima senatus acta referã. Qui cùm Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in vrbem venissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes, numerum * duûm millium & septingentorum quadragintatrium* explentes. tãtum hostium exercitum dimissum, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis iniurijs veniam datam,* *numero duo *ex locupletissimis

ipsos

ipſos legatos obſtupuiſſe arbitror, ac ſecùm dixiſſe: O munificentiam gentis Romanæ, deorum benignitati æquandam! O etiam noſtram legationē ſupra vota felicem: nam beneficium, quod nunquam dediſſemus, accepimus.

DE SENATV ROMANO.

Illud quoque non paruum humanitatis Senatus indicium eſt. Siphacem enim quondam opulentiſsimum Numidiæ regem captiuum, in cuſtodia Tiburi mortuum, publico funere cenſuit efferendum, vt vitæ dono honorem ſepulturæ adijceret.

DE EIVSDEM SENAtus clementia.

*Conſimilique clementia in Perſe vſus eſt: nam cùm Albæ, in qua cuſtodiæ cauſa *legatus erat, deceßiſſet, Quæſtorem miſit, qui eum publico funere efferret: ne reliquias regias iacére inhonoratas pateretur: hoſtibus hæc, & miſeris, & fato functis officia regibus erogata: illa quæ ſequuntur amicis, & felicibus, & viuis tributa ſunt.*

*relegatus

DE EODEM SENATV IN *filium Maſiniſſæ.*

Confecto Macedonico bello, Muſicanes Maſiniſſæ filius, cum equitibus, quos in præſidium Romanorum adduxerat, ab Imperatore Paulo ad patrē remiſſus, tempeſtate claſſe diſperſa, Brunduſium æger delatus eſt: quod vbi ſenatus

*natus agnouit, continuò illò Quæstorem ire iußit, cuius cura, & hospitium adolescenti expediretur, & omnia, quæ ad valetudinem opus essent, præberentur: impensæq; liberaliter tum ipsi, tum toti comitatui præstarentur: naues etiam vt prospicerentur, quibus ipse bene, ac tutò cum suis in Africam traijceret: & equitibus singulas libras argenti, & *quingenos sestertios dari imperauit. quæ tam prompta, & tam exquisita Patrum C. humanitas efficere potuit, vt etiam si expirasset adolescẽs, æquiore animo desiderium eius pater toleraret.* *quinquagenos

DE EODEM IN PRVSIAM.

Idem *senatus, cùm ad gratulandum sibi* Prusiam Bithyniæ *regem* Perse *deuicto venire audisset, obuiam illi* P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam *misit, censuítque, vt ei domus* Romæ *quàm optima conduceretur, & copiæ non solùm ipsi, sed etiam comitibus eius publicè præberentur. In eóque excipiendo tota ciuitas vnius humani amici vultum habuit. Ita qui amantißimus nostri venerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.*

DE EODEM IN PTOLEMAEVM.

Nec Aegyptus *quidem* Romanæ *humanitatis expers fuit:* Rex *enim* Ptolemæus *à minore fratre regno spoliatus, petendi auxilij gra-*

tia, cum paucis admodum seruis, squalore obsitus, Romam venerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum est, accersito iuuene, quàm potuit accurata excusatione vsus est, quòd nec Quæstorem illi more maiorum obuiam misisset, nec publico hospitio eum excepisset: eáque non sua negligentia, sed ipsius subito, & clandestino aduentu facta dixit: & illum è curia subitò ad publicos penates deduxit, hortatúsque est, vt depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret: quinetiam curæ habuit, vti munera ei per Quæstorem quotidie darentur. His gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium euexit, effecítque vt plus spei in auxilio Populi Romani quàm metus in sua fortuna reponeret.

DE L. CORNELIO.

Atque vt ab vniuersis Patribus C. ad singulos veniam, L. Cornelius COS. *primo Punico bello, cùm Olbiam oppidum cepisset, pro quo* * dimicās *fortißimè * pugnans Hanno dux Carthaginiensium occiderat, corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit, nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare: eam demum victoriam & apud deos & apud homines minimum inuidiæ habituram credens, quæ plurimum humanitatis habuisset.*

DE

DE QVINTIO CRISPINO.

Quid de Qu. Crispino loquar? cuius humanitatem potentissimi affectus, ira, atque gloria quatere non potuerunt. Badium Campanum, *& hospitio benignissime domi sua exceperat, & aduersa valetudine correptum attentissima cura recreauerat: à quo post illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus, cùm & viribus corporis, & animi virtutibus aliquanto esset superior, monere ingratum, quàm vincere maluit.* Nam *quid agis, inquit, demens? aut quò te praua cupiditas transuersum rapit?* Parum *habes publica impietate furere, nisi etiam priuata lapsus fueris? vnus tibi* Romanorum *videlicet* Quintius *placet, in quo scelesta exerceas arma? cuius penatibus, & honoris vicissitudinem, & salutem tuam debes: at me fœdus amicitiæ,* Diique *hospitales, sancta nostro sanguini, vestris pectoribus vilia pignora, hostili certamine congredi tecum vetant: quinetiam si in concursu exercituum fortuitò vmbonis mei impulsu prostratum agnouissem, applicatum iam ceruicibus tuis mucronem reuocassem: tuum ergo crimen sit, hospitem occidere voluisse: meum, non eris hospes occisus: proinde aliam, qua occidas, dexteram quære, quoniam mea te seruare didicit.* Dedit *vtrique cœleste numen*

debitum exitum: siquidem in eo prælio Badius obtruncatus est, Quintius insigni pugna clarus euasit.

DE M. MARCELLO.
Plutarch. in Marcello.

Age, Marci Marcelli clementia, quàm clarum, quámque memorabile exemplum haberi debet? qui captis à se Syracusis in earum arce constitit, vt vrbis modo opulentissimæ, tunc afflictæ, fortunam ex alto cerneret. Cæterùm casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit: quem si quis vir ignarus aspexisset, alterius victoriam esse credidisset. Itaque Syracusana ciuitas maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti: quia si tibi incolumi stare fas non erat, leuiter sub tam mansueto victore cecidisti.

DE Q. METELLO.

*Quintus verò Metellus Celtibericum in Hispania gerens bellum, cùm vrbem Centobricam obsideret, & iam admota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat, disiecturus videretur, humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. Nam cùm * Rethogenis filios, qui ad eum transierat, Centobricenses machinæ ictibus obiecissent, ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis omnes consumerentur, quãquam ipse * Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitum*

* Rothogenis

* Rothogenes

sang

sanguinis sui expugnationem perageret, ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi facto, etsi non vnius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum *vrbium animos cepit: effecitque, vt ad redigendas eas in ditionem pop.* Rom. *non multis sibi obsidionibus opus esset.*

DE AFRICANO POSTERIORE.

Africani quoque posterioris humanitas * *speciosè, latéque patuit.* Expugnata *enim* Carthagine, *circa* Siciliæ *ciuitates literas misit, vt ornamenta templorum suorum à* Pœnis *rapta, per legatos recuperarent, ínque pristinis sedibus reponenda curarent.* Beneficium *diis, atque hominibus pariter acceptum.* Huic *facto par eiusdem viri humanitas.* A Quæstore *suo hastæ subiectos captiuos vendente puer eximiæ formæ, & liberalis habitus missus est: de quo cùm explorasset* Numidam *esse, orbum, relictum à patre, educatum apud auunculum* Masinissam *eo ignorante immaturam aduersus* Romanos *ingressum militiam, & errori illius veniam dandam, & amicitiæ regis fidissimi pop.* Rom. *debitam venerationem tribuendam existimauit.* Itaque *puerum anulo, fibuláque aurea, & tunica laticlauia,* Hispanóque *sagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad* Masinissam *remisit: eos victoriæ*

*spatiosè.

*si diis or maximos fructus ratus, * diis templorum namenta, ornamenta Romanos, regibus sanguinem regib' san suum restituere. guinē suū restitue- ret.

DE L. PAVLO.

Lucij etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est: qui cùm Persen, parui temporis momento captiuum ex rege, ad se adduci audisset: occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis: conatúmque ad genua procumbere, dextra manu alleuauit, * sermonéque grato ad spem exhortatus est: introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere fecit: nec honore mensæ indignum iudicauit. Proponatur in conspicuo acies, qua postratus est Perses, & harum rerum, quas retuli, contextus, vtro magis spectaculo delectentur, homines dubitabunt: nam si egregium est hostem * abijcere, non minus tamen laudabile infelicis scire misereri.

* græcoq; sermone. Alij pro grato Gratio.

* deijcere

DE C. POMPEIO.

Cicero pro Sestio. Plutarch.

Hæc L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Armeniæ Tigranem, qui & per se magna cum P. R. bella gesserat, & infestißimum vrbi nostræ Mithridatem Ponto pulsum, viribus suis protexerat, in conspectu suo diutius supplicem iacère passus non est: sed benignis verbis re-

cre

creatum, diadema, quod abiecerat, capiti reponere iussit: certisque rebus imperatis, in pristinum fortunæ habitum restituit: æquè pulchrum esse iudicans, & vincere reges, & facere. Quàm præclarum tributæ humanitatis specimen Cn. Pompeius, quàm miserabile desideratæ idem euasit exemplum? nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat, eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatum, in summo terrarum orbe, nusquam sepulturæ locum habuit, sed abscissum à corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perfidiæ munus portatum est, ipsi etiam victori miserabile. Vt enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, soceri vultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiæ suæ lacrymas reddidit. Caput etiam plurimis, & pretiosissimis odoribus cremandum curauit: quòd si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset, paulò antè Romani imperij columen habitum (sic mortalium negotia fortuna versat) inhumatum iacuisset.

DE CAESARE.

Plutarch. in Cæsaris vita.

Catonis quoque morte Cæsar audita, & se inuidere illius gloriæ, & illum suæ inuidisse dixit: patrimoniumq; eius liberis ipsius incolume seruauit: & hercule diuinorum Cæsaris operum non parua pars Catonis salus fuisset.

DE M. ANTONIO, & M. Bruto.

*claruit. Marci autem Antonij animus talis humanitatis intellectu * non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit: quóque honoratius cremaretur, inijci ei suum paludamentum iußit, iacentem non hostem, sed ciuem deposito existimans odio. cúmque interceptum à liberto paludamentum comperisset, ira percitus, protinus in eum animaduertit, hac antè præfatione vsus: Quid? tu ignorasti cuius * tibi viri sepulturam commiserim? Fortem piámque eius victoriam * Philippicam libenter Dij viderunt: sed ne ista quidem generosißimæ indignationis verba inuiti audierunt.

* corpus sepeliēdū cōmisißē?

* Philippici cāpi

EXTERNA.

DE ALEXANDRO.

Plutarch. in eius vita. Frontinus lib 3.

Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor: cuius vt infinitam gloriam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili cursu * lustrat, quodam loco niuali tempestate oppressus, senio iam confectum

* percurreret.

Maced

Macedonem, militem nimio frigore obstupefactum, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens, animaduertit: factáque non fortunæ, sed ætatis vtriusque æstimatione, descendit: & illis manibus, quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore duplicatum in suam sedem imposuit: id ei salutare futurum * ducens, quod apud Persas capitale extitisset, solium regium occupasse. Quid ergo mirum est, si sub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio charior erat?

* dicens

Idem non hominum vlli, sed naturæ, fortunæ'que cedens, quanquam violentia morbi dilabebatur, in cubitum tamen erectus, dextram omnibus, qui eam contingere vellent, porrexit. Quis autem illam osculari non curaret, quæ iam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quàm spiritu inuidiore suffecit?

DE PISISTRATO.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pisistrati Atheniensium tyranni narrabitur. Qui cùm adolescens quidam amore filiæ eius virginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset: hortante vxore, vt ab eo capitale supplicium sumeret, respondit: Si eos, qui nos amant, interficiemus, quid iis faciemus, qui-

bus odio sumus? minimè digna vox, cui adĳciatur, eam ex tyranni ore manasse. In hunc modum filiæ iniuriam tulit, suam multò laudabilius.

DE EODEM.

*A Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus, ita & animum, & vocem ab ira cohibuit, vt putares satellitem à tyranno malè audire: abeuntem quoque inuitatione familiari cœpit retinere, veritus ne propter metũ maturius se conuiuio subtraheret. Thrasippus concitatæ temulantiæ impetu * euectus, os eius sputo respersit: nec tamen in vindictam sui valuit accendere. Ille verò etiam filios suos violatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Postero quoque die Thrasippo supplicium à se voluntaria morte exigere volenti, venit ad eum: datáque fide in eodem gradu amicitiæ mansurum, ab incepto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore memoriæ gessisset, his tamen factis abundè se posteritati commendasset.*

* eiectus,

DE PYRRHO REGE.

Aequè mitis animus Pyrrhi Regis. Audierat apud quosdam in conuiuio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum: accersitos qui ei interfuerant, percontabatur an ea, quæ ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex his vnus, inquit: Nisi nobis vinum

defec

*defecisset, ista, quæ tibi relata sunt, præ iis, quæ de te locuturi eramus, lusus, ac iocus fuissent. Tam vrbana crapulæ excusatio, támque simplex veritatis confeßio, iram regis conuertit in risum. Qua quidem clementia, & moderatione assecutus est, vt & sobrij sibi Tarentini gratias agerent, & ebrij bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorum ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quò tutius venirent, Lyconem Molossum obuiam misit: quò honoratius exciperentur, ipse cum * ornatu equitum extra portam occurrit: secundarum rerum prouentu non adeò corruptus, vt officij prospectum in iis deponeret, qui tum maximè arma cum eo dißidebāt.*

* *ornato equitatu*

DE ANTIGONO REGE.

Plutarch. in eius vita.

*Cuius tam mitis ingenij debitum fructum vltimo fati sui tempore recepit: nam cùm diris auspiciis Argiuorum inuasisset vrbem, abscissúmque eius caput Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem * propugnatorem laborans, lætus velut aliquod feliciβimum victoriæ * opus attulisset: Antigonus correpto iuuene, quòd tanti viri subitæ ruinæ, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, causea, qua velatum caput suum more Mace-*

* *propugnatione laborantē*
* *munus*

cedo

cedonum habebat, texit: corporique Pyrrhi redditum, honoratißimè cremandum curauit. Quinetiam filium eius Helenum *captiuũ ad se pertractum, & cultum, & animum regium gerere iußit: ossaq; Pyrrhi ei aurea inclusa vrna,* Epirum *in patriam ad* Alexandrum *fratrem portanda dedit.*

DE CAMPANIS.

Liuius lib. 9.

Campani autem exercitum nostrum cum COSS *apud* Caudinas *furcas, sub iugum à* Sã*nitibus missum, nec inermem tantùm sed etiã nudum vrbem suam intrantem perinde ac victorem, & spolia hostium præ se ferentem, venerabiliter exceperunt: protinusq; consulibus insignia honoris, militibus vestẽ, arma, equos, commeatum benignißimè præstando, & inopiam, & deformitatem* Romanæ *cladis mutarunt: quo animo si pro imperio nostro aduersus* Annibalem *quoque vsi fuissent, truculentis securibus materiam sæuiendi minimè præbuissent.*

DE ANNIBALE.

Liuius lib. 9.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quam Romano *nomini præstitit, locum qui inter manus est, finiam.*

Anni

Annibal enim Aemilij Pauli *apud Cannas trucidati quæsitum corpus, quantum in ipso fuit, inhumatum iacere passus non est.* Annnibal Tyberium Gracchum Lucanorum *circumuentum insidijs, cum summo honore sepulturæ mandauit, & ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit.* Annibal Marcum Marcellum *in agro* Brutio, *dum conatus* Pœnorum *cupidius, quàm consideratius specula-tur, interemptum, legitimo iure extulit, Punico quoque sagulo, & corona donatum laurea, rogo imposuit.* Ergo *humanitatis dulcedo etiã in efferata barbarorum ingenia penetrat, orbósque, & truces hostium mollit oculos, ac victoriæ insolentissimos spiritus flectit: nec illi arduum & difficile est inter arma contraria, inter districtos cominus mucrones placidum iter reperire.* Vincit *iram, prosternit odium: hostilemq; sanguinem hostilibus lacrymis permiscet: *atque etiam admirabilem* Annibalis *vocem, pro funeribus* Romanorum *ducum arbitria statuentis expressit: quia aliquantò ei plus gloriæ* Paulus, & Gracchus, & Marcellus *sepulti, quàm oppressi attulerunt: siquidem illos* Punico *astu decepit,* Romana *mansuetudine honorauit.* Vos *quoque fortes, ac piæ vmbræ, non pœnitendas sortiti estis exequias: nã vt optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsa, supremi officij decus infelicitate amissum,*

Cicero in Catone M.

**quæ*

amissum, virtute recuperastis.

DE GRATIS.

CAPVT II.

Cicero Off. 1. & in Orat. pro Planco.

GRatas verò animi significationes, & ingrata facta libuit oculis subijcere, vt vitio, ac virtuti iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario propositi sese distinxerunt, nostro quoque stilo separentur: prioremque locum obtineant, qui laudem quàm qui * reprehensionem merentur.

*vituperationem

DE SENATV ROM.

Liuius.

Atque vt à publicis actis ordiar, Martium *patriam oppugnare conantem, admotoq; portis vrbis ingenti Volscorum exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio minitantem, Veturia mater, ac Volumnia vxor, nefarium opus exequi precibus suis passæ non sunt: in quarum honorem Senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit: sanxit nanque, vt fœminis semita viri cederent, confessus plus salutis Reipub. in stola, quàm in armis fuisse: vetustisq; aurium insignibus nouum vittæ discrimen adiecit: permisit quoque his purpurea veste, & aureis vti segmentis: super hoc ædem & aram Fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendam curauit, memorem beneficij animum

*patriæ bellum inferre

mum

*mum suum exquisito religionis cultu testãdo. Quem secundi etiam belli Punici tempore exhibuit. Cùm enim à Fuluio Capua obsideretor, ac duæ * Campanæ mulieres beneuolentiã erga Romanos ex animis dimittere noluissent, * Vestia Opidia materfamiliâs, & * Cluuia Facula meretrix, quarum altera pro salute nostri exercitus quotidie sacrificauit, altera captis militibus Romanorum alimenta subministrare nõ destitit, vrbe illa oppressa, Senatus ijs & libertatem, & bona restituit: & siquid amplius præmij petissent libenter se daturum asseuerauit. Vacasse in tanto gaudio* P.C. *duabus humilibus fœminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum.*

Liuius in. 2. bel. Punico.
*Capuanæ
*Vesticia Oppia
*Eluia Facula

DE IVVENTVTE ROM.

Quid illa quoque iuuentute Romana gratius? quæ Quintio & Minutio coss. *vltro nomina sua militari sacramento obtulit, vt Tusculanis, quorum fines Equiculi occupauerant, præsidium ferrent, quia paucis antè mensibus constantissimè & fortissimè imperium Romani Populi defenderant. Ergo quod auditu nouum est, ne patriæ grata voluntas cessasse videretur, exercitus se ipse conscripsit.*

DE POPVLO ROM.

Magnum grati Pop. Rom. specimen in Quinto Fabio Maximo enituit. Nam cùm quinque

consu-

*saluta-riter consulatibus * salubriter Reipu.administratis decessisset, certatim æs contulit, quo maior, ac speciosior eius funeris pompa duceretur. Eleuet aliquis præmia virtutis, cùm animaduertat fortes viros felicius sepeliri quàm viuere ignauos.

DE MINVTIO MAgistro Equitum.

Liuius & Plutarch.

Fabio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est: dictatori enim magister equitum Minutius scito plebis, quod nunquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cum Annibale conflixerat: vbi temerè inito certamine pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabij conseruatus, & ipse eum patrem appellauit, & à legionibus suis patronum salutari voluit: ac deposito æqualis imperij iugo, magisteriū equitum, sicut par erat, Dictaturæ subiecit, imprudentisq; vulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

DE TERENTIO CVLEONE.

Liuius secund.bell. Pun.

Tam hercle probabiliter, quàm Quintus Terentius Culeo prætoria familia natus, & inter paucos Senatorij ordinis splendidus optimo

optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginiensibus, ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus est: autori enim libertatis suæ, tanquam patrono accepti beneficij confeßionem, spectante Populo Romano *meritò reddidit.*

DE ROM. A Q. FLAMMINIO *liberatis.*

At Flaminij de Philippo *rege triumphantis currum non vnus, sed duo millia ciuium* Romanorum *pileata comitata sunt, quæ his Punicis bellis intercepta, & in Græcia seruientia, cura sua collecta, in pristinum gradum restituerat.* **Geminum ea re decus imperatoris, à quo simul & deuicti hostes, & conseruati ciues spectaculum patriæ præbuerunt. Illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta fuit, & quia tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis statum recuperauerunt.* Liuius ibidem. ** Geminarũt ea imperatoris decus.*

DE METELLO PIO.

Metellus verò pius pertinaci erga patrem exulem amore, tam clarum lacrymis quàm alijs victorijs cognomen assecutus, non dubitauit Consul pro Quinto Callidio *prætore candidato supplicare populo, quòd tribunus plebis legem, qua pater in ciuitate restitueretur, tulerat: quinetiam patronum eum domus &*

familiæ suæ semper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quicquam decerpsit: quia non humili, sed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

DE C. MARIO.

Nam C. quidem Marij nõ solùm præcipuus, sed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus: duas etiam Camertium cohortes, mira virtute vim Cimbrorum sustinentes in ipsa acie, aduersus conditionem fœderis ciuitate donauit: quod quidem factum & verè, & egregiè excusauit, dicendo inter armorum strepitum, verba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sanè id tempus tunc erat, quo magis defendere, quàm audire leges oportebat.

DE LVCIO SYLLA.

*C. Marij vestigia vbique L. Sylla certamine laudis subsequitur: dictator enim priuato Pompeio & caput*adoperuit, & sella assurrexit, & equo descendit: eáque se libenter facere*in concióne prædicauit, memor ab eo duodeuiginti annis nato partes suas paterno exercitu adiutas. Multa insignia Pompeio, sed nescio an hoc quicquã admirabilius contigerit, quòd magnitudine beneficij, sui Syllam obliuisci coegit.*

** adaperuit,*

**, nõ cautione*

DE

DE POLINCTORIB. SIVE Libitinarijs.

Sit aliquis in summo splendore etiam sordibus gratis locus. Marco Cornuto prætore funus Hirtij,*&* Pansæ *iussu senatus locante, qui tunc libitinam exercebant, tum rerum suarum vsum, tum ministerium suum gratuitò polliciti sunt, quia ij pro* Republica *dimicantes occiderant: perseuerantique postulatione extuderunt, vt exequiarum apparatus sestertio nūmo ipsis præbentibus addiceretur: quorum laudem adiecta lege conditio auget magis, quàm extenuat: quoniam quidem quæstum contempserunt, nulli alij rei, quàm quæstui viuentes.* Pace *cinerum suorum reges gentium exterarum secundum hunc tam contemptum gregem referre se patientur, qui aut non attingendus, aut non nisi in vltima parte domesticorum exemplorum collocādus fuit. Sed dum honesti actus etiam ab infimus editi, memoria non intercidant, licet separatum locum obtineant, vt nec his adiecti, nec illis prælati videantur.*

EXTERNA.

DE DARIO.

Strabo Geographiæ lib.13.

Darius priuatæ adhuc fortunæ, amiculo * *curio-* Silosontis Samij *delectatus,* * *curiosa contem- siore*

platione fecit, vt vltro sibi & quidem à cupido daretur. Cuius muneris, quàm grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno potitus ostendit: totam nanque vrbem, & insulam Samiorum Silosonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata, magísque à quo donum proficisceretur, quàm ad quem perueniret, prouisum.

DE MITHRIDATE.

Mithridates quoque rex magnificè gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo salutis suæ defensore, à Rhodijs nauali pugna excepto, omnes hostium captiuos permutauit: satius esse existimans ab inuisißimis circumueniri, quàm benemerito gratiam non referre.*

* circunscribi.

DE ATTALO REGE.

Cicero in Orat. pro Sestio.

Liberalis Populus Rom. magnitudine muneris, quòd Attalo regi Asiam dono dedit: Sed Attalus etiã testamenti æquitate gratus eandem Asiam Populo Rom. legauit. Itaque nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot verbis laudari potest, quot amplißimæ ciuitates vel amicè datæ, vel piè redditæ sunt.*

* tandem.

DE MASINISSA REGE.

Cicero in Somnio Scipionis.

Cæterùm nescio an præcipuè Masinissæ regis

*gis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum: beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriam inclyti muneris ad vltimum vitæ finem, longa etiam à Dijs immortalibus senectute donatus, constantißima fide perduxit: adeò, vt eum non solùm Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atq; vrbi Rom. quàm * sibimet semper fuisse. Ille, cùm graui Carthaginiensium bello premeretur, *ac vix tutelæ sui imperij sufficeret, tamen Scipioni Aemiliano, quia nepos Africani erat, bonam, magnámque partẽ Numidici exercitus, quam Lucullo Consuli, à quo ad auxilia petẽda missus fuerat, in Hispaniam duceret, prõptißima mente tradidit. præsentíq; periculo respectum pristini beneficij anteposuit. Ille, cùm iam ætate deficiente, magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorum numero relinquens in lectulo laberetur, Marcum Maniliũ, qui proconsul Africam obtinebat, literis obsecrauit, vt ad se Scipionem Aemilianum, sub eo tunc militantem mitteret: feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius supremum spiritum, ac mandata posuisset. Ille aduentum Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc vxori, liberísque præceperat: vnum in terris Pop. Rom. & vnam in Pop. Rom. Scipionis domum nosse: * integrè omnia Aemiliano*

* sibimet ipsi semper esse.
* vt
* integra

reseruare: eum diuidendi regni arbitrum haberent: quod is statuisset, perinde vt testamento cautum immutabile ac sanctum obtinerēt. * *Tot támque varijs rebus se Masinissa infatigabili pietatis serie ad centesimum extendit annum.* His, & *horum similibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur, atque augetur.* Hæ *sunt eius faces, hi stimuli, propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrat.* Et *sanè amplissimæ, & speciosissimæ diuitiæ sunt, feliciter erogatis beneficijs latè posse censeri: quorum* * *quoniam religiosum cultum instituimus, nunc neglectum sugillandi gratia, quò sit gratior, referemus.*

* *His rebus tot, támq; varijs*

* *vsum quoniam religioso cultu*

DE INGRATIS.

CAPVT. III.

DE SENATV ROM. IN ROMVLVM.

Liuius aliter lib. 1.

V*Rbis nostræ parentem* Senatus *in amplißimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit, nec duxit nefas ei vitam adimere, qui æternum* Rom. *Imperio spiritum ingenerauerat.* R*ude nimirum illud, & ferox seculum, quod conditoris sui cruore fœdè maculatum, ne summa quidem posteritatis dißimulare pietas potest.*

DE

DE PO. RO. IN CAMILLVM.

Liuius lib. 6. Decad. 1. & lib. 7. Plutarch. in Camillo. Florus lib. 1. cap. 22.

Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis pœnitentia sequitur. Virium Romanarum & incrementum latissimum, & tutela certißima Furius Camillus, in vrbe incolumitatem suam tueri non valuit, cuius ipse salutem stabilierat, felicitatem auxerat. A Lucio enim Apuleio Tr. Pl. tanquam peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris, atque (vt ita dicam) ferreis sententijs in exilium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuiandus, quàm cladibus onerandus erat: sed immemor patria tanti viri maximorum meritorum, exequijs filij, damnationem patris iunxit. At, inquit, ærario abesse Tri. Pl. querebatur quindecim millia æris (tanti nanque pœna finita est) indignam summam, propter quam Pop. Rom. tali principe careret.

IN SCIPIONEM MAIOREM.

*Priore adhuc querela vibrante, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solùm contusam, & confractam belli Punici armis Rempub. sed penè iam exanguem, atque morientem *Carthaginis dominam reddidit: cuius clarißima opera iniurijs pensando, ciuita-* * Afric[a]

tis ignobilis eum, ac desertæ paludis accolam fecerunt: eiúsque voluntarij exilij acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, sepulcro suo inscribi iubendo, Ingrata patria ne ossa quidem mea habes. Quid ista aut* neceßitate indignius, aut querela iustius, aut vltione moderatius? cineres ei suos negauit, quam in cineres collabi passus non fuerat. Igitur hanc vnam Scipionis vindictam ingrati animi vrbs Rom. sensit: maiorem* mehercle Coriolani violentia. Ille enim patriam metu pulsauit, hic verecundia: de qua ne queri quidem (tanta est veræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.*

*plin. lib. 14. cap. 4.

* immanitate

* me hercule

IN SCIPIONEM ASIATICVM.

Talia passo (credo) quæ fratri eius acciderunt, solatio esse potuerunt: cui Rex Antiochus deuictus, & Asia imperio P. R. adiecta, speciosißimúsq; triumphus, vt peculatus reus fieret, & in carcerem duci iuberetur, causam præbuit.

IN AFRICANVM POSTERIOREM.

Nihilo virtute minor posterior Africanus: sed ne exitu quidem felicior: duabus enim vrbibus Numantia, atque Carthagine imperio Rom. imminentibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis punitorem in foro non reperit.

IN SCIPIONEM NASICAM.

Plinius lib.7.cap.32.

Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis vtrunque Africanum meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppressam Rempub. strangulari passus non est: sed is quoque propter iniquißimam virtutum suarum apud ciues æstimationem, sub titulo legationis Pergamum secesßit. Et quod vitæ superfuit, ibi sine vllo ingratæ patriæ desiderio peregit.

IN LENTVLVM.

In eodem nomine versor, necdum Corneliæ gentis querelas exhausi. Nanque P. Lentulus clarißimus, & amantißimus Reipubl. ciuis, cùm Auentino Caij Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna, magnis vulneribus exceptis, fugasset, prælij illius, quo leges, pacem, libertatémque in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in nostra quidem vrbe moreretur. Siquidem inuidia, & obtrectatione compulsus, legatione à Senatu libera impetrata, habitáque concione, qua à Dijs immortalibus petijt, ne vnquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliam profectus est, ibique perseueranter morando compotem se voti fecit. Quinque igitur deinde Cornelij, totidem sunt notißima ingratæ patriæ exem-

pla, atque horum quidem secessus voluntarij.

IN HALAM SERVIL.

Cicero in Catone M. Plinius de viris illustrib.

Hala verò, cùm magistrum equitum Spurium Meliũ regnũ affectãtem occidisset, custoditæ libertatis ciuiũ, exilio suo pœnas pependit.

Cæterùm vt Senatus populique mens in modum subitæ tempestatis concitata, leui querela prosequenda est: ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindẽda sunt: quia potentes consilij, cùm vtrunque ratione perpendere liceret, scelus pietati prætulerunt.

IN MANLIVM.

Liuius lib. 6. Decad. 1. & Vale. lib. 6. cap. de Seuerit.

Malius cùm capitolium noctu à Gallis insidijs inuasum fortiter seruasset, tamen postea à Senatu dãnatus, de saxo Tarpeio deiectus est.

DE P. SEXTILIO.

*Quo enim nimbo, qua procella verborum, impium Sextilij caput obrui meretur? Quod L. *Cæsarem, à quo tum studiosè, tum etiam feliciter grauissimi criminis reus defensus fuerat. Cinnanæ proscriptionis tempore profugum, præsidium suum in fundo Tarquiniensi*

*De quo Cicero De oratore et in Tuscul.

cladis

cladis conditione implorare, beneficij iura repetere coactum. à sacris perfidæ mensæ, & altaribus nefandorum penatum auulsum, truculento victori iugulandū tradere non exhorruit. Finge *accusatorem eius fortuna publica in supplicis nomen conuersum, tam luctuosam illam opem genibus annixum orasse, crudeliter tamen repulsus videretur: quinetiam quos iniuriæ inuisos faciunt, gratiosos miseriæ reddunt.* Verùm Sextilius *non accusatorem, sed patronum sæuißimæ inimici violentiæ suis manibus obiecit: si metu mortis, vita indignus: si præmij spe, morte dignißimus.*

DE CN. POPILIO Lenate.

Plutarchus in vita Ciceronis.

Sed vt ad alium consentaneum huic ingrati animi actum transgrediar, M. Cicero Cn. Popilium Lenatem. *Picenæ regionis, rogatu Marci Cælij, non minore cura, quàm eloquentia defendit: eúmque causa admodum dubia fluctuantem, saluum ad penates suos remisit. hic* Popilius *postea nec re, nec verbo à* Cicerone *læsus, vltrò* M. Antonium *rogauit, vt ad illum proscriptum persequendum & iugulandum mitteretur: impetratíque detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans,* Caietam *cucurrit, & virum omitto quòd amplißimæ dignitatis*

tatis, certè salutis eius autorem, studio præstantis officij priuatim sibi venerandum, iugulum præbere iußit: ac protinus caput Romanæ *eloquentiæ, & pacis clarißimam dexteram, per summum, & securum otium amputauit: eáque sarcina, tanquam opimis spolijs, alacer in vrbem reuersus est.* Neque ei *scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat.* Inualidæ *ad hoc monstrum sugillandum literæ: quoniam qui talem* Ciceronis *casum satis dignè deplorare poßit, alius* Cicero *non extat.*

DE POMPEIO MAGNO.

Quo te modo nunc Magne Pompei *attingam, nescio.* Nam & *amplitudine fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor: & ruinam eius maiorem esse, quàm vt manu mea attentari debeat, memini.* Sed tamen *nobis quoque tacentibus* Cn. Carbonis, *à quo admodum adolescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, mors iussu tuo interempti animis hominum non sine aliqua reprehensione obuersabitur: quia ingrato facto, plus* L. Syllæ *viribus quàm propriæ indulsisti verecundiæ.*

[Cicero Epistol. Famil. lib. 9.]

EXTER.

EXTERNA.

DE CARTHAGINIENSIBVS.

At ne nostra confessis alienigenæ vrbes insultent: Carthaginienses *Annibalem, qui pro illorum incolumitate, & victoria, tot* Imperatores*, tótque exercitus nostros trucidauerat, quot gregarios milites hostium si occidisset, magnæ gloriæ foret, è conspectu suo submouere in animum induxerunt.*

DE SPARTANIS.

Plutarch. in Lycurgo. Herodotus in Clio.

Neminem Lycurgo *aut maiorem, aut vtiliorem virum* Lacedæmon *genuit: vtpote cui* Apollo Pythius *oraculum petenti respondisse fertur, nescire se vtrum illum hominum, an Deorum numero aggregaret: huic tamen neque vitæ summa synceritas, neque constantissimus erga patriam amor, neque leges salubriter excogitatæ, auxilio esse potuerunt, quò minus infestos ciues experiretur: sæpe enim lapidibus petitus, aliquando eiectus publico furore, etiam priuatus oculo: ad vltimum ipsa patria pulsus est. Quid aliæ facient vrbes? vbi etiam illa, quæ constantiæ, & moderationis, & grauitatis sibi laudem eximiam vendicat, tam ingrata aduersus tam benemeritum extitit?*

DE ATHENIENSIBVS.

Ouidius 8. Metamorph. Plutarchus in Theseo.

*Detrahe Atheniensibus Thesea, nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt: siquidem ille vicatim dispersos ciues suos, in vnam vrbem contraxit, separatímque & agresti more viuenti populo, amplissimæ ciuitatis formam atque imaginem imposuit. Idem sæua potentissimi Regis Minois imperia vixdum ætate pubescente repulit. Idem effrænatam Thebarum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid vbique monstri, aut sceleris fuit, virtute animi, ac dextræ robore comminuit: huius tamen*summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cepit.*

**ab Atheniensibus exulis sũmoti, Scyros insula ossa*

IN SOLONEM.

Plutarch. in vita Solonis.

Iam Solon, qui tam præclaras, támque vtiles Atheniensibus leges tulit, vt si ijs perpetuò vti voluissent, sempiternum habituri fuerint imperium: qui Salamina velut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem recuperauit: qui Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem, & solus armis opprimi debere, palàm dictitare ausus est: senectutem Cypri profugus exegit: neque ei in patria, de qua optimè meruerat, humari contigit.

IN MILTIADEM.

Plutarch. Gellius. Frontinus lib. 4. Iustinus Trogus.

*Bene egiſſent Athenienſes cum Miltiade, ſi eum poſt trecenta millia Perſarum Marathone deuicta, in exilium * protinus miſiſſent, ac non in carcere, & vinculis mori coegiſſent. Sed vt puto, hactenus ſæuire aduerſus optimè meritum abundè duxerunt. Imò ne corpus quidem eius, ſic expirare coacti, ſepulturæ prius mandari paßi ſunt, quàm filius eius Cimon eiſdem vinculis ſe conſtringendum traderet: hanc hæreditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipſe ætatis ſuæ dux maximus, ſolum ſe ſortitum, catenas ſcilicet & carcerem gloriari potuit.* * cōtinuò

IN ARISTIDEM.

Cicero 5. Tuſcul. Plutarch.

Ariſtides etiam, quo totius Græciæ iuſtitia cenſetur, continentiæ quoque eximium ſpecimen, patria excedere iuſſus eſt. Felices Athenas, quæ poſt illius exilium inuenire aliquem, aut virum bonum, aut amantem ſui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipſa ſanctitas migrauit.

IN THEMISTOCLEM.

Plutarch. in eius vita.

Themiſtocles eorum, qui ingratam patriam experti ſunt, celeberrimum exemplum, cùm illam

illam incolumem, claram, opulentam, principem Graciæ reddidisset, eousque sensit inimicam, vt ad Xerxis, quem paulò antè destruxerat, non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet.

IN PHOCIONEM.

Diodorus Siculus et Plutarch.

Phocion verò his dotibus, quæ ad pariẽdum honorem potentißimæ iudicantur, clementia & liberalitate instructißimus, non tantùm in eculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certè post obitum nullam Atticæ regionis, quæ oßibus eius iniiceretur, glebulam inuenit, iussus extra fines proiici, intra quos optimus ciuis vixerat. Quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda, summo consensu maximas virtutes, quasi grauißima delicta punire, beneficiáque iniuriis rependere? quod cùm vbque, tum præcipuè Athenis intolerabile videri debet: in qua vrbe aduersus ingratos actio constituta est: & rectè: quia dandi, & accipiendi beneficii commercium, sine quo vix vita hominum extat, perdit, & tollit, quisquis benemerito, parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merentur, qui cùm æquißima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis, quàm legibus vti maluerunt? Quòd si qua prouidentia Deorum effici posset, vt excellentißimi viri, quo

ri,quorum modò casus retuli, legem ingratorum vindicem retinentes,patriam suam in ius, ad aliam ciuitatem pertraherent, nónne ingeniosum, & garrulum populum, mutum, atque elinguem hac postulatione reddidissent? discordes foci tui, pacísque diuidua tuguria Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon Persicis trophæis:Salamis,& Artemisium Xerxis naufragia numerantur: prævalidis manibus exhausta mœnia, pulchrioribus operibus consurgũt:harũ rerum autores vbi vixerunt? vbi iacent? responde:nempe Thesea paruulo in scopulo sepeliri, & Militiadẽ in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themistoclem victorem victi hostis genua complecti, Solonémque cum Aristide, & Phocione penátes suos ingrata fugere coegisti: cùm interim cineribus nostris fœdè ac miserabiliter dispersis, Oedipodis ossa, cæde patris, nuptijs matris contaminata, inter ipsum Areopagum, diuini atque humani certaminis venerabile domicilium, & excelsis præsidijs Mineruæ arcem honore aræ * decoratos, sacrosanctiores colis: adeò tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege itaque legem, quæ te iureiurando obstrictam tenet: & quia benemeritis debita reddere præmia noluisti, læsis iusta piacula exolue. Tacent mutæ illorum vmbræ fati ne- *decorata, quasi sacrosancta

v cessitate

ceßitate constrictæ. At immemores beneficiorum Athenæ reprehensione, lingua sermone li-
*tacent. *centi soluta, non * vacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquantò enim satius est fauorabili, quàm inuisæ rei vacare. Venite igitur in manus nostras prospera parentum vota, felicibus auspicijs propagatæ soboles, quæ efficitis, vt & genuisse iuuet, & generare libeat.*

DE PIETATE.

CAP. IIII.

DE CORIOLANO.

Tullius in Lælio. Liuius lib. 2. Dionys. Halicar. lib. 7. & 8. Plutarch. in Coriol. Plinius de viris illustr. cap. 19. Gellius lib. 17. cap. vlt. Appianus in primo de bello ciuili. Rursus Liuius in fine lib. 5. Plin. cap. 23. de viris illustr. Eutropius, & Oros.

Coriolanus maximi vir animi, & altißimi consilij, optiméque de Repub. meritus, iniquißimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos tunc infestos Romanis confugit. Magno vbique pretio virtus æstimatur. Itaque
*breui *quò latebras quæsitū venerat, ibi * breuißimè summum adeptus est imperium. Euenítque, vt*

quem

quem pro se salutarem Imperatorem ciues habere voluerant, penè pestiferum aduersus se ducem experirentur: frequenter enim fusis exercitibus nostris, victoriarum suarum gradibus, aditum iuxta mœnia vrbis Volsco militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis populus, qui reo non pepercerat, exuli coactus est supplicare: missi ad eum deprecandum legati: nihil profecerunt: missi deinde sacerdotes cum infulis, æquè sine effectu redierunt: stupebat Senatus, trepidabat populus, viri pariter, & mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam vxorem eius, & liberos secum trahens, castra Volscorum petijt: quam vbi filius aspexit, properè vt amens matris complexum petijt. Illa ex precibus in iram versa, ait: Sine vt prius, quàm complexum accipiam, sciam, an ad hostem, an ad filium venerim: captiuáne, an mater in castris tuis sim. In hoc me longa vita, & infelix senecta traxit, vt exulem, deinde hostem te viderem? Potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, atque aluit? Nisi te peperissem, Roma non oppugnaretur. Multáque insuper addidit complorando, quibus, & vxoris, ac paruulorum fletibus motus, matrem complexus, Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam, patria.

* admonit. Precibus huius * admonitus, cuius vtero conceptus sum, te, quamuis meritò mihi inuisam, dono: continuóque agrum Romanum hostilibus armis liberauit. * Ergo pectus acceptæ dolore iniuriæ, spe potiundæ victoriæ, verecundia detrectandi ministerij, metu mortis refertum, totum sibi pietas vacuefecit: vniúsque parentis aspectus, bellum atrox salutari pace mutauit.

* Pectus ergo dolore acceptæ

DE SVPERIORE AFRICANO.

Eadem pietas viribus suis inflammatum Africanum superiorem, vixdum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam virili robore armauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspiciis cum Annibale pugnantem saucium grauiter, intercessu seruauit suo: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tyrocinium, aut infelicis prælij etiam veterano bellatori pertimescendus exitus, interpellare valuit, quo minus duplici gloria conspicuus, coronam, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. Auribus ista tam præclara exempla Rom. ciuitas accepit, illa vidit oculis.

DE L. MANLIO
Torquato.

Cicero officiorũ lib. vlt. T. Liuius lib. 7. Dec. 1.

Lucio Manlio Torquato diem ad populum

Pomponius Trib. Pleb. *dixerat, quòd occaſione benefaciendi belli ductus, obtinendi imperij legitimum tempus exceßiſſet: quódque filium optimæ indolis iuuenem, ruſtico opere grauatum, publicis vſibus ſubtraheret.* Id *poſtquam* Manlius *adoleſcens cognouit, protinus vrbem petijt, & ſe in* Pomponij *domum prima luce direxit: qui exiſtimans in hęc eum veniſſe, vt patris crimina, à quo plus iuſto aſperè tractabatur, deferret: omnes iußit cubiculo excedere, quò licentius remotis arbitris iudicium perageret: nactus opportunam occaſionem propoſito ſuo iuuenis, gladium, quem tectum attulerat, diſtrinxit: tribunúmque minis, ac terrore compulſum iurare coegit, à patris eius accuſatione receſſurum: eóque effectum eſt, ne* Torquatus *cauſam diceret.* Commendabilis *eſt pietas, quæ manſuetis parentibus præſtatur: ſed* Manlius *quò horridiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo eius ſubuenit: qui ad eum diligendum præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.*

DE M. COTTA.

Hanc *pietatem æmulatus* Marcus Cotta *eo ipſo die, quo togam virilem ſumpſit, protinus vt è* Capitolio *deſcendit,* C. Carbonem, *à quo pater eius damnatus fuerat, poſtulauit:*

uit: protractúmque reum iudicio afflixit, & ingenium, & adolescentiam præclaro opere auspicatus.

DE C. FLAMINIO.

Apud C. quoque Flaminium autoritas patria æquè potens fuit. Nam cùm Tr. pl. legem de Gallico agro viritim diuidendo inuito, & repugnante senatu promulgasset, precibus minisque eius acerimè resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseueraret, absterritus, postquam pro Rostris ei legem iam referenti pater manum iniecit: priuato fractus imperio, descendit è Rostris, ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

DE CLAVDIA VIRGINE Vestali.

Cicero in Orat. pro Cælio. Suetonius.

Magna sunt hæc virilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus valentius, & animosius Claudiæ Vestalis virginis factum: quæ cùm patrem suum triumphantem, è curru violenta Trib. Ple. manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtrisque se imponendo, amplissimam potestatem inimicitiis accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in capitolium, alterum filia in ædem Vestæ duxit: nec discerni potuit, vtri plus lau-

dis

dis tribueretur: cui victoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite vetustissimi foci, veniámque æterni date ignes, si à vestro sacratissimo templo ad necessarium, magísque speciosum vrbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium charæ pietatis euilescit: quinetiam eò certius, quò miserius experimentum habet.

DE AMORE FILIAE *erga matrem.*

Plinius lib.7.cap.36. Solinus cap.de homine.

Sanguinis ingenui mulierem prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, Triumuiro in carcere necandam tradidit: quam receptam, is, qui custodiæ præerat, misericordia motus, nonprotinus strangulauit: aditum quoque ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, ne quid cibi inferret, dedit: existimans futurum, vt inedia consumeretur. Cùm autem iam dies plures intercederent, secum ipsum quærens, quidnam esset, quòd tamdiu substentaretur, curiosius obseruata filia, animaduertit illam exerto vbere famem matris lactis sui subsidio lenientem: quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad Triumuirum, à Triumuiro ad Prætorem, à Prætore ad Consulum iudicium perlata, remis-

sionem pœnæ mulieri impetrauit. Quò non penetrat, aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum, quàm matrem vberibus natæ alitam esse? putauerit aliquis hoc contra rerum naturam factum, nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

DE FILIAE PIETATE
in patrem.

Idem prædicatum de pietate eius existimetur quæ patrem suum Cimona consimili fortuna affectum, paríque custodiæ traditum, iam vltimæ senectutis velut infantem, pectori suo admotum aluit. Hærent, *ac stupent hominum oculi, cùm huius facti pictam imaginem vident, casúsque antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorum lineamentis viua ac spirantia corpora intueri credentes: quod necesse est animo quoque euenire aliquantò efficaciore pictura literarum vetera pro recentibus admonito recordari.*

DE CIMONIS PIETATE
erga patrem.
Iustinus lib. 2.

Ne *te quidem* Cimon *silentio inuoluam, qui patri tuo sepulturam voluntariis vinculis emere non dubitasti.* Nam *etsi maximo tibi postea &*

ea & ciui, & duci euadere contigit, plus tamen aliquãtò laudis in carcere, quàm in curia assecutus es: cæteræ enim virtutes admirationis tantummodo multum, pietas verò etiam amoris plurimum meretur.

EXTERNA.

DE DVOBVS FRATRIBVS.

Vos quoque fratres memoria complectar, quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humiles in Hispania *nati, pro parentum alimentis spiritum erogando, specioso exitu vitis inclaruistis: duodecim enim millia nummûm, quæ post mortem vestram his darentur, à filiis* Patietis *pacti estis, vt eorum patris interfectorem* Epastum *gentis suæ tyrannum occideretis: nec ausi solùm insigne facinus estis, sed etiam strenuo, ac forti exitu claruistis.* Eisdem *enim manibus* Patietis *vltionem,* Epasti *pœnam, genitoribus * nutrimenta, vobis gloriosa fata peperistis.* Itaque *tumulis etiam nunc viuitis, quia parentum senectutem tueri, quàm vestram expectare satius esse duxistis.* * alimẽta

DE CLEOBE ET BITONE FRAtribus, & Amphinomo & Anapo.

Herodotus in Clio. Solinus.

Notiora sunt fratrum paria, Cleobis *&* Biton, Amphinomus *&* Anapus*: illi, quòd ad sacra* Iunonis *peragenda matrem vexerunt: ij,*

quòd patrem & matrem humeris per medios ignes Aetnæ portarunt: sed neutris pro spiritu parentum expirare propositum fuit. Nec ego *Argiuam detrecto laudem, aut Aetnæi montis gloriam inuoluerim, verùm obscuriori propter ignorantiam pietati notitiæ lumen admoueo: sicut Scythis libenter pietatis testimonium reddo.*

DE SCYTHIS.

Herodotus in Melpomene.

Dario enim totis regni sui viribus in eorum regiones subinde impetum facienti, paulatim cedentes, ad vltimas iam solitudines peruenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi facturi essent: responderunt, se nec vrbes vllas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere: cæterũ cùm ad parentum suorum monimenta venissent, sciturũ, quemadmodum Scythæ præliari solerent. Quo quidem vno tam pio dicto, immanis, & barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur & optima rerum natura pietatis est magistra, quæ nullo vocis ministerio, nullo vsu literarum indigens, propriis, ac tacitis viribus, charitatem parẽtum liberorum pectoribus infundit. Quid ergo doctrina proficit? vt politiora, sed non vt meliora fiant ingenia: quoniam quidem solida virtus nascitur magis, quàm fingitur.

DE FILIO CROESI.
Herodotus in Clio. Aul. Gellius lib.5. cap.8. Solinus cap. de homine.

Quis enim plaustris vagos, & syluarum latebris corpora sua tegentes, in modúmque ferarum laniatu pecudum viuentes, sic Dario respondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Crœsi filium loquendi vsum defectum, ad protegendam patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Captis enim à Cyro Sardibus, cùm vnus è numero Persarum, ignarus viri, in cædem eius concitato impetu ferretur, filius Crœsi, qui mutus natus fuerat, velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Crœsum regem occideret, proclamando, penè iam impressum iugulo mucronem reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi vixerat, saluti parentis vocalis factus est. Front. li. 4

DE QVODAM IVVENE, *dicto Plutone.*

Eadem charitas Italico bello Pinensem iuuenem, cui Plutoni erat cognomen, tanto animi, corporísque robore armauit, vt cum obsessæ vrbis suæ claustris præsideret, & Romanus imperator patrem eius captiuum, in conspectu ipsius constitutum, districtis militum gladijs circundedisset occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset,

set, solus è manibus eorum senem rapuerit, duplici pietate memorandus, quòd & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

DE PIETATE ERGA fratres. CAP. V.

HAnc charitatem, proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nam *vt meritò primum amoris vinculum ducitur plurima, & maxima beneficia accepisse: ita pròximum iudicari debet simul accepisse. Quàm copiosæ enim suauitatis illa recordatio est! In eodem domicilio antè quàm nascerer, habitaui: in iisdem incunabulis infantiæ tempora peregi: eosdem appellaui parentes: eadem pro me vota* excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi.* Chara *est vxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines: sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.*

* *exhibuerunt:*

DE SCIPIONE MAIORE.

Atque hæc teste Scipione *Africano loquor, qui tametsi arctißima familiaritate* Lælio *iunctus erat, attamen senatum supplex orauit, ne prouinciæ sors fratri suo erepta, ad eum transferretur: legatúmque* L. Scipioni *in Asiam se iturum promisit, & maior natu, minori: & fortißimus, & belli gloria excellens, laudis inopi: & quod super omnia est, nondum Asiatico*

tico, iam Africanus. Itaque clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit: triumphique prætextam huius excepit, illius tradidit: ministerio aliquanto maior, quàm frater imperio.* *& ministerio fratris aliquanto maior, quàm sub imperio.*

DE M. FABIO CONSVLE.

Liuius ab vrbe cond.

Marcus verò Fabius consul inclyta pugna Hetruscis, & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populique studio triumphũ ducere non sustinuit: quia eo prælio Qu. Fabius frater eius consularis fortissimè dimicans occiderat. Quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus, propter quã tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit?* *extinctus est?*

DE TIBERIO CAESARE.

Liuius lib. vlt. Plinius lib. 7. cap. 20. Suetonius in Tiberio.

Hoc exemplo vetustas, illo seculum nostrũ ornatum est: cui contigit fraternum iugum Claudiæ prius, nunc & Iuliæ gentis intueri decus: tantum enim amorem Princeps, parénsque noster insitũ animo fratris Drusi habuit, vt cum Ticini, quò victor hostium ad complectendos parentes venerat, grauí illum, & periculosa valetudine in Germania fluctuare

cognouisset, protinus inde metu attonitus erumperet. Iter *quoque quàm rapidum, & præceps velut vno spiritu* * *corripuerit, eò patet, quòd* Alpes, Rhenúmque *transgressus, die ac nocte, mutato subinde equo, ducentis millibus passuum, per modò deuictam* Barbariam, Antabagio *duce solo comite contentus, euasit: sed eum tunc maximo labore & periculo implicatum, mortaliúmque frequentia defectum, sanctißimum pietatis numen, &* Dij *fautores eximiarum virtutum, & fidißimus* Romani *imperij custos* Iupiter *comitatus est.* Drusus *quoque, quanquã fato iam suo, quàm* * *illius officio propior erat, vigore spiritus, & corporis viribus collapsus, eo ipso tamen, quo vita & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iußit, & vt imperator salutaretur præcepit: & dextra in parte prætorium ei statui, & consulare & imperatorium nomen obtinere voluit: eodémq; tempore, & fraternæ maiestati ceßit, & vita exceßit.*

*corriperet, *vllius

DE QVODAM MILITE CN. Pompeij.

Florus in Epitome Liuij.

His scio equidem nullum aliud, quàm Castoris, & Pollucis *specimen consanguineæ charitatis conuenienter adijci posse: sed omnis memoriæ*

*moriæ clarißimis imperatoribus profectò non erit ingratum, si militis summa erga fratrem suum pietas, huic voluminis parti * adhæserit. Is nãque in castris Cn. Pompeij stipendia peragens, cùm Sertorianum militem acrius sibi in aciem instantem cominus interemisset, iacentemq; spoliaret, vt fratrem germanum esse cognouit, multum, ac diu conuitio deos ob donum impiæ victoriæ insecutus, propè castra transtulit, & pretiosa veste opertum, rogo imposuit, ac deinde subiecta face, protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus suũ trãsuerberauit: séque super corpus fratris prostratum communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti viuere: sed vt sua potius pietate, quàm aliena venia vteretur, comes fraternæ neci non defuit.*

*inhæserit.

DE PIETATE ERGA patriam. CAPVT VI.

ARctißimis sanguinis vinculis pietas satisfecit: restat nunc vt patriæ exhibeatur: cuius maiestati, etiam illa, quæ deorum numinibus æquatur, autoritas parentum, vires suas subiecit: fraterna quoq; charitas æquo animo, ac libenter cedit, summa quidem cum ratione: quia euersa domo, interdum Reipublicæ status manere potest: vrbis ruina penates

omnes secum trahat, necesse est. Verùm quid attinet verbis ista complecti? quorum tanta vis est, vt aliqui salutis suæ impendio testati sint.

DE BRVTO PRIMO CONSVLE.

Plutârchus in Publicola. Florus lib. 1. cap. 10.

Brutus consul primus cum Arunte Tarquinij Superbi filio regno expulsi in acie ita equo concurrit, vt pariter illatis hastis, vterq; mortifero vulnere ictus exanimis prosterneretur. Meritò obiecerim populo Romano libertatem suam magno stetisse.

DE CVRTIO ROMANO.

Liuius lib. 7. Decad. 1.

Cùm autem in media parte fori, vasto ac repentino hiatu terra subsideret, responsúmq; esset, ea re illum tantummodo compleri posse, qua Pop. Rom. plurimum valeret: Curtius & animi, & generis nobilißimus adolescens, interpretatus vrbem nostram virtute, armísque præcipuè excellere, militaribus insignibus ornatus, equum conscendit, eúmque vehemēter admotis calcaribus præcipitem in illud profundum egit: super quem vniuersi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt, continuóq; terra pristinum habitum recuperauit. Magna postea decora in foro Romano fulserunt: nullum

Lactâtius Instit. lib. 3. cap. 13.

lum tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exemplum: cui principatum gloriæ obtinenti, consimile factum subnectam.

DE GENITIO CIPPO PRAET.

*Genitio Cippo Prætori paludato portam egredienti, noui, & inauditi generis prodigium incidit. Nanque in capite eius subitò veluti cornua *emerserunt: responsúmq; est eum regem fore, si in vrbem reuertisset. Quod ne accideret, voluntarium, ac perpetuum sibimet indixit exilium. Dignam pietatem, quæ quod ad solidam gloriam attinet, septem regibus præferatur: cuius testandæ rei gratia capitis effigies æreæ portæ, qua excesserat, inclusa est, dictáque Rauduscul ana, quòd olim rauda æra dicebantur.*

* *erupe-runt:*

DE AELIO PRAETORE.

Frontinus lib. 4. cap. 5.

Genitius laudis huius successionem Aelio Prætori tradidit, cui ius dicenti, cùm in capite picus consedisset, aruspéxq; affirmasset, conseruato eo fore domus ipsius statum felicißimum, Reipub. miserrimum: occisò, in contrarium vtrunque cessurum: euestigio picum in conspectu senatus morsu suo necauit: decem & septem militum familiam, eximiæ fortitudinis viros, Cannensi prælio amisit: Resp. procedente tempore ad summũ imperij fastigium

x **excef*

*euasit. *excessit. Hæc nimirum exempla, Sylla, & Marius, & Cinna tanquam stulta irriserunt.

DE P. DECIO.

Cicero 1. Tuscul. Plinius secundus de viris illustr. cap. 26. Florus lib. 1. cap. 14. Plinius libr. 5. cap. 22. & cap. 2. libr. 28. Plutarch. cap. 33. Paralc. Liuius lib. 8. Lactantius Instit. lib. 3. cap. 12. Augustin. de Ciuit. lib. 4. cap. 20. Meminerunt. Iuuenalis Satyr. 14. & 8. Virgil. Aeneid. 6. Claudian. in Cons. Honor.

Publius Decius, qui consulatum in familiam suam primus intulit, cùm Latino bello Romanam aciem inclinatā penè iam & prostratam videret, caput suum pro salute Reipublicæ deuouit, ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen, patriæ salutem, sibi mortem petens, irrupit: factáq; ingenti strage, plurimis telis obrutus, super corruit: ex cuius vulneribus, & sanguine insperata victoria emersit.

DE FILIO P. DECII.

Vide suprà de patre. Fuit & Decius nepos qui se deuouit. Cicero 1. Tuscul. 2. de Finib. & de Nat. Deorum.

Vnicum talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respondentem filium genuisset. Is nanque in quarto consulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, æquè strenua pugna,

gna, consentaneo exitu labantes, perditásque vires vrbis nostræ correxit. Itaque dignosci arduum est, vtrum Romana ciuitas vtilius habuerit Decios, an amiserit: quoniam vita eorum ne vinceretur, obstitit, mors fecit vt vinceret.

DE SCIPIONE AFR. SVPER.

Non est extinctus pro Repub. superior Scipio Africanus: sed admirabili virtute ne Resp. extingueretur, prouidit: siquidem cum afflicta Cannensi clade vrbs nostra, nihil aliud quàm præda victoris esse Annibalis videretur: ideóq; reliquiæ prostrati exercitus, deserendæ Italiæ, autore Quinto Metello, consilium agitarent: tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem vnicuique minitando, iurare omnes nunquam se relicturos patriam coegit: pietatémq; non solùm ipse plenissimam exhibuit, sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

DE PVBLICANIS.

Age vt à singulis ad vniuersos trãsgrediar, quanto, & quàm æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit? Nam cùm secundo Punico bello exhaustum ærarium, ne deorum quidem cultui sufficeret: publicani vltro aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarẽt, tanquam Respub. pecunia abundarèt, séque præstituros cuncta, nec vllum assem, nisi bello confecto,

petituros polliciti sunt.

DE DOMINIS SERVORVM, *equitibus & centurionibus.*

Domini *quoque eorum seruorũ, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuenti manumiserat, pretia ab imperatore exigere supersederunt. In castris, etiam nõ eques, non centurio stipendium sibi dari desiderauit: viri, ac fœminæ, quicquid auri, argentíue habuerunt: item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatem contulerunt: ac neq; beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberauerat, quisquam vti voluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterunt. Non ignorabant enim captis Veijs, cum decimarũ nomine, quas Camillus vouerat, aurum Apollini Delphico mitti oporteret: neque emendi eius facultas esset, matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similitérq; audierant, mille pondo auri, quæ Gallis pro obsidione Capitolij promissa debebantur, earum cultu expleta. Itaque & proprio ingenio, & exemplo vetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandũ existimauerunt.*

EXTERNA.

DE CODRO REGE ATHEN.

Cicero Tuscul. lib. 1. Iustinus Trogus lib. 2. Lactantius Instit. lib. 3. cap. 12.

At ex

At externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cùm *ingenti hostium exercitu* Attica *regio debilitata ferro, ignique vastaretur, diffidentia humani auxilij ad* Apollinis Delphici *oraculum confugit, pérq; legatos sciscitatus est, quonam modo illud tam graue bellum discuti posset. respondit deus, ita illi finem fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solùm totis* Atheniensium *castris, sed etiam contrarijs percrebuit. Eóque factum est, vt ediceretur, nequis* Codri *corpus vulneraret.* Id *postquàm cognouit, depositis insignibus imperij, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit: vnúmq; ex his falce percussum, in cædem suam compulit: cuius interitu ne* Athenæ *occiderent, effectum est.*

DE THRASYBVLO.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli *quoque animus manauit: is, cùm* Atheniensium *vrbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, paruáque manu maximæ rei molem aggrederetur, & quidã è conscijs dixisset:* Quantas *tandem tibi* Athenæ *per te libertatem consecutæ gratias debebunt?* Respondit: Dij *faciant, vt quantas ipse illis debeo, videar retulisse.* *Quem *affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.* * Quo

DE THEMISTOCLE.

Plutarchus in eius vita.

Themistocles autem, quem virtus sua victorem, iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat, vt se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio, exceptum patera tauri sanguinem hausit: & ante ipsam aram, quasi quædam pietatis clara victima concidit: quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græcia altero Themistocle opus esset, effectum sit.

DE DVOBVS PHILENIS FRAtribus Carthaginiensibus.

Strabo lib.vlt.

Sequitur eiusdem generis exemplum: Cùm inter Carthaginem, & Cyrenas de margine agri pertinacissima contẽtio esset, ad vltimum placuit vtrique eodem tempore iuuenes mitti, & locum in quem ij conuenissent, finem ambobus haberi populis: verùm hoc pactum duo fratres Carthaginienses nomine Phileni, perfidia præcurrêre, citra constitutam horam maturato gressu in lõgius promotis terminis: quod cùm intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorum questi, postremò acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt, dixerunt nanque, sic eum finem ratum fore, si Phileni viuos se ibi obrui passi essent: sed con-

silio euentus non respondit: illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt: qui quoniam patriæ, quàm vitæ suæ longiores terminos esse maluerunt, bene iacent, manibus, & oßibus suis Punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta mœnia? vbi maritima gloria inclyti portus? vbi cunctis littoribus terribilis claßis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus? vbi immenso Aphricæ spatio non contenti spiritus? omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philenorum egregij facti memoriam ne patriæ quidem interitus extinxit: nihil est igitur excepta virtute, quod mortali animo, ac manu, immortale quæri poßit.

DE ARISTOTELE.

Diogenes Laertius in Aristotele. Plutarch. in Alexandro. Plinius lib 7. cap. 29.

Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles verò supremæ vitæ reliquias senilibus, ac rugosis membris in summo literarum otio vix custodiens, adeò valenter pro salute patriæ incubuit, vt eam ab hostibus armis solo æquatam, in lectulo Atheniensi iacens, & quidem Macedonum manibus, quibus abiecta erat, eriperet. Ita vrbs non tam strata, atque euersa Alexandri, quàm restituta Aristotelis notum est opus. Patet ergo quàm benigna, quámque profusæ pietatis erga patriam omnium or-

dinum, omnis ætatis homines extiterint, sanctißimísq; naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mũdo subscriserit vbertas.

DE PARENTVM AMORE, & indulgentia in liberos.

CAP. VII.

Plinius lib.7.cap.41. Florus lib.1.cap.21.

D*Et nunc vela pij affectus, & placidi, parentum erga liberos indulgentia, salubrique aura prouecta, gratã suauitatis secum dotem afferat.* Fabius *Rutilianus quinq; consulatibus summa cum gloria peractis, omnibúsque & virtutibus, & vitæ emeritis stipendijs, legatus ire* Fabio *Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum conficiendum grauatus non est, penè ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus: vtpote propter vltimam senectutem lectuli otio, quàm labori præliorum habilior.* Idem *triumphantis currum, equo insidẽs, sequi, quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat, in maxima volupta** *assessor* *te posuit: nec * accessor gloriosæ illius pompæ, sed autor spectatus est.*

DE CESETO ROMANO.

Non tam speciosa Ceseti *equitis* Romani *sors patria, sed par indulgentia: qui à* Cæsare *omnium*

omnium iam externorum & domeſticorum hoſtium victore, cùm abdicare filium ſuum iuberetur, quòd is Trib. Pleb. cum Marullo collega, inuidiam ei tāquam regnum affectanti fecerat: in hunc modum reſpondere ſuſtinuit: Celerius tu mihi Cæſar omnes filios meos eripies, quàm ex his ego vnū * nota pellam meà. * expellā nota Habebat autem præterea duos optimæ indolis filios, quibus Cæſar ſe incrementa dignitatis benignè largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametſi ſumma diuini principis clementia tutum præſtitit, quis tamen non humano ingenio maius auſum putet, quòd cui totus orbis terrarum ſuccubuerat, non ceßit?

DE OCTAVIO BALBO.

Sed neſcio an Octauius Balbus concitatioris, & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proſcriptus à triumuiris, cùm domo, poſtico clàm eſſet egreſſus, iámque fugæ expeditum initium haberet: poſtquam filium intus trucidari falſo clamore viciniæ accepit, ei ſe neci, quam euaſerat, obtulit, occidendúmque militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentum, quo illi præter ſpem videre filium incolumem contigerat, quàm ſalutem ſuam æſtimans. Miſeros adoleſcentis oculos, quibus amantißimum ſui patrem ipſius opera ſic expirantem, intueri neceſſe fuit.

DE SELEVCO REGE.

Appianus de bello Syriaco. Plutarchus in Antiocho.

Cæterùm vt ad iucundiora cognitu veniamus; Seleuci Regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infando amore correptus, memor quàm improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dißimulatione contegebat. Itaque diuersi affectus iisdem visceribus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima verecundia, ad vltimam tabem corpus eius redegerunt. Iacebat ipse Antiochus in lectulo, moribundo similis: lamentabantur necessarij: pater mœrore prostratus, de obitu vnici filij, déque sua miserrima orbitate cogitabat: totius domus funebris magis, quàm regius erat vultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptini mathematici, vel vt quidam tradunt, Erasistrati medici prouidentia discußit: iuxta enim Antiochum sedens, vt eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eáque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde recuperare animaduertit, curiosiore obseruatione ad ipsam veritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adolescentis dißimulanter apprehendendo, modò vegetiore, modò languidiore pulsu venarum comperit, cuius

morbi

morbi æger esset. Protinúsque id Seleuco *exposuit. Qui charissimam sibi coniugem filio suo cedere non dubitauit, quòd in amorem incidisset, fortunæ acceptum referens: quòd dissimulare eum vsque ad mortem paratus esset, ipsius pudori imputans. Subijciatur animus senex, Rex, amans, iam patebit, quàm multa, quámque difficilia paterni affectus indulgentia superauit.*

DE ARIOBARZANE
rege Cappadociæ.
Plutarch. in vita Pompeij.

At Seleucus quidem vxore, Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cessit, in conspectu Cn. *Pompeij: cuius cùm ipse tribunal conscendisset, inuitatúsque ab eo in curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, non sustinuit infra se collocatum intueri: sed protinus sella descendit, & diadema in caput eius transtulit: hortaríque cœpit, vt eò transiret, vnde ipse surrexerat. Exciderunt lacrymæ iuueni, cohorruit corpus, delapsum diadema est, nec quò iussus erat, progredi potuit: quódque penè fidem veritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat: tristis, cui dabatur: nec vllum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ voluntati autoritas Pompeij affuisset. Filium enim & regem ap-*

pellauit, & diadema sumere iußit, & in curuli sella considere coegit. Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi.

DE PARENTVM SEVERITATE aduersus liberos.

CAPVT VIII.

DE LVCIO BRVTO.

Præter Liuium lib. 1. Dionys. Halicar. & Plutarch. lege Florum lib. 1. cap. 9. Virgil. 6. Aeneid. Claudian. 1. in Eutrop. & August. de Ciuit. lib. 3. cap. 16.

Brutus par gloria Romulo, quia ille vrbem, hic libertatem Romanam condidit: filios suos, Tarquinij dominationem à se expulsam reducentes, summum imperium obtinens, comprehensos, próque tribunali virgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem, vt Consulem ageret: orbúsque viuere, quàm publicæ vindictæ deesse maluit.

DE CASSIO.

Liuius lib. 2. Halicarnass. lib. 8. Plinius lib. 34. cap. 4. Florus lib. 1. cap. 26.

Huius æmulatus exemplum Caßius, filium, qui Tribunus Plebis Agrariam legem primus tulerat, multísque alijs rebus populariter animos hominum amore sui deuinctos te-

nebat, poſtquàm illam poteſtatem depoſuit, adhibito propinquorum, & amicorum conſilio, affectati regni crimine domi damnauit: verberibúſque affectum, necari iuſſit: ac peculium eius Cereri *conſecrauit.*

DE MANLIO TORQVATO.

Cicero 3. de Legibus.

T*itus autem* Manlius Torquatus * *propter* *prater *egregia multa raræ dignitatis, iuris quoque ciuilis, & ſacrorum* Pontificalium *peritiſſimus, in conſimili facto ne conſilio quidem neceſſariorum indigere ſe credidit. Nam cùm ad ſenatum* Macedonia *de filio eius* Decio Syllano, *qui eam prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detuliſſet, à* P. C. *petijt, ne quid antè de ea re ſtatuerent, quàm ipſe* Macedonum, *filiique ſui cauſam inſpexiſſet: ſummo deinde tum ampliſſimi ordinis, tum etiam eorum, qui queſtum venerant, conſenſu cognitione ſuſcepta, domi conſedit, ſolúſque vtrique parti per totum biduum vacauit, ac tertio die pleniſſimè diligentiſſiméque auditis teſtibus, ita pronuntiauit:* Cùm Syllanum *filium meum pecunias à ſocijs accepiſſe mihi probatum ſit, &* Repub. *& domo mea indignum iudico, protinúſque è conſpectu meo abire iubeo.* Tam *triſti patris ſententia percuſſus* Syllanus, *lucem vlterius intueri non ſuſtinuit, ſuſpendióque ſe proxima nocte conſumpſit.* Peregerat *iam* Tor-

quatus seueri & religiosi iudicis partes; satisfactum erat Reipub. habebat vltionem Macedonia, potuit tam verecundo obitu filij, patris inflecti rigor. At ille neque adolescentis exequijs interfuit: & cùm maximè funus eius duceretur, consulere se volentibus, vacuas aures accommodauit. Videbat enim se in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat. Prudentissimóque viro succurrebat, effigies maiorum suorũ cum titulis suis, idcirco in prima ædium parte poni solere, vt eorum virtutes posteri non solùm legerent, sed etiam imitarentur.

DE MARCO SCAVRO.

De bello Cymbrico Plutarch. in Mario. Appianus in Celtico. Plini. de viris illustrib. cap. 67. Plinius histor. lib. 7. cap. 22. lib. 16. cap. 33. cap. 1. 17. cap. 1. 36. Frontinus lib. 1. cap. 5. lib. 2. cap. 1. Florus lib. 3. cap. 3. præter Eutrop. Oros. & Euseb.

Marcus verò Scaurus, lumen, ac decus patriæ, cùm apud Athesim flumen impetu Cymbrorum Romani equites pulsi deserto consule Catulo, pauidi vrbem repeterẽt, consternationis eorum participi filio suo misit, qui dicerẽt, se libentius in acie eius interfecti ossibus occursurum, quàm ipsum tam deformis fugæ reum

visurum

visurum. Itaque siquid modò reliquum in pectore verecundiæ superesset, conspectum degenerati patris vitaturum. recordatione enim iuuentæ suæ qualis M. Scauro aut habendus, aut spernendus esset filius, admonebatur: quo nuntio accepto, iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio vti, quàm aduersus hostes vsus fuerat.

DE AVLO FVLVIO.

Salustius in Catilina.

Nec *minus animosæ* Aulus Fuluius, *vir* Senatorij ordinis, *euntem filium in aciem retraxit, quàm* Scaurus *è prælio fugientem increpuit.* Nanque *iuuenem & ingenio, & literis, & forma inter æquales nitentem, prauo consilio amicitiam* Catilinæ *secutum, ínque castra eius temerario impetu ruentem, in medio itinere abstractum, supplicio mortis affecit: præfatus, non se* Catilinæ *illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus* Catilinã *genuisse.* Licuit, *donec* Ciuilis *belli rabies præteriret, inclusum *carcere: verùm illud cauti patris narratur opus, hoc seueri refertur.* Sed *vt hanc incitatam & asperam seueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent, exactæ pœnæ concessa venia iungatur.*

*carcere tenere

DE

DE PARENTVM MODERatione aduersus susceptos liberos.

CAP. IX.

DE LVCIO GELLIO.

Reum oratione defendit Cicero.

LVcius Gellius, omnibus honoribus ad censuram vsque defunctus, cùm grauißima crimina de filio in nouercam commissum stuprum, & parricidiū cogitatum, propemodum explorata haberet, non tamen ad vindictam continuò procurrrit, sed penè vniuerso Senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectáque diligentißimè causa, absoluit eum tum consilij, tum etiam sententia sua: quòd si impetu iræ abstractus sæuire festinasset, admisisset magis scelus, quàm vindicasset.

DE QVINTO HORTENSIO.

Quinti autem Hortensij*, qui suis temporibus ornamentum* Romanæ *eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patientia extitit. Çùm enim eousque impietatem eius suspectam, & nequitiam inuisam haberet, vt* Messalam *suæ sororis filium hæredem habiturus, ambitus reum defendēs iudicibus diceret, si illum damnassent, nihil sibi præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfuturum: hac scilicet*

cet sententia, quam etiam editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, quàm in voluptatibus reponens: tamen ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium hæredem reliquit, moderatè vsus affectibus suis: quia & viuus moribus eius verum testimonium, & mortuus sanguini honorem debitum reddidit.

DE FVLVIO.

Idem fecit clari generis, magnæ'que dignitatis vir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam *cùm auxiliũ senatus implorasset, vt suspectus in parricidio comprehenderetur, & ob id latens per triumuirum conquireretur, ac iussu patrum* C.*comprehensus esset, non solùm eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse voluit: quem genuerat, hæredem instituens, non quem fuerat expertus.*

DE QVODAM PATRE *ignoto.*

Magnorum *virorum clementibus actis ignoti patris nouæ atque inusitatæ rationis consilium adijciam: qui cùm à filio insidias necti sibi comperisset, nec inducere in animum posset, vt verum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet, seductam vxorem suspicans, suppliciter rogauit, ne se vlterius celaret, siue illum adolescentem subiecisset, siue ex*

alio concepisset: asseueratione deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac *obtulit *iugulum feriendum * præbuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans: quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuóque abiecto gladio, Tu verò, inquit, pater viue: & si tam obsequens es, vt hoc precari filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quæso, ne meus erga te amor eò sit tibi vilior, quòd à pœnitentia oritur. Solitudinem sanguine meliorem, pacatiorésque penatibus syluas: & alimentis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quàm datæ vitæ felicius beneficium. Commemoratis patribus, qui iniurias filiorum patienter exceperunt, nunc referamus eos, qui mortes æquò animo tolerarunt.*

DE PARENTIBVS QVI obitum filiorum forti animo tulerunt. CAP. X.

DE HORATIO PVLVILLO.

Liuius lib. 2.

HOratius Puluillus, cùm in Capitolio Ioui Optimi Max. ædem pontifex dedicaret, intérque nuncupationem solennium verborum postem tenens, mortuum esse filium suum

ſuum audiſſet: neque manum à poſte remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet, neque vultũ à publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, quàm pontificis partes egiſſe videretur.

DE AEMILIO PAVLO.

Plutarch. in eius vita.

Clarum exemplum: nec minus tamen illuſtre, quod ſequitur. Aemilius Paulus *nunc feliciſsimi, nunc miſerrimi patris clariſsima repreſentatio, ex quatuor filiis formæ inſignis, egregiæ indolis, duos iure adoptionis in* Corneliam, Fabiámque *gentem tralatos, ſibi ipſe denegauit: duos ei fortuna abſtulit. Quorum alter triumphum patris funere ſuo quartum ante diem præceſsit: alter in triumphali curru conſpectus, poſt diem tertium expirauit. Itaque qui ad donandos vſque liberos abundauerat, in orbitate ſubitò deſtitutus eſt: quẽ caſum quo robore animi ſubſtinuerit oratione, quam de rebus à ſe geſtis apud populum habuit, hanc adÿciendo clauſulam, nulli ambiguum reliquit. Cùm in maximo prouentu felicitatis veſtræ Quirites timerem, ne quid mali fortuna moliretur,* Iouem Opt. Max. *Iunonémque reginam, &* Mineruam *precatus ſum, vt ſi quid aduerſi populo* Romano *immineret, totum in meam domum conuerteretur. Quapropter bene ſe res habet: annuendo enim votis meis id*

*casu egerunt, vt vos potius meum *casum doleatis, *vestro quàm ego *vestrum ingemiscerem. Vno etiam nunc domestico exemplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ vagari permittam.

DE Q. MARTIO REGE.

*Pauli Quintus Martius Rex superioris *Catonis in consulatu collega, filium summæ pietatis, magnæ spei, & quæ non parua calamitatis accessio fuit, vnicum amisit. Cumq; se obitu eius *abrutū *subrutum, & euersum videret, ita dolorem altitudine consilij coercuit, vt à rogo iuuenis protinus curiam peteret, senatúmque, quem eo die lege habere oportebat, euocaret, quòd nisi fortiter mœrorem ferre sciisset, vnius diei lucem inter calamitosum patrem & strenuum consulem, neutra in parte cessante officio, partiri non potuisset.

EXTERNA.

DE PERICLE, PRINCIPE Atheniensium.

Plutarch. in eius vita.

Princeps Atheniensium Pericles intra quatriduum duobus mirificis adolescentibus filiis spoliatus, his ipsis diebus, & vultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore cōcionatus est. Ille verò caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, vt nihil ex vetere ritu propter domesticum vulnus detraheret. non sine causa igitur tanti roboris

boris animus ad Olympij Iouis cognomen ascendit.

DE XENOPHONTE.
Diogenes Laertius.

*Xenophon autem, quod ad Socraticam disciplinam attinet, proximus à Platone felicis, ac beatæ facundiæ gradus, cùm solenne sacrificium perageret, è duobus filiis maiorem natu nomine Gryllum, apud Mantineam in prælio cecidisse cognouit: nec ideo institutum Deorum cultum omittendum putauit, sed tantummodo coronam deponere cōtentus fuit: quam ipsam, percunctatus quonam modo occidisset, vt audiuit fortißimè pugnantem interÿsse, capiti reposuit: numina quibus sacrificabat testatus maiorem se ex virtute filÿ voluptatem, quàm ex morte amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiam, abiecisset altaria, lacrymis respersa tura * disiecisset. Xenophontis * cor pia religione immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit: ac dolori succumbere, ipsa clade quæ nuntiata erat, tristius duxit.* *deiecisset. * corpus

DE ANAXAGORA.
Diogenes Laertius. Cicero 1. de Natura Deorum & 3. Tuscul.

Ne *Anaxagoras quidem supprimendus est. Audita nanque morte filÿ*, Nihil, *inquit, mihi inexpectatum, aut nouum nuntias. Ego enim*

illum ex me natum sciebam esse mortalem. Has voces vtilissimis praeceptis imbuta virtus

* emittit ** mittit: quas si quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit, ita liberos procreandos, vt meminerit his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici: atque vt mori neminem solere, qui non vixerit: ita nec viuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.*

VAL

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS.

DE PVDICITIA.

CAPVT I.

VNDE *te, virorum pariter, ac fœminarum præcipuum firmamentum, Pudicitia, inuocem? Tu enim prisca religione consecratos Vestæ focos incolis. Tu Capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen augustos penates, sanctißimúmque* * *Iuliæ genialem thorum aßidua statione celebras. Tuo præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu syncerus* * *iuuentæ flos permanet. Te custode matronalis stola censetur. Ades igitur, & cognosce, quæ fieri ipsa voluisti.*

* *Iuliæ gẽtis*
* *iuuentuti*

DE LVCRETIA.

Liuius lib. 2. Florus lib. 1. cap. 7. & 9. Plutarchus de virt. mulier. cap. 14. Ouidius 2. Fastor. August. de Ciuit. lib. 4. cap. 13.

Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia, cuius

virilis animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est: à Sex. Tarquinij *regis superbi filio per vim stuprum pati coacta, cùm grauissimis verbis iniuriam suam in consilio necessariorum deplorasset, ferro se, quod veste tectum attulerat, interemit.* Causámque *tam animoso interitu imperium consulare pro regio permutandi pop.* Rom. *præbuit: atque hanc illatam iniuriam non tulit.*

DE VIRGINIO VIRO *Plebeio.*

Liuius lib.3. Florus lib.1. cap.24. Cicero de Finib. Seneca in Tragœd. Octauia.

Virginius Plebeij generis, sed Patritij vir spiritus, qui ne probro contaminaretur domus sua, proprio sanguini non pepercit. Nam cùm Appius Claudius decémuir, filiæ eius virginis stuprum, potestatis viribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit, pudicǽq; interemptor, quàm corruptæ pater esse maluit.

DE PONTIO AVFIDIANO.

Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidianus, eques Rom. qui postquam comperit filiæ suæ virginitatem à pædagogo proditam Faunio Saturnio, non contentus sceleratum seruum affecisse supplicio, etiam ipsam puellam necauit. Ita *nec turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit.*

DE P. MEVIO.

Quid Publius Meuius, quàm seuerum pudicitiæ custodem egit? In libertum nanque gratum admodum sibi animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculum dedisse cognouerat, præsertim cùm non libidine, sed errore lapsus videri posset. Cæterùm amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eique tam tristi exemplo præcepit: vt non solùm virginitatem illibatam, sed etiam oscula ad virum syncera perferret.

DE QVINTO FABIO Maximo Seruiliano.

Quintus verò Fabius Maximus Seruilianus honoribus quos splendidißimè gesserat, censuræ grauitate consummatis, exegit pœnas à filio dubiæ castitatis, & punito pependit voluntario secessu conspectum patriæ vitando.

DE P. ATTILIO Philisco.

Dicerem Censorium virum nimis acerbum extitisse, nisi Publium Attilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum, tam seuerum postea patrem cernerem. Filiam enim suam, eò quòd se stupri crimine coinquinauerat, interemit. Quàm sanctam

igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius iudices euasisse animaduertimus? Sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

DE M. CLAVDIO MARCELLO *Aedili, & filio eius.*

*Marcus Claudius Marcellus Aedilis Curulis C. Scantinio Capitolino Trib. pl. diem ad populum dixit, quòd filium suum de stupro appellasset: eóque asseuerante se cogi non posse, vt adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante, totum collegium tribunorum negauit se intercedere, quò minus pudicitiæ quæstio perageretur. Citatus itaque Scantinius reus, vno teste qui tentatus erat, damnatus est. Constat iuuenem * productum in Rostra, defixo in terram vultu, perseuerarenter tacuisse, verecundóque silentio plurimum in vltionem * suam valuisse.*

* *in Rostra perductum*
* *sui*

DE METELLO CELERE.

Metellus quoque Celer stuprosæ mentis acer punitor extitit, Cn. Sergio Silo promissorum matrifamiliæ nummorum gratia diem ad populum dicendo, eumq; hoc vno crimine damnando: non enim factum tunc, sed animus in quæstione deductus est, plúsque voluisse peccare nocuit, quàm non peccasse profuit.

DE

DE T. VETVRIO FILIO Veturij.

Concionis hæc, illa curiæ grauitas. Titus Veturius filius eius Veturij, qui in consulatu suo Samnitibus, ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat: cùm propter domesticam ruinam, & graue æs alienum Cælio Plotio nexum sedare adolescentulus admodum coactus esset, seruilibus ab eo verberibus, quia stuprum pati noluerat, affectus, querelam ad Consules detulit: à quibus hac de re certior factus Senatus, Plotium in carcerem duci iussit: in qualicunque enim statu positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse voluit. Et quid mirum, si hoc vniuersi P. C. censuerunt?.*

*in serui tium

DE C. FESCENINO TRIVMVIRO.

Caius Fescenimus, Triumuir, C. Cornelium fortissimè militiæ stipendia emeritum, virtutisque nomine quater honore primipili ab Imperatoribus donatum, quòd cum ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset, publicis vinculis onerauit: à quo appellati Tribuni, cùm de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratum diceret, quòd adolescens illa palàm, atque apertè corpore quæstum factitasset: intercessionem suam interponere noluerunt. Itaque Cornelius in carcere mori coactus est. Non putarunt Tribuni

pl.

pleb.Remp.noſtram cum fortibus viris paciſci oportere, vt externis periculis domeſticas delicias emerent.

DE TRIBVNO PLEBIS, *ſiue populo Romano.*

Libidinoſi Centurionis *ſupplicium*, Marci Lectorij Mergi Tribuni *militaris, aquè ſimilis fœdus exitus ſequitur : cui* Cominius Trib.pl. *diem ad populum dixit, quòd cornicularium ſuum* * *ſtupri cauſa appellaſſet.* Nec *ſuſtinuit eius rei ſententiam* Lectorius *, ſed ſe ipſe ante iudicij tempus fuga prius ſubtraxit, deinde etiam morte ſe puniuit.* Naturæ *modum expleuerat: fato tamen functus, vniuerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ damnatus eſt.* Signa *illum militaria, ſacratæ aquilæ, & certiſſima* Romani *imperij cuſtos ſeuera caſtrorum diſciplina, vſque ad inferos perſecuta eſt.* Quoniam *cuius virtutis magiſter eſſe debuerat, ſanctitatis corruptor eſſe tentabat.*

*de ſtupro

DE CAIO MARIO.

Cicero pro Milone. Plutarch. in Mario.

Hoc *monuit* C.Marium Imperatorem, *tum, cùm* Cluſium *ſororis ſuæ filium* Tribunum *militum à* Cælio Plotio *manipulario milite iure cæſum pronunciauit : quia eum de ſtupro compellare auſus fuerat.* Sed *vt eos quoq;, qui in vindicanda pudicitia dolore ſuo publica lege vſi ſunt, ſtrictim percurram :* Sempronius

Muſca

Musca. C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Menius L. Octauium similiter deprehensum neruis contudit: Carbo Actienus à Bibieno, item Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt: Cn. etiam Furius Brocchum, quem deprehenderat, familiæ stuprandum obiecit: quibus iræ suæ indulsisse, fraudi non fuit.

EXTERNA.

DE HIPPO FOEMINA.

*Atque vt domesticis externa subnectam, Græca fœmina nomine Hippo, cùm hostium classe esset excepta, in mare se, vt pudicitiam morte tueretur, abiecit: cuius corpus *Erechtheo littori appulsum, proxima vndis humus sepulturæ mandatum, ad hoc tempus tumulo contegit: sanctitatis verò gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorem* effecit.*

*Erythio

*efficit

DE ORGIAGONTIS *Reguli vxore.*

Pręter Liuium, Frontinum, & Florum li. 2. cap. 11. lege Plin. de viris illustr. cap. 55. Hæc ex Galatia oriunda fuit, Chiomara nomine, Plutarch. Legitur etiam Oriagontis.

Vehementius hoc, illud consideratius exemplum

emplum pudicitiæ. Exercitu & *copijs Gallogræcorum à Cn. Manilio consule in* Olympo *monte ex parte deletis, ex parte captis,* Orgiagōtis Reguli *vxor miræ pulchritudinis, à* Centurione, *cui custodienda tradita erat, stuprum pati coacta: postquam ventum est in eum locum, in quem iussu* Consulis Centurio, *misso nuntio, necessarios mulieris pretium, quo eam redimerent, afferre iusserat: aurum expendente* Centurione, & *in eius pondus animo, oculisq; intento, Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit, vt eum occiderent: interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem venit, abiectéque ante pedes eius, & iniuriæ, & vltionis suæ ordinē expos uit.* Huius *fœminæ quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostium venisse dicat?* Nanque *animus neque vinci, nec pudicitia capi potuit.*

DE VXORIBVS THEVTOnicorum.

Plutarch. in Mario. Florus lib. 3. cap. 3. hoc tribuit Cymbrorum vxorib.

Theutunicorum *verò coniuges* Marium *victorem orarunt, vt ab eo virginibus* Vestalibus *dono mitterentur, affirmantes æquè se atque illas virilis concubitus expertes futuras: eáque re non impetrata, laqueis sibi proxima nocte spiritum eripuerunt.* Dij *melius, quòd hunc*

hunc animum viris earum in acie non dederunt. Nam si mulierum suarum virtutem imitari voluissent, incerta Theutonicæ victoriæ trophæa reddidissent.

QVAE LIBERE DICTA, aut facta sunt.

CAPVT II.

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter, & factis testatam, vt non inuitauerim, ita vltrò venientem non exclu-serim, quæ inter virtutem, vitiumq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudem: si quo non debuit, profuderit, reprehensionem meretur: ac vulgi sic auribus gratior, quàm sapientissimi cuiusq; animo probabilior est, vtpote frequentius aliena venia, quàm sua prouidentia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes prosequi propositum est, nostra fide, æstimatione propria referatur.

DE QVODAM PRINCIPE Priuernatum.

Priuerno capto, interfectisq;, qui id oppidū ad rebellandum incitauerant, Senatus indignatione accensus consilium agitabat, quid nam sibi de reliquis quoque Priuernatibus faciēdum esset. Ancipiti igitur casu eorum salus fluctuabat, eodem tempore, & victoribus, & iratis

iratis subiecta. Cæterùm cùm auxilium vnicũ in precibus restare animaduerterent, ingenui & Italici sanguinis obliuisci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus quam pœnam mereretur: Respondit quam merentur, qui cùm se dignos libertate iudicarent, arma sumpserant. Exasperatos P. conscriptorum animos, verbis inflãmauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatum causæ, regressum animoso eius dicto obtulit, quæsiuítque, qualem cum eis pacem habituri Romani essent impunitate donata: at is constantißimo vultu: Si bonam dederitis, inquit, perpetuam: si malam, nõ diuturnam: qua voce perfectum est, vt victis non solùm venia, sed etiam ius, & beneficium nostræ ciuitatis daretur. Sic in Senatu Priuernas loqui ausus est.

DE L. CRASSO.

Cicero de Oratore.

Lucius verò Philippus Consul aduersus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit: nam segnitiem pro Rostris exprobrãs, alio sibi Senatu opus esse dixit: tantúmque à pœnitẽtia dicti abfuit, vt etiã L. Crasso summæ dignitatis & eloquentiæ viro, id in curia grauiter ferenti manum iniici iuberet. Ille reiecto lictore: Non es, inquit, mihi Philippe Consul, quia nec ego tibi Senator sum.

DE

DE P. SCIPIONE AFRIC.

*Quid?*Philippum ab incursu suo tutum libertas reliquit? imò & similiter aggressa, & æquè experta *patientia est.* Cn. Carbo Trib. *pleb. nuper sepultæ Gracchanæ seditionis turbulentissimus vindex, idémque orientium ciuilium malorum fax ardentissima,* Publium *Africanum à Numãtiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore venientem, ab ipsa penè porta in* Rostra *productum, quid de* Tiberij *Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit: vt autoritate clarissimi viri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret: quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem aliquid pro interfecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus.* At is *iure eum cæsum videri respondit: cuius dicto cùm concio tribunitio furore instincta violenter succlamasset:* Taceant, *inquit, quibus* Italia *nouerca est. orto deinde murmure:* Non *efficietis, ait, vt solutos verear, quos *alligatos adduxi.* V*niuersus populus iterum ab vno viro cõtumeliose correptus erat. Quantus est honos virtutis? tacuit actutum: recens sub victoria ipsius* Numantina, *& patris* Macedo*nica, deuictæq;* Carthaginis *spolia habita, ac duorum* Regum Siphacis *&* Persæ *ante triumphales currus catenatæ ceruices, tunc totius fori prementes ora clauserunt: nec timori da-*

* Lege Populum.

* *patientem*

* Plinius *dicit, quos corona vendidi.*

tum est silentium, sed quia beneficio Aemiliæ & Corneliæ gentis, multi metus vrbis, atque Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit. Quapropter minus mirari debemus, quòd amplissima Cn. Pompeij autoritas toties cum libertate luctata est: nec sine magna laude, quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio se esse quieta fronte tulit.

DE CN. PISONE.

Cn. Piso, cùm Manilium Crispum reum ageret, eúmque euidenter nocentem gratia Pompeij videret eripi, iuuenili impetu ac studio ad accusationem prouectus, multa & grauia crimina præpotēti defensori obiecit: interrogatus deinde ab eo, cur se quoque non accusaret: Da, inquit, vades Reip. te, si postulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum, iam de tuo prius, quàm de Manilij capite in consilium iudices mittam: ita eodem iudicio duos sustinuit reos: accusatione Manilium, libertate Pompeium: & eorum alterum lege peregit, alterum professione, qua solùm poterat.

DE CATONE.

Quid ergo libertas sine Catone? nec magis, *nempe M. Scaurum.* *quàm Cato sine libertate. Nam cùm in * Senatorem nocentem, & infamem reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pompeij, laudationem*

eius

eius continentes, prolatæ essent, proculdubio efficaces futuræ pro noxio, submonit eas è quæstione, legem recitãdo, qua cautum erat, ne Senatoribus tali auxilio vti liceret. Huic facto persona admirationẽ ademit. Nam quæ in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoscitur.

DE CN. LENTVLO MAR-
cellino Consule.

Cn. enim Lẽtulus Marcellinus Consul, cùm in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensúsque illi clara voce vniuersus populus esset: Acclamate, inquit, acclamate Quirites, dum licet: iam enim vobis impunè facere non licebit. Pulsata est tunc eximij ciuis potẽtia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

Cui candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema: exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrans. At is neutra in parte mutato vultu, vtrunque cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri videretur: eáque patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit, è quorum turba duos retulisse abundè erit.

DE AEL. MANTIA FORMIANO.

Aelius Mantia Formianus, Libertini filius, vltimæ senectutis L. Libonem apud Censores accusabat: in quo certamine cùm Pompeius Magnus humilitatem ei, ætatémque exprobrans, ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset: Non *mentiris, inquit, Pompei. venio enim ab inferis L. Libonem accusaturus: sed dum illic moror, vidi cruentum Cn. Domitium Aenobarbum deflentem, quòd summo genere natus, integerrimæ vitæ amantißimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate cõspicuum Brutum ferro laceratum, querentem, id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorúmque patris tui defensorem, in tertio consulatu catenis, quas tu ei iniici iusseras, vinctum, obtestantem te, aduersus omne fas & nefas, cùm in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo pretorium virum Perpennam sæuitiam tuam execrantem, omnésq; eos vna voce indignantes, quòd indemnati sub te adolescentulo carnifice occidissent. Obducta iam vetustis cicatricibus bellorum ciuilium vastissima vulnera, municipali homini, seruitutem paternam redolenti, effrenatæ temeritatis, intolerabilis spiritus, impunè reuocare licuit.*

Itaque

Itaque eo tempore & fortißimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutißimum: sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquantò sors humilior.

DE DIPHILO TRAGOEDO.

Cicero Epistol. ad Attic. lib. 5.

Diphilus Tragœdus, *cum Apollinaribus ludis inter actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia continetur, Miseria nostra Magnus est: directis in Pompeium Magnum manibus, pronuntiauit: reuocatúsque aliquoties à populo, sine vlla cunctatione nimiæ illum, & intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit. Eadem petulantia vsus est in ea quoque parte, Virtutem istam veniet tempus cùm grauiter gemas.*

DE M. CASTRITIO.

Solon idem respondit Pisistrato, Cicero lib. de Senect.

Marci etiam Castritij libertate inflammatus animus, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbone consule iubente decretum fieri, quo sibi obsides à Placentinis darentur, nec summo eius imperio obtemperauit, nec maximis viribus cessit: atque etiam dicenti multos se gladios habere, respondit, Et

ago annos. Obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiam sæuiendi perquàm exiguam habebat, paruulum vitæ tempus ablatura, in * seipsa collapsa est.

* ipsam

DE SERVIO GALBA.

Iam Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio, quòd diuum Iulium consummatis victorijs, in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare sustinuit: C. Iuli Cæsar pro Cn. Pompeio magno quondam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spopōdi, quo nomine nunc appellor: Quid agam? dependam? palàm atque apertè ei bonorum Pompeij venditionem exprobrando. Vt à tribunali summoueretur, meruerat: sed ipsa illud mansuetudine mitius pectus, æs alienum Pompeij ex suo fisco solui iußit.

DE CESELIO VIRO SAPIENTE.

Legend. Cascelio, de quo Horatius in Poetica.

Age Ceselius vir iuris ciuilis scientia clarus, quàm periculosè contumax? nullius enim aut gratia, aut autoritate compelli potuit, vt de aliqua earum rerum, quas triumuiri dederant, formulam componeret. Hoc animi iudicio victoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem, cùm multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, amicique

cique ne id faceret, monerent: duas res, quæ hominibus amarißimæ videntur, magnam sibi licentiam præbere respondit, senectutem, & orbitatem.

EXTERNA.

DE QVADAM MVLIERE.

Plutarch. in Apophthegm.

*Inserit se tantis viris mulier alienigeni sanguinis, quæ à Philippo rege temulento * immerenter damnata, Prouocarem, inquit, ad Philippum, sed sobrium. Excußit crapulam oscitanti, ac præsentia animi ebrium resipiscere, causáque diligentius inspecta iustiorem sententiam ferre coegit. Igitur æquitatem, quam impetrare non potuerat, * extorsit: ac præsidium potius à libertate, quàm ab innocentia mutuauit.*

* immerens

* Pro extorsit: ac mutuauit: legitur, extorsit, mutuata.

DE QVADAM FOEMINA Syracusana.

*Iam illa non solùm fortis, sed etiam vrbana libertas. Senectutis vltimæ quædam mulier, Syracusis omnibus Dionysij tyranni exitium, propter nimiam morum acerbitatem, & intolerabilia onera votis expetentibus, sola quotidie matutino tempore deos, vt incolumis, ac sibi superstes esset, orabat. Quod vbi is cognouit, non * debitam sibi admiratus beneuolentiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo*

* indebitam

suo merito faceret, interrogauit. Tum illa, *Certa est, inquit, ratio propositi mei: puella enim, cùm grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam: quo interfecto aliquantò tetrior vitam occupauit: eius quoque finiri dominationem magni æstimabam: tertium te superioribus importuniorẽ habere cœpimus rectorem. Itaque timens, ne si tu fueris absumptus, deterior in locum tuum succedat, caput meum pro tua salute deuoueo.* Tam facetam audaciam punire Dionysius erubuit.

DE THEODORO CYRENAEO.

Cicero 5. Tuscul. & in 1.

Inter has, & Theodorum Cyrenæum quasi animosi spiritus coniugium esse potuit, virtute par, felicitate dissimile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitanti, Enimuero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis vim assecutus es. Cúmque hoc dicto accensus cruci eum adfigi iussisset, Terribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis: mea quidem nihil interest, humíne, an sublimè putrescam.

DE SEVERITATE.

CAPVT III.

ARmet se duritia pectus necesse est, dum horridæ, ac tristis seueritatis acta narrantur, vt omni mitiori cogitatione seposita,

rebus

rebus auditu asperis vacet. Ita enim districtæ, & inexorabilis vindictæ, varia pœnarum genera in medium procurrent, vtilia quidem legum munimenta, sed minimè in placido, & quieto paginarum numero reponenda.

SENATVS SEVERITAS IN *Manlium.*

Liuius lib.6. Decad.1. Florus lib.1.cap.26. Plinius lib. 7. historiæ cap.28. Plinius de viris illustr. cap. 24. Ouidius Fastorũm lib.6. Virgil. Aeneid.8.

Marcus Manlius, vnde Gallos depulerat, inde ipse præcipitatus est: quia fortiter defensam libertatem, nefariè opprimere conatus fuerat: cuius iustæ vltionis nimirum hæc præfatio fuit: Manlius eras mihi, cũ præcipites agebas Senones: postquàm imitari cœpisti, vnus factus es ex Senonibus. Huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est: propter illum enim lege sanciri placuit, Ne quis patritius in arce, aut in Capitolio habitaret, qui domum eò loci habuerat, vbi nunc ædem Monetæ videmus.* *quia

IN SPVRIVM CASSIVM.

Vide suprà citatos authores cap.8.lib.5.

Par indignatio ciuitatis aduersus Spurium Caßium erupit: cui plus suspicio concupitæ

dominationis nocuit, quàm tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphi profuerunt. Senatus enim, Populúsque Rom. *non contentus eum capitali supplicio afficere, interempto domum superiecit, vt penatium quoque strage puniretur: in solo autem ædem* Telluris *fecit. Itaque quod prius domicilium potentissimi viri fuerat, nunc religiosæ seueritatis monimentum est.*

IN SPVRIAM MELIVM.

Cicero in Catone Maiore. Plinius de viris illustr. Florus lib. 1. cap. 26.

*Eadem ausum Spurium Melium consimili exitu patria multauit: area verò domus eius, quò iustitia supplicij notior ad posteros perueniret, Aequimelij appellationem traxit. Quantum ergo odij aduersus hostes libertatis insitum animis antiqui haberent, parietum ac tectorum, in quibus versati fuerant, ruinis testabantur. Ideóque & M. Flacci, & L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus trucidatis, penates ab imis fundamẽtis eruti sunt. Cæterum Flacciana area, cùm diu*penatibus vacua mansisset, à Q. Catulo Cymbricis spolijs adornata est.*

Florus 69. & in Epitome lib. 3. cap. 16. Appian. 1. Ciuil. Plinius de vi. illustr. ca. 67. & 73. Plutarch. in Mario. Orosius li. 5. cap. 17.

**penè*

IN TIBERIVM, ET CAIVM, Gracchos.

Liuius ab vrb. cond. Appian. 1. bellor. ciuil. Plutarchus in vita Gracchorum. Plinius histor.

histor. lib.14. cap.4. Plinius de vir. illustr. cap. 64. & 65. August. de Ciuit. lib.3 cap. 24. Florus lib 3. cap. 14. 15 16.

Viguit in nostra ciuitate Tiberij & Caij Gracchorum summa nobilitas, ac spes amplissima: sed qui statum ciuitatis conati erant conuellere, insepulta cadauera iacuerunt, supremúsque humanæ conditionis honos filijs Gracchi, & nepotibus Africani defuit: quinetiam familiares eorum, nequis Reipublicæ inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt.

DE P. MVTIO TRI. PLEB.

Idem sibi licere tam P. Mutius Tri. Pleb. quàm Senatus & pop. Rom. credidit, qui omnes collegas suos, qui duce Spurio Caßio id egerant, vt magistratibus non subrogatis, communis libertas in dubium vocaretur, viuos cremauit. Nihil profectò hac seueritate fidentius: vnus enim Tribunus eam pœnam nouam collegis inferre ausus est, quam nouem Tribuni ab vno collega exigere exhorruissent.

IN M. CLODIVM.

Libertatis adhuc custos, & vindex seueritas, sed pro dignitate etiam, ac pro disciplina æquè grauis. M. enim Clodium Senatus Corsis, quia turpem cùm his pacem fecerat, dedidit: quem ab hostibus non acceptum, in publica custodia necari iußit. Semel læsa maiestate

imperij

imperij, quot modis iræ pertinax vindex? factum eius rescidit, libertatem ademit, spiritum extinxit, corpus contumelia carceris, & detestanda gemoniarum scalarum nota fœdauit, atque hic quidem senatus animaduersionem meruerat.

DE CORNELIO SCIPIONE.

Cn. *autem* Cornelius Scipio Hispali *filius, prius quàm mereri posset, expertus est: nam cùm ei* Hispania *prouincia sorte obuenisset, ne illuc iret, decreuit, adiecta causa, quòd recte facere nesciret.* Itaque Cornelius *propter vitæ inhonestum actum sine vllo prouinciali ministerio, tamen repetũdarum lege damnatus est.*

DE CAIO VATIENO.

Ne *in* C. *quidem* Vatieno, *qui sinistræ manus digitos, ne bello* Italico *militaret, absciderat, seueritas senatus cessauit: publicatis enim bonis eius, ipsum æternis vinculis puniendum censuit: effecítque, vt quem honestè spiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis consumeret.*

DE M. CVRIO CONSVLE.

Hic est Mar. Curius, qui Dentatus cognominatus est, de quo Plinius lib. 7. cap. 16. Florus lib. 1. cap. 15.

I*d factum imitatus* M. Curius *consul, cùm delectum subitum educere coactus esset, & iuniorum nemo respondisset: coniectis in sortem*

omnibus

omnibus tribubus, Polliæ, *quæ proxima exierat, primum nomen vrna extractum citari iußit: neque eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit.* Quod *vt illi nuntiatum est, ad* Consulum *tribunal cucurrit, collegiúmque* Tribunorum *appellauit.* Tunc M. Curius *præfatus non opus esse eo ciue* Reipub. *qui parêre nesciret: & bona eius, & ipsum vendidit.*

DE LVCIO DOMITIO PRAETORE.

Æquè tenax propositi L. Domitius. Nam *cùm* Siciliam* Prætor *regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iußit.* Interrogatúmque, * *quomodo eam bestiam confecisset, postquam comperit vsum venabulo, crucifixit: quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia vastabatur, ne quis telum haberet, edixerat.* Hoc *aliquis in finem seueritatis, & sæuitiæ ponendum dixerit: disputatione enim vtroque flecti potest.* Cæterùm *ratio publici imperij* Prætorem *nimis asperum existimari non patitur. Sic se in viris puniendis seueritas exercuit:* Sed *ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.*

*Proprætore

*quo telo

DE HORATIO.

Liuius lib. 1. Florus lib. 1. cap. 3. Plutarch. cap. 29. Paral. August. de Ciuit. lib. 3. cap. 14.

Hora

Horatius post prælium trium Curiatium conditione pugnæ omnium Albanorum victor, cùm ex illa clarißima acie domum repetens sororem suam virginem Curiatij sponsi mortem profusius, quàm illa ætas debebat, flentem vidisset, gladio, quo rem patriæ bene gesserat, interemit: parum pudicas ratus lacrymas, quæ præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum, pater defendit. Ita paulò propensior animus puellæ ad memoriam futuri viri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

IN BACCHANALIVM *contaminatrices.*

Liuius in bello Macedonico.

*Consimili seueritate Senatus postea vsus: Spurio Posthumio Albino & Quinto Martio Philippo consulibus, mãdauit, vt de ijs, quæ sacris Bacchanaliũ incestu vsæ fuerãt, inquirerent: à quibus cùm multæ essent *damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduerterũt: latéque patens opprobrij deformitas, seueritate suplicij emendata est: quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.*

* *inuentæ*

DE PVBLICIA ET LICINIA.

Publicia autem, quæ Posthumium Albinum consu

consulem, item Licinia, quæ Cladium Asellum viros suos veneno necauerant, propinquorum decreto strangulatæ sunt: non enim putauerunt seuerissimi viri in tam euidenti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandum. Itaque quarum innocentium defensores fuissent, sontium maturi vindices extiterunt.

DE EGNATIO METELLO.

Gellius, & Plinius lib. 14. cap. 13.

Magno scelere horum seueritas ad exigendam vindictam concitata est. Egnatij autem Metelli longè minore de causa, qui vxorem, quòd vinum bibisset, fuste percussam interemit. Idq; factum non accusatore tantùm, sed etiam reprehensore caruit, vnoquoque existimante, optimo illam exemplo violatæ sobrietatis pœnas pependisse: & sanè quæcunque fœmina vini vsum immoderatè appetit, & virtutibus omnibus ianuam claudit, & delictis aperit.

DE C. SVLPITIO GALLO.

*Horridum quoque C. Sulpitij Galli maritale *supplicium: nam vxorem dimisit, quòd eam capite aperto foris versatam cognouerat: abscissa sententia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, inquit, tibi meos tantùm præfinit oculos, quibus & formam tuam approbes, & placere desideres: his decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum* *supercilium

te

te certiori crede notitiæ: vlterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspicione & crimine hæreat necesse est.

DE Q. ANTISTIO VETERE.

Nec aliter sensit Quintus Antistitius Vetus repudiando vxorem, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari secretò loquẽtem viderat: nam (vt ita dicam) incunabulis culpæ & nutrimentis, non ipsa commotus culpa, citeriorem delicto præbuit vltionem, vt potius caueret iniuriam, quàm vindicaret.*

* certiore

DE P. SEMPRONIO SOPHO.

Iungendus est his P. Sempronius Sophus, qui coniugem repudij nota affecit, nihil aliud, quàm se ignorante ludos ausam spectare. Ergo dum sic olim fœminis occurritur, mens earum à delictis aberat. Cæterùm etsi Romanæ seueritatis exemplis, totus orbis terrarum instrui potest, tamen externa summatim cognoscere fastidio non sit.

EXTERNA.

DE ARCHILOCHO POETA.

Ipsum etiam eiectum fuisse tradit Plutarch. Eius necis meminit Plinius lib. 7. cap. 29. De eius maledicentia, Horat. in Poetica: Ouid. in Ibin.

Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate

sua

sua exportari iusserunt, quòd eorum parum verecundam, ac pudicam lectionem arbitrabantur: noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingenijs prodesset. Itaque maximum poetam, aut certè summo proximum, quia domum sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat, carminum exilio multarunt.

DE ATHENIENSIBVS.

Athenienses autem Timagoram inter officium salutationis Darium Regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt: vnius ciuis humilibus blanditijs, totius vrbis suæ decus Persicæ dominationi summissum grauiter ferentes.

DE CAMBYSE REGE.
Herodotus.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis, qui mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam, sellæ intendi, in eáque filium eius iudicaturum considere iussit: cæterùm & Rex, & Barbarus, atroci, ac noua pœna iudicis, ne quis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

GRAVITER DICTA,
aut facta. CAP. IIII.

MAgnam & bonam laudis partem in claris viris etiam illa vendicant, quæ aut

DE MANLIO.

Par illius quoque Manlij grauitas, cui cùm consulatus omnium consensu deferretur, eúmque sub excusatione aduersæ valetudinis oculorum recusaret: instantibus cunctis, Alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis: nam si me gerere eum coegeretis, nec ego mores vestros ferre, nec vos meum imperium perpeti poteritis. Si priuati tam ponderosa vox, quàm graues fasces consulis extitissent?

DE SCIPIONE AEMILIANO.

Plinius de viris illustr.

*Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in concione grauitas: qui cùm haberet consortem censuræ Mumium, vt nobilem ita * eneruis vitæ, pro Rostris dixit: se ex maiestate Reip. omnia gesturum, si sibi ciues vel dedissent collegam, vel non dedissent.*

* *enormis*

DE EODEM SCIPIONE.

Idem, cùm Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius consules in Senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter P. C. dissensio esset, omnibus quónam eius sententia inclinaretur expectantibus, Neutrum, inquit, mihi mitti placet: alter nihil habet, alteri nihil est satis. æquè malam licentis imperij magistram iudicans inopiam, atque auaritiam: quo dicto vt neuter

in prouinciam mitteretur, obtinuit.

DE POMPILIO LEGATO.

Appianus in bello Syriaco. Plutarchus in Apophtheg. Plinius (qui Octauium tamen vocat) lib. 34. cap. *6*.

Cn. verò Pompilius à Senatu legatus ad Antiochum missus, vt bello se, quo Ptolemæum lacessebat, abstineret: cùm ad eum venisset, atque is prompto animo, & amicissimo vultu dextram ei porrexisset, inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas Senatusconsultũ continentes tradidit: quas vt legit Antiochus, dixit se cum amicis collocuturum. Indignatus Pompilius, quòd aliquam moram interposuisset, virga solum, quo insistebat, denotauit: &, Prius, inquit, quàm hoc circulo excedas, da responsum, quod Senatui referam. Non legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes: continuò enim Rex affirmauit fore, ne amplius de se Ptolemæus quereretur. Ac tum demum Pompilius manum eius tanquam socij apprehendit. Quàm efficax est animi, sermonísque abscissa grauitas? eodem momento Syriæ regnum terruit, Aegypti texit.

DE PVBLIO RVTILIO.

Publij autem Rutilij verba prius, an facta existimem, nescio: nam vtrisque æquè admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniu-

sta

stæ rogationi resisteret: atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo, inquit, mihi opus est amicitia tua, si quod rogo, non facis? respondit: Imò quid mihi tua, si propter te aliquid inhonestè facturus sum?

Liuij Abbreuiator lib.70. Plinius de viris illustr. cap.62. Florus lib.3. cap 17.

Huic voci consentanea illa opera, quòd magis ordinum dissensione, quàm vlla culpa sua reus factus, nec obsoletam vestem induit, nec insignia Senatoris deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quicquam splendore præteritorum annorum humilius, effecítque, vt periculum huic non impedimentum grauitatis eius esset, sed experimentum: atque etiam cum ei redditum in patriam Syllana victoria præstaret: in exilio, ne quid contra leges faceret, remansit: quapropter felicitatis cognomen iustius quis moribus grauissimi viri, quàm impotentis armis assignauerit. Quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit.

DE MARCO BRVTO.

Marcus Brutus prius suarum virtutum, quàm patriæ parentis parricida (vno enim facto & illas in profundum præcipitauit, & omnem nominis sui memoriam, inexpiabili detestatione perfudit) vltimum prælium initurus, negantibus quibusdam id committi opor-

tere: Fidenter, inquit, in aciem descendo. hodie enim aut rectè erit, aut nihil curabo. Prae * *enim sumpserat* * *videlicet neque viuere sine victoria, neque mori sine securitate posse.*

EXTERNA.

DE POPVLO CINANIENSI.

M. Bruti Patruelis.

Huius mentio mihi subijcit, quod aduersus D. Brutum in Hispania grauiter dictum est, referre: nam cùm se ei tota penè Lusitania dedisset, ac sola gentis huius vrbs * *Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redemptione, propemodum vno ore legatis Bruti respondit: ferrum sibi à maioribus, quo vrbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictum. Melius sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent, quàm audissent. Sed illos quidem natura in* * *huius grauitatis vestigia deduxit.*

* Cumania

* hæc

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Diogenes Laert. in eius vita. Cicero 1. de Oratore Quintilian. lib. 2.

Socrates autem Græcæ doctrinæ clarissimum columen, cùm Athenis causam diceret, defensionémque ei Lysias à se compositam, qua in iudicio vteretur, recitasset, demissam, & supplicem, imminentiq; procellæ accommodatam:

tam: Aufer, inquit, quæso istam: nam ego si adduci possem, vt eam in vltima Scythiæ solitudine perorarem, tum meipsum morte multandum concederem. Spiritum contempsit, ne careret grauitate: maluítque Socrates extingui, quàm Lysias superesse.

DE ALEXANDRO REGE.

Præter Diodor. & Plutarch. Arrianus lib. 2. Q. Curt. lib. 4.

*Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alexander illam vocem * nobiliter edidit: Dario enim vno iam & altero prælio virtutem eius experto, atque ideo partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centum millibus talentûm pollicente, cùm Parmenion dixisset se, si Alexander esset, vsurum ea conditione, respondit, Et ego vterer, si Parmenion essem. Vocem duabus victoriis respondentem, dignámque cui tertia, sicut euenit, tribueretur.* *nobilem

DE LACEDAEMONIIS.

Atque hæc quidem & animi magnifici & prosperi status: illa verò, qua legati Lacedæmoniorum, apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt, gloriosior, quàm optabilior. Intolerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti, siquid morte grauius imperaret perseueraret, mortem se prælaturos responderunt.

DE C. QVODAM SPARTANO.

Nec parum graui Spartani cuiusdam dictum: siquidem nobilitate, & sanctitate præstans, & in petitione magistratus victus, maximæ sibi esse lætitiæ prædicauit, quòd aliquot patria sua se meliores viros haberet: quo sermone repulsam honori adæquauit.

DE IVSTITIA.

CAP. V.

Tempus est Iustitiæ quoque sancta penetralia adire, in quibus semper æqui, ac probi facti respectus religiosa cum obseruatione versatur: & vbi studium verecundiæ est, cupiditas rationi cedit: nihílque vtile, quod parum honestum videri poßit, ducitur. Eius autem præcipuum & certißimum inter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

DE SENATV.

Liuius lib. 5. Frontinus lib. 4. Plutarchus in Antonio, duo similia exempla recitat: hanc autem historiam in Camillo. Plinius de viris illustribus cap. 23. L. Florus lib. 1. cap. 12. Claudianus in Gildonem.

Camillo Consule Phaliscos circunsedente, magister ludi plurimos, & nobilißimos inde pueros, velut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorum perduxit: quibus intercep

ceptis, non erat dubium quin Phalisci deposita belli gerendi pertinacia, tradituri se nostro imperatori essent. ea re cognita, Senatus censuit, vt pueri vinctum magistrum virgis cædentes in patriam remitterentur: qua iustitia animi eorum sunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant: nanque Phalisci beneficio magis, quàm armis victi, portas Romani aperuerunt.

DE EODEM SENATV.
Liuius lib.4 Eutropius lib.3. Lucius Florus lib.1. cap.12.

Eadem ciuitas aliquoties rebellando, sempérque aduersis contusa præliis, tandem se Q. Luctatio COS. *dedere coacta est: aduersus quam sæuire cupiens Pop. Rom. postquàm à Papyrio, cuius manu iubente* COS. *verba deditionis scripta erant, doctus est Phaliscos non potestati, sed fidei se Romanorum commisisse, omnem iram placida mente deposuit, pariterq; & viribus odij, non sanè facilè vinci assuetis, & victoriæ obsequio, quæ promptissimè licentiam subministrat, ne iustitiæ suæ deesset, obstitit.*

DE EODEM POPVLO ROMANO.

Idem, cùm P. Claudius Camerinos ductu, atque auspiciis suis captos sub hasta vendidisset, et si ærarium pecunia, fines agris auctos animaduertebat, tamen quia parum liquida

*fide id gestum ab imperatore videbatur, maxima cura conquisitos redemit, hísque habitandi gratia locum in Auentino aßignauit, & prædia restituit: pecuniam etiam non ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiáque facienda tribuit: iustiæ'que promptißimo tenore effecit, vt exitio suo lætari possent, quia sic * renati erant. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarum orbem manauit.*

*reparati

DE EODEM SENATV, & Fabricio.

Quadrigarius lib. 3. Nitiam vocat: Cineam Aelianus lib. 12. hanc etiam historiam scribunt Cicero Offic. 3. Gellius lib. 3. cap. 8. Seneca ad Lucil. Epist. 123. Plutarch. in Pyrrho, & Eutropius, Florus lib. 1. cap. 18. vbi pro Fabricio Curius ponitur.

Timochares Ambraciensis Fabricio COS. *pollicitus est se Pyrrhum veneno per filium suum, qui potionibus eius præerat, necaturũ. Ea res cùm ad Senatum delata esset, mißis legatis Pyrrhum monuit, vt aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor vrbem à filio Martis conditam, armis bella, non venenis gerere debere. Timocharis autem nomen suppreßit, vtroque modo æquitatem amplexus: quia nec hostem malo exemplo tollere, nec eum, qui bene mereri paratus fuerat, prodere voluit.*

DI

DE QVATVOR TRIB. PLEB.

Summa iustitia in quatuor quoque Tribunis Pleb. eodem tempore conspecta est. Nam, cùm Lucio Atracino (sub quo duce aciem nostram apud Ferruginem à Volscis inclinatam cum cæteris equitibus correxerant) diem ad populum L. Hortensius collega eorum dixisset, pro rostris iurauerunt, in squalore se esse, quoad imperator ipsorum reus esset futurus. Non sustinuerunt enim egregij iuuenes, cuius armati periculum vulneribus & sanguine suo defenderant, eius togati vltimum discrimen, potestatis insignia retinentes intueri: qua iustitia mota concio, actione Hortensium desistere coegit. Nec se etiam aliter eo facto, quod sequitur, exhibuit.

DE TIBERIO GRACCHO, & Caio Claudio.

Cùm Tiberius Gracchus, & C. Claudius *ob nimis seuerè gestam censuram, maiorem partem ciuitatis exasperassent, diem his M.* * *Pompilius Tribunus perduelionis ad populum dixit præter communem consternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessarium eius Rutulium ex publico loco parietem demoliri iusserant: quo in indicio primæ claßis permultæ centuriæ Claudium apertè damnabant: de Gracchi absolutione vniuersæ consentire videbantur. qui clara voce iurauit,* *Popilius

iuraui, si de collega suo grauius esset iudicatū, in factis paribus, eandem se cum illo pœnam exilij subiturum: eaq; iustitia tota illa tempestas ab vtriusque fortunis, & capite depulsa est. Claudium enim populus absoluit: Graccho causæ dictionem M. Pompilius remisit.

DE COLLEGIO TRIBVNORVM.

Magnam laudem & illud collegium Tribunorum tulit. quòd cùm vnus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis satisfacere nollet, decreuit, vt si neque solueret *secum *pecuniam, neque daret * cum quo sponsio fie-* *eum *ret, appellantibus * se creditoribus, auxilio futurum: iniquum ratum maiestatem publicam priuatæ perfidiæ obtentui esse. Itaque Cottam in Tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem tribunitia inde iustitia extraxit.*

DE CN. DOMITIO TRIB. PLEB.

Cuius, vt ad alium æquè illustrem actum transgrediar, Cn. Domitius Tribunus Plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit, vt si fortuna aspirasset, ruinā: sin minus, certè ipsa obtrectatione amplissimi viri incrementum claritatis apprehenderet, cuius opprimendi cùm summo studio flagraret, seruus Scauri ad eum noctu peruenit, instructurum se eius accusationem multis, & grauibus domini criminibus promittens. Erat

*in eodem pectore * inimicus & Domitius, & dominus diuersa æstimatione nefarium iudicium perpendens: iustitia tamen vicit odium: continuò enim & suis auribus obseratis, & iudicis ore clauso, duci eum ad Scaurum iußit accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligendum, certè laudandum: quem populus tũ propter alias virtutes, tum hoc nomine libentius, & COS. & Censorem, & Pont. Max. fecit.*

* *Domitij & inimicus, & dominus,*

DE LVCIO CRASSO.

Nec aliter se L. Crassus in eodem iustitiæ experimento geßit. Cn. Carbonis nomen infesto animo, vtpote inimicißimũ sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se, complura continens, quibus facilè oppimi posset: vt erat signatum, cum seruo catenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos viguisse tunc iustitiam credimus, cùm eam inter accusatores quoque & reos, tantum virium obtinuisse videamus?

DE L. SYLLA.

Iam L. Sylla non se tam incolumen, quàm Sulpitium Rufum perditum voluit, tribunitio furore eius sine vllo fine vexatus. Cæterùm cùm eum proscriptum, & in villa latentem à seruo proditum comperisset, manumissum parricidam, vt fides edicti sui extaret, præcipitari protinus è saxo Tarpeio, cum illo scelere parto pileo iußit: victor alioqui insolens, hoc

impe

imperio iustißimus.

EXTERNA.

DE PITTACO MITYLENAEO.

*aliena *Verùm ne * alienigenæ iustitiæ obliti videamur, Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut moribus crediderunt, vt suis suffragijs tyrannidem deferrent, tandiu illud imperium sustinuit, quandiu bellum de Sygeo cum Atheniensibus gerendum fuit: postquam autem pax victoria parta est, continuò reclamantibus Mitylenæis deposuit, ne dominus ciuium vltrà, quàm Reip. neceßitas exegerat, permaneret: atque etiam cùm recuperati agri dimidia pars consensu omnium ei offerretur, auertit animum ab eo munere, deforme iudicans virtutis gloriam, magnitude prædæ minuere.*

DE ARISTIDE ATHENIENSI.

Cicero lib.3.Off & Plutarch.in vitis.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, vt alterius repræsentari iustitia poßit. Cùm saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classem coegisset, Xerxéque rege, & copijs eius, Græcia pulsis, ruinas patriæ in pristinum habitum reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatum Græciæ capessendum nutriret, in concione dixit habere

bere se rem deliberatione sua prouisam, quam si fortuna ad effectum perduci passa esset, nihil maius aut potentius Athenienſi *populo futurum, sed eam vulgari non oportere: postulauitq́; vt aliquis sibi, cui illam tacitè exponeret, daretur: datus est* Aristides. Is *postquam cognouit eum classem illam* Lacedæmoniorum *quæ tota apud* Gytheum *subducta erat, velle incendere, vt ea consumpta dominatio maris ipsis cederet, processit ad ciues, & ipsis retulit:* Themistoclem *vt vtile consilium, ita minimè iustum animo voluere.* E*uestigiò vniuersa cōcio quod æquum non videretur, nec expedire quidem proclamauit, ac protinus* Themistoclem *incœpto iussit desistere.*

DE ZALEVCO LOCRENSI.

N*ihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius:* Zaleucus *vrbe* Locrensium *à se saluberrimis, atque vtilissimis legibus munita, cùm filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum vtroque oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris necessitatem pœnæ adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit: ad vltimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, vsum vtrique videndi reliquit.* Ita *debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, se inter misericordem patrem & iustum legislatorem partitus.*

DE CHARONDA TYRIO.

*Sed aliquanto Charondæ Tyrij præfractior, & abscissior iustitia, ad vim, & cruorem vsque seditiosas conciones ciuium pacauerat, lege cauendo, vt si quis eas cum ferro intrasset, continuò interficeretur: interiecto deinde tempore, ex longinquo rure gladio accinctus, domum repetens, subitò indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoq́; qui proximè constiterat, solutæ à se legis suæ monitus: idem ego illam, inquit, * sanciã: ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit: cúmque liceret culpam vel dissimulare, vel errore defendere, pœnam tamen repræsentare maluit, ne qua fraus iustitiæ fieret.*

*sarciam

DE FIDE PVBLICA.

CAPVT II.

HVius imagine ante oculos posita, venerabile fidei numen dexteram suum certissimum salutis humanæ pignus ostentat, quam semper in nostra ciuitate viguisse, & omnes gẽtes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

DE SENATV POP. Q. ROM.

Iustinus Trogus lib. 30.

Cùm Ptolemæus Rex tutorem Populũ Ro. filio reliquisset, Senatus M. Aemiliũ Lepidum

Pont.

Pont. Max. bis. COS. *ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit, amplißimique, & integerrimi viri sanctitatem Reip. vsibus, & sacris,* * *comparatam, externæ procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustrà petita existimaretur: cuius beneficio regia incunabula conseruata pariter, ac decorata, incertum Ptolemæum reddiderunt, patrísne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari deberet.* * *operatā,*

DE CIVITATE ROMANA.

Abbreuiator Liuij.

Speciosa illa quoque Romana fides. Ingenti Pœnorum classe circa Siciliam deducta, duces eius fractis animis consilia petendæ pacis agitabant. Quorum dux Amilcar ire se ad consules negabat audere, ne eodem modo catenæ sibi iniicerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ consuli fuerant iniectæ. Hanno autem certior Romani animi æstimator, nihil tale timendum ratus, maxima cū fiducia ad colloquium eorum tetendit: apud quos cùm de belli fine ageret, & Tribunus militum ei dixisset, posse illi meritò euenire, quod Cornelio accidisset: vterque COS. *Tribuno tacere iusso, Isto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostræ liberat. Claros illos fecerat tantum hostium ducem vincere potuisse, sed multò clariores fecit noluisse, aduersus eosdem hostes parem fidem*

in iure legationis exhibere.

DE EODEM SENATV.

Nec minus parem fidem in iure legationis tuendo patres C. exhibuere. M. enim Aemilio Lepido, L. Flaminio COSS. *L. Minutium, & L. Manilium Carthaginiensium legatis, quia manus his intulerant, per feciales *reddendos curauerunt. Sed tum Senatus non eos, quibus hoc præstabatur, aspexit.*

*Claudio Prætori dedendos

DE SVPERIORE AFRIC.

Liuius in 2. bello Punico.

*Cuius

**Huius exemplum Superior Africanus secutus, cùm onustam multis, & illustribus Carthaginiensium viris nauē in suam potestatem redegisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant: tametsi manifestum erat, illos vitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, vt Romani imperatoris potius decepta fides, quàm frustrà implorata iudicaretur.*

DE SENATV PO. Q. RO.

Repræsentemus etiam illud senatus nullo modo prætermittendum opus: legatos ab vrbe Apollonia Romam missos, Qu. Fabius, Cn. Apronius ædiles orta contentione pulsauerunt. quod vbi comperit, continuò eos per feciales legatis dedidit, quæstorémque cum his

Brun

Brundusium ire iußit, ne quam in itinere à cognatis deditorum iniuriam acciperent. Illam curiam mortalium quis concilium, an non templum fidei dixerit? quam vt ciuitas nostra semper benignam præstitit, ita etiam in sociorum quoq; animis constantem recognouit.

EXTERNA.

Huius in 2. bello Punico. Florus lib. 2. ca. 6. Silius Ital. Syl. 1. August. de Ciuitate, lib. 3. cap. 20.

* *Post duorum in Hispania Scipionum, totidémque Romani sanguinis exercituum miserabilem stragem, Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia vrbis suæ compulsi, cùm vim Punicam vlterius nequirent arcere, collatis in forum, quæ vnicuique erant charissima, atque vndiq; circundatis accensisq; ignis nutrimentis, ne à societate nostra * deficerent; publico, & communi rogo semetipsos superiecerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negotia * speculantem, mœstum gessisse vultum, perseuerantißimum sui cultum iniquæ fortunæ iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem. Idem præstando Petilini eundem laudis honorem meruerunt, ab Annibale, quia deficere à nostra amicitia noluerunt, obsessi: legatos ad Senatum auxilium implorantes miserunt, quibus propter recentem cladem*

*Post: imò ante si Liuio credimus & Ciceroni in Philip. XI.

*desciscerent,

*spectantem,

Cannensem succurri nō potuit. Cæterùm permissum est eis, vt facerent, quod vtilißimum incolumitati ipsorum videretur. Liberum ergo erat Carthaginiensium gratiam amplecti. Illi tamen fœminis, omnique ætate imbelli vrbe egesta, quò tutius armati famem traherent, pertinacißimè in muris constiterunt, expirauítq; prius eorum tota ciuitas, quàm vlla ex parte Romanæ societatis respectum deposuerint. Itaque Annibali non Petiliam, sed fidum Petiliæ sepulchrum capere contigit.

DE FIDE VXORVM erga viros.

CAPVT VII.

DE TERTIA AEMILIA.

A*Tque vt vxoriam quoque fidem attingamus: Tertia Aemilia Africani prioris vxor, mater Corneliæ matris C. & T. Gracchorum, tantæ fuit comitatis, & patientiæ, vt cùm sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, dißimulauerit: ne domitorem orbis Africanum, fœmina magnum virum impatientiæ reum ageret: tantúmque mens eius à vindicta abfuit, vt post mortem Africani manumissam ancillulam in matrimonium liberto suo daret.*

DE TVRIA VXORE Q. LVCRETII.

Quintum Lucretium proscriptum à triumuiris vxor Turia inter cameram, & tectum

*cubi

*cubiculi abditum, vna conscia ancillula, ab imminente exitio, non sine magno periculo suo, tutum præstitit: singularíq; fide id egit, vt cùm cæteri proscripti in alienis, & hostilibus regionibus per summos animi, & corporis cruciatus vix euaderent, ille in cubiculo, & in coniugis sinu salutem retineret. * cubili

DE SVLPITIA VXORE LENTVLI.

Sulpitia autem cùm à matre Iulia diligentißime custodiretur, ne Lentulum Crustellionem virum suum proscriptum à triumuiris in Siciliam prosequeretur, nihilominus familiari veste sumpta, cum duabus ancillis, totidémque seruis ad eum clandestina fuga peruenit: nec recusauit seipsam proscribere, vt ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

DE FIDE SERVORVM erga dominos.

CAP. VIII.

REstat vt seruorum etiam erga dominos, quò minus expectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.

DE QVODAM SERVO M. ANT.

Marcus Antonius, auorum nostrorum temporibus clarißimus Orator, incesti reus agebatur, cuius in iudicio accusatores seruum in quæstione perseuerãtißimè postulabant, quòd ab eo, cùm ad stuprum iret, laternam prælatam

*tam contenderent: erat autem is etiam tum imberbis, & stabat coram, videbátque rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitauit. Ille verò, vt domum ventum est, Antonium hoc nomine vehementius confusum, & solicitum, vltrò est hortatus, vt se iudicibus torquendum traderet, affirmans nullum ore suo verbum exiturum, quo causa eius læderetur. ac promissi fidem mira patientia præstitit, plurimis etiam laceratus verberibus, eculeóq; impositus, candentibus etiam laminis vstus, omnem vim *accusatoris, custodita rei salute subuertit. Argui fortuna meritò potest, quòd tam pium & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.*

* accusationis,

DE QVODAM SERVO C. Marij.

Plutarch. in Mario tradit ipsum sibi mortem consciuisse. Vide Florum lib. 3. ca. 21.

*Consulem autem C. Marium Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi *latebris frustrà euadere conatum, leuiq; vulnere à * Telesino, cum quo mori destinauerat, perstrictum, seruus suus vt Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectum interemit, cùm magna præmia sibi proposita videret, si eum victoribus tradidisset: cuius dexteræ tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus dominorum*

*latebras

* Thelesinus,

rum protecta est: quia eo tempore Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat.

DE PHILOCRATE, SEV *Euporo seruo Gracchi.*

Plutarch. in vita Gracchorum vtrumque in manus inimicorum deueniſſe ſcribit: & alterum à S. Naſica interfectum: Alterum à L. Opimio. Seruum Euporum vocat Macrobius, alij Philocarem.

*Aequè illuſtre quod ſequitur. C. Gracchus, ne in poteſtatem inimicorum deueniret, Philocrati ſeruo ſuo ceruices incidendas præbuit: quas cùm celeri ictu abſcidiſſet, gladium cruore domini madentem per ſua egit præcordia. Euporum alij hunc vocitatum * exiſtimant: ego de nomine nihil diſputo, familiaris autem tantùmmodò fidei robur admiror, cuius ſi * præſtantiam animi generoſus iuuenis imitatus foret, ſuo, non ſerui beneficio imminentia ſupplicia vitaſſet: nunc commiſit vt Philocratis, quàm Gracchi cadauer ſpecioſius iacêret.*

* *aſſerūt:*
* *præſentiam*

DE PINDARO SERVO CASSII.

De morte Caſsij Florus lib. 4. ca. 6. Plutarch. in Bruto.

Alia nobilitas: alius furor: ſed fidei par exemplum. Pindarus C. Caßium Philippenſi prælio victum, nuper ab eo manumiſſus, iuſſu

ipſius obtruncatum, inſultationibus hoſtium ſubtraxit. Séque è conſpectu hominum voluntaria morte abſtulit, ita vt ne corpus quidem eius abſumpti inueniretur. Quis Deorum grauiſsimi ſceleris vltor illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarſerat, tanto torpore alligauit, vt ſe tremebundam Pindari genibus ſubmitteret, ne publici parricidij, quas merebatur pœnas, arbitrio pij victoris exolueret? Tu profectò, tu Diue Iuli cœleſtibus tuis vulneribus debitam exegiſti vindictam, perfidum erga te caput ſordidi auxilij ſupplex fieri cogendo, eo animi æſtu compulſum, vt neque retinere vitam vellet, neque finire manu ſua auderet.

DE SERVIS CAII PLOTINI *Planci, & de ipſo Caio.*

Plinius lib. 13. cap. 3. vbi L. Plotius L. Planci frater.

Adiunxit ſe his cladibus C. Plotinus Plancus Numacij Planci Conſularis, & Cenſorij frater, qui cùm à triumuiris proſcriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore vitæ genere, & odore vnguenti, occultam ſalutis cuſtodiam detexit: iſtis enim veſtigijs, eorum qui miſerum proſequebãtur, ſagax inducta cura, abditum fugæ eius cubile odorata eſt: à quibus comprehenſi ſerui latentes, multúmque ac diu torti, negabant ſe ſcire vbi dominus eſſet.

Non

Non ſuſtinuit deinde Plancus tam fideles, támque boni exempli ſeruos vlterius cruciari: ſed proceßit in medium, iugulúmque gladijs militum obiecit. Quod certamen mutuæ beneuolentiæ arduũ dignoſci facit, vtrum dignior dominus fuerit, qui tam conſtantem ſeruorum fidem experiretur, an ſerui qui tam iuſta domini miſericordia quæſtionis ſæuitia liberarentur.

DE QVODAM SERVO PA*nopionis.*

Macrobius Saturnal. lib. 1.

Quid vrbani Panopionis ſeruus, quàm admirabilis fidei? qui cùm ad dominum proſcriptum occidendum domeſticorum indicio certiores factos milites in Reatinam villam veniſſe cognoſceret, commutata cum eo veſte, permutato etiam anulo, illum poſtico clàm emiſit, ſe autem in cubiculum ac lectulum recepit, & vt Panopionem occidiſſe paſſus eſt. Breuis huius facti narratio, ſed non parua materia laudationis: nam ſi quis ante oculos ponere velit ſubitum militum accurſum, conuulſa ianuæ clauſtra, minacem vocem, truces vultus, fulgẽtia arma, rem vera æſtimatione proſequetur: nec quàm citò dicitur aliquem pro alio mori voluiſſe, tam id ex facili etiam fieri potuiſſe arbitrabitur. Panopion autem quantum ſeruo deberet, amplum ei faciendo moni-

mentum, ac testimonium pietatis grato titulo reddendo, confessus est. Contentus essem huius exemplis generis, nisi vnum me dicere admiratio facti cogeret.

DE SERVO ANTII RESTIONIS.

Macrobius Saturnal. lib. primo. Dion lib. μζ. pag. 222.

Antius Restio proscriptus à triumuiris, cùm omnes domesticos circa rapinam, & prædam occupatos videret, quàm maximè poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit: cuius furtiuum egressum seruus ab eo vinculorum pœna coercitus, inexpiabilique literarum nota per summam oris contumeliam inustus, curiosis speculatus oculis, atque vestigia huc atque illuc errantia beneuolo studio subsecutus, lateri voluntarius comes arrepsit. Quo quidem tam exquisito, támque ancipiti officio, perfectißimum inexpectatæ pietatis cumulum expleuerat: his enim, quorum felicior in domo status fuerat, lucro intentis, ipse, cùm nihil aliud, quàm vmbra, & imago suppliciorum suorũ maximum sibi esset emolumentum: eius, à quo tam grauiter punitus erat, salutem vẽdicauit. cúmque abũde foret iram remittere, adiecit etiam charitatem: nec hactenus beneuolentia processit, sed in eo conseruando mira quoque arte vsus est: nam vt sensit cupidos sanguinis milites superuexi*

*esset: eius &c.

*peruenire, amoto domino rogum extruxit, eique *egentem à se comprehẽsum, & occisum senem superiecit. interrogantibus deinde militibus, vbinam esset Antius, manum rogo intendens, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis vri respondit: quia verisimilia loquebatur, habita est voci fides: quæ euenit, vt Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur.*

* egẽtem senẽ comprehẽsum et à se occisum

DE MVTATIONE MORUM & fortunæ.

CAP. IX.

*MVltùm animis hominũ, & fiduciæ adijcere & solicitudinis detrahere potest morum, ac fortunæ in claris viris recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorum ingenia contemplemur. Nam cùm aliorum fortunas spectando, ex conditione abiecta, atque contempta * claritatem emersisse videamus, quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultum esse, perpetuæ infelicitatis se* damnare: spemq́; quæ etiam incerta ratione fouetur, certam interdum in desperationem conuertere?*

* in claritatem

* prædãnare

DE MANLIO TORQVATO FILIO Lucij Manlij Torquati.

De hoc præter Cicer. & Plin. lib. 7. cap. 53. lege Plin. de viris ill. cap. 28. Liuium lib.

7. Florum lib. 1. cap. 13. Gellium lib. 9. cap. 13.

Manlius autem Torquatus adeò hebetis, atque obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, vt à patre Manlio amplißimo viro, quia & domesticis, & Reipub. vsibus inutilis videbatur, rus relegatus, agresti opere fatigaretur, postmodum patrem reum iudiciali periculo liberauit: filium victorem, quòd aduersus imperiũ suum cum hoste manum conseruerat, securi percußit: patriam Latino tumultu fessam, speciosißimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo adolescentiæ contemptu perfusum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

DE SCIPIONE AFRIC. SVPER.

Gellius. Sed de eius vitæ sanctitate, Liuius lib. 27. Florus lib. 2. cap. 6. Plutarch. in eius vita. Plinius de viris ill. cap. 49. Eutropius lib. 3. cap. 5. Silius Ital. lib. 15.

Scipio autem Africanus Superior, quem Dij immortales nasci voluerunt, vt esset in quo se virtus per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet, solutioris vitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur, remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen Punicis trophæis, deuictæ Carthaginis ceruicibus imposito iugo, teneriores.

DE C. VAL. FLACCO.

De hoc Valerio Plinius historiæ lib. 19. cap. 3. Plinius de viris illustr. Sed à Liuio tamen Fuluius vocatur.

Caius quoq; Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Caterùm à P. Licinio Pont. Max. flamen factus, quo facilius à vitÿs recederet, ad curam sacrorum, & cæremoniarum conuerso animo, vsus duce frugalitatis religione, quantum prius fuerat exemplum luxuriæ, tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen euasit.

DE Q. FAB. MAXIMO.

Vide suprà lib. 3. cap. 5.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomẽ Allobrogici sibimet, ac posteris peperit, adolescente magis infame, nil eodem sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit.

DE Q. CATVLO.

Vide lib. 2. cap. 3.

Quis ignorat Q. Catuli autoritatem in maximo clarißimorum virorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? cuius si superior ætas reuoluatur, multi luxus, multæ deliciæ reperientur: quæ quidem ei impedimento non fuerunt, quò minus patriæ princeps existeret: noménque eius in capitolino fastigio fulgeret,

ac virtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

DE LVCIO SYLLA.
Plutarch. in Sylla.

Lucius verò Sylla vsque ad quæsturæ suæ comitia vitam libidine, vino, ludicræ artis amore, perinquinatam perduxit. Quapropter C. *Marium* COS. *molestè tulisse traditur, quòd sibi asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset: eiusdem virtus quasi præruptis, & disiectis nequitiæ, qua obsidebatur, claustris, catenas Iugurthæ manibus iniecit:* Mithridatem *compescuit: socialis belli* * *luctus repreßit:* Cinnæ *dominationem fregit, eúmque in Africa, qui se quæstorem fastidierat, ipsam illam prouinciam proscriptum, & exulem petere coegit: quæ tam diuersa, támque inter se contraria, si quis apud animum suum attentiore comparatione expendere velit,* * *duos in vno homine Syllas fuisse crediderit: turpem adolescentulum, & virum dicerem fortem, nisi ipse se* *Felicem *appellari maluisset.*

*fluctus

*Talé fuisse Antonium scripsit Dion libro 43. pag. 307. & Catilinam Cic. atq; Salustius.

* Lege Plinium li. 7. cap. 44.

DE SVBLIMITATE à statu humili.

A*Tque vt nobilitatem beneficio pœnitentiæ se ipsam admonuimus respicere, ita*

altio

altiora modo ſuo ſperare auſos ſubtexamus.

DE TITO AVFIDIO.

*Titus Aufidius cùm Aſiatici * publicani exiguā admodum particulam habuiſſet, poſtea totam Aſiam pro conſulari imperio obtinuit: nec indignati ſunt ſocij eius parêre faſcibus, quem * aliena tribunalia adulantem viderant: geßit ſe etiam integerrimè, ac ſplendidißime: * miróque id modo demonſtrauit, priſtinum quæſtum ſuæ fortunæ, præſens verò dignitatis incrementum moribus ſuis imputari debere.*

*publici

*alieno tribunali

*eóque

DE P. RVTILIO.

At P. *Rutilius non Publicanum in Sicilia egit, ſed operam publicanis dedit: idem vltimam inopiam ſuam autorato ſocijs officio ſuſtentauit: ab hoc poſtmodum * conſule leges vniuerſi Siculi acceperunt: acerbißimóque prædonum ac fugitiuorum bello liberati ſunt: portus ipſos.ſi quis modò mutis rebus ineſt ſenſus, tantam in eodem homine varietatem ſtatus admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animaduerterant, eundem iura dantem, claßéſque & exercitus regētem viderunt.*

*Vide Pli. lib.2. cap. 30.

DE PVBLIO VENTIDIO

Baſſo Piceno.

Plinius hiſtor. lib. 7. cap. 43. Gellius lib. 15. cap. 4. Appianus in bello Parthico. Euſebius

sebius in temporib. Iuuenalis in Satyra, Si fortuna &c.

Huic tanto incremento maius adijciam: Asculo capto, *Cn.* Pompeij *Magni pater* P. Ventidium *ætate puberem in triumpho suo populi oculis subiecit.* Hic *est* Ventidius, *qui postea* Romæ *ex* Parthis, *& per* Parthos *de* Crassi *manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus, triumphum duxit: itaque qui captiuus carcerem exhorruerat, victor* Capitolium *felicitate celebrauit.* In *eodem etiam illud eximium, quòd eodem anno* Prætor, *&* Consul *est factus.*

DE VARIETATE CASVVM.

CAPVT XI.

DE L. LENTVLO.

Casuum *nunc contemplemur varietatem.* L. Lentulus *Consularis lege* Cæcilia *repetundarum crimine oppressus,* Censor *cum* L. Censorino *creatus est: quem quidem fortuna inter ornamenta, & dedecora alterna vice versauit, consulatui illius damnationem, damnationi* Censuram *subijciendo: & neque bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo.*

DE CNEO CORNELIO *Scipione Asina.*

Lege Florum Epitom. lib. 2. cap. 2.

Iisdem viribus uti voluit in Cn. Cornelio Scipione Asina, qui COS. *à Pœnis apud Liparas captus, cùm belli iure omnia perdidisset, lætiore subinde vultu eius adiutus, cuncta recuperauit: Consul etiam iterum creatus. Quis crederet illum à duodecim securibus ad Carthaginiensium * peruenire catenas? quis rursus existimaret à Punicis vinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? sed tamen ex Consule captiuus, & ex captiuo Consul factus est.* *peruenturum

DE CRASSO DIVITE.

Sic vocatur à Plini. lib. 21. cap. 3. De eóque quæ hîc tradit lib. 33. cap. 10.

*Quid? Crasso nónne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris * superlationem iniunxit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, venierunt. Itáque amara sugillatione non caruit: cùm egens ambularet, diues ab occurrentibus salutabatur.* *appellatione induxit

DE Q. CEPIONE.

Liuius lib. 17. vbi tamen vocatur P. Seruilius Cepio. Et Valerius lib. 4. cap. de Amicitia Cæpionem liberatum scripsit.

Crassum casus acerbitate Q. Cepio præcurrit: is nanque Præturæ splendore, triumphi claritate, consulatus decore, Maximi Pontifi-

cis sacerdotio, vt Senatus patronus diceretur, assecutus, in publicis vinculis spiritum deposuit, corpúsque eius funesti carnificis manibus laceratum, in scalis gemonijs iacens, magno cum horrore totius fori Romani cõspectum est.

DE C. MARIO CANDIDATO.

Appian. 2. Ciuil. Plutarch. in Mario. Solinus lib. 2.

*maxima *Iam C. Marius *maximæ fortunæ luctatio est: omnes enim eius impetus tã corporis, quàm animi robore fortißimè sustinuit. Arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæsturã Romæ petere ausus est: patientia deinde repulsarum, irrupit magis in curiam, quàm venit. In tribunatus quoque, & ædilitatis petitione consimilem campi notam expertus: Præturæ candidatus supremo loco inhæsit: quam tamen non sine periculo obtinuit: ambitus enim accusatus vix, atque ægrè absolutionem à iudicibus impetrauit. Ex illo Mario tam humili Arpinate, tam ignobili Romæ, támque fastidiendo candidato, ille Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurthã Regem ante currũ egit, qui Theutonicorũ, Cymbrorúmq; exercitus deleuit: cuius bina trophæa in vrbe spectantur, cuius septẽ in fastis consulatus leguntur, cui post exiliũ Consulẽ creari, proscriptoq; facere proscriptionem contigit Quid huius cõditione *inconstantius,*

*constantius

aut

aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus: inter felices, felicißimus reperietur. Vide Cicero in Paradoxis.

DE C. CAESARE.

Plutarchus in Cæsare. Suetonius in eius vita cap. 4. Plin. lib. 7.

*Caius autem Cæsar, cuius virtutes aditum sibi in cœlum struxerunt, inter primæ iuuentutis initia priuatus Asiam petens, à maritimis prædonibus circa insulam Pharmacusam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarißimum mundi sydus in piratico mysparone * rependi fortuna voluit. Quid est ergo quòd amplius de ea re queramur, si ne consortibus quidem diuinitatis suæ parcit? Sed cœleste numen se ab iniuria vindicauit: continuò enim captos prædones crucibus affixit. Attẽto studio nostra commemorauimus, remißiore nunc animo aliena narrentur.* * dependi

EXTERNA.

DE POLEMONE, ATHE-
niensi Philosopho.

Diogenes Laertius, Gellius, Cicero 4. de Finib.

Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemon, neque illecebris eius tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudens, cùm è conuiuio non post occasum solis, sed post ortum surrexis-

*set, domúmque rediens Xenocratis philosophi patentem ianuam vidisset, vino grauis, vnguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucida veste amictus, refertam turba doctorũ hominum scholã eius intrauit: nec contentus tam deformi introitu, concedit etiam, vt clarißimum eloquium, & prudentißima præcepta temulentiæ lasciuiis * eleuaret: orta deinde, vt par erat, omnium indignatione, Xenocrates vultum in eodem habitu continuit, omissáque re, quam disserebat, de modestia, ac temperantia loqui cœpit. Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon, primùm coronam capite detractam proiecit, paulò pòst brachium intra pallium reduxit, procedente tempore oris conuiualis hilaritatem deposuit, ad vltimum totam luxuriam exuit: vniúsque orationis saluberima medicina sanatus, ex infami ganeone, maximus philosophus euasit: peregrinatus est huius animus in nequitia, non habitauit.*

*eluderet

DE THEMISTOCLE.

Plutach. in vita Themistoclis: vbi aliter de eius adolescentia atque matre.

Piget Themistoclis adolescentiam attingere, siue patrem aspiciam, abdicationis iniungentem notam siue matrem suspendio finire vitam

tam

tam propter filij turpitudinem coactam, cùm omnium postea Graij sanguinis virorum clarißimus extiterit, mediumq́; Europæ & Asiæ vel spei vel desperationis pignus fuerit: hæc enim salutis suæ patronum habuit, illa vadem victoriæ assumpsit.

DE SIMONE ATHE- *niensi.*

Plutarchus in eius vita.

Cimonis verò incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta: eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt: itaque coegit eos stuporis semetipsos damnare, qui eum stolidum crediderant.

DE ALCIBIADE.

Plutarch. in Alcibiad. Cicero in Tuscul.
Plin. lib. 14. cap. 22.

Nanque Alcibiadem quasi duæ fortunæ partitæ sunt: altera, quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias, formam præstantißimam, fauorem ciuium propensum, summa imperia, præcipuas potentiæ vires, flagrantißimum ingenium aßignaret: altera quæ damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, violentam mortem infligeret: nec aut hæc, aut illa vniuersa, sed varia, perplexa, freto, atque æstui similima.

DE POLYCRATE TYRANNO Samiorum.

Cicero de Finib. Strabo lib. 14. Plinius lib. 33. cap. 1. & lib. 37. cap. 1.

Ad inuidiam vſque Polycratis Samiorum tyranni abundantiſſimis bonis conſpicuus vitæ fulgor exceßit: nec ſine cauſa: omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere: ſpes certum cupitæ rei fructum apprehendebat: vota nuncupabantur ſimul, & ſoluebantur: velle ac poſſe in æquo poſitum erat: ſemel duntaxat vultum mutauit, perquàm breui triſtitiæ ſalebra ſuccuſſum: tunc quum admodùm gratum ſibi anulum de induſtria in profundum, ne omnis incommodi expers eſſet, abiecit: quem tamen continuò recuperauit, capto piſce, qui eum deuorauerat. Sed hunc, cuius felicitas ſemper plenis velis proſperum curſum tenuit, Orontes *Darij regis præfectus, in excelſiſſimo* Mycalenſis *montis vertice cruci affixit: ex qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam læuam, cui* Neptunus *anulum piſcatoris manu reſtituerat, ſitu marcidam, Samos amara ſeruitute aliquandiu preſſa, liberis, ac lætis oculis aſpexit.*

DE

DE DIONYSIO TYRANNO.

Cicero lib. 3. Tuscul. & in Epist. ad Papyrium. Iustinus. Ouidius 4. de Ponto. Pliu. de eius exilio lib. 2. cap. 100.

Dionysius autem cum hæreditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus exercituum dux, rector classium, equitatu potens: propter inopiam, literas puerulos Corinthi docuit: eodémq; tempore, tanta mutatione maiores natu, nequis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyrãno, monuit.

DE SIPHACE REGE.

Sequitur hunc Siphax Rex, consimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Hasdrubalem vltro petitum ad penates Deos eius venerat. Cæterùm eò claritatis euectus, vt validissimorum populorum non tantùm arbiter, sed & victor existeret: parui temporis interiecta mora, catenatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est: cuiúsque dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat, eius genibus supplex procubuit. Caduca nimirum & fragilia, puerilibúsque consentanea crepundiis sunt ista, quæ vires, atque opes humanæ vocantur. Affluunt subitò, repentè dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistũt:

ſed incertiſsimo flatu fortunæ huc atque illuc acta quos in ſublime extulerunt, improuiſo recurſu deſtitutos, in profundo cladium miſerabiliter immergunt: itaque neque debent exiſtimari, neque dici bona, quæ inflictorum malorum amaritudinem, deſiderio ſui duplicant.

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS.

DE FELICITATE.

CAPVT I.

VOLVBILIS *fortunæ complura exempla retulimus: constantis verò & propitiæ admodum pauca narrari possunt: quo patet, eam res aduersas cupido animo infligere, secundas parco tribuere: eadem vbi malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solùm plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.*

DE Q. METELLO *Macedonico.*

Plutarchus in Metello. Plinius lib. 7. cap. 44. (vbi fœlicem fuisse negat) Cicero de Finib. & in Tuscul. Augustin. de Ciuitate.

V*Ideamus ergo quot gradibus beneficiorum Qu.* Metell*um à primo originis die, ad vltimum vsque fati tempus nunquam ces-*

ſante indulgentia, ad ſummum beatæ vitæ
*culmen * *cumulum perduxerit. Naſci enim in vrbe terrarum principe voluit: parentes ei nobiliſſimos dedit: adiecit animi rariſsimas dotes & corporis vires, vt ſufficere laboribus poſſet: vxorem pudicitia, & fœcunditate conſpicuam conciliauit. Conſulatus decus, imperatoriam poteſtatem, ſpecioſiſsimi triumphi prætextam largita eſt: fecit, vt eodem tempore tres filios conſulares, vnum etiam cenſorium, duos triumphales, & quartum prætorium videret: vt tres filias nuptui daret, earúmque ſobolem ſinu ſuo exciperet: tot partus, tot incunabula, tot viriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis denique gratulationis ſumma abundantia, cùm interim nullum funus, nullus gemitus, nulla cauſa triſtitiæ. Cœlum contemplare: vix tamen ibi talem ſtatum reperies: quoniam quidem luctus, & dolores, Deorum quoque pectoribus à maximis vatibus aſsignari videmus: hunc autem vitæ actum eius conſentaneus finis excepit. Nam Qu. Metellum vltimæ ſenectutis ſpatio defunctum, lenique genere mortis inter oſcula, complexúſque chariſsimorum pignorum extinctum, filij & generi humeris ſuis per vrbem latum rogo impoſuerunt.*

DE AGLAO PSOPHIDIO.

Plinius lib.7.cap.46.& Solinus.De Gyge. Cicero 3. Offic. & Herodot. in 1.

Clara hæc felicitas: obscurior illa, sed diuino splendore præposita: cùm enim Gyges regno Lydiæ, armis & diuitiis abundantissimo, inflatus animo, Apollinem Pythium sciscitatum venisset, an aliquis mortalium se esset felicior: Deus ex abdito sacrarij specu, voce missa, Aglaum Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate iam senior: terminos agelli sui nunquàm excesserat, paruuli ruris fructibus, ac voluptatibus contentus. Verum profectò beatæ vitæ finem Apollo, non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ glorianti respondit magis se probare securitate ridens tugurium, quàm tristem curis, & solicitudinibus aulam: paucásque glebas pauoris expertes quàm pinguißima Lydiæ arua metu referta: & vnum aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus, & arma, & equitatum, voracibus impensis onerosum: & vsus necessarij horreolum nulli nimis appetendum, quàm thesauros omnium insidiis, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges dum adstipulatorem vanæ opinionis Deum habere concupiscit, vbinam solida, & syncera esset felicitas, didicit.

SAPIENTER DICTA, aut facta.

CAPVT II.

NVnc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec votis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factísque prudentibus enitescit.

DE APPIO CLAVDIO.

Vide lib. 8. cap. 14.

Appium Claudium crebrò solitum dicere accepimus, negotium po. Rom. melius, quàm otium committi: non quòd ignoraret quàm iucundus tranquillitatis status esset, sed quòd animaduerteret, præpotentia imperia agitatione rerum, ad virtutem capessendam excitari, nimia quiete in desidiam resolui: & sanè negotium, nomine horridum, ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit: blandæ appellationis quies plurimis vitiis respersit.

DE SCIPIONE AFRICANO.

Scipio verò Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere, Non *putaram: videlicet quia explorato, & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione.* Inemendabilis *enim est error, qui violentia* Martis *committitur.* Idem *negabat aliter cum hoste confligi debere, quàm aut si occasio obuenisset, aut necessitas incidisset, æquè*

Vegetius de Re militari.

pru

*prudenter: nam & * prosperam gerendæ rei fa* *prosperè
cultatem omittere, maxima dementia est: & in angustias vtique pugnandi cōpulsum abstinere se prælio, pestiferæ ignauiæ affert exitiū:* *exitum
eorúmque, qui ista committunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ nescit resistere.

DE Q. METELLO.

Quinti quoque Metelli cùm grauis, tum etiam alta in senatu sententia: qui deuicta Car*thagine, nescire se, illa victoria bonine plus, an mali* Reipub. *attulisset, asseuerauit: quoniam vt pacem restituendo profuisset, ita* Annibalē *submouendo, nōnihil nocuisset: eius enim trāsitu in* Italiam, *dormientem iam populi* Ro*mani virtutem excitatam: metuíq; debere, ne acri æmulo liberata, in eundem somnum reuolueretur.* In *æquo igitur malorum posuit, vri tecta, vastari agros, exhauriri ærariū, & prisci roboris hebetari neruos.*

DE LICINIO FIMBRIA *consulari.*

Quid illud factum Licinij Fimbriæ *consularis, quàm sapiens? à* M. Luctatio Pinthia *splēdido equite* Rom. *iudex additus de sponsione, quam is cum aduersario, quòd vir bonus esset, fecerat: nunquàm id iudicium pronuntiatione sua finire voluit: ne aut probatum virū, si contra eum iudicasset, fama spoliaret: aut iuraret eum virum bonum esse, cùm ea res innumera-*

bilibus

bilibus laudibus cõtineatur. Forẽsibus hæc, illa militaribus ſtipendijs prudentia exhibita eſt.

DE PAPYRIO CVRSO-
re conſule.

*Papyrius Curſor conſul cùm Aquiloniam oppugnans prælium vellet committere, pullariúſque non proſperãtibus auibus optimũ ei auſpicium renuntiaſſet, de fallacia illius certior factus, ſibi quidem, & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnã inijt. Cæterùm mendacem ante ipſam aciem conſtituit: vt haberent Dij, *cuius capite, ſiquid iræ conceperant: expiarent: directum eſt autem ſiue caſu, ſiue cœleſtis numinis prouidentia, quod primum è contraria parte miſſum erat telum, in ipſum pullarij pectus, eúmque exanimem proſtrauit: id vt cognouit Conſul, fidente animo & inuaſit Aquiloniam, & cepit. Tam citò animaduertit, quo pacto iniuria Imperatoris vindicari deberet: quemadmodum violata religio expiãda foret: qua ratione victoria apprehendi poſſet: egit virum ſeuerum, Conſulem religioſum, Imperatorem ſtrenuum, timoris modum, pœnæ genus, ſpei viam, vno mentis impetu rapiẽdo. Nunc ad ſenatus acta tranſgrediar.*

*in cuius

DE SENATV.

Vide ſuprà in cap. de Cenſoria nota, & de Reconciliatis.

Cùm *aduerſus Annibalem ſenatus Claudium*

dium Neronem, & L. Salinatorem Consules mitteret, eósque vt virtutibus pares, ita inimicitijs acerrimè inter se dißidētes videret: summo studio in gratiam reduxit, ne propter priuatas dissensiones, Remp. parum vtiliter administrarent: quia consimili imperio vbi concordia non inest, maior aliena opera interpellādi, quàm sua edendi cupiditas nascitur: vbi verò pertinax intercedit odium, alter alteri, quàm vterque contrarijs castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus, *cùm ob nimis asperè actam censuram à* Cn. Bebio Trib. Pleb. *pro Rostris agerentur rei, causæ dictione decreto suo liberauit, vacuum omnis iudicij metu eum honorem reddēdo, qui exigere deberet rationem, non reddere.* Par *illa sapientia senatus,* Tiberiū Gracchum Trib. Pl. *Agrariam legem promulgare ausum morte multauit.* Idem *vt secundū legē eius per* Triumuiros *ager populo viritim diuideretur, egregiè censuit.* Siquidem *grauißimæ seditionis eodem tempore & autorem, & causam sustulit.* Quàm *deinde se prudenter in rege* Masinissa *geßit? nam cùm promptißima, & fidelißima eius opera aduersus* Carthaginienses *vsus esset, eúmque in dilatando regno auidiorem cerneret, legem ferri iußit, qua* Masinissæ *ab imperio* Po. Ro. *solutam libertatem tribueret: quo facto tum optimè meriti beneuolentiam retinuit, tum* Mauritaniæ, & Numidiæ,

Vide li. 2. ca. 7. Seditionem mortémque Tib. Gracchi scribunt Florus 58. Abbr. & Epitom li. 3. cap. 14. Appianus 1. bel. Ciu. Plinius de Vir. illustri. ca. 64. Plura.

midiæ, cæterarúmque illius tractus gentium nunquam fida pace quiescentem feritatem, à valuis suis repulit. Tempus *deficiet domestica narrantem: quoniam imperium nostrum non tam robore corporum quàm animorum vigore incrementum, ac tutelam sui comprehẽdit: maiori itaque ex parte* Romana *prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenísque huius generis exemplis detur aditus.*

In vita Grac. Augustinus de Ciuit. lib. 3. cap. 24. Orosius ca. 7. & 8. libri quinti.

EXTERNA.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Cicero de Senectute Solinus cap. de homine. Plinius lib. 7. cap. 31. & lib. 34. cap. 6.

Socrates *humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil vltra petendum à Dijs immortalibus arbitrabatur, quàm vt bona tribuerènt: quia ij demum scirent, quid vnicuique esset vtile: nos autem plerunq; id votis expetere, quod non impetrasse melius foret.* Etenim *densissimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quàm latè patentem errorem cæcas precationes tuas spargis: diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt, honores concupiscis, qui complures pessundederunt: regna tecum ipsa voluis, quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur: splendidis coniugijs inijcis manus, at hæc vt aliquando illustrant, ita nonnunquam funditus domos euertunt.*

Desine

Desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis quasi felicissimis rebus inhiare, téque totum cœlestium arbitrio permitte: quia qui tribuere bona ex facili solent: etiam eligere aptissima possunt. Idem expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiam essent: qua quidem prædicatione apertè monebat, vt homines ipsam potius virtutem haurirent, quàm vmbram eius consectarentur. Idem ab adolescentulo quodam consultus, vtrum vxorem duceret, an se omnino matrimonio abstineret: Respondit, *vtrum horum fecisset, acturum pœnitentiam. Hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc hæres alienus excipiet: illinc perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garrula socrus lingua, subsessor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus. Non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum, quasi lætæ materiæ facere delectum. Idem cùm Atheniensium scelerata dementia tristem de capite eius sententiam tulisset, fortíque animo, & constanti vultu potionem veneni è manu carnificis accepisset, admoto iam labris poculo, vxori Xantippæ inter fletum & lamentationem vociferanti innocentem eum perimi, Quid ergo? inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti?

Iuuenalis, Si consilium vis.

Cicero Officiorum lib. 2.

* vtrùm vtrum

Diogenes Laertius.

O' immensam illam sapientiam, quæ ne ipso quidem vitæ excessu obliuisci sui potuit!

DE SOLONE.

Herodotus in Clio. Plutarch. in Solonis vita Ouid.

Age quàm prudenter Solon neminem, dum adhuc viueret, beatum dici debere arbitrabatur: quòd ad vltimum vsque fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. Felicitatis igitur humanæ appellationem rogus consummat, qui se incursu malorum obijcit. Idem, cùm ex amicis quendam grauiter mœrentem videret, in arcem perduxit, hortatúsque est, vt per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circunferret: quod vt factum animaduertit, Cogita nunc tecum, inquit, quàm multi luctus sub his
Ouid. *tectis & olim fuerint, hodiéque versentur: insequentibúsque seculis sint habituri, ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deflere: qua consolatione demonstrauit vrbes esse humanarum cladiũ consepta miseranda. Idem aiebat, si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent: quo colligebat non oportere nos quæ fortuito patiebamur, præcipua, & intolerabilis amaritudinis iudicare.*

DE BIA PRIENENSI.

Cicero in Paradox. Diogenes Laert. Plutarch.in Apophtheg.

Bias autem, cùm patriam eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secum ferret? Ego (inquit) verò bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris: non oculis visenda, sed æstimanda animo: quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt.

DE PLATONE PHILOSOPH.

Cic.Q.Frat.Lactantius in Instit.

Iam Platonis verbis adstricta, sed sensu præualens sententia, qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicauit, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

DE QVODAM REGE.

Rex etiam ille subtilis iudicij, quem ferunt traditum sibi diadema priusquam capiti imponeret, retentum diu consyderasse, ac dixisse: O nobilem magis, quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quàm multis solicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacëtem tollere vellet.

DE XENOCRATE PHI-
losopho.

Plutarch. in Apophtheg.

Quid Xenocratis responsum, quàm laudabile? cùm maledico sermoni quorundam summo silentio interesset, vno ex his quærente cur solus linguã suam cohiberet, Quia dixisse me, inquit, aliquãdo pœnituit, tacuisse nunquam.

DE ARISTOPHANE.

*Aristophanis quoque altioris est prudentiæ præceptum, qui in comœdia introduxit remissum ab inferis * Atheniensem Periclem, vaticinantem, non oportere in vrbe nutriri leonem: si autem sit alitus, obsequi ei conuenire. Monet enim, vt præcipuæ nobilitatis, & concitati ingenij iuuenes refrænentur: nimio verò fauore, ac profusa indulgentia pasti, quo minus potentiam obtineant, ne impediantur: quòd stultum, & inutile sit eas obtrectare vires, quas ipse foueris.*

*Atheniẽsium tyrannum

DE THALETE PHILOSOPHO.

Cicero 2. de Legib.

*Mirificè etiam Thales: nam interrogatus, an facta hominum Deos fallerent, Nec cogitata, inquit: vt nõ solum manus, sed etiam mentes puras habere vellemus, cùm secretis cogitationibus nostris cæleste numen adesse * credidissemus.*

*crederemus.

DE

DE THEMISTOCLE.

Cicero 2 Offic. Plutarch.

Ac ne quod sequitur quidem minus sapiēs: vnicæ filiæ pater Themistoclem consulebat, vtrùm eam pauperi, sed ornato: an locupleti, sed parum probato collocaret. Cui is, Malo, inquit, virum pecunia: quàm pecuniam viro indigentem. Quo dicto stultum monuit, vt generum potius, quàm diuitias generi legeret.

DE REGE PHILIPPO patre Alexandri.

Cicero lib. 2. Offic. Plutarch. in Alexandri vita.

Age Philippi quàm probabilis epistola, in qua Alexandrum, quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad se attrahere conatum, sic increpuit: Quæ te fili ratio in hanc tam vanam spem induxit; vt eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui compulisses? à charitate istud præstatur. At verò antè Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quàm victor fuit.

DE ARISTOTELE PHILOSOPHO.

Arrianus lib. 4. Iustinus Trog.

Aristoteles autem Callisthenem auditorem suum ad Alexādrum mittens monuit, vt cum eo aut quàm rarißimè, aut quàm iucundißimè loqueretur: quo scilicet apud regias aures

vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. At ille dum Alexandrum Macedonem Persica *salutatione gaudentem obiurgat,& ad Macedonicos mores inuitum reuocare beneuolè perseuerat, spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitētiam egit.* Idem Aristoteles *de semetipso in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare se, vani: vituperare, stulti esset. Eiusdē est vtilissimum præceptum, vt voluptates abeuntes consyderemus, quas quidem sic ostendendo * minuit: fessas enim, pœnitentiaq; plenas animis nostris *subiecit, quo minus cupidè repetantur.*

**imminuit: *subijcit,*

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO.

De illo multa Cicero 1. de Natura. & 1. & 3. Tuscul.

Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quisnam esset beatus: Nemo, inquit, ex ijs, quos tu felices existimas: sed eum in eo numero reperies, qui à te ex miserijs constare creditur, non erit ille diuitijs, & honoribus abundans: sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis, ac pertinax cultor: in secessu, quàm in fronte beatior.

DE DEMADE.

Plutarch. in Alexandro. Vide Gellium lib. x 1. de hoc Oratore.

De

Demadis quoq; dictum sapiens: nolentibus enim Atheniensibus diuinos honores Alexandro decernere, Videte (inquit) ne dum cœlum custoditis, terram amittatis.

DE ANACHARSI.

Quàm porrò subtiliter Anacharsis leges, aranearum telis comparabat: nam vt illis infirmiora animalia retineri, valentiora transmitti: ita his humiles, & pauperes constringi, diuites & præpotentes non alligari.

DE AGESILAO.

Plutarch. in eius vita. Cicero vlt. Tuscul. Herodotúsque de eo lib. 3.

Nihil etiam Agesilai facto sapientius: siquidem cùm aduersus Rempu. Lacedæmoniorum conspirationem ortam noctu comperisset, leges Lycurgi continuò abrogauit, quæ de indemnatis supplicium sumi vetabant: comprehensis autem, & interfectis sontibus, easdem e uestigio restituit: atque vtrunque simul prouidit, ne salutaris animaduersio vel iniusta esset, vel iure impediretur: itaque vt semper esse possent, aliquando non fuerunt.

DE HANNONE.

De Cannensi pugna. Liuius lib. 22. Polybius lib. 5. Plinius lib. 15. cap. 18. Lactant. lib. 2. Frontinus lib. 2. cap. 2. De mensura mod. Liu. 23. Florus Epitom. libr. 2. cap. 6. Plin. libr. 33. cap. 1. Augustinus de Ciuit. libr. 3. cap. 19.

Sed nescio an Hannonis excellentissimæ prudentiæ consilium: Magone enim Cannensis pugnæ exitum Senatui Pœnorum nuntiante, inque tanti successus fidem anulos aureos trium modiorum mensuram explentes fundente, qui interfectis nostris ciuibus detracti erant: quæsiuit, an aliquis sociorum post tantam cladem à Romanis defecisset: atq; vt audiuit, neminem ad Annibalem transisse, suasit, vt protinus legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur: cuius si sententia valuisset, neque secundo Punico bello deuicta Carthago, neque tertio deleta foret.

DE HERENNIO PONTIO *Samnite.*

Pro hac historia lege Liu.lib.9. Florum Epitom.lib.1.cap.16. Plutarch.cap.6. Parell. Plin.cap.30. de vir.illustr. Rursus Valer. cap.1.lib.5. August.de Ciuit.lib.3.cap 17. Lucanum in 2. Vide & Ciceron. Offic.2. De hac clade etiam Eutrop.& Oros.

Ne Samnites quidem paruas pœnas consimilis erroris pependerunt, quòd Herennij Pontij salutare consilium neglexerunt: qui autoritate, & prudentia cæteros præstans, ab exercitu, & duce eius filio suo consultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas inclusis deberet, inuiolatas

dimittendas respondit. Postero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: vt aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut grauissima iactura vires confringerentur: sed improuida victorum temeritas, dum vtranque partem vtilitatis spernit, sub iugum missas in perniciem suam accendit. Multis, & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciam.

DE CRETENSIBVS.

Cretenses cùm acerbissima execratione aduersus eos, quos vehementer oderunt, vti volunt, vt mala consuetudine delectetur, optant: modestóque voti genere efficacissimum vltionis euentum reperiũt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio ea dulcedo vicina est.

VAFRE DICTA, AVT FACTA.

CAP. III.

*Est aliud factorum, dictorúmque genus à sapientia proximo deflexu, ad Vafri nomen progressum: quod nisi * fallacia vires assumpserit, fidem propositi non inuenit: laudémque occulto magis tramite, quàm aperta via petit.* *fallacia

DE QVODAM ANTIstite Romano.

Liuius ab vrbe cond.

Seruio Tullo regnante cuidam patrifamilia in agro Sabino pracipua magnitudinis, & eximia forma vacca nata est, quam oraculorum certissimi autores in hoc à Diis immortalibus editam responderunt, vt quisquis eam Auentinensi Diana immolasset, eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus, bouem summa cum festinatione Romam actam, mactandam in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis humani generis regimen daturus: de qua re Antistes templi certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius victimam cæderet, quàm proxima se aqua abluisset: eóque alueum Tyberis petente vaccam ipse immolauit, & vrbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificij furto reddidit.

DE L. IVNIO BRVTO.

Titus Liuius lib. 1. Plin. histor. lib. 15. cap. vlt. Ouid. lib. 2. Fastor. Halicarnass.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus: nam cùm à rege Tarquinio auunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpi, intérque cæteros etiam fratrem suum, quòd vegetioris ingenij erat, interfectum animad

maderteret, obtusi se cordis esse simulauit, eáque fallacia maximas virtutes suas texit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinij filijs, quos is ad Apollinem Pythium muneribus sacrificiísque honorandum miserat, aurum deo, nomine doni clàm cauato baculo inclusum tulit: quia timebat, ne sibi cœleste numen aperta liberalitate venerari tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuuenes consuluerunt, quisnam ex ipsis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum summã vrbis nostræ potestatem futuram respondit, qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus, perinde atque casu prolapsus, de industria se abiecit, terrámque communem omnium matrem existimans, osculatus est: quod tam vafrè telluri impressum osculũ, vrbi libertatem, Bruto primum in fastis locum tribuit.

DE SCIPIONE SVPERIORE.

Liuius lib. 26. Florus lib. 2. cap. 6. Plutarch. in Scip.

Scipio quoque Superior præsidium calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cùm ex fortißimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum implere vellet, neque tam subitò posset, eos instruere, quod temporis angustia negabant, sagacitate consilij assecutus est: nanque ex ijs iuuenibus, quos secum* *complere

secum ex tota Sicilia nobilißimos, & ditißimos, sed inermes habebat, ad se vocatos trecentos speciosa arma, & electos equos quàm celerrimè expedire iußit, velut eos continuò secum ad oppugnandam Carthaginem aduecturus: qui cùm imperio. vt celeriter, ita longinqui, & periculosi belli respectu solicitis animis paruissent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma & equos militibus suis tradere voluissent, edixit: rapuit conditionem imbellis, ac timida iuuentus, instrumentoque suo cupide nostris ceßit. Ergo calliditas ducis prouidit, vt si quod protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso militiæ metu maximum beneficium fieret. Quod sequitur narrandum quoque est.

DE Q. FABIO LABEONE.

Cicero Offic. lib. 1.

Quintus Fabius Labeo arbiter à senatu finium constituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus: cùm in rem præsentem venisset, vtrosque separatim monuit, vt omissa cupiditate, regredi controuersia, quàm progredi mallent: idque cùm vtraque pars autoritate viri mota fecisset, aliquantum vacui in medio agri relictum est: constitutis deinde finibus vt ipsi terminauerant, quicquid reliqui

soli fuit, Pop. Rom. adiudicauit. Cæterùm etsi sic circumuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundùm ipsorum demonstrationem dictâ sententiâ, improbo tamen præstigiorum genere nouum ciuitati nostræ vectigal accessit. Eundem ferunt cùm à rege Antiocho, quem bello superauerat, ex fœdere icto, dimidiam partem nauium accipere deberet, medias omnes secuisse, vt eum tota classe priuaret. Ibid. Cice.

DE M. ANTONIO.

Cicero de Claris Orator.

Nam Marco Antonio remittendum conuitium est: qui idcirco se aiebat nullam orationem scripsisse, vt si quid superiore iudicio actum, ei quem postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum à se affirmare posset: qui facti vix prudentis, tolerabilem causam habuit. pro periclitantium enim capite non solùm eloquentia sua vti, sed etiam verecundia abuti paratus erat.

DE SERTORIO.

Gellius lib. 15. cap. 22.

Sertorius verò corporis robore, atque animi consilio parem naturæ indulgentiam expertus: proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus, cùm eos oratione flectere non posset, ne cùm Romanis vniuersa acie confligere vellent, vafro consilio ad suam sententiam perduxit:

duxit: duos enim in conspectu eorum equos constituit, alterum validissimum, alterum infirmissimum: ac deinde validi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à iuuene eximiarum virium vniuersam conuelli iussit: obtemperatum imperio est. Sed dum adolescentis dextra irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executa est: tunc barbaræ concioni, quorsum ea res tenderet, cognoscere cupienti, subiecit: equi caudæ consimilem esse nostrum exercitum, cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit: vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, quàm occupauerit. Ita gens barbara, & aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam vtilitatem auribus respuerat, oculis peruidit.

DE FAB. MAXIMO.

Plutarch. in Fabio.

Fabius autem Maximus, cuius non dimicare, vincere fuit: cùm præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet: vt vtroque potius bono milite vteretur, quàm in vtrunque animaduerteret, alteri suspicionem suam dissimulauit, in alterum disciplinam paululum à recto tenore deflexit: nanque illum plenè pro

Tri

Tribunali laudando, omníque genere honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos coegit reuocare: & hunc clàm meretricem redimere passus, paratißimum pro nobis excursorem reddidit.

DE M. VOLVSIO AEDILE.

Veniam nunc ad eos, quibus salus astutia quæsita est. M. Volusius ædilis *plebis proscriptus assumpto Isiaci habitu, per itinera, viásque publicas stipem petens, quisnam reuera esset, occurrentes dignoscere passus non est: eóque fallaciæ genere tectus, in M. Bruti castra peruenit. Quid illa neceßitate miserius, quæ magistratum Pop. Rom. abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per vrbem iußit incedere? Omnes autem hi suæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipsi sustinuerũt, vel alios perpeti coegerunt.* *plebeius

DE SATVRNINO VETVLIONE.

Aliquanto speciosius *sententijs *Saturnini Vetulionis in eodem genere casus, vltimæ sortis auxilium: Qui cùm à triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset, continuò præturæ insignia inuasit: præcedẽtibúsque in modum lictorum, & apparitorum publicorum seruis subornatis, vehicula comprehendit, hospitia occupauit, obuios summouit, ac tam audaci vsurpatione imperij, in maxima* *senseris

ma

ma luce densißimas hostilibus oculis tenebras offudit. Idem vt Puteolos venit, perinde vt publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam, certißimum tunc proscriptorum profugium penetrauit. His vno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.

DE AMORE CVIVSDAM *patris in filium.*

Amantißimus quidam filij, cùm eum inconceßis ac periculosis facibus accensum, ac insana cupiditate pater inhibere vellet, salubri consilio patriam indulgentiam temperauit: petijt enim vt prius, quàm ad eam, quam diligebat, iret, vulgari ac permissa venere vteretur: cuius precibus obsecutus adolescens, infelicis animi impetum satietate licentis concubitus resolutum, ad id quod non licebat tardiorem pigrioremq; afferens, paulatim deposuit.

EXTERNA.

DE QVODAM ASINARIO.
Plutarch. libel. περὶ ἀοργησίας.

Cùm Alexander Macedonum rex sorte monitus, vt eum qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet. Asinarium fortè sibi obuiam factum, ad mortem arripi imperauit: eòque quærente quidnam se immerentem

capitali supplicio, innocentémque addiceret, cùm ad excusandum factum suum oraculi præceptum retulisset: Asinarius, Si ita est, inquit, rex, alium sors huic morti destinauit: nam asellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & quòd ab errore ipse reuocatus erat, occasionem in aliquanto viliore animali expiandæ religionis rapuit: summa in hoc cum calliditate mansuetudo: summa quoque in alterius regis Equisone calliditas.

DE DARIO RECE.

Iustinus Trogus, lib. 1.

*Sordida Magorum dominatione Perside oppressa, Darius Rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, vt equis insidentes, Solis ortu, cursum in quendam locum dirigerent, ísque regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset. cæterum maximè mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, solus * acumine Equisonis sui Ebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est: qui in equæ genitalem partem demissam manum, cùm ad eum locum ventum esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus, ante omnes hinnitum edidit: auditóque eo, sex reliqui summæ*

* *ingeni acumine Equis. su œmbaris*

E potesta

potestatis continuò equis delapsi, candidati (vt est mos Persarum) humi prostratis corporibus Darium regem salutauerunt. Quantum imperium, quàm paruo interceptum est vafamento!

DE BIA PRIENENSI.

Scipio apud Ciceronem hanc sententiam reprehendit, in Lelio. Approbat Gellius lib. 1. cap. 3. & Chiloni, vt Plutarchus attribuit: At Laertius Bianti: ipsam posuit Euripides in Hippolyto.

Bias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est quàm patria Priene fuit (siquidem hic etiam nunc spirat illius perinde atque extinctæ vestigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines in vsu amicitiæ versari, vt meminissent eam ad grauissimas inimicitias posse conuerti. Quod quidem præceptum prima specie nimis fortasse callidum videatur, inimicúmque simplicitati, qua præcipuè familiaritas gaudet: sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, perquàm vtile reperietur.

DE ANAXIMENE PRAEceptore *Alexandri.*

Plutarch. περὶ ἀοργησίας Alij hoc Aristoteli tribuunt.

Lampsacenæ verò vrbis salus vnius vaframenti beneficio cōstitit: nam cùm ad excidium eius summo studio Alexāder ferretur, progressúmque extra mœnia Aneximenem præceptorem suum vidisset, quia manifestum erat, futurum, vt preces suas iræ eius opponeret, non facturum se quod petisset, iurauit. Tunc Anaximenes, Peto, inquit, vt Lampsacum diruas. hæc velocitas sagacitatis oppidum vetusta nobilitate inclytum exitio, cui destinatum erat, subtraxit.

DE DEMOSTHENE.

Aelianus de Varia histor.

*Demosthenis quoque astutia mirificè cuidam ancillæ succursum est, quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione, vt illam simul vtrisque redderet: quorum alter interiecto tempore tanquam mortuo socio squalore obsitus, deceptæ omnes nummos abstulit: superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit. hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. Iámque de laqueo, & suspendio cogitabat: sed opportunè Demosthenes ei patronus * affuit: qui vt in aduocationem venit, Mulier, inquit, parata est depositi fidem soluere, sed nisi socium adduxeris, id facere non potest:* * affulsit

quoniam, vt ipse vociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeretur.

DE QVODAM VIRO ATHENIENSI.

Ac ne illud quidem parum prudenter: quidam Athenis vniuerso populo inuisus, causam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorem subitò petere cœpit, non quòd speraret se illum consequi posse, sed vt haberent homines, vbi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent: neque eum tam callidi consilij ratio fefellit. comitij enim clamore infesto, & crebris totius concionis sibilis vexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdem plebis paulò pòst in discrimine vitæ clementissima suffragia expertus est. Quòd si adhuc ei vltionem sitienti, capitis sui periculum obiecisset, nullam partem defensionis odio obseratæ aures reciperent. Huic vaframento consimilis illa calliditas.

DE ANNIBALE.

Dissentit à Valerio Plinius de viris illustr. vide suprà lib.3. cap.6.

Annibal à Duellio Consule nauali prælio victus, timénsque classis amissæ pœnas dare, offensam astutia mirè auertit: nam ex illa infelici pugna prius quàm cladis nuntius domum perueniret, quendam ex amicis compo-

positum & ornatum, Carthaginem misit: qui postquam ciuitatis eius curiam intrauit: Consulit, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuersus senatus, non esse dubium, quin oporteret. tum ille: Conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

DE EODEM.

Liuius lib. 2. belli Punici. Plutarch. in Fabio, Frontinus & Iustinus Trog.

Itidem Annibal Fabium Maximum inuictam armorum suorum vim saluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem, vt aliqua suspicione trahendi belli resperger et, totius Italiæ agros ferro, atque igni vastando, vnius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. Profecisset aliquid tanti beneficij insidiosa adumbratio eius, nisi Romanæ vrbi & Fabij pietas, & Annibalis vafri mores fuissent notissimi.

DE TVSCVLANIS.

Plutarch. in Camillo.

Tusculanis etiam acumine consilij incolumitas parta est: cùm enim crebris rebellationibus meruissent, vt eorum vrbem Romani

funditus euertere vellent, atque ad id exequendum Furius Camillus, maximus dux, validißimo instructus exercitu venisset: vniuersi ei togati obuiam processerunt, commeatúsque, & cætera pacis munia benignißimè præstiterunt: armatum etiam mœnia intrare passi sunt, nec vultu, nec habitu mutato: qua constantia tranquillitatis non solùm ad amicitiæ nostræ ius, sed etiam ad communionem ciuitatis vsque penetrauerunt. Sagaci hercule vsi simplicitate, quoniam apertius esse intellexerant metum officiis dißimulare, quàm armis protegere.

DE TVLLO DVCE VOLSCORVM.
Liuius.

Ad Volscorum ducis Tulli execrabile consilium, *qui ad bellum inferendum* Romanis *maxima cupiditate accensus, cùm aliquot aduersis præliis contusos animos suorum, & ob id paci proniores animaduerteret insidiosa ratione, quò volebat, compulit: nam cùm spectandorum ludorum gratia magna* Volscorum *multitudo* Romam *conuenisset,* Consulibus *dixit, vehementer se timere, ne quid hostile subitò molirentur: monuitque, vt essent cautiores, & protinus ipse vrbe egressus est.* Quam *rem* Consules *ad senatum retulerunt, qui tametsi nulla suspicio suberat, autoritate tamen* Tulli *commotus, vt ante noctem* Volsci *abirent*

rent, decreuit: qua contumelia irritati, facilè impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium versuti ducis, simulatione beneuolentiæ inuolutum, duos simul populos fefellit: Romanum, vt insonantes notaret: Volscum, vt deceptis irasceretur.

DE STRATAGEMATIS.

CAP. IIII.

ILla verò calliditas egregia, & ab omni prorsus reprehensione procul remota, cuius opera quia appellatione nostra vix aptè exprimi possunt, Græca pronuntiatione Stratagemata dicantur.

DE TVLLO HOSTILIO.

Liuius lib.1. Florus lib.1. cap.3. Halycarnass. Seruius Aeneid. 8. Lege etiam Plin. de viris illustr. cap.4. Plinium histor. lib.2. cap. 55. & lib. 28. cap. 2. Augustin. de Ciuitat. lib. 3. cap. 15. Virgil. 6. Aeneid. Eutrop. in 1. Oros. in 2. & de Metij Suffetij morte etiam, Gellium cap. 1. lib. 20. Plutarch. cap.14. Paral. Virgil. 8. Aeneid. Claud. in Gildonem.

Omnibus militaribus copiis Tullo Hostilio Fidenas aggresso, quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passæ non sunt, finitimisque trophæis, ac triumphis alitam virtutem eius spes suas promoue-

re vlterius docuerunt: Metius Suffetius dux Albanorum, dubiam & suspectam semper societatis suæ fidem repentè in ipsa acie detexit: detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle concedit; pro adiutore speculator pugnæ futurus, vt aut victis insultaret, aut victores fessos aggrederetur. non erat dubium quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset, cùm eodem tempore & hostes confligere, & auxilia deficere cernerent. Itaque ne id fieret, Tullus prouidit: concitato enim equo pugnantium globos præcurrit, prædicans suo iussu secessisse Metium, eúmque, cùm ipse signum dedisset, inuasurum Fidenatium terga: quo imperatoriæ artis consilio metum fiducia mutauit, próque trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

DE SEXTO TARQVINIO *eiúsque patre.*

Histor. apud Liuium li. 1. & 2. Florum Epist. lib. 1. cap. 7. Dionys. Halicar. lib. 4. Frontinum lib. 1. cap. 1. Ouid. 2. Fastor. Vide etiam de Tarq. Superbo Plin. lib. 19. cap. 4. & 8. Seru. Aeneid. 6. Aug. de Ciuit. lib. 3. cap. 15. Eutrop. lib. 1. Oros. 2. Euseb. lib. de temp. Plin. de vir. illustr. cap. 8. Solinus cap. 2.

At ne continuò à nostris regibus recedamus, Sextus Tarquinius Tarquinij filius indignè ferens, quòd patris viribus expugnari Gab

ri Gabij nequirent, valentiorem armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subitò nanque ad Gabios se contulit, tanquàm parentis sæuitiam, & verbera, quæ voluntate sua perpessus erat fugiens: ac paulatim vniuscuiusque fictis, & compositis blanditiis alliciendo beneuolentiam, vt apud omnes plurimum posset consecutus, familiarem suum ad patrem misit, indicaturum quemadmodum cuncta in sua manu haberet, & quæsiturum quidnam fieri vellet. Iuuenili calliditati senilis astutia *respondit. Siquidem re eximia delectatus* Tar*quinius, fidei autem nuntij parum * credens, nihil respondit, sed * ducto eo in hortum, maxima & altißima * papauerum capita baculo decußit. Cognito adolescens silentio patris, simul ac facto, causam altius argumenti peruidit: nec ignorauit præcipi sibi, vt excellentissimum quenque Gabinorum, aut exilio summoueret, aut morte consumeret. ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem tantum non vinctis manibus & tradidit.*

Simile de Zopiro lusti. Liu. nihil de verberibus, illud Florus

* *credul.*

* *seducto*

* *Ouidius liliorum*

DE ROMANIS.

Ouidius 6. Fastorum, posse fame vinci &c. Lactantius Instit. lib. 1. cap. 20. præter Liu. lib. 5. Plutarch. in Camillo. Florum lib. 1. cap. 13. Plin. de viris illustr. cap. 23.

Illud quoque à maioribus, & consilio pru-

*denter, & exitu feliciter prouisum: cùm enim vrbe capta Galli Capitolium obsiderent, solámque potiendi eius spem in fame * eorum reposítam animaduerterent, perquam callido genere consilij Romani vsi, vnico perseuerentiæ irritamento victores spoliauerunt: panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitámque frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad pactionem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profectò Iupiter Romanæ virtutis, præsidium ab astutia mutuantis, * cum summa alimentorum inopia proijci præsidia inopiæ cerneret: igitur vt vafro, ita periculoso consilio exitum salutarem dedit.*

* obsessorum

* cũ summã alimẽtorũ inopiam pro præsidio inopiæ cerneret.

DE C. NERONE ET L. SAlinatore.

Liuius lib.27. Florus lib.2. cap.6. Frontin. cap.1. & 2. Silius Ital. lib.15.

Idem Iupiter postea præstantißimorum ducum nostrorum sagacibus consiliis propitius aspirauit: nam cùm alterũ Italiæ latus Annibal laceraret, alterum inuasisset Hasdrubal, ne duorum fratrũ iunctæ copiæ intolerabili onere fessas res nostras simul vrgerent, hinc Claudij Neronis vegetum consilium, illinc Liuij Salinatoris inclyta prouidentia effecit. Nero enim compresso à se in Lucanis Annibale, præsen-

tiam suam, quoniam ita ratio belli desiderabat, hosti mentitus, ad opem ferendam collegæ per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus, summa cum dißimulatione Neronem castris noctu recepit: tribunos enim à tribunis, centuriones à centurionibus, equites ab equitibus, pedites à peditibus excipi iußit, ac sine vlla tumultuatione, solo vix vnum exercitum capienti, alterum inseruit: quo euenit, ne Hasdrubal cum duobus se consulibus præliaturum prius sciret, quàm vtriusque virtute prosterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas, Romana elusa prudentia, Annibalem Neroni, Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

DE Q. METELLO CONSVLE.

Florus 52. Abbreu. & Epitom. lib. 2. cap. 17. Plinius de viris illustr. cap. 61. Frontinus cap. 1. & 2.

Memorabilis etiam consilij Quintus Metellus, qui cùm Proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos gereret, vrbémque * *Trebiam caput eius gentis viribus expugnare non posset, intra pectus suum multum, ac diu consiliis agitatis viam reperit, qua propositum ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingred*

* Contrebiam

grediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat: modò hos obsidebat montes, paulò post ad illos trasgrediebatur: cùm interim tam suis omnibus, quàm ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ eius, ac subitæ fluctuationis. Interrogatus quoque à quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum, & incertum militiæ genus sequeretur: Absiste, inquit, istud quærere: nam si huius consilij mei interiorem tunicam consciam esse sensero, continuò eam cremari iubebo. Quorsum igitur ea dissimulatio erupit? aut quem finem habuit? Postquam verò, & exercitum suum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicauit, cùm alio cursum direxisset, subitò ad * Trebiam reflexit, eámque inopinatam & attonitam oppreßit. Ergo nisi mentem suam dolos scrutari coegisset, * ad vltimam ei senectutem apud mœnia Trebiæ armato sedendum foret.

* Florus Cõtrebiã

* ad extremam senectutem ei apud

EXTERNA.

DE AGATOCLE REGE Syracusarum.

Agathocles autem Syracusarum Rex audacter callidus. cùm enim vrbem eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent, exercitum suum in Africam traiecit: vt metum metu, vim vi discuteret, neque sine effectu: nam

repentino eius aduentu Pœni perculsi libenter incolumitatem suam salute hostium redemerunt: pactique sunt, vt eodem tempore, & Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Agathocles autem Syracusarum mœnia si tueri perseuerasset, illa belli malis vrgerentur: bona pacis fruenda, secura Carthagini reliquisset: nunc inferendo, quæ patiebatur, dum alienas potius lacessit opes, quàm suas tuetur, quò æquiore animo regnum deseruit, eò totius recepit.

DE ANNIBALE.

Præter Liuium Florus lib. 2, cap. 6.
Frontinus lib. 2. cap. 2.

*Quid Annibal * Cānensem populi Romani aciem speculatus? nónne prius, quàm ad dimicandum descenderet, compluribus astutiæ complicantam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? ante omnia enim prouidit, vt & solem, & puluerem, qui ibi vento multus excitari solet, aduersum haberet: deinde partem copiarum suarum, inter ipsum prælij tempus de industria fugere iussit: quam cùm à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab iis, quos in insidiis colocauerat, curauit. Postremò quadringentos equites subornauit, qui simulata transitione petierunt Consulem, à quò iussi more transfugarum depositis armis in vltimam pu-* gnæ

*Cannēsi prælio

gnæ partem secedere, districtis gladiis, quos inter tunicas & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & insidiis, & fallacia instructa. Quæ nunc certissima circumuentæ virtutis nostræ excusatio est: quoniam decepti magis, quàm victi sumus.

DE REPVLSIS.

CAP. V.

CAmpi quoque repræsentata conditio, ambitiosam ingredientes viam, ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum euentus vtiliter instruxerit: quia propositis ante oculos clarissimorum virorum exemplis & repulsis, vt non minore cum spe honoris, ita cum prudentiore animi iudicio petent: meminerintque nefas non esse, aliquid ab omnibus vni negari, cùm sæpenumero singuli cunctorum voluntatibus resistere fas esse duxerint: scientes etiam, patientia quæri debere, quod gratia impetrari nequierit.

DE Q. AELIO TVBERONE.

Cicero in Orat. pro Murena. Seneca ad Lucillium Epist. 85.

Quintus Aelius Tubero, *à Qu.* Fabio *Maximo, epulum populo* Romano *nomine* P. A*fricani patrui sui dante, rogatus, vt tri-*

clin

*clinium sterneret: lectulos Punicanos pellibus hœdinis strauit: & pro argenteis vasis Samia exposuit: cuius rei deformitas sic omnes offendit, vt cùm alioqui vir egregius haberetur, comitijsq; Prætoris candidatus in campum L. Paulo auo, & P. Africano auunculo nixus descendisset, repulsa inde * abiret notatus: nã vt priuatim semper continentiam probabant, ita publicè maxima cura splendoris habita est: quocirca vrbs nostra non vnius conuiuij numerum, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborem epuli, suffragijs suis vindicauit.* *abierit

DE P. SCIPIONE NASICA.

Cicero in Orat. pro Plauco.

P. *autem Scipio Nasica, togatæ potentiæ* * *clarum lumen, is qui Consul Iugurthæ bellum indixit, qui matrem idæam è Phrygijs sedibus, ad nostras aras, focosq; migrantem sanctißimis manibus excepit: qui multas, & pestiferas seditiones autoritatis suæ robore oppreßit: quo principe Senatus aliquot annos gloriatus est: cùm ædilitatem curulem adolescens peteret, manúmque cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendisset, ioci gratia interrogauit eum, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circumstantibus exceptum, ad populum manauit, causámque repulsæ Scipioni attulit: omnes nanque* *lumen clarißimum

que

que rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes, iram suã aduersus contumeliosam eius vrbanitatem distrinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & vtiles ciues fecit, honoribúsque non patiendo eos à scurris peti, debitum autoritatis pondus adiecit.

DE L. AEMILIO PAVLO.

Plinius de viris illustr.

Nullus error talis in L. *Aemilio Paulo conspectus est: sed tamen aliquoties frustra Consulatum petijt. Idémque cùm iam campum repulsis suis fatigasset, bis Consul & Censor factus est, amplissimum etiam dignitatis gradum obtinuit: cuius virtutem iniuriæ non fregerunt, sed acuerunt: quoniam quidem ipsa notã accensam cupiditatem summi honoris ardentiorem ad comitia detulit: vt populum, quem nobilitatis splẽdore, & animi bonis mouere non poterat, pertinacia vinceret.*

DE Q. CAECILIO METELLO.

Plinius de vir. illustr.

Qu. autem Cæcilium Metellum pauci, & mœsti amici, consulatus repulsa afflictum, tristitia, ac rubore plenum domum reduxerunt: eundem de Pseudophilippo triumphantem vniuersus Senatus lætũ &, alacrem in Capitolium

lium profecutus eſt. Achaici etiã belli, cui ſummam manũ L. Mumius adiecit, maxima pars ab hoc viro profligata eſt. Eíne ergo populus Conſulatum negare potuit, cui mox duas clariſsimas prouincias, aut daturus erat, aut debiturus, Achaiam, & Macedoniam? & quidem hoc facto, meliore eo ciue vſus eſt: intellexit enim quàm induſtriè ſibi gerendus eſſet Conſulatus, quem tanto labore impetrari ſenſerat.

DE L. SYLLA.

Quid tam excellens, quid tam opulentum, quàm L. Sylla? diuitias & imperia largitus eſt: leges vetuſtas abrogauit, nouas tulit: hic quoque in eodem campo, cuius poſtea dominus extitit, repulſa Præturæ ſugillatus eſt: omnia loca petiti honoris, ſi quis modò Deorum formam & imaginem futuræ eius potentiæ populo Rom. repræſentaſſet, impetraturus.

DE M. PORCIO CATONE.

Plutarch. in Catone. Plin. in præfat.

*Sed vt comitiorum maximum crimen *referam, M. Porcius Cato plus moribus ſuis Prætura decoris adiecturus, quàm *prætexta eius ſplendoris ipſe laturus, conſequi illam à populo aliquando non potuit. Proxima dementiæ ſuffragia, quæ quidem ſatis graues pœnas erroris ſui perpenderunt: quoniam quem honorem* *efferam *prætextu

Catoni negauerãt, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si verè æstimare volumus, non Catoni tunc Pratura, sed Pratura Cato negatus est.

DE NECESSITATE.

CAP. VI.

Prçter Liuium Macrobius Saturnal.lib.1.

ABominandæ quoque necessitatis amarissimæ leges & truculentissima imperia, tum vrbem nostram, tum etiam exteras gentes multa non intellectu tantùm, sed etiam auditu grauia, perpeti coegerunt. Nam *aliquot aduersis prælijs secundo Punico bello exhausta militari iuuentute* Romana, *Senatus autore* Tib.*Graccho Consule censuit, vti publicè serui aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur: eáq; de re per* Tribunos *plebis apud populum lata rogatione, tres creati sunt viri qui quatuor & viginti millia seruorum comparauerunt: adactósque iureiurãdo, strenuam se fortémque operam daturos, & quoad* Pœni

**arma laturos* *essent in* Italia, **datis armis in castra miserũt.* Ex *Apulia etiam & à* Fidiculis *septuaginta, atque ducenti ad supplementũ equitatus sunt empti. Quanta violentia est casus acerbi! Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoque originis capite censos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus extracta corpora, & à pastoralibus casis collecta mancipia, velut præcipuum*

firm

firmamentum, exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus vtilitati, & fortunæ viribus succumbit: vbi nisi tutiora consilia legeris, speciosa sequenti concedendum est.* * elegeris

DE CIVITATE ROMANA.

Liuius.

Cannensis autem clades adeò vrbem nostrã vehemẽter contudit, vt opera M. Iunij dictaturam Reip. administrantis spolia hostium, affixa templis, Deorum numini consecrata instrumenta militiæ futura conuellerentur, ac prætextati pueri arma induerent: adiudicatorum etiã, & capitali crimine damnatorum, sex millia conscriberẽtur: quæ si per se aspiciãtur, aliquid ruboris habeant: sin autem admotis necessitatis viribus ponderentur, sæuitiæ temporis conuenientia præsidia videantur.* * cõfudit

DE EADEM CIVITATE.

Liuius decad. secundi belli Punici lib. 3.

*Propter eandem cladem Senatus. Octacilio, qui Siciliam: Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam Proprætores obtinebant, querentibus quòd neque stipendium, neque frumẽtum classibus eorum, & exercitibus * socij præberent: affirmantibus etiam ne habere quidem eos, vnde id præstare possent, rescripsit, ærarium longinquis expensis non sufficere: proinde, quo* *socijs

pacto tantæ inopiæ succurrendum esset, ipsi viderent. His literis quid aliud, quàm imperij sui gubernacula è manibus abiecit? Siciliámq;, & Sardiniam, benignißimas vrbis nostræ nutrices, gradus, & stabilimenta bellorum, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas, paucis verbis, ita scilicet neceßitate iubente, dimisit.

DE CASILINATIBVS.

Strabo Geographiæ lib.5.

Eadem Casilinates obsidione Annibalis clausos, alimentorúmque facultate defectos, lora necessarijs vinculorum vsibus subducta, éque scutis detractas pelles feruenti resolutas aqua, mandere voluisti. Quid illis, si acerbitatem casus intueare, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui, ne à Romanis *descíscerent, tali vti cibi genere sustinuerunt, cùm pinguissima arua sua, fertilißimósque campos mœnibus suis subiectos intuerentur.* Itaque Campa*næ vrbis, quæ Punicam feritatem delicijs suis cupida fouit, in propinquo situm Casilinum * moderatum virtute clarum perseuerantis amicitiæ pignore, impios oculos verberauit.*

*modò ra ra virtute

DE PRAENESTINIS.

In illa obsidione, & fide, cùm trecenti Prænestini permanerent, euenit, vt ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs vendere,

dere, quàm ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo Deorum *prouidentia effectum, vt & venditori, & emptori, quem vterque merebatur, * exitum attribuerit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit: & vir æqui animi, ad salutarem impensam faciendam, carè quidem, verùm necessariè comparato cibo vixit.* *exitus attribuetur.

DE SENATV ROMANO.

Plutarch. in Mario.

C. *autem* Mario & *Cn. Carbone Consulibus, bello ciuili cum* L *Sylla dissidentibus, quo tempore non* Reipub. *victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica, senatusconsulto aurea atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt. digna enim causa erat, hinc, an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent, vt Dij immortales spoliarentur. non ergo* P. *conscriptorum voluntas, sed teterrimæ necessitatis truculēta manus illi consulto* stylum suum impressit.* *stimulū

DE DIVO IVLIO.

Florus lib. 4. cap. 2. Strabo Geograph. lib. 3. Lucanus in 1. Vltima funesta concurrant prælia Munda. Sylius in 3. Et Munda Emathios Italis paritura laboris.

Diui Iulij exercitus, id est, inuicti ducis inuicta dextera cùm armis Mundam clausisset, aggerique extruendo materia deficeret: congerie hostilium cadauerum, quam desiderauerat altitudinem, instruxit: eámq; tragulis, & pilis, quia roboreæ sudes deerant, magistra nouæ molitionis necessitate vsus vallauit.

DE DIVO AVGVSTO.

Atque vt diuinam filij mentionem, cœlestis patris recordationi subnectam: cum effusurus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates videretur, vicenæq; imperio eius regiones subita inducti tumultus denuntiatione quaterentur: tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit, vt sex millibus denarij singula vasa olei, frumentique modijs totidem mancipia permutarentur: sed amarissimam tempestatem Augusti curæ, tutelæ tunc terrarum vacans dispulit.

EXTERNA.

DE CRETENSIBVS.

Vide Florum lib. Epitom. 3. cap. 7. & Abbr. Liuij 99. Eusebium lib. temporũ. Eutrop. cap. 4. & 6.

Cretensibus nihil tale præsidij affulsit: qui obsidione Metelli ad vltimam vsq; penuriam compulsi, sua iumentorúmque suorum vrina sitim torserunt, iustius dixerim, quàm sustent

stentauerunt: quia dum vinci timent, id paßi sunt, quod eos ne victor quidem pati coegisset.

DE NVMANTINIS.

Florus 55. & Epitom. lib. 2. 18. Plinius de viris illustr. cap. 58. & 59. Oros. lib. 5. cap. 6. Eutrop. lib. 4. cap. 3. Augustin. Ciuit. lib. 5. cap. 11.

Numantini autem à Scipione vallo, & aggere circũdati, cùm omnia, quæ famem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad vltimum humanorum corporum dapibus vsi sunt: quapropter capta iam vrbe, complures inuenti sunt, artus & membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes. Nulla est in his necessitatis excusatio: nam quibus mori licuit, sic viuere necesse non fuit.

DE CALIGVRITANIS.

Legendum Calaguritanis, vt apud Plin. lib 3. cap. 3. Hi cognominati Nascici. Idẽ ibid. Eorúmque vrbs dicta Calaguris. Mendosè enim scriptum apud Florum Epitom. lib. 3. cap. 22. Et in fame nihil non experta Calagurris.

Horum trucem pertinaciam in consimili facinore Caliguritanorum execrabilis impietas supergressa est. qui quò perseuerantius interempti Sertorij cineribus obsidionem Cn. Pompeij frustrantes fidem præstarent, quia

nullum iam aliud in vrbe eorum, supererat animal, vxores suas natósque ad vsum nefariæ dapis verterunt. Quóque diutius armata iuuentus viscera sua visceribus suis aleret, infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit. En quem aliquis in acie hortaretur, vt pro salute coniugum, & liberorum fortiter dimicaret. Ex hoc nimirum hoste, tanto duci pœna magis, quàm victoria petenda fuit: quia plus vindicatus libertatis, quàm victus gloriæ afferre potuit: quum omne serpentum, ac ferarum genus comparatione sui titulo feritatis superarit: nam quæ illis dulcia vitæ pignora proprio spiritu chariora sunt, ea Caliguritanis prandia, atque cœnæ extiterunt.

DE TESTAMENTIS quæ rescissa sunt.

CAPVT VII.

V*Acemus nunc negotio, quod actorum hominis, & præcipuæ curæ, & vltimi est temporis: consideremúsque, quæ testamenta aut rescissa sunt legitimè facta, aut cùm meritò rescindi possent, rata manserunt: quæue ad alios, quàm qui expectabant, honorem hæreditatis transtulerunt.*

DE QVODAM MILITE.

Cicero lib. 1. de Oratore.

Atque

Atque ita, vt ea ordine quo proposui exequar: militantis cuiusdam pater, cùm de morte filij falsum è castris nuntium accepisset, alijs hæredibus scriptis decessit: peractis deinde stipendijs, adolescens domum petit: errore patris, impudentia amicorum domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro Rep. absumpserat, maximos labores, & plurima pericula tolerauerat, aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices: & postulabat, ne auitos eius lares otiosa ipsi vrbi onera possiderent. Itaque depositis armis, coactus est in foro togatam ingredi militiam acerbè: cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud Centumuiros contendit: omnibúsque non solùm consilijs, sed etiam sententijs superior discessit.

DE FILIO M. ANCI CARSEOLANI EQUITIS ROMANI.

Item M. Anci Carseolani splēdidissimi equitis Romani filius; à Suffenate auunculo suo adoptatus, testamentum naturalis patris, à quo præteritus erat, apud Centumuiros rescidit, cùm in eo Tullianus Pompeij Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. Itaque plus illi in iudicio cum excellentissimi viri gratia, quàm cum parentis cineribus negotij fuit: cæterùm quamuis

* niterentur, utraque hæc aduersus se * nitebantur, tamen paterna bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius & P. Popilius, quos M. Ancius sanguine sibi coniunctos eadẽ ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat, sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt: tametsi præcipuis eo tempore Magni viribus ad defendendas testamenti tabulas inuitari poterant: * etsi aliquantulum adiuuabat hæredes, quòd M. Anci filius in Suffenatis familiam, ac sacra transierat: sed arctissimum inter homines procreationis vinculum, patris simul voluntatem, & principis autoritatem superauit.

* &

DE TECTIO FILIO TECTII.

C. autem Tectium infantem à patre exhæredatum, è Petronia matre, quam Tectius quoad vixit * in matrimonio habuerat, natum, diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit: patris patriæ animo vsus: quoniam Tectius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauerat.

* in matrimoniũ

DE SEPTITIA.

Septitia quoque mater Trachalorum Ariminensium filijs irata, in contumeliam eorum, cùm iam parere non posset, Publio seni admodum nupsit, testamento etiam * vtroque præterito:

* vtrunque præterijt:

terito: à quibus aditus diuus Augustus, & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit. nam hæreditatem maternam filios habere iußit: dotem, quia non creandorum liberorum causa coniugium intercesserat, virum retinere vetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognoscere potuisset, iustiúsne aut gratius pronuntiaret? spernis quos genuisti: nubis effœta: testamenti ordinem violento animo confundis: neque erubescis ei totum patrimonium addicere, cuius polluto iam corpori marcidam senectutẽ tuam substrauisti: ergo dum sic te egeris, ad inferos vsque cœlesti fulmine afflata es.

DE C. CALPVRNIO PISONE.

Egregia quoque C. Calpurnij Pisonis præfecti vrbis, constitutio: cùm enim ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adolescentiam perduxerat, ab vno in adoptionem dato exhæredatum se querelam detulisset: bonorum adolescentis possessionem ei dedit, hærédésque lege agere passus non est. Monuit profectò Pisonem patria maiestas, donum vitæ, beneficium educationis: sed aliquid etiam ipsum flexit circunstantium liberorum numerus, quòd cum patre septem fratres impiè exhæredatos videbat.

DE GENVTIO QVODAM.

Quid Mamerci Aemilij Lepidi Consulis, quàm graue decretum? Genutius quidem, matris

tris magnæ Gallus, à Cn. Oreste prætore vrbis impetrauerat, vt restitui se in bona Neniani iuberet, quorũ possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat: appellatus Mamercus à Surdinio, cuius libertus Genutium hæredem fecerat, prætoriã iurisdictionem abrogauit: quòd diceret Genutium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neque virorum, neque mulierum numero haberi debere. Conueniens Mamerco, conueniens principi senatus decretum, quo prouisum est, ne obscœna Genutij præsentia, inquinatáque voce tribunalia magistratuum, sub specie periti iuris, pollueretur.

DE VETILIO LENONE.

Multò Qu. Metellus prætorem vrbanum seueriorem egit, quàm Orestes gesserat: qui Vetilio lenoni iuueni bonorum possessionem secundum tabulas testamenti non dedit: quia vir nobilissimus & grauissimus, fori ac lupanaris separandam conditionem existimauit: Nec aut factum illius comprobare voluit, qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat: aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat.

DE TESTAMENTIS quæ rata manſerunt.

CAPVT VIII.

Furioso

Furioso & insano nulla testamenti factio. Cicero lib. I. Rhetor. Lex est, Siquis furiosus & insanus extiterit, agnatorũ gentiliumq́; in eo pecuniáque eius potestas esto. De Tuditano Lactant. Instit. lib. 3. cap. 23. Cicero in Academic.

His rescissorum testamentorum exemplis contenti, attingamus ea, quæ rata manserunt, cùm causas haberent, propter quas rescindi possent. Quàm certæ, quàm etiam notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui populo nummos sparserit, togámque velut tragicam vestem in foro trahẽs, maximo cum hominum risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit: testamento filium instituit hæredem: quod T. Longus, sanguine ei proximus, hastæ iudicio frustra subuertere conatus est: magis enim centumuiri, quod scriptum esset in tabulis, quàm quis eas scripsisset, considerandum existimauerunt.

DE EBVCIA VXORE *L. Meneníj Agrippæ.*

Vita Tuditani demens: Ebuciæ autem, quæ L. Meneníj Agrippæ vxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris: nam cùm haberet duas simillimæ probitatis filias, Pletoniam, & Aphroniam, animi sui potius inclinatione prouecta quàm vllis alterius iniurijs, aut officijs commota, Pletoniam tantummodo hæredem instituit: filijs etiam Aphroniæ ex admodum

amplo

amplo patrimonio viginti nummos legauit. Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit, testamentúmque matris, patientia honorare, quàm iudicio conuellere sanctius esse duxit: eò se ipsam indigniorem iniuria ostendens, quò eam æquiore animo sustinebat.

DE Q. METELLO.

Minus mirandum errorem muliebrem Qu. Metellus fecit. Is nanque plurimis, & celeberrimus eiusdem nominis viris in vrbe nostra vigentibus, Claudiorum etiam familia, quàm arctißimo sanguinis vinculo contingebat, florente: Carinatem solum hæredem reliquit: nec hoc testamentum eius quisquam attentauit.

DE POMPEIO RHEGYNO.

*Item Pompeius Rhegynus, vir transalpinæ regionis, cùm testamento fratris præteritus esset, & ad coarguendam iniquitatem eius, binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas, habita vtriusque ordinis maxima frequentia, recitasset: in quibus magna ex parte hæres frater erat scriptus, prælegebatúrque ei centies & quinquagies sestertiûm, multum ac diu inter assentientes indignationi suæ amicos questus: quod ad hastæ iudicium attinuit, cineres fratris quietos esse passus est: & erant ab eo instituti hæredes, neque sanguine * Rhegyno pares, neque proximi: sed & alieni,*

*patrio

&

& humiles: vt non solùm flagitiosum silẽtium, sed etiam prælatio contumeliosa videri posset. æquè felicis impunitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamenta.

QVI ADVERSVS OPINIONES hominum hæredes habuerunt.

CAPVT IX.

DE Q. CAECILIO, ET L. *Lucullo.*

QVintus *Cæcilius* L. *Luculli promptißimo studio, maximáque liberalitate, & honestum dignitatis gradum, & amplißimum patrimonium consecutus: cùm præ se semper tulisset, vnum, illum sibi esse hæredem, moriens etiam anulos ei suos tradidisset,* Pomponium Atticum *testamento adoptauit, omniúmque bonorum reliquit hæredem: sed fallacis, & insidiosi cadauer* P. R. *ceruicibus reste circundatum, per viam traxit: itaque nefarius homo filium quidem, & hæredem habuit, quem voluit: funus autem, & exequias quales meruit.*

DE TITO MARIO *Vrinate.*

Neque alijs dignus fuit T. *Marius Vrinâs, qui ab infimo militiæ*loco, beneficijs diui Augusti imperatoris, ad summos castrenses honores perductus, eorúmque vberrimis quæstibus* **gradu,*

locuples

locuples factus, non solùm cæteris vitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere à quo acceperat, prædicauit: sed etiam pridie quàm expiraret, idem illud ipsi Augusto dixit: cùm interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecerit.

DE LVCIO VALERIO & Cornelio Balbo.

L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Cornelium Balbum expertus, vtpote *opera eius, & consilio, *ope compluribus priuatis vexatus litibus, ad vltimúmq; subiecto accusatore capitali crimine accusatus: præteritis aduocatis, & patronis suis, solum hæredem reliquit, * nimirum consternatio animum eius transuersum egit: amauit enim sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetiuit: autorem harum rerum beneuolentia, propulsatorem odio insecutus.

*consternatione deprauatus, quæ animum &c.

DE TITO BARRVLO & Lentulo.

T. Barrulus Lentulo Spinteri, cuius amantißimum animum, liberalißimámque senserat amicitiam, decedens suos anulos, perinde atque vnico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredem relinquebat. quantum illo momento temporis conscientia, si modò vires, quas habere creditur, poßidet, à teterrimo homine

*supplicium exegit? inter ipsam enim fallacis, et ingratæ culpæ cogitationem, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius * interius cruciãte: quòd animaduertebat è vita ad mortem transitum suum, & superis dijs * inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.*

**. non est in veteri cod.*

**nõ legitur in antiquo.*

DE M. POPILIO.

M. verò Popilius *Senatorij ordinis* Oppium *Gallum ab ineunte ætate familiarißimum sibi, moriens pro vetusto iure amicitiæ, & vultu benigno respexit, & verbis magnum præ se amorem ferentibus prosecutus est: vnum etiam de multis, qui aßidebant, vltimo complexu, & osculo dignum iudicauit: supérque anulos quoque suos ei tradidit: videlicet ne quid ex ea hæreditate, quam non erat aditurus, amitteret.* Quos Oppius *vir diligens, sed morientis amici plenum cõtumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus aßignatos, diligentißimè hæredibus illius, exhæres ipse reddidit.* Quid *hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius?* Senator populi Romani *curia egressus, homo vitæ fructibus continuò cariturus, sanctißima iura familiaritatis morte preßis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddẽte, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.*

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS.

INFAMES REI QVIBVS *ex causis absoluti, aut damnati sunt.*

Pro hac historia vide citatos autores in cap. de Seueritate.

CAPVT I.

DE M. HORATIO.

NVNC *quoque, vt æquiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur, recordemur inuidia laborantes, quibus de causis, aut absoluti sunt, aut damnati.* M. Horatius *interfectæ sororis crimine à* Tullo Rege *damnatus, ad populum prouocato iudicio absolutus est: quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum causa flexit: quia immaturum virginis amorem seuerè magis, quàm impiè punitum existimabat.* Itaque *forti punitione liberata fratris dextera, tantum consanguineo, quantum hostilii cruore gloriæ haurire potuit: acrem se tunc*

se tūc pudicitiæ custodem populus Rom. *postea plus iusto placidum iudicem præstitit.*

DE SERGIO GALBA.

Cicero lib. 1. de Orat. Quint. lib. 2.

Cùm à Libone Trib. Pleb. Sergius Galba pro Rostris vehementer increparetur, quòd Lusitanorum magnam manum interposita fide, Prætor in Hispania interemisset, actioníque tribunitiæ M. *Cato vltimæ senectutis, oratione sua quam in* Originibus *retulit, subscriberet: reus pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & * Galli sanguine coniunctum filium, flens commendare cœpit, eóque facto mitigata concione, qui omnium consensu periturus erat, penè nullum triste suffragium habuit: misericordia ergo illam quæstionem, non æquitas * texit: quoniam quæ innocentiæ tribui nequiuerat absolutio, respectui puerorum data est. Consentaneum quod sequitur.*

* Galli filium sanguine cōiunctū.

* rexit;

DE A. GABINIO.

De Gabinio Cicero ad Attic.

A. Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragiis populi C. *Memmio accusatore subiectus, abrupta esse spei videbatur: quoniam & accusatio partes suas plenè exhibebat, & defensionis præsidia inualida fide nitebantur: & qui iudicabant, * ira perciti, pœnam hominis cupidè * expectabant. Igitur lictor, &*

* ira præcipiti,

* expetebant.

carcer ante oculos obuersabantur, cùm interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu depulsa sunt. filius enim Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomentum procellæ petens, vnde totus impetus tempestatis eruperat: quem truci vultu à se victor insolẽs repulsum, excusso è manu anulo humi iacêre aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, vt Lælius Tr. Pleb. approbantibus cunctis, Gabinium dimitti iuberet, ac documentum daretur, neque secundarum rerum prouentu insolẽter abuti, neque aduersis properè quemquam debilitari oportere: idq; proximo exemplo æquè patet.

DE APPIO CLAVDIO.

Lege præter Liuium Suetonium in vita Tiberij Claudij.

Appius Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniuria: siquidem illius vetustissimum morem neglexit: huius pulcherrimam classem amisit: infesto populo obiectus, cùm effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subitò coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione: discussa enim quæstione aliam velut Diis interpellantibus, de integro instaurari non placuit. Itaque cui maritima tempestas causæ dictionem contraxerat, cœlestis salutem attulit.

DE TVCIA VIRGINE Vestali.

Plinius lib. 28. cap. 2. vbi Tuccia Histo-
riam versib. executus est Vin-
centius poeta.

Eodem auxilij genere Tuciæ virginis Vestalis incesti criminis reæ castitas infantiæ nube obscurata emersit: quæ conscia certæ synceritatis suæ, spem salutis ancipiti argumento petere ausa est: arrepto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus, effice vt hoc hauriam ex Tyberi aquam, & in ædem tuam perferam audacter & temere iactis votis sacerdotis, rerum ipsa natura cessit.

DE LVCIO PISONE.

Item L. Piso à L. Claudio Pulchro accusatus, quòd graues & intolerabiles iniurias sociis intulisset: haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio vitauit. Nanque per idipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repentina vis nimbi incidit: cúmque prostratus humi pedes iudicum oscularetur, os suum cœno repleuit, quod conspectum totam quæstionem à seueritate ad clementiam & mansuetudinem transtulit: quia iam satis graues eum pœnas sociis dedisse arbitrati sunt: huc deductum necessitatis, vt se abijcere tam suppliciter, aut attollere tam deformiter

cogeretur. Subnectam duos accusatorum suorum culpa absolutos.

DE Q. FLAVIO.

Quintus Flauius à C. Valerio ædile apud populum reus actus, cùm quatuordecim tribuum suffragiis damnatus esset, proclamauit se innocentem opprimi: cui Valerius æquè clara voce respŭdit: nihil sua interesse, nocénsne, an innoxius periret, dummodo periret: qua violentia dicti, reliquas tribus aduersario donauit. Abiecerat inimicum: eundem dum pro certo pessundatum credidit, erexit: victoriámque in ipsa victoria pedidit.

DE CAIO COSCONIO.

*Caium etiam Cosconium Seruilia lege reum, propter plurimum, & euidentißima facinora, sine vlla dubitatione nocentem, Valerij Valentini accusatoris eius recitatum in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam virginem à se corruptam poetico ioco significauerat, * contexit. Siquidem Iudices iniquum * rati sunt, eum victorem dimittere, qui palmam nŏ ex alio ferre, sed de se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconij absolutione damnatus, quàm Cosconius in causa sua liberatus est.*

** erexit.*
** duxerŭt*

DE A. ATTILIO CALATINO.

Vide cap. de iure triumphandi.

Attingam eos quoque, quorum salus propriis

priis obruta criminibus, proximorum claritati donata est. A. Attilium Calatinum *Soranorum oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis damnationis periculo,* Qu. Maximi *soceri pauca verba subtraxerũt: quibus affirmauit, si in eo crimine sontem illũ ipse comperisset, direpturum se fuisse affinitatem.* Continuò enim populus penè iam exploratam *sententiam suam, vnius iudicio concessit: indignum ratus eius testimonio non credere, cui difficilimis* Reipublicæ *temporibus, bene se exercitus credidisse meminerat.*

DE M. AEMILIO SCAVRO.

M. *quoque* Aemilius Scaurus *repetundarum reus, adeò perditam & comploratam defensionem in iudicium attulit, vt cùm accusator diceret, lege sibi centum atque viginti hominibus denunciare testimonium licere: seque non recusare, quo minus absolueretur, si totidem nominasset quibus in prouincia nihil abstulisset: tam bona conditione vti non potuerit, tamen propter vetustißimam nobilitatem, & recentem memoriam patris, absolutus est.*

DE COTTA.

Plutarch. in vita Gracchorum.

Sed *quemadmodum splendor amplißimorum virorum in protegendis reis plurimum valuit, ita in opprimendis non sanè multum*

potuit: quinetiam euidenter noxiis, dum eos acrius impugnauit, profuit. L. Scipio *Aemilianus* Cottam *apud populum accusauit: cuius causa quamuis grauißimis criminibus erat confossa, septies ampliata, & ad vltimum octauo iudicio absoluta est: quia homines verebantur, ne præcipuæ accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secum locutos crediderim:* Nolumus *caput alterius petentem, in iudicium triumphos, & trophæa, spoliaq́; ac deuictarũ nauium rostra deferre: terribilis sit is aduersus hostem: ciuis verò salutem, tanto fulgore gloriæ subnixus, ne insequatur.* Tam *vehementes* Iudices *aduersus excellentißimum accusatorem, quàm mites in longè inferioris fortunæ reo.*

DE CALLIDIO BONONIENSI.

Callidius Bononiensis *in cubiculo mariti nocte deprehensus, cùm ob id causam adulterij diceret, inter maximos & grauißimos infamiæ fluctus emersit, tanquam fragmentum naufragij, leue admodum genus defensionis amplexus: affirmauit enim se ob amorem* * *serui pueri* * *sui eò esse perductum.* Suspectus *erat locus, suspectum tempus, suspecta matrisfamiliæ persona, suspecta etiam adolescentia ipsius: sed crimen libidinis, confeßio intemperantiæ liberauit.*

DE CAELIIS FRATRIBVS.

Remißioris hoc, illud aliquantò grauioris materiæ exemplum. Cùm parricidij causam duo fratres Cælij dicerent, splendido Terracinæ loco nati, quorum pater Titus Cælius in cubiculo quiescens, filiis altero lecto cubantibus, erat interemptus: neque aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quem suspitio cædis pertineret: hoc vno nomine absoluti sunt: quia iudicibus planum factum est, illos aperto ostio inuentos esse dormientes: somnus innoxiæ securitatis certißimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam non recipere, vt occiso patre, supra vulnera, & cruorem eius, quietem capere potuerint.

DE L. SCIPIONE.

Vide suprà lib. 4. cap. 1. exemplo vlt.

Percurremus nunc eos, quibus in causæ dictione, magis quæ extra quæstionem erant, nocuerunt, quàm sua innocentia opem tulit. L. Scipio post speciosißimum triumphum de Rege Antiocho ductum, perinde ac si pecuniam ab eo accepisset, damnatus est: non puto quòd pretio corruptus fuerat, vt illum totius Asiæ dominum & iam Europæ victrices manus iniicientem, vltra Taurum montem summoueret: sed alioqui vir syncerißimæ vitæ, & ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ,

quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

DE DECIANO, ET PVB.
Furio.

*At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, Caio autem Deciano spectatæ integritatis viro, vox sua exitium attulit. Nam cùm P. Furium inquinatissimæ vitæ pro Rostris accusaret, quia quædam in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri ausus fuerat: nec reum damnauit, & insuper * ei pœnas adiectas pependit.*

*pœnas ei debitas

DE TITIO SEXTO.

*Sextum quoque Titium similis casus prostrauit: erat innocens * Agraria lege lata, gratiosus apud populum: tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, suffragiis eum tota concio oppressit.*

*Erat Agraria lege lata gratiosus populo:

DE CLAVDIA.

Liuius lib. Decad. 3. Suetonius in vitis Cæsarum. Herodianus lib. 1. Plinius lib. 7. cap. 35. Fenestella cap. 12. Ouid. Fastorum 4. Lactantius Instit. 2. cap. 8. Arnobius lib. 8.

Adijciatur his Claudia, quam insontem crimine quo accusabatur, votum impium subuertit: quia cùm à ludis domum rediens turba elideretur, optauerat vt frater suus maritimarum virium nostrarum præcipua iactura

renin

reuiuisceret, sæpiúsque Consul factus, infelici ductu nimis magnam vrbis frequentiam minueret: Ob id accusata damnatáque est.

DE M. MILITIO, CN. LOlio, & L. Sextilio.

Possumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob causas damnationis incursus abripuit: M. Militius, Cn. Lolius, L. Sextilius triumuiri, quòd ad incendium in sacra via ortum extinguendum tardius venerant, à Trib. Pleb. die dicta * ad populum damnati sunt. * apud

DE PVB. BILIO Triumuiro.

Item Pub. Bilius Triumuir nocturnus à P. Aquilio Trib. Pleb. accusatus, populi iudicio concidit: quia vigilias negligentius circumierat.

DE M. AEMILIO PORCINA.

Admodum seueræ notæ, & illud populi iudicium, cùm M. Aemilium Porcinam à L. Caßio accusatum crimine nimis sublimè extructæ villæ in Alliensi agro graui multa affecit.

DE QVODAM INDVLGENte concubino procaci.

Plinius lib. 8. cap. 44.

Non supprimenda illius quoque damnatio, qui pueruli sui nimio amore correptus, rogatus ab eo ruri vt omasum in cœnam fieri iub

iuberet: quum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset: domito boue occiso, desiderium eius expleuit: eóque nomine publica quæstione afflictus est, innocēs, nisi tam prisco seculo natus esset.

DE QVADAM MVLIERE
quæ matrem interfecit.
Gellius Noct. Attic. lib. 12

Atque vt eos quoque referamus, qui in discrimen capitis adducti, neque damnati, neque absoluti sunt: apud Marcum *Popilium* Lenatem *prætorem, quædam, quòd matrem fuste percussam interemerat, causam dixit: de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt: quia abundè constabat, eandem veneno necatorum liberorum dolore commotam, quos auia filiæ infensa sustulerat, parricidiū vltam esse parricidio: quorum alterum vltione dignum, alterum absolutione non dignum iudicatum est.*

DE QVADAM MVLIERE, QVAE
virum & filium interemit.

Eadem *hæsitatione* Publij *quoque* Dolabel*læ, proconsulari imperio* Asiam *obtinentis, animus* **fluctuatus est.* Materfamiliâs Smyrnæa *virum & filium interemit, cùm ab ijs optimæ indolis iuuenem, quē ex priore viro enixa fuerat, occisum comperisset: quam rem* Dolabella *ad se delatam,* Athenas *ad* Areopagi *cognitionem*

* *fluctuauit*

nem relegauit: quia ipse neq; liberare duabus cædibus contaminatam, neque punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat. *Consideranter, & mansuetè pop. Rom. magistratus: sed *Areopagitæ quoque non minus sapienter, qui inspecta causa, & accusatorem, & ream post centum annos ad se reuerti iusserunt: eodem affectu moti, quo Dolabella: sed ille transferendo quæstionem, hi differendo, damnandi, atque absoluendi inexplicabilem* *cunctationem mutabant.*

*Considentè,

*cunctatione

DE PRIVATIS IVDICIIS.

CAPVT II.

PVblicis iudicijs adijciam, quorum magis æquitas quæstionum delectare, quàm immoderata turba lectorem offendere poterit. Claudius Centummalus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quam in Cælio monte habebat, summittere, quia his ex arce augurium capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio Lanario: nec indicauit, quod imperatum à collegio augurum erat: à quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrũ cum Claudio adduxit, vt formulã daret, quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona, Cato, vt est * doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum suppreßisse, continuò illum Cal- purnio

Cicero Offic. lib. 3.

Iustinian. Instit. libro 4.

*edoctus,

purnio damnauit, summa quidem cum æquitate: quia bonæ fidei venditorem nec commodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet. Notum *suis temporibus iudicium commemoraui: sed nec quod relaturus quidem sum, obliteratũ est silentio.*

DE C. VISELLIO.

C. V*isellius* V*arro graui morbo correptus, trecenta millia nummûm, ab* O*ctacilia* L*aterensi, cum qua cõmercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est: eo consilio, vt si deceßisset, ab hæredibus eam summam peteret, quam legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando: euasit deinde ex illa tẽpestate aduersus vota* O*ctaciliæ: quæ offensa, quòd spem prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti, subitò districta fœneratricem agere cœpit, nummos petendo, quos vt fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat: de qua re* C*aius* A*quilius, vir magnæ autoritatis, & sciẽtia iuris ciuilis excellens, iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit.* Q*uòd si eadem formula &* V*arro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoque non dubito quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit: nunc priuatæ actionis*

calum

calumniam ipse compescuit, adulterij crimen publicæ quæstioni iudicandum reliquit.

DE C. MARIO.

Multò animosius, & vt militari spiritu dignũ erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit: nam cùm Caius Ticinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicam de industria duxerat, vt eo crimine repudiatã, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex Marius, in cõspectu habita quæstione, seductũ Ticinium monuit, vt incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cùm sæpius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronuntiare: mulierem impudicitiæ sestertio nummo, Ticinium summa totius dotis damnauit: præfatus ideo se hunc iudicandi modum secutum, quòd liqueret sibi, Ticinium patrimonio Fanniæ insidias struentem, impudicæ coniugium expetisse.* Fannia autem hæc est, quæ postea Marium hostem à Senatu iudicatum, cœnóque paludis, qua extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum, ope quantacunq; potuit, adiuuit: memor quòd impudica iudicata esset suis moribus, quòd dotẽ seruasset, illius religioni acceptũ *ferri debere. * Hæc est autem Fannia *ferre

DE QVODAM DAMNATO FVRTI.

Vide Aulum Gellium in noctib. Attic. de seueritate Censoria.

Multus sermo de eo etiam iudicio manauit, in

in quo quidam furti damnatus est, quòd equo, cuius illi vsus vsque Ariciam cōmodatus fuerat, vlteriore eius municipij cliuo vectus esset. Quid aliud hoc loci, quàm verecundiam illius seculi laudemus, in quo tam minuti à pudore excessus puniebantur?

QVAE MVLIERES APVD magistratus pro se aut aliis causas egerunt.

CAPVT III.

DE AMESIA.

NE *de his quidem fœminis tacendum est, quas conditio naturæ, & verecundiæ stola vt in foro, in iudicijs tacerent, cohibere nō valuit.* Am*esia prætoris sententia rea causam suam* Lucio Titio Pr*ætore iudicium cogēte maximo populi concursu egit,* **motusq; omnes, ad neruos defensionis non solùm diligenter, sed etiam fortiter executa. & prima actione, & ferè cunctis sentētijs liberata est: quam, quia sub specie fœminæ virilem animum gerebat, Androgynem appellabant.*

* *partésque omnes, & numeros*

DE AFFRANIA VXORE Licinij Bructionis.

Caia A*ffrania verò* L*icinij* B*ructionis vxor prompta ad lites contrahendas, pro se semper apud prætorem verba fecit, non quòd aduoca-*

tis desiceret, sed quòd impudentia abundabat. Itaque inusitatis foro latratibus aßiduè tribunalia exercendo ad muliebris calumniæ notissimum exemplum euasit: adeò vt pro crimine improbis fœminarum moribus C. *Affraniæ nomen obijciatur: prorogauit autem spiritũ suum ad* C. *Cæsarem tertium, itémque* M. *Seruilium Consulem: tale enim monstrũ magis, quo tempore extinctum, quàm quo sit ortum, memoriæ tradendum est.*

DE HORTENSIA FILIA Q. *Hortensij.*

Hortensia *verò* Qu. Hortensij *filia, cùm ordo matronarum graui tributo à triumuiris esset oneratus, nec quisquam virorum patrocinium eis accommodare auderet: causam fœminarum apud triumuiros & constanter, & feliciter egit: repræsentata enim patris facundia, impetrauit, vt maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur.* Reuixit *cum muliebri stirpe* Qu. Hortensius, *verbísque filiæ aspirauit: cuius vim si virilis sexus posteri sequi* * *voluissent,* Hortensianæ *eloquentiæ tanta hæreditas vna fœminæ actione abscissa non esset.*

* *maluissent.*

DE QVAESTIONIBVS.
CAPVT IIII.

ATque, *vt omnes iudiciorum numeros exequamur, quæstiones quibus aut creditũ*

non est, aut temere habita fides est, referamus. M. *Agrij argentarij seruus*, Alexandrum *Titi* Fannij *seruum occidisse insimulatus est, eóque nomine tortus à domino, admisisse id facinus constantißimè asseuerauit.* Itaque Fannio *deditus, supplicio affectus est: paruulo deinde tẽpore interiecto, ille, cuius de nece creditum erat, domum rediit.*

DE ALEXANDRO SERuo *Fannij.*

Contrà Fannij *seruus* Alexander, *cùm in hanc suspicionem* C. Fl. *equitis* Romani *occisi venisset, septies tortus pernegauit ei se culpæ affinem fuisse: sed perinde, atque confessus, & à iudicibus damnatus, & à* L. Calpurnio *triũuiro in crucem actus est.*

DE FVLVIO FLACCO.

Item Fuluio Flacco *causam dicente*, Philippus *seruus eius, in quo tota quæstio nitebatur, octies tortus, nullum omnino verbum, quo dominus perstringeretur, emisit: & tamen reus damnatus est: cùm certius argumentum innocentiæ vnus octies tortus exhiberet, quàm octo semel torti *præbuissent.*

* *præberent.* Temerè *habita fides octo, & nõ creditũ vni.*

DE TESTIBVS.

CAPVT V.

DE C. ET Q. SERVILIIS.

S*Equitur, vt ad testes pertinacia exempla commemorem.* C. & Qu. *Seruilijs Cepionibus*

bus iisdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem pro uectis: item fratribus Metellis Quinto & Lucio Consularibus: & censoriis, altero etiã triumphali, in Qu. Pompeium Aufidium repetundarum reum acerrimè dicentibus testimonium, non abrogata fides. absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicum oppressisse viderentur, occursum est.

DE M. AEMILIO SCAVRO.

Plinius de viris illustr.

M. *etiam Aemilius Scaurus princeps Senatus* C. *Memium repetundarum reum districto testimonio insecutus est. Item* C. *Flauium eadem lege accusatum testis proscidit. Nam* C. *Norbanũ maiestatis crimine publicæ quæstioni, subiectũ ex professo opprimere conatus est: nec tamen aut autoritate, qua plurimum pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quenquam illorum affligere potuit.*

DE L. CRASSO.

L. *quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud* P. C. *Aemilius Scaurus: nanque eorũ suffragia robustißimis & felicißimis eloquentiæ stipendiis regebat, erátque sic fori, vt ille curiæ princeps: cùm vehementißimum testimonij fulmen in* M. *Marcellum reum iniecisset, impetu grauis, exitu vanus apparuit.*

DE Q. METELLO PIO, L. Lucullo, Q. Hortensio, & M. Lepido.

Age. Qu. Metellus Pius, L. Marcus Lucullus, Qu. Hortensius, M. Lepidus, Cn. Cornelium maiestatis reum, non modò testes onerarunt, sed etiam saluam negantes illo incolumi stare Remp. posse, depoposcerunt: quæ decora ciuitatis (pudet referre) vmbone iudiciali repulsa sunt.

DE M. CICERONE.

Cicero in Epist. ad Attic. libr. 4. Epistola 7. & x I.

Quid M. Cicero forensi militia summos honores, amplißimúmque dignitatis locum adeptus? nónne in ipsis eloquentiæ suæ castris testis abiectus est? dum P. Clodium Romæ apud se fuisse iurauit, illo *sacrilegiū, & flagitium vno absentiæ argumento tuente: siquidem iudices Clodium incesti crimine, quàm Ciceronem infamia periurij liberare maluerunt.

sacrilegū, flagitium

DE P. SERVILIO CONSVLARI.

Tot * eleuatis testibus, vnum, cuius noua ratione iudicium ingressa autoritas confirmata est, referam. P. Seruilius consularis, Censorius triumphalis, qui maiorum suorum titulis Isaurici cognomen adiecit, cùm forum prætereiens testes in eum dari vidisset, loco testis constitit,

* reprobatis

constitit, *ac per summam inter patronorum pariter & accusatorum admirationem sic orsus: Hunc ego, iudices, qui causam dicit, cuias sit, aut quam vitam egerit, quámque meritò, vel iniuria accusetur, ignoro: illud tantùm scio, cùm occurrisset mihi Laurentina via iter facienti, admodum angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religionem *nostram pertineat, ipsi æstimabitis: ego id supprimendum non putaui. Iudices reum vix auditis cæteris testibus, damnauerunt. Valuit enim apud eos, tum amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio: eúmq; qui venerari principes nesciret, in quodlibet facinus procursurum crediderunt.

*ac summa patronorũ admiratione

*vestram

QVI QVAE IN ALIIS *VINdicarunt, ipsi commiserunt.

*vindicabant,

CAPVT VI.

NE illos quidem latere patiemur, qui quæ in aliȷs vindicarant, ipsi commiserunt. C. Licinius cognomine Hoplomachus, à Prætore postulauit, vt patri suo bonis, tanquam ea dissipanti, interdiceretur: & quidem quod petierat impetrauit: sed ipse paruo postea tempore mortuo sene, ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit. Dignus hac vicissitudine pœnæ fuit: quoniam hæreditatem ab-

sumere, quàm hæredem maluit tollere.

DE CAIO MARIO.

Vide Cap. de fortitudine.

*Caius autem Marius, cùm magnum & salutarem Reip. ciuem in L. Saturnino opprimendo egisset, à quo in modum vexilli pileum seruituti ad arma capienda ostentatum erat: L. Sylla cum exercitu in vrbem irrumpente, ad auxilium seruorum pileo *superlato confugit. Itaque dum facinus, quod punierat, imitatur, alterum Marium à quo affligeretur, inuenit.*

* *sublato*

DE M. LICINIO STOLONE.

Plinius de viris illustrib.

Marcus verò Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatum potestas facta est, cùm lege sanxisset, nequis amplius quàm quingenta agri iugera possideret: ipse mille comparauit, dissimulandíque criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit, quam ob causam à M. Popilio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit: ac docuit nihil aliud præcipi debere, nisi quod prius quisque sibi imperauit.

DE Q. VARIO TRIBVNO.

*Quintus autem Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Trib. Pleb. legem aduersus intercessionem collegarum prorogauit: *qua iubebat quæri, quorum*

* *quæ*

rum dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cum clade Reip. *sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit.* Sed dum antè *pestiferum* Trib. *plebis quàm certum ciuem agit, suam lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.*

DE STVDIO, ET INDUSTRIA.

CAPVT VII.

Q*Vid cesso vires industriæ commemorare? cuius alacri spiritu militiæ stipendia roborantur: forensis gloria accenditur: fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur: quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis perducitur: quæ cùm perfectißima sit virtus, duramento sui confirmatur.*

DE CATONE SVPERIORE.

Vide lib. 3. cap. 7.

*Cato *sextum & octogesimum annum agens, dum in* Repub. *tuenda iuuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, causam suam egit, neque aut memoriam eius quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris vlla ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditum, animaduertit: quia scilicet omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat: quinetiam in ipso diutißimè actæ* *M. Portius Cato.

vitæ sine disertißimi Oratoris Galbæ accusationi defensionem suam pro Hispaniâ opposuit. Idem Græcis literis erudiri concupiuit: quàm serò, inde æstimemus, quòd etiam Latinas penè iam senex didicit: cúmq; eloquentia magnam iam gloriam partam haberet, id egit vt iuris ciuilis quoque esset peritißimus.

DE INFERIORE.

Cicero 2. de finibus.

Cuius mirifica proles *Cato, *propior nostræ ætati, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, vt ne in curia quidem, dum Senatus* **cogitur, temperaret sibi, quò minus Græcos libros lectitaret: qua quidem industria, ostendit, alijs tempora deesse, alios temporibus superesse.*

* *Vticensis propior ætati nostræ* Cato, **cogebatur,*

DE TERENTIO VARRONE.

Cicero, & B. Augustinus de eius laudib.

Terentius *autē* Varro *humanæ vitæ exemplo & spatio nominandus: non annis, quibus seculi tempus æquauit, quàm stylo viuacior fuit: in eodem enim lectulo & spiritus eius, & egregiorum operum cursus extinctus est.*

DE LIVIO DRVSO.

Consimilis perseuerantiæ Liuius *Drusus, qui & ætatis viribus, & acie oculorum defe-*

ctus,

ctus, ius ciuile populo benignißimè interpretatus est: vtilißimáque discere id cupientibus monimenta composuit: nam vt senem illum natura, & cæcum fortuna facere potuit, ita neutra interpellare valuit, ne non animo & videret, & vigeret.

DE P. SENATORE, ET L.
Pontio Equite Romano.

Publius verò Senator, & Lucius Pontius eques Romanus, *suis temporibus celebres causarum actores, luminibus capti, eadem industria forensia stipendia executi sunt.* Itaque *frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs, quia ingenio eorum delectabantur, alijs quia constantiam admirabantur: nanque alij incommodo perculsi secessum petunt, duplicant tenebras, fortuitis voluntaria adijcientes.*

DE P. CRASSO.

Iam P. *Crassus, cùm in* Asiam *ad* Aristonicum Regem *debellandum* Consul *venisset, tanta cura* Græcæ *linguæ notitiam animo comprehendit, vt eam in quinque diuisam genera per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret.* Quæ *res maximum ei sociorum amorem conciliauit, qua quis eorum lingua apud tribunal eius postulauerat, eadem decreta reddenti.*

DE ROSCIO.

Vide Ciceronem lib. 1. de Oratore.

Ne Roscius quidem subtrahatur scenicæ industriæ notißimum exemplũ, qui nullum unquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, põere ausus est. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem cõmendauit: nec vulgi tantùm fauorem, verumetiam principum familiaritates amplexus est. Hæc sunt attenti, & anxij, & nunquam cessantis studij præmia, propter quæ tantorum virorum laudibus non impudenter se persona histrionis inseruit.

EXTERNA.

DE DEMOSTHENE.

Cicero lib. 1. de Oratore. Gellius in Noct. Att. Plutarch. in eius vita.

Græca quoque industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum, Latina lingua recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur, cùm inter initia iuuentæ, artis quam affectabat, primam literam dicere non posset, oris sui vitium tanto studio expugnauit, vt ea à nullo expreßius referretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu vocem suam exer-

citatione continua ad maturum, & gratum auribus ſonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus eſt. Multos enim verſus vno impetu ſpiritus complectebatur, eóſque aduerſa loca celeri gradu ſcandens, pronuntiabat. Ac vadoſis littoribus inſiſtens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat: vt ad fremitus concitatarum concionum, patientia duratis auribus, in actionibus vteretur. Fertur quoque ore inſertis calculis multum ac diu loqui ſolitus, quò vacuum promptius eſſet, & ſolutius. Præliatus eſt cum rerum natura, & quidem victor abijt, malignitatem eius pertinaciſſimo animi robore ſuperando. Itaque alterum Demoſthenem mater, alterum induſtria enixa eſt.

Cic. T[...] 4. doler[...] aiebat [...] monſt[...] nes, ſi q[...] do opi[...] ante luc[...] na vic[...] eſſet in[...] ſtria.

DE PYTHAGORA *Philoſopho.*

Atque, vt ad vetuſtiorem induſtriæ actum tranſgrediar, Pythagoras perfectiſſimum opus ſapientiæ à iuuenta pariter & omnis honeſtatis percipiendæ cupiditatē ingreſſus (nihil enim, quod ad vltimum ſui peruenturum eſt finem, non & maturè, & celeriter incepit) Aegyptum petijt, vbi literis gētis eius aſſuefactus, præteriti æui ſacerdotū commentarios ſcrutatus, innumerabilium ſeculorum obſeruationes cognouit. Inde ad Perſas profectus, magorum exa-

ctiſſimæ

*ctißimæ prudentiæ se formandum tradidit, à quibus syderum motus, cursúsque stellarum, & vniuscuiusque *rei proprietatem, & effe-*
*vim, *ctum benignißimè demonstratum docilli animo sumpsit.* Cretam deinde, & Lacedæmona *nauigauit: quarum legibus, ac moribus inspectis, ad* Olympicum *certamen descendit. Cúmque multiplicis scientiæ *maximam toti Græ-*
cum ma *ciæ admirationem, ac specimen exhibuisset,*
ima ad- *quo cognomine censeretur interrogatus, non*
iratione *se sapientem (iam enim illud septem sapientes*
iter om- *viri occupauerant) sed amatorem sapientiæ, id*
es totius *est,* Græcè *φιλόσοφον edidit.* In Italiæ *etiam*
ræciæ *partem, quæ tunc maior* Græcia *appellabatur,*
ecimen *perrexit: in qua plurimis & opulentißimis vrbibus effectus suorum studiorum approbauit: cuius ardentem rogum plenum venerationis oculis* Metapontus *aspexit: * operum* Pytha-
oppidũ *goræ, quàm suorum cinerum nobilius clariúsque monimentum.*

DE PLATONE PHILOSOPHO.
Diogenes Laertius in vita Platonis.

Plato autem patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus, & locum, & hominem doctrinæ fertilißimum, ingenij quoque diuina instructus abundantia, cùm omnium iam mortalium sapientißimus haberetur, eò quidem vsque, vt si ipse Iupiter cœlo descendisset,

nec

nec elegantiore, nec beatiore facundia vsurus videretur: Aegyptum *peragrauit, vbi à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros, cœlestium obseruationem rationum percepit: quóque tempore à studiosis iuuenibus certatim* Athenæ Platonem *doctorem quærentibus petebantur: ipse* Nili *fluminis inexplicabiles ripas, vastissimósque campos, effusam barbariem & flexuosos fossarum ambitus* Aegyptiorum *senam discipulus lustrabat. Quò minus miror in* Italiam *transgressum, vt ab* Archyta Tarenti, *à* Timæo, & Arione, & Cæto Locris Pythagoræ *præcepta, & instituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia literarum vndique colligenda erat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi, & dilatari posset: altero etiam & octogesimo anno decedens sub capite* Sophronis *numeros habuisse fertur: sic ne extrema quidem eius hora agitatione studij vacua fuit.* Cicero in Catone Maiore.

DE DEMOCRITO PHILOSOPHO.

Cicero lib. 5. Tuscul. Aul. Gellius lib. 10. Laertius in eius vita.

At Democritus, *cum diuitijs censeri posset: quæ tantæ fuerunt, vt pater eius* Xerxis *exercitui epulum dare*facilè potuerit: quò magis vacuo animo studijs literarum* esset operatus, parua admodum summa retēta patrimonium* *ex facil. *vacca-ret,

suum

suum patriæ donauit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporum momenta ad percipendam, & exercendam doctrinam conferens, ignotus illi vrbi vixit, quod ipse quodam volumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ, & iam transit aliò.

DE CARNEADE PHILOSOPHO.

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ, siquidem nonaginta expletis annis, idem illi viuendi, ac philosophandi finis fuit: ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, vt cùm cibi capiendi causa recubuisset, cogitationibus inhærens, manum ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed eum Melissa, quam vxoris loco habebat, temperato inter studia animo, non interpellandi, sed inediæ succurrendi officio, dexteram suam necessarijs vsibus aptabat. Ergo animo tantummodo vita fruebatur: corpore verò quasi alieno & superuacuo circundatus erat. Idem cum Chrysippo disputaturus helleboro se antè purgabat, ad exprimendum ingenium suum attẽtius, & illius acrius refellendum: quas potiones industria solidæ laudis cupidis appetendas effecit.

Plin. li. 25. cap. 5. Gellius lib. 17. Diogenes Laert.

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO.

Diogenes Laertius. Plutarchus in Apophtheg.

Quali

Quali porrò studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui cùm post diutinam peregrinationem patriam repetisset, possessionésque desertas vidisset, Non essem ego, inquit, saluus, nisi istæ periissent. Vocem petitæ sapientiæ compotem. Nam si prædiorum potius, quàm ingenii culturæ vacasset: dominus rei familiaris intra penates mansisset, sed non tantus Anaxagoras ad eos rediisset.

DE ARCHIMEDE PHILOSOPHO.

Polybius lib. 8. Plutarch. in Marcello. Cicero Act. 6. in Verrem. Titus Liuius lib. 4., Decad. 3. Plinius lib. 7 cap 37. Quintil. lib. 1. & Gellius.

Archimedis quoque fructuosam industriam fuisse dicerem, nisi eadē illi & dedisset vitam, & abstulisset. Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius ac diu multum victoriam suam inhibitam senserat: eximia tamen hominis prudentia delectatus, vt capiti illius parceretur, edixit, penè tantum gloriæ in Archimede seruato, quātum in oppressis Syracusis hostis reponens. At is dum animo & oculis in terram defixis formas describit, militi, qui prædandi gratia domum irruperat, strictóq; super caput gladio, quisnam esset, interrogabat: propter nimiam cupiditatem inuestigandi, quod requirebat, nomen suum indicare non potuit. Sed protracto manibus puluere: Noli, inquit, obsecro istum circulum

diſturbare: ac perinde quaſi negligens imperij victoris, obtruncatus ſanguine ſuo, artis ſuæ lineamenta confudit. Quod accidit vt propter idem ſtudium modò donaretur vita, modò ſpoliaretur.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Cicero de Seneƈt. Gellius. Diog. Laert.

Socratem etiam conſtat ætate prouectum fidibus tractandis operam dare cœpiſſe: ſatius iudicantem, eius artis vſum ſerò, quàm nunquam percipere. Et *quantula Socrati acceſsio illa futura ſcientiæ erat? Sed pertinax hominis induſtria, tantis doctrinæ ſuæ diuitijs etiam* Muſicæ *rationis* **vtiliſsimum elementum accedere voluit.* Ergo *dum ad diſcendum ſemper ſe pauperem credidit, ad docendum fecit ſe locupletiſsimum.*

**viliſsimum*

DE ISOCRATE.

Cicero in Catone Maiore. De eo & Quintil. & Macrob.

Atque vt longæ, & felicis induſtriæ quaſi in vnum aceruum exempla redigamus, etiam Iſocrates nobiliſsimum librum, qui inſcribitur παναθηναϊκὸς *quarum &* **octogeſimum annum agens, ita vt ipſe ſignificat, compoſuit, opus ardentis ſpiritus plenum.* Ex *quo apparet, ſeneſcentibus membris eruditorum, intus animos induſtriæ beneficio florem iuuentæ retinere.* Neque *hoc ſtylo terminos vitæ ſuæ clauſit: nam*

**nonage.*

nanque admirationis eius fructum quinquennio percepit.

DE CHRYSIPPO.

Diogenes Laertius.

*Citerioris ætatis metas, sed non parui tamen spatij Chrysippi viuacitas flexit: nam octogesimo anno, cœptum ante quadragesimum λογικῶν exactißimæ subtilitatis volumen reliquit: cuius studium in *tractandis ingenij sui monimentis tantum * operis laborisque sustinuit, vt ad ea quæ scripsit penitus cognoscenda, longa vita sit opus.* *tradendis *operæ

DE CLEANTHE PHILOSOPHO.

Hic φρεάντλης dictus est Zenonis discipulus & Chrysippi præceptor. vide Diogen. Laertium. Itaque Chrysippi nomen à librario pro Zenonis substitutum: aut est μνημονικὸν ἁμάρτημα.

*Te quoque Cleãthe tam laboriosè haurientem, & tam pertinaciter tradentem sapientiam, numen ipsius industriæ suspexit: cùm adolescentem quæstu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem, diurno, Chrysippi præceptis percipiendis vacantem, eundémque *ad vndecentesimum annum attenta cura auditores tuos erudientem videret: duplici enim labore vnius seculi spatium occupasti, incertum reddẽdo, discipulúsne an præceptor esses laudabilior.* *vnum & centesimum

DE SOPHOCLE.

Cicero de Senectute.

Sophocles quoque cum rerum natura gloriosum certamen habuit tam benignè ille mirifica opera sua exhibendo, quàm illa operibus eius tempora liberaliter subministrando: prope enim centesimum annum attigit, sub ipsum transitum ad mortem Oedipode Coloneo *scripto, qua sola fabula omnium eiusdē studij* Poetarū *praeripere gloriam potuit: idque ignotum esse posteris filius* Sophoclis ** noluit, σοφὸν, sepulcro patris, quae retuli, insculpendo.*

*Sophon noluit

DE SIMONIDE POETA.

Cicero de Senect.

Simonides *verò* Poeta *octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorum certamen descendisse ipse gloriatur: nec fuit iniquum illum voluptatem ex ingenio suo diu percipere, cùm eam omni aeuo fruendam traditurus esset.*

DE SOLONE.

Plutarch. in eius vita.

Nam Solon *quanta industria flagrauerit, & versibus complexus est, quibus significat, se quotidie aliquid addiscentem senescere, & supremo vitae die confirmauit: quòd assidentibus amicis, & quadam de re sermonem inter se conferentibus, satis iam pressum*

caput

caput erexit. Interrogatúsque quapropter id fecisset, respondit, Vt cùm istud, quicquid est, de quo disputatis, percepero, moriar. Migrasset profectò ex hominibus inertia, si eo animo vitam ingrederentur, quo eam Solon egressus est.

DE THEMI[illegible]

Cicero in Catone Maiore. Quint.ca.de memoria. Plutarch. in eius vita.

Quàm porrò industrius Themistocles, qui maximarum rerum cura districtus, omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprehendit: per summam nanque iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quem paulò antè deuicerat, confugere coactus, prius quàm in conspectum eius veniret, Persico sermoni se assuefecit: vt per laborem parta commendatione, regis auribus familiarem & assuetum sonum vocis adhiberet.

DE CYRO ET MI-
thridate.

De Cyro Plinius lib.7.cap.24. Solinus cap. de homine. Quint. cap. de memoria. Iustinus lib. 1. De Mithridate iidem authores, & Gellius lib.17.cap.17.

Cuius vtriusque industriæ laudem duo reges partiti sunt, Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum, & viginti gentium, quæ sub regno eius erant, linguas

edifcendo: ille, vt fine monitore exercitum falutaret: hic, vt eos quibus imperabat, fine interprete alloqui poffet.

DE OTIO.

CAP. VIII.

Otium, quod induftriæ, & ftudio maximè contrarium videtur, præcipuè fubnecti debet, non quo euanefcit virtus, fed quo recreatur: alterum enim etiam inertibus vitandum, alterum ftrenuis quoque interdum appetendum eft: illis ne propè vitam inertem exigant: his, vt tempeftiua laboris intermiffione ad laborandum fiant vegetiores.

DE SCIPIONE ET LAELIO.

Cicero lib. de Amicitia.

Par *veræ amicitiæ clariffimum* Scipio, & Lælius, *tum amoris vinculo, tum etiam omnium virtutum inter fe iunctum focietate, vt actuofæ vitæ iter æquali gradu exequebantur, ita animi quoque remiffioni communiter acquiefcebant. conftat nanque eos* Caietæ, & Laurenti *vagos littoribus conchulas, & * calculos lectitaffe: idque fe* P. Craffus *ex focero fuo* Qu. Scæuola, *qui gener* Lælij *fuit, audiffe fæpenumero prædicauit.*

* *vmbilicos*

DE SCAEVOLA.

Cicero de Oratore, & 1. Offic.

Scæuola autem quietæ remiffionis eorum

cer-

certißimus teſtis, optimè pila luſiſſe traditur: quia videlicet ad hoc diuerticulum animum ſuum forenſibus miniſterijs fatigatum transferre ſolebat. Aleæ quoque & calculis vacaſſe interdũ dicitur, cùm bene, ac diu iura ciuium, & ceremonias deorum ordinaſſet. vt enim in rebus ſeriis Scæuolam, ita & in ſcurrilibus luſibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem eſſe non ſinit.

EXTERNA.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Id'que vidit, cui nulla pars ſapientiæ obſcura fuit, Socrates: ideóque non erubuit tunc, cùm interpoſita arundine cruribus ſuis, cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade riſus eſt.

DE HOMERO POETA.

Iliados lib. 10.

Homerus quoque ingenij cœleſtis vates non aliud ſenſit, vehementißimis Achillis manibus canoras fides aptando, vt earum militare robur leni pacis ſtudio relaxaret.

QVANTA SIT VIS eloquentiæ.

CAP. IX.

Potentiam verò eloquentiæ etſi plurimum valere animaduertimus, tamen ſub pro-

prijs exemplis, quo scilicet vires eius testatiores fiant, recognosci conuenit.

DE VALERIO.

Non Valerius, sed Menenius Aggrippa vocatur apud alios. Historiam hanc tradit Liuius lib. 2. Halicarnass. lib. 6. Florus Epit. lib. 2. cap. 23. Plinius de viris illustr. cap. 18. Gellius lib. 17. cap. 21. Appianus 1. bellorum Ciuil. Eutrop. 1. cap. 11. Oros. 2. 6. August. 2. 18. Ciuit. & 3. 17. Fenestella titu. 25. Pompon. tit. 2. primi D. Ouid. 3. Fast.

* *dissidēs* *Regibus exactis, plebs * discedens à patribus, iuxta ripam fluminis* Anienis *in colle, qui sacer appellatur, armata consedit: erátque non solùm deformis, sed etiam miserrimus* Reip. *status, à capite eius cætera parte corporis pestifera seditione diuisa: ac ni* Valerij *subuenisset eloquentia, spes tanti imperij in ipso penè ortu suo corruisset. Is nanque populum, noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia reuocatū, Senatui subiecit, id est, vrbem vrbi iunxit.* Verbis *ergo facundis ira consternatio arma cessērunt.*

DE M. ANTONIO ORATORE.

Vide Cicero. de Orat. & 5. Tuscul.

Quæ etiam Marianos, Cinnanósque mucrones, ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt. missi enim à sæuissimis

ſimis ducibus milites ad M. Antonium *obtruncandum, ſermone eius obſtupefacti, diſtrictos iam & vibratos gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt: quibus digeſsis,* P. Antonius *(is enim ſolus in ambitu expers* Antonianæ *facundiæ ſteterat) crudele imperium truculento miniſterio peregit. Quàm diſertum igitur eum fuiſſe putemus, quem ne hoſtium quidem quiſquam occidere ſuſtinuit, qui modò vocem eius ad aures ſuas voluit admittere?*

DE IVLIO CAESARE.

Diuus quoque Iulius, * *quàm cæleſtis numinis,* * *tam etiam humani ingenij perfectiſſimum columen, vim facundiæ propriæ expreßit: dicendo in accuſatione* C. Dolabellæ, *quem reum egit, extorqueri ſibi cauſam optimam* L. Cottæ *patrocinio: ſiquidem* * *maxima tunc eloquentia quæſta eſt, cuius, facta mentione, quoniam domeſticum nullum maius adiecerim exemplum, peregrinandum eſt.*

* *tam*

* *quàm*

* *maxima tũc ei eloquẽtiæ laus quæſita eſt,*

EXTERNA.

DE PISISTRATO.

Cicero lib. 3. de Orat. Plutarchus & Macrob.

Piſiſtratus tantum dicendo valuiſſe traditus eſt, vt ei Athenienſes *regium imperium, oratione capti, permitterent: cùm præſertim*

amantißimus patriæ Solon ex contraria parte niteretur. Sed alterius salubriores erant conciones, alterius disertiores: quo euenit, alioqui prudentißima ciuitas libertati seruitutem præferret.

DE PERICLE.

Cicero 3.de Orat.Plutarch.

Pericles autem felicißimis naturæ incrementis, sub Anaxagora *præceptore summo studio perpolitus, & * instructus, liberis* Athenarum *ceruicibus, iugum seruitutis imposuit: egit enim illam vrbem, & versauit arbitrio suo. Cúmque aduersus voluntatem populi loqueretur, iucunda nihilominus, & popularis eius vox erat. Itaque veteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiam viri perstringere cupiebat, tamen in labris hominis melle dulciorem lepôrem fatebatur habitare: ínque animis eorum, qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat. Fertur quidam, cùm admodum senex primæ concioni* Periclis *adolescentuli interesset, idémque iuuenis* Pisistratum *decrepitum iam concionantem audisset, non temperasse sibi, quo minus exclamaret, caueri illum ciuem oportere, quòd* Pisistrati *orationi similima eius * foret oratio: nec hominem aut æstimatio eloquij, aut morum augurium fefellit. Quid enim inter* Pisistratum, & Periclem *interfuit: nisi quòd*

* *instructus literis*

* *esset*

quòd ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit?

DE HEGESIA PHILOSOPHO.

Cicero 1. Tuscul.

Quantum eloquentia valuisse Hegesiam Cyrenaicum philosophum arbitramur? qui sic mala vitæ repræsentabat, vt eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta multis voluntariæ mortis appetendæ cupiditatem ingeneraret. Ideóque à rege Ptolemæo vlterius hac de re disserere prohibitus est.

QVANTVM MOMENTVM sit in pronuntiatione, & apto motu corporis.

CAP. X.

Eloquentiæ autem ornamentum in pronuntiatione apta, & conuenienti motu corporis consistunt: quibus cùm se instruxerit, tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa inuadendo, horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

DE CAIO GRACCHO.

Cicero in Orat. Gellius lib. 1. Plin. Secund. in Epist. Quint. Instit. lib. 1.

Sed vt propositi fides in personis illustribus exhibeatur. C. Gracchus eloquentiæ, quàm

*propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cùm optimè rempub. tueri posset, perturbare impiè maluit: quoties apud populum concionatus est, seruum post se musicæ artis peritum habuit, qui occultè *eburnea fistula pronuntiationis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocando: quia calor, atque impetus actionis ipsum attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.*

* *τονάριον, vt in lexico obseruauimus.*

DE Q. HORTENSIO.

Vide Gellium.

Quintus autem Hortensius *plurimum in corporis decoro motu repositum credens, penè plus studij in eodem *laborando, quàm in ipsa eloquentia affectanda impendit.* Itaque *nescires, vtrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum concurreretur: sic verbis oratoris aspectus, & rursus aspectui verba seruiebant.* Itaque *constat* Aesopum, Rosciúmque *ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, vt foro petitos gestus, in scenam referrent.*

* *elaborando*

DE M. CICERONE.

Lege Cicer. de Orat. Plut. in eius vita. Plin. lib. I. cap. 30.

Nam M. Cicero *quantum in vtraque re, de qua loquimur, momenti sit, oratione quam*

pro

pro Gallo habuit, significauit. M. *Callidio accusatori exprobrando, quòd præparatum sibi à reo venenum testibus, chirographis, quæstionibus probaturum affirmans, remisso vultu, & languida voce, & soluto genere orationis vsus esset: paritérque & oratoris vitium detexit, & causæ periclitantis argumenta adiecit: totum hunc locum ita claudendo: Tu istud* M. *Callidi nisi fingeres, sic ageres?*

EXTERNA.

DE DEMOSTHENE.

Cicero 3. de Oratore. Quintilian. lib. xj. Gellius.

Consentaneum huic Demosthenis iudicium, qui cùm interrogaretur, quidnã esset in dicendo efficacißimum, respondit, ὑπόκρισις. Iterum deinde, & tertiò interpellatus idem dixit, penè totum se illi debere confitendo.

DE AESCHINE.

Cicero lib. 3. de Orat. Gellius Noct. Attic. lib. 7. Quintil. cap. de pronunciatione. Plutarchus in vita Demosthenis. Plinius lib. 7. cap. 30.

Rectè itaque Aeschines, cùm propter iudicialem ignominiam, relictis Athenis, Rhodum petisset, atque ibi rogatu ciuitatis suam prius in Ctesiphontem, deinde Demosthenis pro

pro eodē orationē clarißima & suauißima voce recitasset, admirātibus cunctis vtriusq; *columinis eloquentia, sed aliquāto magis Demosthenis, Quid si, inquit, ipsum audissetis? Tantus orator, & modò tam infestus aduersarius sic inimici vim, ardorémque dicendi suspexit, vt se scriptorum eius parum idoneum lectorē esse prædicaret: expertus acerrimum vigorem oculorum, terribile vultus pondus, accommodatum singulis verbis sonum vocis, efficacißimos corporis motus. ergo etsi operi illius adijci nihil potest, tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quòd legitur potius, quàm auditur.

* volu-minis

QVAM MAGNI EFFEctus artium sint.

CAPVT XI.

EFfectus etiam artium recogniti, possunt aliquid afferre voluptatis: protinusq; & quàm vtiliter excogitatæ sunt, patebunt: & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in his edendis suo fructu non carebit.

DE SVLPITIO GALLO.

Vitru. Plinius lib. 2. cap. 12. Quintil. lib. 1. de astrologia Oratori necessaria. Frontinus lib. 1. cap. vlt.

Sulpitij Galli maximum in omni genere li-

terarum recipiendo studium plurimum Reip. *profuit.* Nam *cùm* L. *Pauli, bellum aduersum regem* Persen *gerentis, legatus esset, ac serena nocte subitò luna defecisset: eóque veluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster, manus cum hoste conferendi fiduciam amisisset: de cœli ratione, & syderum natura peritissimè disputando alacrem eum in aciem misit.* Itaque *illi inclytæ* Paulianæ *victoriæ liberales artes, Galli aditum dederunt: quia nisi ille metum militum nostrorum vicisset,* Imperator Romanis *vincere hostes non potuisset.*

DE SPVRINA.

Plutarch. & Sueton. in vita Cæsaris.

Spurinæ quoque in consectandis deorũ monitis efficacior scientia apparuit, quàm vrbs Romana *voluit. prædixerat* C. *Cæsari, vt proximos* xxx. *dies quasi fatales caueret, quorum vltimus erat* Idus Martiæ. Et *cùm fortè manè vterque in domum Caluini domitij ad officiũ conuenisset, Cæsar Spurinæ,* Ecquid *scis* Idus Martias *iam venisse? & is,* Ecquid *scis illas nondum præteriisse?* Abiecerat *alter timorem tanquam exacto tempore suspecto, alter ne extremam quidem eius partem periculo * vacuam esse arbitratus est.* Vtinam *aruspicem potius augurium, quàm patriæ parentem securitas fefellisset.* *carere

EXT

EXTERNA.

DE PERICLE.

Plutarch.in eius vita. Frontinus li.1. cap.vlt. Quintilian.lib.1.cap.de astrolog.

Sed vt alienigena scrutemur, cùm obscurato repentè Sole, inusitatis perfusæ tenebris Athenæ, solicitudine agerentur, interitum sibi cœlesti denuntiatione portendi credentes, Pericles processit in medium, & quæ à præceptore suo Anaxagora, pertinentia ad Solis & Lunæ cursum acceperat, disseruit: nec vlterius trepidare *vano *ciues suos *vacuo metu passus est.*

DE ALEXANDRO REGE.

Cicero in Epistola ad Luceium. Plinius lib. 7.cap.37. Horat.Epist.lib.vlt.

*Quantum porrò dignitatis à rege Alexandro tributum arti existimamus? qui se & pingi ab vno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo *voluit.*

*vetuit ... n gēma ... e ab alio ... calpi, ... uàm à ... yrgote- ... :Pli.lib. ... 7.c.1.

DE VVLCANO ALCAMENIS.

Cicero lib.de natura Deorum. Sunt qui Alchimedis, & Alchimenid. Plinij Codex Alcamenis habet.

Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus: præter cætera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur, quòd stat dissimulatæ claudicationis sub veste leuiter vestigium re-

pra

præsentans, vt non tanquam exprobratum vitium, ita tãquam certam propriámque dei notam decore significans.

DE VENERE PRAXITELIS.

Præter Lucian. in dialogis, lege Plinium lib.7.cap.38.&.36.cap.5. Quintil.lib.2. De equæ pictura Plinius lib. 35. cap.10. tradidit.

*Cuius coniugẽ Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Cnidiorum collocauit, propter pulchritudinem operis à libidinosi cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui visa pictura equæ, hinnitum edere coactus est: & canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurúsque ad amorem & concubitum æneæ vaccæ Syracusis, nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quidenim vacua rationis animantia arte decepta miremur? cùm hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis * excitatam videamus.* **excitatione*

QVAEDAM NVLLA arte effici posse.

CAP. XII.

DE EVPHRANORE.

Cicero lib.1. de Nat. Deorum.

CAeterùm natura quemadmodum sæpenumero æmulam virium suarum artem esse pati

patitur: ita aliquando irritam fesso labore dimittit: quod summi artificis Euphranoris *manus senserunt.* Nam cùm Athenis XII. *deos pingeret, Neptuni imaginem, quàm poterat excellentißimis maiestatis coloribus complexus est, perinde ac* Iouis *& aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto posteriores eius conatus assurgere, quò tendebāt, nequiuerunt.*

DE TIMANTE PICTORE.

Historia etiam apud Plinium lib.35.cap.10. & Quint. Instit li.2. Legendū Timanthes ἀπὸ τοῦ τίμιον καὶ αἶθος.

Quid ille alter æquè nobilis pictor, luctuosum immolatæ Iphigeniæ *sacrificium referens cùm* Calchantem *tristem, mœstum* Vlyssem, *clamantem* Aiacem: *lamentantem* Menelaum *circa aram statuisset, caput* Agamemnonis *inuoluendo, nonne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Itaque pictura eius, aruspicis, & amici, & fratris lacrymis madet, patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.*

DE ALIO PICTORE.

Plinius lib.35.cap.10. à quo pictor ille vocatur Nealces, vel Nealtes, vt alij scribunt.

Atque vt eiusdem studij adijciam exemplū, præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione veni

venientem, modò non viuum labore industriæ suæ comprehenderat: Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia, multum ac diu frustra tenebatur: indignatione deinde accensus, spongiam omnibus imbutam coloribus fortè iuxta se positam apprehendit, & eam veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit: quam fortuna ad ipsas equi nares directam, desyderium pictoris coegit explere. Itaque quod ars adumbrare non valuit, casus imitatus est.

SVAE QVENQVE ARTIS optimum & autorem esse, & disputatorem.

CAP. XIII.

SVæ autem artis vnumquenq; & autorem, & disputatorem optimum esse ne dubitemus: paucis exemplis admoneamus.

DE Q. SCAEVOLA.

*Quintus Scæuola legum clarißimus vates, & certißimus, quotiescunque de iure Prætorio consulebatur, ad Furiũ, & Cassellium, *quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat: quo quidem facto moderationem suam magis commendabat, quàm autoritatem minuebat: ab his negotium aptius explicari posse* * qui

confitendo, qui quotidiano eius vsu callebant. Sapientißimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus & propria studia verecūdè, & aliena callidè æstimantur.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

*Platonis quoque eruditißimum pectus hæc *de modo cogitatio attigit: qui conductores sacræ* aræ, & forma modum & formam eius, secum sermone con- eius, secū ferre conatos, ad Euclydem Geometram ire sermonē iußit, scientiæ eius cedens, imò profeßioni.*

DE ATHENIENSIBVS, & de Philone.

Vitru. de Architect.

Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine causa: est enim illud opus & impensa, & elegantia visendum: cuius architectum Philonem, ita facundè rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, vt disertißimus populus non minorem laudem eloquētiæ eius, quàm arti tribuerit.

DE QVODAM ARTIFICE.

Ille artifex, Apelles, de quo Plinius libr. 35. cap. 10.

Mirificè & ille artifex, qui in opere suo moneri se à sutore de crepida, & ansulis passus: de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit.

DE

DE SENECTVTE.

CAP. XIIII.

SEnectus quoq; ad vltimum sui finem procecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquot * claris viris conspecta est, separatum tamen & proprium titulum habeat: ne, cui Deorum immortalium præcipua indulgentia affuit, nostra ornata mentio defuisse existimetur: & simul spe diuturnioris vitæ, quasi adminicula quædam dentur: quibus insistens alacriorem se respectu vetustæ felicitatis facere possit: tranquillitatémque seculi nostri, qua nulla vnquam beatior fuit, subinde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humanæ conditionis terminos prorogando. * clariss.

DE M. VALERIO CORVINO.

Cicero in Catone Maiore. Plinius libr. 7. cap. 48.

M. Valerius Coruinus centesimum annum compleuit: cuius inter primum & sextum consulatum, quadraginta sex anni intercesserũt: suffecítq; integris viribus corporis, non solùm speciosissimis Reipub. ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorum culturæ, & ciuis & patrisfamiliæ optabile exemplum.

DE METELLO.

Cicero in Catone Maiore. Plinius libr. 7. cap. 48.

Cuius vitæ spatiũ æquauit Metellus, quartóque anno post consularia imperia senex admodum Pont. Max. creatus, tutelam ceremoniarum per duos & viginti annos, neque ore in votis nuncupandis hæsitante, neque in sacrificijs faciendis tremula manu se gessit.

DE Q. FABIO MAXIMO.

Liuius libr. vlti. secundi belli Punici ait 42. Plinius verò lib. 7. cap. 48. annis 63.

Quintus autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id adeptus: quæ vtraque tempora si in vnum conferantur, facilè seculi modum expleuerint.

DE M. PERPENNA.

Plin. lib. 7. cap. 48.

Iam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit: septémq; tantummodo, quos Censor collega Lucij Philippi legerat è patribus C. reliquos vidit, toto ordine amplißimo diuturnior.

DE APPIO.

Hic est Appius Claudius Cæcus, de quo suprà lib. 1. de Negl. relig. & lib. 7. cap. 2. Historia est apud Cicer 1. Tuscul. & in Catone Maiore. Plinium 34. de vir. illustr. Solinum

linum 7.ca.Plutarch.in Pyrrho. Florum lib.1.cap.18. Ouid. 6.Fastorum.

Appij verò æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinque filias, plurimas clientelas, rem denique publicam hoc casu grauatus fortißimè rexisset. Quinetiam fessus iam viuēdo, lectica se in curiam deferri iußit, vt cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honestum erat, per se parum cernens, coacta est prouidere?

DE LIVIA RVTILII, DE TErentia Ciceronis, & Claudia filia Auli.

Plinius lib.7. cap.48. vbi Clodia Ofilij, vel, vt alij codices, Ofelij.

*Muliebris etiam vitæ spatium in compluribus non minus longum apparuit, quarum aliquas, me strictim retulisse satis erit. Nam & Liuia Rutilij septimum & nonagesimum, & Terentia Ciceronis, tertium & centesimum, & Claudia Auli filia quindecim filijs antè * enixis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum.* *emißis,

DE MASINISSA Rege Numidiæ.

Cicero in Catone Maiore. Plinius libro 7. cap.14.

Iungam his duos Reges, quorum diuturnitas *Reip. nostræ vtilißima fuit. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modum excessit, regni spatiũ sexaginta annis emensus, & ante omnes homines * robore senectæ admirabilis. Constat eum, quemadmodum Cicero refert libro, quem de senectute scripsit, nullo vnquam imbri, nullo frigore, vt caput suum veste tegeret, adduci potuisse. Eundem ferunt aliquot horis in eodem vestigio perstare solitum, non antè moto pede, quàm consimili labore iuuenes fatigasset: ac si quid agi à sedente oporteret, toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse: ille verò etiam exercitus equo insidens, noctem diei plérunque iungendo duxit: nihílque omnino ex ijs operibus, quæ adolescens sustinere assueuerat, quo minus senectute ageret, omisit. Veneris etiam vsu ita semper viguit, vt post sextum & octogesimum annum filium generaret, cui *Methymato nomen fuit: terram quoque, quam vastam, & desertam acceperat, perpetuo culturæ studio frugiferam reliquit.*

*P.R.

* *senectutis robore*

* *Plinius citato loco Methymatnon. lego μεθυμναῖον.*

DE GORGIA LEONTINO *Philosopho.*

Cicero libro de Senect. annum 107. dicit. Quintilian. lib. 3. 109. Plin. libr. 7. cap. 48. ait 108.

Gorgias etiam Leontinus Isocratis, & complurium magni ingenij virorum præceptor, sua sententia felicißimus. Nam cùm centesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tandiu vellet in vita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterum seculum ingressus, neque in hoc querelam vllam inuenit, neque in illo reliquit.

DE XENOPHILO CHALCI-*densi Pythagorico.*

Plinius libr. 7. cap. 50. vbi musicum fuisse tradit.

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior: siquidem (vt ait Aristoxenus musicus) omnis humani incommodi expers, in summo perfectissimæ splendore doctrinæ extinctus est.

DE ARGANTHONIO GA-DITANO.

Herodotus lib. 1. Cicero de Senect. Plin. li. 7. cap. 48. Legend. 40. annos, vt vetus codex habet, cui Ciceronis Pliniíque authoritas suffragatur.

Arganthonius autem Gaditanus tandiu regnauit, quandiu etiam ad satietatem vicisse

abundè foret. Octoginta enim annis patriam
* 40. *suam rexit, cùm ad imperium* sexaginta annos natus accessisset: cuius rei certi sunt autores.* Asinius *etiã* Pollio *non minima pars* Rom. *styli in tertio historiarum suarum libro, centum illum & triginta annos expleuisse commemorat: & ipse numerosæ viuacitatis haud paruum exemplum.*

DE AETHIOPIBVS, ET INDIS.

Præter Herodot. Solinus de Macrobiis.

Huius regis cõsummationem annorum minus admirabilem faciunt Aethiopes: *quos* Herodotus *scribit centesimum & trigesimum annum transgredi: &* Indi, *de quibus* Ctesias *idem tradit.*

DE EPIMENIDE CNOSIO.

Plin.lib.7.cap.48.

Et Epimenides *Cnosius: quem* Theopompus *dicit septem & quinquaginta & centum annos vixisse.*

DE QVIBVSDAM EPIORVM.

Plinius libr.7.cap.48. vbi antè Damiates legebatur, nunc Damastes: & Pictoreum pro Littorium. Epij, qui olim Helidenses.

Hellanicus verò ait quosdam ex gente Epiorum, *quæ est pars* Aetoliæ, *ducentos explere annos. eique subscribit* Damiates, *hoc amplius firmans,*

firmans, Littorium quendam ex his maximarum virium, staturæq; præcipuæ trecentesimum annum cumulasse.

DE DANDONE QVODAM.

Plinius lib.7.cap.48.vbi Alexander Cornelius dicitur.

Alexander verò in eo volumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Dando*nem quendam ad quingentesimum vsque annum nulla ex parte senescentem processisse.* Sed *multò * liberalius* Xenophon*, cuius περὶ γήρως legitur.* * Is *enim Latinorum regem octingentis vitæ annis donauit: ac ne pater eius parum benignè acceptus videretur, ei quoque sexcentos assignauit annos.*

* Codex *ant. liberior* (Scribo *liberalior*) Xenophon.

* Codex, *Insulæ* M. Lathinio*rum.* Pli*nius maritimorū. et in περίπλῳ, non περὶ γήρως.* Er*gò hîc (cuius περίπλους legitur.)* In*sulæ mari timæ* La*tinorum, &c.*

DE CVPIDITATE gloriæ.

CAPVT XV.

GLoria verò vnde oriatur, aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à virtute, velut non necessaria, negligatur: viderint ij, quorum in contemplandis huiusmodi rebus cura teritur: quibúsque etiā quæ prudenter animaduerterunt, infacundè contigit eloqui. Ego in hoc opere factis autores, & autoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.

DE SVPERIORE AFRICANO.

Cicero in Orat. pro Archia poeta. Plinius lib 7.cap.3.vide etiam Polybium & Plutarch.

Superior Africanus Ennij poetæ effigiem in monimentis Corneliæ gentis collocari voluit, quòd ingenio eius opera sua illustrata indicaret: non quidem ignarus quandiu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiúsq; terrarum orbis summũ culmen arx Capitolina poßideret, eorũ extingui memoriam non posse: si tamen illis literarũ quoque lumen acceßisset, magni æstimans. Vir Homerico, quàm rudi atque impolito præconio dignior.

DE DECIO BRVTO.

Cicero in Orat. pro Archia poeta.

Similiter honoratus animus erga poetam Accium Decij Bruti suis temporibus clari ducis extitit: cuius familiari cultu, & prompta laudatione delectatus, eius versibus templorum aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.

DE POMPEIO MAGNO.

Cicero in Orat. pro Archia poeta.

Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloria auersus: qui Theophanem Mytilenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit: beneficium per se

am

*amplum, accurata etiam, & testata oratione prosecutus. Quo effectum est, vt *nequis dubitaret, quin referret potius gratiam, quàm inchoaret.* *nullus

DE L. SYLLA.

Sallustius in bello Iugurth. Plin. lib 37. cap. 1. in vetusto Cod. animum suum direxit, tamen de Iugurtha, &c. & pro scalptam, insculptam.

Lucius autem Sylla, etsi ad neminem scriptorum animum direxit, tamen Iugurtha à Boccho rege ad Marium perducto; totam sibi laudem cupidè asseruit: vt anulo, quo signatorio vtebatur, scalptam illam traditionem haberet: & quantus postea ne minimum quidem gloriæ vestigium contempsit.

DE SCIPIONE, ET *quodam Equite.*

Atque vt imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam, Scipionem dona militaria ijs qui strenuam operam ediderant, diuidentem, T. Labienus, vt forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit: eóque se negante id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paulò antè seruisset, violaretur: ipse ex præda Gallica aurum equiti largitus est: nec tacitè id Scipio tulit: nam equiti, Habebis, inquit, donum diuitis viri: quod vbi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, vultũ demisit. Idem

vt audiuit Scipionem dicentem, Imperator te argenteis armillis donat: alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta humilitas quæ dulcedine gloriæ non tangatur: illa verò & à claris viris interdum ex humilimis rebus petita est.

DE Q. FABIO.

Is fuit Fabius Pictor. vide Plin. lib. 35. cap. 4.

Nam quid sibi voluit Q. Fabius nobilissimus ciuis? qui cùm in æde Salutis, quam C. Iunius Bubulcus dedicauerat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familiæ consulatibus, & sacerdotijs, & triumphis celeberrimæ deerat: cæterùm sordido studio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem suum silentio obliterari noluit: videlicet *Phidiæ *secutus exemplum, qui clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit: qua conuulsa, tota operis colligatio solueretur.*

*Cicero Tuscu. Q. lib. 1. Plin. li. 35. ca. 8.

EXTERNA.

DE THEMISTOCLE.

Cicero lib. 4. Tuscul. Plutarch. in eius vita.

Sed melius aliquanto, si aliena imitatione capiebatur, Themistoclis ardorem esset æmulatus: quem ferunt stimulis virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tempore in publico versaretur, respondisse, Quia me trophæa Miltiadis

tiadis, de somno excitant. Marathon nimirum animum eius, & Arthemisium, & Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabāt. * *Idem theatrum petens cùm interrogaretur, cuius vox auditu illi futura esset gratissima, dixit, Eius à quo artes meæ optimè canerentur. Dulcedini gloriæ penè* * *adiecit gloriám.*

* Cicer. in Orat. pro Archia poeta.

* *vel gloriam ademit.*

DE ALEXANDRO REGE.

Iuuenalis, Vnus Pelleo iuueni non sufficit orbis. Vide Q. Curtium, Arrianum & Plutarch.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex autoritate Democriti præceptoris innumerabiles mūdos esse referenti, Heu me, inquit, miserum, * *quòd ne vno quidē adhuc potitus sum. Angusta homini possessio gloriæ fuit, quæ deorum omnium domicilio sufficit.*

* *qui*

DE ARISTOTELE PHILOSOPHO.

Regis & iuuenis flagrantissimæ cupiditati similem Aristotelis in capessenda laude sitim subnectam. Is nanq; Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat: molestéque postea ferens titulum eorum sic alij cessisse, proprio volumine quibusdam rebus insistens, planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tanta & tam latè patentis scientiæ verecundia teneret, dice-

rem dignum philosophum, cuius stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderentur.

Cicer. pro Archia poeta, & Tuscul. 1.

Cæterùm gloria ne ab iis quidem, qui contemptum eius introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipsis voluminibus nomina sua diligenter adiiciunt, vt quod professione eleuant, vsurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunque horum dissimulatio, proposito illorum longè tolerabilior est, qui dum æternam memoriam assequerentur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt.

DE PAVSANIA.

At Pausanias potius vltionis quàm gloriæ cupiditate ad cædem impulsus est. vide Iustin. & Plutarch. in vitis.

Quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri: nam cùm Hermoclem percontatus esset, quonam modo subitò clarus posset euadere: atque is respondisset: si illustrem virum aliquem occidisset, futurum vt gloria eius ad ipsum redundaret: continuò Philippum interemit. & quidem quod petierat, assecutus est: tam enim se parricidio, quàm Philippus virtute notum posteris reddidit.

DE QVODAM, QVI PROPTER *gloriam incendere voluit templum Dianæ.*

Incédiarius ille Herostratus, Strabo. lib. 14. Lege etiam Cicer. Gellium, lib. 2. cap. 6. Plin. lib. 36. cap. 14.

Illæ

Illa verò gloriæ cupiditas sacrilega: inuentus est enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere vellet, vt opere pulcherrimo consumpto, nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur: quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit. ac bene consuluerant Ephesij, decreto memoriam teterrimi hominis abolendo: nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium, in historijs eum suis comprehendisset.

QVAE CVIQVE MAgnifica contigerunt.

CAPVT XVI.

Candidis autem animis voluptatem præbuerunt in conspicuo posita, quæ cuique magnifica meritò contigerunt: quia æquè præmiorum virtus atque honorum contemplatio iudicanda est, ipsa natura nobis alacritatem subministrante, cùm honorem industriæ appeti, & exolui gratè videmus. Verùm etsi mens hoc loco protinus ad angustam domum beneficentissimum & honoratissimum templum omni impetu fertur, melius cohibebitur: quoniam cui ascēsus in cœlum patet, quamuis maxima, tamen debito minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

DE SVPERIORE AFRIC.
Vide cap. de fiducia.

*Superiori Africano cõsulatus *citerior legitimo tẽpore datus est, quod fieri oportere exercitus Senatum literis admonuit.* Ita *nescias vtrum illi plus decoris patrum conscriptorum autoritas, an militum consilium adiecerit: toga enim Scipionẽ ducem aduersus Pœnos creauit, arma poposcerunt: cui quæ in vita præcipua aßignata sunt, & longum est referre, quia multa: & non necessarium, quia maiore ex parte iam relata sunt.* Itaq; *quod hodie quoq; eximium eius memoria capit, adijciam.* I*maginem in cella Iouis* OPT. MAX. *positam habet, quæ quotiescũque munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est, inde petitur, vniq; illi instar * atrij Capitolium est.* Tam *hercle, quàm curia, superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur.* Gratum *ordinem, qui vtilißimum Reipublicæ Senatorem tantum non semper secum habitare voluit: * omnibus numeris virtutis diuitem, magísque suo merito, quàm fortunæ beneficio magnum: cuius prius consilio, quàm Scipionis imperio est deleta Carthago.*

* Citerior: quia Consul creatus est priusquam 30. attigisset annos: tẽpus quidẽ legitimũ legibúsq; præstitutum.

* Atrij. In atrio locabantur statuæ. Iuuenalis, *Tota licet veteres exornent vndique ceræ Atria, nobilitas sola est atque vnica virtus.* De hoc honore impenso Scipione vide Capite de Moderatione

* *Omnibus numeris virtutis diui-*

DE SCIPIONE NASICA.
Liuius secundi Punici belli lib. 9. Solinus. Plinius de vir. illustrib. Plin histor. lib. 7. cap. 34. Ouid. in Fastis.

Verum

Verum ſpécimen honoris à Scipione quoque Naſica oboritur: eius nanque manibus, & penatibus nondum quæſtoris, Senatus Pythij Apollinis monitu, Peßinunte accerſitam Deam excipi voluit: quia eodem oraculo præceptum erat, vt hæc myſteria matris Deûm à ſanctißimo viro præſtarentur. Explica totos faſtos, conſtitue omnes currus triumphales, nihil tamen eorum principatu ſpecioſius reperies. tẽ. in veter. codice, omnibus virtutis muneribus diuitem

DE SCIPIONE AEMILIANO.

De Scipionis geminô Conſulatu, lib. 4. ca. 3.

Tradunt ſubinde nobis ornamenta ſua Scipiones commemoranda. Aemilianum enim populus ex candidato ædilitatis, Conſulem fecit: eundémq;, cùm quæſtorijs comitijs ſuffragator Q. Fabij. Marci fratris filij, in campum deſcendiſſet, Conſulem iterum reduxit. Eidem ſenatus bis ſine ſorte prouinciam prius Africam, deinde Hiſpaniam dedit. Atque hæc neque ciui cupido, neque ſenatori ambitioſo: quemadmodum vitæ eius non ſolùm ſeuerißimus curſus, ſed etiam mors clandeſtinis illata inſidijs declarauit.

DE M. VALERIO.

Hanc hiſtoriam leges apud Liuium lib. 7. Decad. 1. Plin. de vir. illuſt. cap. 29. Florum Epitom. lib. 1. cap. 13. vbi ſatyriam alitem (quia fellator coruus eſſe dicitur) vocat,

quem Coruum propugnatorem (sic enim legend. ex veteri codice) noster Valerius Maximus.

Marcum quoque Valerium duabus rebus insignibus Dij pariter, atque ciues speciosum reddiderunt: illi cum quodam Gallo cominus pugnanti Coruum pugnatorem subijcentes: ij tertium & vigesimum annum ingresso, consulatum largiti. quorum alterum decus vetustæ originis optimi hominis gens Coruina amplexa cognomẽ vsurpat: alterum summo subiungitur ornamento, tam celeritate, quàm principio consulatus gloriando.

DE Q. SCAEVOLA.

At ne Quinti quidem Scæuolæ, quem Lucius Crassus in consulatu collegam habuit, gloria parum illustris: qui Asiam tam sanctè, & fortiter obtinuit, vt senatus deinceps in eã prouinciam ituris magistratibus, exẽplum, atque formam officij Scæuolã decreto suo proponeret.

DE CAIO MARIO.

Plutarch. in Mario. De 7. Consulatib. & Pli. lib. 11. cap 45. Ad rogum καλαχηςικως di xit pro ad mortem (hoc nec ita planè verum, & Cimb. ad ipsum trucidãdũ. missus testis est) nam sepulchro conditum Marij cadauer Sylla eruit, Plin. lib. 7. cap. 54.

Inhærent illi voci posterioris Africani, septem Caij Marij consulatus, ac duo amplissimi triumphi: ad rogum enim vsque gau-

dio

*dio exultauit: qui, cùm apud Numantiam sub eo duce equestria stipendia mereret, & fortè inter cœnam Scipionem quidam interrogasset, si quid illi accidisset quemnam Resp. æquè magnum habitura esset Imperatorem: respiciens * se supra ipsum cubantem, vel hunc, dixit. quo augurio perfectissima virtus, maximam sua se orientem virtutem, vider ítne certius, an efficacius acciderit, perpendi vix potest. Illa nimirum cœna militaris, speciosissimas tanta in vrbe Mario futuras cœnas ominata est. Nam postquàm Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit, nemo fuit, qui non illi tanquam Diis immortalibus, apud sacra mensæ suæ libauerit.*

* lege in- Sic codex antiq.

DE CN. POMPEIO.

Cicero in Orat. pro lege Manil. Plutarch. in vita ipsius. Fusissimè Plinius lib. 7. cap. 26. Pro gesta, manuscriptus codex habet congesta: & obstrepuntur, non obstrepitur: & pro illum, nullum.

*Iam quæ in Cneum Pompeium & ampla, & noua gesta sunt, hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ literarum monimentis obstrepitur. Eques Romanus, Proconsul in Hispaniam aduersus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis missus est: nondum illum honorem auspicatus bis triumphauit: *Initia magistratuum à summo imperio cepit: tertium consulatum decreto senatus sol-*

* initia, scrib. initium,

solus gessit. De Mithridate, & Tigrane, *de multis praeterea regibus, & gentibus, plurimisque ciuitatibus, & praedonibus unum duxit triumphum.*

DE Q. CATVLO.

Cicero in Orat. pro lege Manilia.

Quintum etiam Catulum populus Romanus voce sua tantùm non ad sydera vsque euexit. Nam cum ab eo pro Rostris interrogaretur, si in vno Pompeio Magno omnia reponere perseuerasset: absumpto illo subiti casus incursu, in quo spem esset habiturus, summo consensu acclamauit, In te. *Vim honorati iudicij admirabilem: siquidem Magno Pompeio cum omnibus ornamentis quae retuli, duarum syllabarum spatio inclusum Catulum aequauit.*

DE M. CATONE.

Lucanus lib. 3. Quod Cato longinqua vexit super aequora Cypro. Florus Epit. 3. cap. 9. Vide Plin. lib. 33. cap. 3.

Potest & M. Catonis, è Cypro cum regia pecunia reuertentis appulsus ad ripam Tyberis memorabilis videri: cui naue egredienti Coss. & caeteri magistratus, & vniuersus S.P.Q.R. *officij gratia praesto fuit: non quòd magnum pondus auri & argenti, sed quòd* M. *Catonem classis illa incolumem aduexerat, laetatus.*

DE LVCIO MARTIO.

Lege suprà adnot. lib. 1. ca. 6. in exemplo Martij.

Sed nescio an praecipuum sit L. *Martij insitati*

tati decoris exemplum, quem equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu, victoriaq; Hasdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum in vltimas angustias deducta nullum ambitioni locum relinquebat.

DE SVLPITIA.

Plinius naturalis histor. lib. 7. cap. 35.

Meritò commemorationi virorum Sulpitia Seruij Paterculi filia, Qu. Fuluij Flacci vxor, adijcitur: quæ, cùm senatus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierúmque mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctißima fœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

EXTERNA.

DE PYTHAGORA.

Cicero 1. de Natura Deorum. Gellius lib. 1. cap. 9. Diogenes Laertius in eius vita.

*Cæterùm quia sine vlla diminutione Romanæ maiestatis, externa quoque insignia respici possunt, ad ea * transgrediamur. Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa est, vt quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere nefas existimarent: quinetiam interpellati ad reddẽdam causam, hoc solum respon-*

*trãsgrediemur.

debant, αὐτὸς ἔφη. Magnus honos, sed schola tenus. Illa vrbium suffragiis tributa est.

DE EODEM.

Diogenes Laert. in vita Pythagoræ.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt, vt senatum ipsorum, qui mille hominum numero constabat, consiliis suis vti pateretur, opulentissimáque ciuitas tam frequenter venerati post mortem, domum eius Cereris sacrarium fecerunt: quandiúque illa vrbs viguit, & Dea in hominis memoria, & homo in Deæ religione cultus est.

DE GORGIA LEONTINO.

Cicero lib.3. de Oratore. Plin. lib.33. cap.4. vbi tamem ait Solidam statuam ipsum sibi posuisse.

Gorgiæ verò Leontino studiis literarũ ætatis suæ cunctos præstanti, adeò vt primus in conuentu poscere, qua de re quisq; audire vellet, ausus sit, vniuersa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cùm cæterorum ad id tempus auratas collocasset.

DE AMPHIARAO.

Statius in Thebaid.

Eadẽ gens summo consensu ad Amphiaraum decorandum incubuit, locum, in quo humatus est, in formam conditionemq; templi redigendo, atq; inde oracula capi instituendo. eius cineres idem honoris poßident, quod Pythicæ

Cortinæ, quod aheno Dodonæ, quod Hammonis fonti datur.

DE BERENICE.

Legitur & Berocines. Gymnicis spectaculis fœminæ arcebantur, quia nudi certabant. Statius ideò cecinit primò Thebaid.
Exclusæque expectant præmia matres.

Berenices quoque non vulgaris honos, cui soli omnium fœminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cùm ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset, Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam assecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI LIBER NONVS.

DE LVXVRIA.*

* Id est, Luxu & libidine, vt exéplis cóstat, præcipuè Ptolemæi in hoc capite & sequenti, & exemplo Claudij dicet, luxuria & libidine sese explicans.

CAPVT I.

BLANDVM *etiam malum luxuria, quam accusare aliquantò facilius est, quàm vitare, operi nostro inseratur: non quidem vt vllum honorem recipiat, sed vt seipsam recognoscens, ad pœnitentiam impelli poßit. Iungatur illi libido: quoniam ex ijsdem vitiorum principiis oritur: neque aut à reprehensione, aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexæ.*

DE C. SERGIO ORATA.*

Plinius lib. 9. cap 54. vbi negat hæc gulæ causa fecisse, sed auaritiæ. Vide Cicer. in Offic.

Caius Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit: quæ impensa leuibus initiis

tiis cœpta, ad suspensa calidæ aquæ tantùm non æquora penetrauit. Idem *videlicet, ne gulam* Neptuni *arbitrio subiectam haberet, peculiaria sibi maria excogitauit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciúmque diuersos greges separatis molibus includendo, vt nulla tam sæua tempestas incideret, qua non oneratæ mensæ varietate * pisciculorum abundarent.* Ae*dificiis etiam spatiosis, & excelsis deserta * ad tempus ora* Lucrini *lacus pressit, quo vsu recentiori conchyliorum frueretur: vbi dum se publicæ aquæ cupidius immergit, ** Considij *publicani iudicium nactus est: in quo* Lucius Crassus *aduersus illum causam agens, errare amicum suum* Considium *dixit, quòd putaret* Oratam *remotum à lacu, cariturum ostreis: nanque ea, si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum.* Huic *nimirum magis* Aesopus *tragœdus in adoptionem dare filium suum, quàm bonorum suorum hæredem relinquere debuit: non solùm perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem: quem constat cantu * commendabiles auiculas immanibus emptas pretiis, in cœna pro ficedulis ponere, acetóque liquatos magnæ summæ vniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimonium, tanquam amaram aliquam sarcinam, quàm celerrimè abijcere cupientem: quorum alterius senis, alterius adolescentis sectam secuti, lon-*

**ferculorum*

**ad id tẽpus*

** cũ Considio publicano.*

* Plinius hoc Claudio Aesopo Patri tribuit. de filio Plin. li.9.ca.35.

Flaccus,
Filius Aesopi direptã ex aure Metell[æ]
Scilicet v[...]
decies sol[...]
dũ sorberet aceto.

gius manũ porrexerũt: neq; enim vllũ vitium finitur ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani litoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ, cẽsibúsque edendi atque bibendi voluptas reperta est.

DE MVLIERIBVS ROMANIS.

Titus Liuius de bello Macedonico lib.4.

Vrbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus Macedoniæ rex deuictus, licentioris vitæ fiduciam dedit: quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quam fœminæ tolli cupiebant: quia his nec vestæ varij coloris vti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto vehiculo propius vrbem mille passib. nisi sacrificij gratia, vehi permittebat. & quidem obtinuerunt, vt ius per continuos viginti annos seruatum aboleretur: nec enim prouiderunt seculi illius viri, ad quem cultum tenderet insoliti cœtus pertinax studium, aut quò se vsque effusura esset legum victrix audacia. quòd si animi muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis vlterius loquor? quas & imbecillitas mentis, grauiorum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre: cùm temporum superiorum & nominis, & animi excell

cellentes viros, in hoc priscæ continentiæ ignotum diuerticulum prolapsos videam: idq; iurgio ipsorum pateat.

DE C. DOMITIO, ET L. CRASSO.

Hic fuit Cn. Domitius Aenobarbus. Ipsam historiam & Plinius recitat lib. 17. cap. 1. Sed de columnis Hymetticis (codex antiquus habet Hymetticas) nulla mentio: & in pretio ędium numeróque arborum varietas. Plin. lib. 36. cap. 3.

*Cneus Domitius Lucio Crasso collegæ suo, altercatione orta, obiecit, quòd columnas Hymettias in porticu domus haberet, quem cùm continuò Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogaret: atque vt respondit sexagies sestertio: Quo ergo eam, inquit, minoris fore æstimas, si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio inquit Domitius. Tunc Crassus: Vter igitur luxuriosior est: egóne, qui decem columnas centum millibus nummûm emi, an tu qui decem arbuscularum vmbram * tricies sestertiûm summa compensas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis, iámque transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantem: & quantò tamen insequentium seculorum ædificiis & nemoribus angustiorem ritum introduxerunt? Atqui inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quàm à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.*

* *ad tricies summam*

DE METELLO PIO.

Præter Saluſtium Macrobius lib.primo.

Quid enim ſibi voluit princeps ſuorum tem porum Metellus *Pius, tunc cùm in* Hiſpania *aduectus, ſuos ab* Hoſpitibus *aris & ture excipi patiebatur? cùm* Attalicis *aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cùm immanibus epulis apparatiſſimos interponi ludos ſinebat? cùm palmata veſte conuiuia celebrabat? demiſſáſque lacunaribus aureas coronas velut cœleſti capite recipiebat? & vbi iſta? non in* Græcia, *neque in Aſia, quarum luxuria ſeueritas ipſa corrumpi poterat, ſed in horrida, & bellicioſa prouincia: cùm præſertim acerrimus hoſtis* Sertorius, *Romanorum exercituum oculos* Luſitanis *telis perſtringeret: adeò illi patris ſui* Numidica *caſtra exciderant.* Patet *igitur, quàm celeri tranſitu luxuria affluxerit.* Nam *cuius adoleſcentia priſcos mores vidit, ſenectus nouos orſa eſt.*

DE CVRIONIBVS.

Ad eũ Scribit Cicero Epiſtol. libro 2.

*Conſimilis mutatio in domo ** Curionum *extitit:* Siquidem *ſerum noſtrum & patris grauiſſimum ſupercilium, & filij ſexcenties ſeſtertium æris alieni aſpexit, contractum famoſa iniuria nobilium iuuenum.* Itaque *eodem tempore, & in iiſdem penatibus diuerſa ſecula habitarunt, frugaliſſimum alterum, alterum nequiſſimum.*

DE P. CLODIO.

Vide in cap. de testib.

Publij autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine abundauit? in quo vt euidẽter incesti crimine nocens reus absolueretur, noctes matronarum, & nobilium adolescentium magna summa emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ sunt: quo in flagitio tam tetro, támque multiplici, nescias primùm quem detestere: an qui istud corruptelæ genus excogitauit, an qui pudicitiam sequestrem periurij fieri paßi sunt, an qui religionem stupro permutarunt.

DE GEMELLO TRIBVNITIO.

Aequè flagitiosum illud conuiuium, quod Gemellus Tribunitius viator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis, Metello & Scipioni Consulibus, ac Tribunis plebis, magno cum rubore ciuitatis comparauit: lupanari enim domi suæ instituto, Mutiam, & Fuluiam tum à patre, tum à viro vtranque inclytam, & nobilem puerum Saturninum in eo prostituit: probrosa prosapiæ corpora, ludibrio temulentiæ libidinis futura: epulas Consulibus & Tribunis non celebrandas, sed vindicandas.*

deducta vtranq; & nob.

DE CATILINA.

Sallustus in Catilina.

*Verùm

*Præcipuè verò *Verùm præcipuè Catilinæ libido scelesta: nam vesano amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cùm vnum impedimentum videret, quò minus nuptijs inter se iungerētur, filium suū, quem & solum, & ætate iam puberem habebat, veneno sustulit: protinúsque ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatem suam loco muneris erogauit: eodem deinde animo ciuem gerens, quo patrem egerat: filij pariter manibus, & nefariè attentatæ patriæ pœnas dedit.

DE ANNIBALE.

Præter Liuium & Appianum lege Senecam in Episto. ad Lucilium. Quod Capuæ (cuius vicus Seplasia dicitur, & de qua Cicero in Pisonem) Annibali accidit, Alexandro Babyloniæ, Q. Curtius.

At Campana luxuria, perquàm vtilis ciuitati nostræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, veneris vsu lasciuiore ad somnum, & delicias euocauit, ac tum demùm fracta & contusa Punica feritas est, cùm Seplasia ei & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quid etiam dānosius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiā

con

conuertitur, animíque pariter, & corporis vires expugnantur: adeò vt nescias ab hostibúsne, an ab illis capi perniciosius habendum sit,

DE VOLSINIENSIBVS.

Plinius de viris illustr. cap. 30. Florus lib. 1. cap. 21. (à quo Volsini dicuntur, à Plinio Volsinenses) Oros. cap. 6. lib. 4. Macrob. 1. Saturnalium.

Quæ etiam Volsiniensium vrbem grauibus, & erubescendis cladibus implicarunt Erat opulenta, erat moribus, & legibus ornata, Hetruriæ caput habebatur: sed postquam luxuria prolapsa est, in profundum iniuriarum, & turpitudinis decidit, vt seruorum insolentissimæ se dominationi subiiceret, qui primum admodum pauci senatorium ordinem intrare ausi, mox vniuersam Rempub. occupauerunt: testamenta ad arbitrium suum scribi iubabât: conuiuia, cœtúsque ingenuorum fieri vetabât: filias dominorum in matrimonium ducebant: postremò lege sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter, atque nuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non antè ex numero ipsorum aliquis delibasset.

DE XERXE.

Cicero Tuscul. quæst. lib. 5.

Age, Xerxes opum regiarum ostentatione eximia

eximia, eò vſque luxuria gaudens, vt edicto præmium ei proponeret, qui nouum voluptatis genus reperiſſet: quanta, dum delicijs nimijs capitur, ampliſſimi imperij ruina euaſit?

DE ANTHIOCHO REGE SYRIAE.

CONSTANTINVS.

Pro hac hiſtoria legēdi Scriptores belli Syriaci, vt Liuius lib.34. & ſequentib. Appianus in Syriaco, Iuſtinus Trogus li.31. Plutarch.in vita Scipion. Plinius Orator cap.34.de viris illuſtr. Florus Epitom.li. 2.cap.8. vbi permulta de Antiochi luxuria. Frontinus lib 4.cap.7. Eutrop.in 4.c. 1. Oroſ.c.20.4. Quo autem tempore geſtum ſit tradit Euſebius libr. temporum. In codice antiquiſsimo Valerij Maximi reperi facetiſsimum cauillum quo Hannibal Antiochi luxurioſum belli apparatum eluſit atque irriſit. Ergo aſcribam ſicut poſitum inueni poſthæc quæ ſubiiciam: *Auaro potius hoſti præda optabilis quàm vlla ad vincendū ſtrenuo mora.* Conſequitur: *Vnde pulchrè Hānibal apud Antiochum exulans, ipſi interroganti, an hic exercitus ſufficere poſſet Romanis, dixit, Puto, & ſi auariſſimi ſunt. Nihil dicacius. Interrogauerat Rex de victoria: reſpondit ille de præda.* Tam ſalſum dictum etiam à Plutarcho refertur, & ab Aulo Gellio Noctium Atticarum lib.5.cap.5.

Antiochus quoque Syriæ Rex nihilo contemptioris exempli: cuius cæcam & amentem

luxu

luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit: argenteáque vasa ad vsum culinæ comparauit: & taberñacula textilibus sigillis adornata statuit, auaro potius hosti præda optabilis, quàm vlla ad vincendum strenuo mora.

DE PTOLEMAEO REGE AEGYPTI.

Hic est Euergetes secundus, Iustin. libr. 30. dictus Python (vt v. tus codex habet) aut Physcon, vt Strabo, libr. 17. Eius soror Eurydice, vel vt infrà cap. 2. Cleopatra.

Iam *Ptolemæus* Rex* *accessione vitiorum suorum vixit. Ideóque Physcon appellatus est, ne, sic in cuius nequitia quid nequius? sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere coegit: postea* * *deinde filia eius per vim stuprata ipsam dimisit, vt vacuum locum nuptijs puellæ faceret.*

** Accessio vetusto, sed in quo repositũ erat, accensione.*

DE POPVLO AEGYPTI.

** demum*

Consentaneus igitur Regibus suis, gentis Aegyptiæ populus, qui ductu Archelai aduersus Aul. Gabinium mœnibus vrbis egressus, cùm castra vallo atque fossa cingere iuberet, *vniuersus succlamauit, vt id opus publica pecunia faciendum locaretur. quapropter delicijs tam enerues animi, spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.*

** iuberetur,*

DE CYPRIIS.

Cyprus insula fuit diuitijs abundans, & ob

id Veneri sacra. Florus Epito.lib.3.cap.9. Historiam leges in Athenæi δ[illegible] de morib.Cypriorum.

Lege historiam sacram lib. Judicū de Adonibesech.

*Sed tamen effœminatior multitudo Cypriorum: qui reginas suas mulierum corporibus velut gradibus constructis, quò mollius vestigia pedum ponerent, currus conscendere æquo animo sustinebant. viris enim, si modò viri erant, vita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas vitiorum lasciui vultus, & nouæ cupiditati inhærentium oculorū, ac delicato cultu affluentis, pérque varios illecebrarum motus * volitantis animi.*

* voluntatis

DE CRVDELITATE.

CAPVT II.

*CRudelitatis verò horridus habitus, truculenta species, violenti spiritus, vox terribilis, omnia minis & cruentis imperijs referta: cui silentium donare, incrementum est adijcere. etenim quem modum ipsa sibi statuet, si ne suggillationis quidem frenis fuerit reuocata * ad summam, cùm penes illam sit timeri, penes nos sit odisse?*

*ad summum,

DE L. SYLLA.

De Syllæ crudelitate Plutarchus in eius vita. Plin.lib.7.cap.43.& lib.22. c.6. Florus lib.3.cap.21. Lucanus 2.Pharsaliæ. Cice.2. Offic.

Offic. August. Plinius de viris illust. ca. 25. Appianus 1. bellorũ ciuil. Solinus cap. 40. August. de Ciuitate lib. 3. cap. 28.

Lucius Sylla, quem neque laudare, neque vituperare quisquam satis dignè potest: quia dum quærit victorias, Scipionem se populo Romano, dum exercet sæuitia Annibalem repræsentauit: egregiè nanque autoritate nobilitatis defensa crudeliter totam vrbem, atque omnes Italiæ partes ciuilis sanguinis fluminibus inundauit: * *quatuor legiones contrariæ partis fidem suam secutas, in publica villa, quæ in Martio cãpo erat, nequicquam fallacis dexteræ misericordiam implorantes, obtruncari iußit: quarum lamẽtabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures receperunt: lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est. Quinque millia Prænestinorum spe salutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocata, cùm* * *abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficiendis da, protinúsq; per agros dispergenda curauit. Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit, videlicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eos sæuire, qui armis à se dissenserant, etiam quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinem, per nomenclatorem conquisitos, proscriptorum numero*

* Floruë 4. hominum millia: Plin. Orator 9. millia.

* proiectis

Sylla triũ pestiferorum vitio-

rum magister, Luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, Cicero libro Finiũ.

mero adiecit. Aduersus mulieres quoque gladios distrinxit: quasi parum cædibus virorum satiatus. Id quoque inexplebilis feritatis indicium est: abscissa miserorum capita, modò non vultum, ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri voluit: vt oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quàm porrò crudeliter se in M. Mario Prætore gessit? quem per ora vulgi ad sepulchrum Luctatiæ gentis pertractum, non prius vita priuauit, quàm oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia narrare videor. At ille etiam M. Pletorium, quòd ad eius supplicium exanimis ceciderat, continuò ibi mactauit: nouus punitor misericordiæ, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum vmbris saltem pepercit? minimè. Nam C. *Marij, cuius etsi postea hostis, Quæstor tamen aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis alueum sparsit. En quibus actis felicitatis nomen asserendum putauit!*

*Plinius lib. 7. cap. 54. Cicero 2. de Legibus.

*Vide Plinii lib. 7. cap. 43.

DE CAIO MARIO.

De crudelitate Marij citati authores in Syllæ exemplo. De C. Cæsare Oratore Cicero libr. 2. De Oratore: & de M. Antonio etiam oratore ibid.

*crudelitatis C. Marius inuidiam leuat.

Cuius tamen *crudelitatem C. Marij inuidia leuat: nam & ille nimia cupiditate perse-

quendi

*quendi inimicos, iram suam nefariè distrinxit, C. Cæsaris Consularis & Censorij nobilissimum corpus ignobili sæuitia trucidando, & quidem apud seditiosissimi, & abiectissimi hominis Varij bustum: id enim malorum *miseriæ tunc Reipublicæ deerat, vt Varij Cæsar piaculo caderet. Penè tanti victoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, quàm laudis in militia meruit.* *Idem caput M. Antonij abscissum *suis manibus inter epulas per summam animi, ac verborum insolentiam aliquandiu tenuit: clarissimique & ciuis, & oratoris sanguine contaminari mensæ sacra passus. Atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in sinum suum, recentis cædis vestigijs aspersum, recepit.* Vide Liu. li. 40. de Mario.

*miserrima

Plutarch. in Mario.

*Florus Epito. li. 3. cap. 21.

DE DAMASIPPO.

De hoc Sallustius in Catilina.

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumperet: itaque memoria eius licentiore accusatione perstringetur, cuius iussu principum ciuitatis capita hostiarum capitibus permista sunt. Carbonísque Aruinæ truncum corpus patibulo affixum gestatum est: adeò aut flagitiosissimi hominis Prætura multum, aut Reipub. maiestas nihil potuit.

DE NVMATIO FLACCO.

Romano.

In veteri cod. Minacius Flaccus. Lego Mu-

nactus, vt apud Hircium. Alij Nunactus. Simile autem exemplum apud Dionem lib. xlj. pag. 264. de Ouidio Polione. Pro Attinguensium restituo Ateguensium (vt in veteri codice.) Est enim Ategua vrbs Hispaniæ, de cuius obsidione atque expugnatione Hircius de bello Hispaniēsi, qui etiam hanc historiam ex parte attigit, vbi inquit, Cùm bene magnam multitudinem telorum &c.

*Numatius enim Flaccus Pompeiani nominis acrior, quàm probabilior defensor, cùm ab Imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguensium obsideretur, efferatam crudelitatem suam truculentissimo vesaniæ genere exercuit: omnes enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cæsaris senserat, iugulatos, muris præcipitauit: fœminas quoque citatis nominibus virorum, qui in contrarijs castris erant, vt cædes coniugum suarum cernerent, & maternis gremijs superpositos liberos trucidauit. Infantes alios in conspectu parentum humo infigi, alios *superiactos pilis excipi iussit: quæ auditu etiam intolerabilia, Romano iussu Lusitanis manibus administrata sunt: cuius gētis præsidio Flaccus vallatus, diuinis operibus, vecordi pertinacia resistebat.*

* *sursum iactatos, & pro infigi legitur infligi.*

EXTERNA.

DE CARTHAGINIENSIBVS.

Lege citatos authores in cap. 1. libri primi, & in lib. 2. cap. 4.

Trans

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, vt par dolor, ita nullus nostræ ciuitatis rubor inest. Carthaginienses Attilium Regulum palpebris resectis, machina, in qua vndique præacuti stimuli eminebant, inclusum, vigilantia pariter & cōtinuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus indignum passo, autoribus dignissimum. Eadem vsi crudelitate in milites nostros, Martis certamine in suam potestatem redactos, nauibus substrauerunt, vt earum carinis ac pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent: tetro facinore, pollutis classibus ipsum mare violaturi.

Vide Liu. in primo bello Punico, & pro Martis certamine, legito, quos in marino certamine. sic vetus codex rectè.

DE ANNIBALE.

CONSTANTINVS.

Præter Liuium lege Flori Epitom. libr. 2. cap. 6. vbi, Pons de cadaueribus iussu ducis factus in terrorem Vergelij. Vetus lectio habet in torrente Vergello. ego repono in torrente Vere Gelo: nisi malis in Valerio quoque Gela legere. Plinius de Sicilia loquens lib. 3. cap. 8. Oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas, &c. Virgil. in Aeneid.

Apparet Camerina procul campique Geloni
Immanisque Gela fluuij de nomine dicta.

Spartacus fossam qua erat à Marco Crasso circunuallatus cæsis captiuorum peco-

rique corporibus repleuit:& supergressus est, Frontinus lib.1.

* Eorum autem

* *Horum dux Annibal, cuius maiore ex parte virtus sæuitia constabat, in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto, exercitum traduxit: vt æquè terrestrium scelestum Carthaginiensium copiarũ egressum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus & itinere fessos iam prima pedũ parte succisa relinquebat. * Quos verò in castra perduxerat, paria fratrum, & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat: neque antè sanguine explebatur, quàm ad vnum victorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, veruntamen tardo supplicio Senatus, Prusiæ regi factum supplicem, ad voluntariam mortem compulit.*

* *Quos verò: in antiquo, quosdam verò vt in castra.* Vide Plinium lib. 8. cap. 7.

DE REGE MITHRIDATE.

Legendi pro huius historiæ plenissima intelligentia Florus Abbreuiat. 76. & Epitom. libr. 3. cap. 5 Appian. in Mythrid. bello. Plutarch. in Sylla, Pomp. & Lucullo, Frontin. 2. cap. 1. & 2. Plin. 97. cap. li. 2. 7. cap. 24. cap. 2. 25. cap. 3. & 12 3:. Iustin. li. 37. & 38. Cicero in Pompeiana.

Tam hercle, quàm Mithridatem regem, qui vna epistola * octoginta millia ciuium Romanorum in Asia, per vrbes negotiandi gratia

* 150. millia, Plutarch.

gratia dispersa, interemit: tantæq; prouinciæ hospitales Deos, iniusto, sed non inulto cruore respersit: quoniam cum maximo cruciatu, ve neno repugnantem spiritum suum tãdem succumbere coegit. Simúlque piacula crucibus illis dedit, quibus illos amicos suos autore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.*

*Lege Gelliũ lib.17. Plin. 25. Pliniũ de viris illustribus, & Iustinũ loco citato.

DE GENTIS THRACIAE *regina.*

Hæc Cysenis regina, de qua Solinus.

*Numulisintis Diogiridis filiæ Thraciæ regis crudelitatem, etsi minus admirabilem gentis ipsius feritas, narrandam tamen rabies sæuitiæ facit, cui neque viuos homines * medios secare, neque parentes liberorum vesci corporibus nefas fuit.*

* *medio resecare, -vesci carnibus.*

DE PTOLEMAEO REGE AEGY- *pti, & de Cleopatra.*

Vide suprà cap.1.in exemplo Ptolemæi.

Iterum Ptolemæus Physcon emergit, paulò antè libidinosæ amentiæ teterrimum exemplum: idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculentius? filium suum nomine Memphitem, *núsq; quem ex Cleopatra eadem sorore & vxore susturelat, liberalis formæ, & optimæ spei puerum in conspectu suo occidi iussit: *pedes eius cisos, & præcisos, & caput, & manus in cistam chla-*

*Menephitem, * *proti- caput eius, pedes præcisos, & manus*

*myde opertos pro munere natalitio matri misit: perinde quasi ipse cladis, quam illi inferebat, expers, ac non infelicior, quòd id communi orbitate Cleopatram miserabilem, se cunctis inuisum *redderet. Adeò cæco furore summa quæque efferuescit crudelitas, *cui munimentum ex seipsa reperit. Nam cùm animaduerteret, quanto * suo odio patria teneretur, timori remedium scelere petiuit: quóque tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute gymnasium armis & igni circundedit, omnésque, qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.*

*reddiderat. *cum *sui

DE OCHO DICTO DARIO.

Vide Herodot. & suprà cap. de fortitud. & de vafrè dictis ac factis.

Ochus *autem, qui postea* Darius *appellatus est, sanctißimo Persis iureiurando obstrictus, ne quem ex coniuratione, quæ septem magos cum eo oppresserat, aut veneno, aut ferro, aut ulla vi, aut inopia alimentorum necaret, crudeliorem mortis rationem excogitauit, * qua hos iunctos sibi, non perrupto religionis vinculo tolleret: septũ enim altis parietibus locum cinere compleuit, suppositóque tigno prominente, *benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat, è quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.*

* qua odiosos sibi *benignè

DE

DE OCHO ARTAXERXE.

Apertior, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas, qui Ocham sororem, atque eandem socrum, viuam capite defodit: & patruum cum centum & amplius filijs, ac nepotibus vacua area destitutum, iaculis confixit: nulla iniuria lacessitus, sed quòd in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere videbat.

DE ATHENIENSIBVS.

Cicero Offic. lib. 3.

Consimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniensium, indigno gloriæ suæ decreto Aeginensium iuuentuti pollices abscidit: vt classe potens populus, in certamen maritimarum virium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

DE INVENTORE AENEI TAVRI.

Is Perillus. Plinius lib. 34. cap. 8. Cicero in Verrinis lib. 5. Est & epistola græca Phalaridis ad Athen. de Perillo siue Perilao. Ouidius lib. 1. de Arte,

Et Phalaris tanto violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit auctor opus. Ibidem,
— nec enim lex æquior vlla
Quàm necis artifices arte perire sua.

Sæuus etiam ille ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cru-

* resonā- ciatu, mugitus* resonantem spiritum edere co-
te spiritugebātur, ne eiulatus eorum humanæ sono vocis expreßi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent: quam, quia calamitosis deesse voluit, teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus meritò auspicatus est.

DE HETRVSCIS.

Virgilius in Aeneid. hoc eorũ regi Mezentio attribuit: *Mortua quinetiam iungebat corpora viuis, &c.*

At ne Hetrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda, qui virorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata, atq; constricta, ita vt singulæ membrorum partes, singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur: amari vitæ pariter, ac mortis tortores.

DE BARBARIS.

Scitharum efferata immanitas.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarum pecudum intestinis, & visceribus egestis, homines inserere ita, vt capitibus tantummodo emineant, quóque diutius pœnæ sufficiant, cibo & potione infelicem spiritum prorogant, donec intus putrefacti laniati sint ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent. Queramur nunc cum natura rerum, quòd nos multis, & asperis aduersæ valetudinis incom-

modis

modis obnoxios esse voluerit: habitúmque cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum molestè feramus: cùm tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

DE IRA, ET ODIO CAPVT III.

IRa quoque, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant: procursu celerior illa nocendi cupidine, hoc pertinacius: vterque consternationis plenus affectus, ac nunquã sine tormento sui violentus: quia dolorem cùm inferre vult, patitur, amara solicitudine, ne non cõtingat vltio, anxius: sed proprietatis eorum certißimæ sunt imagines, quas dij ipsi in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto vehementiore conspici voluerunt.

DE LIVIO SALINATORE.

Vide Florum lib. Epitom. lib. 2. cap. 6.

Cùm aduersus Hasdrubalem Liuius *Salinator bellum gesturus vrbe egrederetur, monente* Fabio *Maximo, ne antè descẽderet in aciem, quàm hostium vires animúmque cognosceret: primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit.* Interrogatúsque *ab eodem, quid ita tam festinanter manum conserere vellet: Vt quàm celerrimè (inquit) aut glo*

gloriam ex hoſtibus victis, aut ex ciuibus proſtratis gaudium capiam. Ira tunc atque virtus ſermonem eius inter ſe diuiſerunt: illa iniuſtæ damnationis memor: hæc triumphi gloriæ intenta. Sed neſcio an eiuſdem fuerit hoc dicere, & ſic vincere.

DE C. FIGVLO.

Vide cap. de Seruata religione.

Ardentis ſpiritus virum, & bellicis operibus *hunc *aſſuetum*, *huc *iracundiæ ſtimuli egerunt. C. autem* Figulum *manſuetiſſimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ*, * *ratio-niſque, moderationiſque immemorem reddiderunt. Conſulatus enim repulſæ dolore accenſus, eò quidem magis, quòd illum bis patri ſuo datũ meminerat, cùm ad eum poſtero comitiorum die multi conſulendi cauſa veniſſent, omnes dimiſit: præfatus, Omnes conſulere ſcitis, Conſulem facere neſcitis. Dictum grauiter, & meritò, ſed tamen aliquanto melius nõ dictum. Nam quis* Populo Rom. *ſapienter iraſci poteſt?*

DE PATRICIIS ROMANIS.

Hæc copioſè tradit Plinius lib. 33. cap. 1. de Cn. Flauio Annij Libertini filio, qui publicatis faſtis, à plebe Aedilis curulis (non vt Valerius ait, Prætor) ſimul & Tribunus plebis creatus eſt.

*Senatores

*Itaque *ne illi quidem probandi, quamuis factum eorum nobilitatis ſplendore protectum ſit: qui, quòd* Cn. *Flauius *humilimæ quõdam*

*Liberti-ni filius

fortis

fortis * *præturam adeptus erat, offensi, anulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis suis detractatas abiecerunt: doloris impotentia tantum non luctum profectò testati.* Talis *iræ motus aut singulorum, aut paucorum aduersus populum vniuersum: multitudinis autem erga principes, ac duces* * *eiusmodi.* *imò Aedilitat. curulem & plebis tribunatū. vide lib. 2 cap. 1. * nempe quod sequitur.

DE IVVENIBVS ROMANIS, & *Manlio Tarquato.*

Vide suprà lib. 2. cap. de Disciplina militari.

Manlio Torquato amplissimam, & gloriosissimam ex Latinis, & Campanis *victoriam in vrbem referenti, cùm seniores omnes lætitia ouantes occurrerent, iuniorum nemo obuiam processit: quòd filium adolescentem fortissimè aduersus imperium suum præliatū securi percussum occidisset. miserti sunt æquales nimis asperè puniti: nec factum eorum defendo, sed iræ vim indico, quæ vnius ciuitatis & ætates & affectus diuidere valuit.*

DE PLEBE ROMA.

Hoc accidit in bello aduersus Veientes & Equos. Vide Liuium lib. 2.

Eadémque tantum potuit, vt vniuersum popul. Rom. *equitatum à* Fabio Consule *ad hostium copias persequendas missum: cùm & tutò & facilè eas liceret delere, legis** Agrariæ *ab eo impeditæ memorem, immobilem retineret.* * quā ferrevolebat Pub. Licinius.

DE

DE EXERCITV ROM.

Liui. lib. 2. Dionys. Halicar. lib. 9. Florus Epitom. 1. cap. 22.

*Illa verò etiam Appio * duci (cuius pater, dum pro Senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrimè impugnauerat) infensum exercitum faciendo, voluntariâ fugâ terga hosti (ne triumphum * imperatori quæreret) dare coegit. * Quoties victoria victrix, cōgratulationem eius in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partem omittendam, in Appio toam fugæ præponendam reddidit?*

DE POPVLO ROM.

Vide Liuium de bello Volscor.

Age quàm violenter se in pectore vniuersi pop. Rom. gessit eodem tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. Pletorio primipili centurioni data est? præteritis Consulibus, Appio, quòd obstitisset, quo minus ære suo alieno succurreretur: & Seruilio, quòd susceptam causam suam languido patrocinio protexisset. Negas efficacem iram, cuius hortatu miles summo imperio prælatus est? quæ quidem non proculcauit tantùm imperia, sed etiam gessit impotenter.

DE METELLO.

Lege Plutarch. in vita Metelli, & Pompeij. Pro Nanque Metellus, repone (vt in manu scri

** dira nēpe ira*

**imperator haberet, nudare coegit.*

**Quoties victoriæ victrix (nēpe ira) cōgratulationem eius (iure victoriæ) in Torquato spernendo, in Fabio pulcherrimā partem omittēdo, in Appio totam fugæ postponēdo vincere insuaue reddidit. Alij codices so-*

nu scripto exemplari) Nam Q. Metellus. &, Militiam suam voluerunt finiri. *lùm variāt in eo quòd pro reddidit, habēt credidit.*

*Nanque Metellus cùm vtranque Hispaniam Consul prius, deinde Proconsul penè iam subegisset, postquam cognouit Qu. Pom. Consulem inimicum suum successorem sibi mitti: omnes qui modò militiam voluerunt finire, dimisit: commeatus petentibus, nec causis excußis, nec constituto tempore, dedit: horrea custodibus remotis opportuna rapinæ præbuit. Arcus, sagittásque Cretensium frangi, atque in * amnem abijci iußit: elephantis cibaria dari vetuit: quibus factis vt cupiditati suæ indulsit, ita magnificè gestarum rerum gloriam corrupit: meritúmque honorem, triumphi hostium, quàm iræ fortior victor amisit.* **ignem*

DE L. SYLLA.

Vide Plutarch. in eius vita. Morbo pediculari (qui φθειρίασις) perijt. Plinius lib. II. cap. 33. vbi ita legend. Iam in carne exanimi, & viuentium quoque hominum capillo pediculi, qua fœditate & Sylla Dictator, & Alcman ex clarißimis Græciæ poetis, obiere. Et de eodem lib. 7. cap. 43. Age, non exitus vitæ eius, omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente seipso corpore & supplicia sibi gignente?

Quid Sylla, dum huic vitio obtemperat,

nõne et multo alieno sanguine profuso, ad vltimum & suũ erogauit? Puteolis enim ardẽs indignatione, quòd Granius *princeps eius coloniæ pecuniã à decurionibus ad refectionẽ* Capitolij *promissam, cunctatius daret: animi concitatione nimia, atq; immoderato vocis impetu conuulso pectore, spiritum* * *cruore, ac minis mistũ euomuit.* Nec *senio iam prolapsus, vtpote sexagesimum ingrediens annum: sed alita miserijs* Pop. * Ro. *impotẽtia furens: igitur in dubio est* Syllǽne *prior, an iracundia* Syllæ *sit extincta. Neque ab ignotis exempla petere iuuat,* * *& maximis viris exprobrare vitia sua verecundia est: cæterùm cùm propositi fides excellentissima quæq; complecti moneat, voluntas operi cedat, dum præclara libenter* *probando, necessaria narrandi conscientia non desit.*

**spiritũ cruori ac minis cõmistum*

**Reipub. Rom.*

**quia*

**probandi, & necessaria*

EXTERNA.

DE ALEXANDRO REGE.

Præter Plutarch. in Alexandro, Curtium, Iustinum & Arrianũ lege Ciceron. Tusc. 4. Senecam ad Lucil. Epistol. 83. Plinium lib. 8. cap. 16. & lib. 14. cap. 5.

Alexandrum iracundia sua propemodum cœlo deripuit. Nam quid obstitit, quominus illuc assurgeret; nisi Lysimachus leoni obiect

*obiectus, & Clytus hasta traiectus, & Calisthenes mori iussus? quia tres maximas victorias, totidem amicorum iniustis cædibus * victor edidit.* * *codex vet. detur pauit.*

DE AMILCARE.

Lege Plutarc. in vita Annibalis. Appianum ἐν τῇ ἀννιβαλικῇ. Iustinus tres tantùm enumerat Annibalem, Hasdrubalem, & Saphonem.

Quàm vehemens deinde aduersus pop. Rom. Amilcaris odium? Quatuor enim puerilis ætatis filios intuens, eiusdem numeri catulos leoninos, in perniciem imperij nostri alere se prædicabat. Digna nutrimẽta, quæ in exitium patriæ suæ, vt euenit, conuerterentur.

DE ANNIBALE.

Præter Polybium, Plutarchũ, & Appianum leg. Solinũ in primo. Florum Epit. 2. ca. 6.

*E quibus Annibal maturè adeò patris vestigia subsecutus est, vt eo exercitum in Hispaniam traiecturo, & ob id sacrificante * octo annorum natus, altaria tenens iuraret, se cùm primùm per ætatem potuisset, acerrimum hostem pop. Rom. futurum, vt pertinacißimis precibus instantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dißiderent: inflicto in terram pede, suscitatóque puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cùm * alterutra* * *nouem* * *vrbs*

pars in habitum pulueris esset redacta. In pue-*rili pectore tantum vis odij potuit.*

DE SEMIRAMIDE RE-*gina Babylonis.*

Lege Diodorum Sicul. lib. 3. & Vitru. Hoc exemplum magni & excelsi animi potius quàm irati.

Sed in muliebri quoque æquè multum va-luit. Nanque *Semiramis Aßyriorum regina, cùm ei circa cultum capitis occupatæ nuntia-tum esset, Babylonē iam defecisse: altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expu-gnandam cucurrit, nec prius decôrum capillo-rum in ordinem, quàm tantam vrbem in po-testatem suam redegit. Quocirca statua eius* * Babylone posita est illo habitu, quo ad vltio-nem exigendam præcipiti celeritate tetendit.

*Babylo-niæ

DE AVARITIA.

CAP. IIII.

PRotrahatur etiam in medium Auaritia latentium indagatrix lucrorum, manife-stæ prædæ auidißima vorago, nec habendi fru-ctu felix, & cupiditate quærendi miserrima.

DE M. CRASSO, ET Q. Hortensio.

Cic. offic. lib. 3.

Cùm admodum locupleti L. Minutio Basilio falsum testamentum quidam in Græcia subie-cisset, eiusdémque confirmandi gratia poten-

tiß

tissimos ciuitatis nostræ viros M. *Crassum, &* Qu. Hortensium, *quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruissent, quanquam euidens fraus erat, tamen vterque pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit. Quantam culpam quàm leuiter retuli? lumina curiæ, ornamēta fori, quod scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati, autoritatibus suis texerunt.*

DE Q. CASSIO.

Hircius de bello Alexandrino, vbi Calpurnius sestertiis 10. paciscitur: Q. verò Sestius quinquaginta, ita varietas in nomine & pretio.

Verùm aliquantò maiores vires in Qu. *Cassio exhibuit, qui in* Hispania Silium, *&* Calpurnium *occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos quinquagies sestertiûm ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet si alterum tantùm daretur, iugulum quoquè suum æquo animo illis fuisse præbiturum?*

DE L. SEPTIMVLEIO.

Plinius lib. 33. cap. 3. Cicero in exhortationibus.

Cæterùm auaritia ante omnes L. *Septimuleij præcordia possedit: qui, cùm* C. *Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere, & per vrbem pilo fixum ferre substinuit, quia Opimius Consul auro id se repensurum edi-*

xerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauatam partem capitis, quò ponderosius esset, expleſſe. Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo: clientis tamen scelesta fames in has vsque iacentis iniurias esurire non debuit.

DE PTOLEMAEO REGE *Cypriorum.*

Vide cap. de Moderatione.

Odio merito Septimuleij auaritia, Ptolemæi autem regis Cypriorum, risu prosequenda: nam cùm anxijs sordibus magnas opes corripuisset, proptérque eas periturum se videret, & ideo omni pecunia imposita nauibus, in altum processisset, vt classe perforata suo arbitrio periret, & vt hostes præda carerent, non sustinuit mergere aurum, & argentum: sed futurum necis suæ præmium domum reuexit. Proculdubio hic non possedit diuitias, sed à diuitijs possessus est: titulo Rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

DE SVPERBIA, ET Impotentia.

CAP. V.

DE M. FVLVIO *Flacco.*

Atque vt superbia quoque & impotentia in conspicuo ponatur, Marcus Fulvius

uius Flaccus Consul, Marci Planci Hipsei collega, cùm perniciosissimas Reip. leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorũ, qui ciuitatẽ mutare voluissent, ægrè cõpulsus est, vt in curiam veniret: deinde partim monenti, partim oranti senatui vt incepto desisteret, responsum non dedit. Tyrannici spiritus Consul haberetur, si aduersus vnum senatorem hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate versatus est.

DE M. DRVSO TRIBVNO.

Florus Epitom. lib. 3. cap. 17. Ausus tamen abrogare de legibus consul Philippus, sed apprehensum faucibus viator non antè dimisit, quàm sanguis, & in ora & oculos redundaret, &c. Vbi dissentit à Valerio de viatore. Lege etiam Flori Abbreu. 70. & 71. Plinium cap. 66. de viris illustr. Oros. cap. 18. lib. 5 Appian. lib. 1. bellorum ciuilium, & quæ de ipso Druso scribunt Gellius cap. 15. lib. 17. & Plinius cap. 1. 33. naturalis historiæ.

Quæ à M. quoque Druso Trib. plebis per summam contumeliam vexata est: parum enim habuit L. Philippum consulem, quia se interpellare concionantem ausus fuerat, obtorta gula, & quidem non per viatorem, sed per clientem suum, adeò violẽter in carcerem præcipitem egisse, vt multus è naribus eius cruor perfunderetur. Verumetiam cùm senatus ad

eum misisset, vt in curiam veniret: Quare non potius, inquit ipse in Hostiliam propinquam Rostris ad me venit? Piget adijcere quod sequitur. Tribunus Senatus imperium despexit, Senatus Tribuni verbis paruit.

DE CN. POMPEIO.

Plutarch. in vita Pompeij.

Cn. autem Pompeius quàm insolenter? qui balneo egressus, ante pedes suos prostratum Hipscum ambitus reum, & nobilem virum, & sibi amicum iacentem reliquit, contumeliosa voce proculcatũ: nihil enim aliud agere, quàm vt conuiuium suũ moraretur respondit. Et huius dicti conscius securo animo cœnare potuit. Ille verò etiam in foro non erubuit
*reum P. Scipionem socerum suum legibus * noxium,
*quidem quas ipse tulerat, maxima * quoque reorum & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs statum Reip. temperando.*

DE MARCO ANTONIO.

Vide Plutarchum in Antonio. Dion lib. $\mu\zeta$. pag. 221. hoc conuitium Fuluiæ vxori tribuit.

Tetrum facto pariter, ac dicto M. Antonij
*cõuitiũ * conuiuium. Nam cùm ad eum triumuirum Cesetì Rufi senatoris caput alatum esset, auer-*

sant

ſantibus id cæteris, propius admoueri iuſſit, ac diu diligentérque conſiderauit: cunctis deinde expectantibus quidnam eſſet dicturus: Hunc *ego, inquit, notum non habui. Superba de ſenatore, impotens de occiſo confeſſio.*

EXTERNA.

DE ALEXANDRO REGE.

Authores Arrianus, Plutarch. Diodorus, Q. Curtius.

*Satis multa de noſtris: aliena nunc adijcientur. Alexandri regis virtus, & felicitas, tribus inſolentiæ gradibus exultauit euidentiſſimis. Faſtidio enim Philippi, Iouem Hammonem patrem aſciuit: tædio morum, & cultus Macedonici, veſtem, & inſtituta Perſica aſſumpſit: ſpreto mortali habitu, diuinum * caput æmulatus eſt: nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem diſſimulare.* ** capere conatus eſt.*

DE XERXE REGE.

Hæc ſumpta ex Herodoto.

Iam Xerxes, *cuius in nomine ſuperbia & impotentia habitat, ſuo iure quàm inſolenter vſus eſt, quòd* Græciæ *indicturus bellum, adhibitis Aſiæ principibus: ne viderer, inquit, meo tantummodo vſus conſilio, vos contraxi. Cæterùm mementote parendum magis vobis, quàm ſuadendum.* Arroganter, *etiam ſi victori repetere ei regiam contigiſſet: tam deformi-*

ter victi, nescias vtrum insolentius dictum, an impudentius.

DE ANNIBALE.

Legendus Liuius lib. 22. Polybius lib. 5. Plutarch. in Annibale, & de Maharbale Bomilcaris Florus Epitom.lib.2.cap.6.

Annibal autem Cannensis pugnæ successu elatus nec admisit quenquam ciuium suorũ in castra, nec responsum vlli nisi per interpretẽ dedit. Maharbalem etiam ante tabernaculum suum clara voce affirmantem, prospexisse se quonam modo paucis diebus Romæ in Capitolio cœnaret, aspernatus est. Adeò felicitatis, & moderationis diuiduum contubernium est.

DE CARTHAGINIENSIBVS, & *Campanis.*

Insolentiæ verò inter Carthaginiensem, & Campanum Senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur: hic diuerso foro vtebatur: quem morem Capuæ aliquandiu retentum, C. quoque Gracchi oratione in Plautium scripta patet.

DE PERFIDIA.

CAP. VI.

OCcultum iam, & insidiosum malum perfidia latebris suis extrahatur: cuius efficacissimæ vires sunt mentiri, ac fallere: fructus

ctus in aliquo admisso scelere consistit: tum certus, cùm crudelitatem nefarijs vinculis circundedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quàm illa laudis consequitur.

DE TATIO SABINO.

De perfidia Tatij erga Tarpeiam virginem, quæ Sabinis Capitolij portas aperuit, Plutarchus cap. 27. Parallel. Florus Epitom. lib. 1. cap. 1. Propertius 4. 4. Ouidius 1. Fastorum & 14. Metamorphos. Idem fecit Brenus rex Gallorum, Plutarchus 26. Parallel.

*Romulo regnante Spurius Tarpeius arci præerat, cuius filiam, virginem aquam sacris petitum extra mœnia egressam, Tatius, vt armatos Sabinos secum in arcem reciperet, corrupit, mercedis nomine * pactus quæ in sinistris manibus gerebant: erant autem his armillæ, & anuli magno ex pondere auri. loco potitum agmen Sabinorum, puellam præmium flagitantem, armis obrutam necauit: perinde quasi promissum, quòd ea quæ * læuis gestauerant, soluit. Absit reprehensio: quia impia proditio celeri pœna vindicata est.*

** pactam*

** læuis clypeos ferebãt.*

DE SERVIO GALBA.

Vide cap. de Iudiciis infamibus lib. 8.

Seruius quoque Galba summæ perfidiæ: trium enim Lusitaniæ ciuitatum conuocato

pop

populo, tanquam de commodis eius acturus, nouem millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim vendidit: quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

DE CN. DOMITIO.

Hoc accidit in bello Allobrogico quod describũt Florus. Abbr. 61. Epitom. 3. c. 2. Appianus in Celtico. Iustin. lib. 37. Eutrop. cap. 1. 5. Oros. cap. 16. 5.

Cn. autem Domitiũ *summi generis, & magni animi virum nimiæ gloriæ cupiditas perfidum existere coegit. Iratus nanque* Bituito *regi Aruernorum, quòd tum suam, tum etiam Allobrogum gentem se etiam tum in prouincia morante, ad* Qu. Fabij *successoris sui dexteram confugere hortatus esset: per colloquij simulationem accersitum, hospitióque exceptum vinxit, ac Romam naue deportandum curauit. Cuius factum* Senatus *neque probare potuit, neque rescindere voluit: ne remissus in patriam* Bituitus, *bellum nouaret. Igitur eum Albam custodiæ causa relegauit.*

DE Q. SERVILIO CEPIONE.

Cicero 2. Offic. Plinius de viris illustrib. 71. Florus Abbreuiat. 52. & 54. Epitom. lib. 2. cap. 17. Silius Ital. lib. 3. Oros. lib. 5. cap. 3. Eutrop. lib. 4. cap. 3.

*Viriati etiam cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit: in amicis, quòd eorum manibus interemptus est: in Qu. Seruilio Cepione Consule, quòd * is sceleris huius autor, impunitate promissa, fuit: victoriámque non meruit, sed emit.* * eis

EXTERNA.

DE CARTHAGINIENSIBVS.

Vide Flori Epitomen lib. 2. cap. 2.

*Verùm vt ipsum fontem perfidiæ contemplemur: Carthaginienses Xanthippū * Lacedæmonium, cuius optima opera primo Punico bello vsi fuerant, & quo iuuante Attilium Regulum ceperant, simulantes sese domum reuehere, in alio merserunt. Quid tanto facinore petentes? an, ne victoriæ eorum socius superesset? Extat nihilominus, & quidem cum opprobrio, quem sine vlla gloriæ iactura inuiolatum reliquissent.* * Lacedæmoniorū principē

DE ANNIBALE.

Titus Liuius, qui tradit aliter Aceranos manus hostium euasisse.

Annibal porrò Nucerinos hortatu suo cum binis vestimētis vrbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos, vapore & fumo balnearum strangulando, & Aceranorum Senatum eadem ratione extra mœnia euocatum, in pro-

fundum

fundum puteorum abijciendo, nónne bellum aduersus populum Romanū & Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gesit, mendacijs, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens? Quo euenit, vt alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio, maiórne, an peior vir haberi deberet, poneret.

DE VI, ET SEDITIONE, & de Populo Romano.

CAPVT VII.

Vide suprà cap. de Constantia, & apud Plinium de viris illustribus.

SEd vt violentiæ, & seditionis tam togatæ, quàm etiam armatæ facta referantur: L. Equitium qui se Gracchi filium simulabat, tribunatúmque aduersus leges cum L. Saturnio petebat, à Mario quintum Consulatum gerente in publicam custodiā ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptum humeris suis, per summam animorum alacritatem portauit. Idémque Qu. Metellum Censorem, quòd ab eo tanquam Gracchi filio censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmātem tantummodo tres filios T. Graccho fuisse, è quibus vnum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Præneste, tertium post patris mortem natū Romæ decessisse: nec oportere

tere clarißimæ familiæ ignotas sordes inseri: cùm interim improuida concitatæ multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduersus Consulatum, & censurā tetendit, principésque suos omni petulātiæ genere vexauit.

DE EODEM POPVLO RO.

Cicero in Catilinam Jauect.4. Florus lib.3.

Vesana hæc tantummodo: illa etiam cruenta seditio: populus enim Munium competitorem Saturnini, nouem iam creatis tribunis, vnóq; loco duobus candidatis restante, vi prius in ædes priuatas compulit, extractum deinde interemit: vt cæde integerrimi ciuis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretur.

DE CERTIS CREDITORIbus, & L.Caßio.

Creditorum quoque consternatio, aduersum Sempronij Asellionis prætoris vrbani caput intolerabili modo exarsit: quem, quia causam debitorum susceperat, concitati à L. Cas*sio* Trib. Pleb. *pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inq; * tabernula latitātem, prætextatum discerpserunt.* Detestanda fori con*ditio: sed si castra respicias, æquè magna orietur indignatio.* *taberna culo

DE

DE MILITIBVS L. SYLLAE, *& morte Gratidij.*

Vide Plutarchum in Sylla & Mario.

*Cùm C.Mario lege Sulpitia, prouincia Asia, vt aduersus Mithridatem bellum gereret, priuato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L.Syllam Consulem accipiendarum legionum causa milites trucidarunt, proculdubio indignati, quòd à summo imperio, ad eum qui nullo in honore versaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? *Pro Consule istud tam violenter exercitus, illud aduersus Consulem.*

*Corrige, *Istud tam violenter in Proconsulem exercitus,*

DE MILITIBVS CN. POMPEII, *& morte Qu.Pompeij.*

Liuius lib.77.

Quintum enim Pompeium Syllæ collegam, Senatus iussu ad exercitum Cn.Pompeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt: tantúmque scelus curia castris cedere se confessa, inultũ habuit.

DE QVODAM EXERCITV, *& morte C Carbonis.*

Carbonis frater qui victus à Pompeio necatúsque in Sicilia: in ca. de Ingratis: aut frater eius Carbonis, qui cum C.Carbone in curia iussu Pompeij trucidatus est: in cap. de Cupiditate vitæ.

Ille quoque exercitus nefariè violentus, qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter Consulis, propter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarem præfractius & rigidius astringere conatum, priuauit vita: satiúsque duxit maximo scelere coinquinari, quàm prauos, ac tetros mores mutare.

DE TEMERITATE.

CAPVT VIII.

Temeritatis etiam ita subiti, vt vehementes sunt impulsus: quorum ictibus hominum mentes concussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi valent.

DE SVPERIORE AFRICANO.

Plutarch. in Scipion. Appianus in Libyco.

*Quàm enim temere se Africanus Superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Syphacem traiecit, in vnius Numidæ infidis præcordijs suam pariter, & patriæ salutem depositurus? Itaque exiguo momento, maximæ Reipu. casus * fluctuatus est, vtrum interfector, an captiuus Scipio Syphacis fieret.* * fluctuauit

DE C. CAESARE.

Suetonius & Plutarchus in vita Cæsaris. Appian. 2. Ciuilium. Florus lib. 4. cap. 2. Lucanus in quinto.

Nam C. Cæsaris anceps conatus, etsi cœlestium cura protectus est, tamen vix sine horrore animi referri potest: siquidem impatiens legionum tardioris à Brundusio Apolloniam traiectus, per simulationem aduersæ valetudinis conuiuio egressus, maiestate sua seruili veste occultata, nauiculam conscendit è flumine, ac maris Adriatici sæua tempestate fauces petijt protinúsque in altum dirigi iusso nauigio, multum ac diu contrarijs iactatus fluctibus, tandem necessitati cessit.

DE MILITIBVS
Albini ducis.

Agè, illa quàm execrabilis militum temeritas? Fecit enim vt Aulus Albinus nobilitate, moribus, honorum omnium consummatione ciuis eximius, propter falsas & inanes suspiciones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur: quódque accessionem indignationis non recepit, oranti atque obsecranti duci à militibus causæ dicendæ potestas negata est.

EXTERNA.

DE ANNIBALE CARTHA-
giniensi.

Hæc tradit Sallustius inter alios. & Seruius lib. 3. Comm. in Vergilij Aeneid. in hunc versum, *angusti rarescunt claustra Pelori.*

Itaque

*Itaque minus miror apud trucem, & sæuum Annibalis animum defensionis locum innoxio gubernatori*fuisse: qui à* Petilia *classe Africam repetens freto appulsus dum tam paruo spatio* Italiam, Siciliámque *inter se diuisas non credidit, veluti insidiosum cursus rectorem interemit: posteà diligentius inspecta veritate, tunc absoluit, cùm eius innocentiæ nihil vltra sepulchri honorem dari potuit.* Igitur *angusti, atque æstuosi maris* ex alto tumulo spectatrix statua, tam memoriæ* Pelori, *quàm* Punicæ *temeritatis, vltrà citráque nauigantium oculis collocata indicium est.*

**non. scribitur etiã defuisse:*

**alto è tumulo speculatrix.*

DE ATHENIENSIBVS.

Vide lib.3, cap.8. in exemplo Socratis.

Iam Atheniensium *ciuitas ad vesaniam vsque temeraria, quæ decem* Imperatores *suos, & quidem à pulcherrima victoria venientes, capitali iudicio exceptos necauit, quòd militum corpora, sæuitia maris interpellante, sepulturæ mandare nõ potuissent: necessitatem puniens* cùm honorare virtutem deberet.*

**cùm virtutẽ honorare debuisset.*

QVANTVM VALET ERROR.

CAP. IX.

Temeritati proximus est error: quemadmodum ad lædendum pàr, ita cui facilius quis ignouerit: quia non sua sponte, sed

vanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat: qui quàm latè in pectoribus hominum vagetur, si complecti coner, vitio de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

DE ERRORE POPVLI ROM. *in Caium Eluium.*

Plutarch. in vita Cæsaris.

Heluius *Caius* * *Eluius Cinna Trib. pleb. ex funere C. Cæsaris domum suam petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quē sæuire se existimabat: iratus ei, quòd cùm affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefariè raptum, impiam pro Rostris orationem habuisset: eóque errore propulsus est, vt caput Eluij perinde atq; Cornelij circa rogum Cæsaris fixum iaculo ferret. officij sui, & alieni erroris piaculum miserabile.*

DE C. CASSIO ET TITINIO *Centurione.*

Plutarchus in Bruto. Lege & Florum epitomes libr. 4. cap. 6. Appian. 4. bellorum ciuil. Liuij Abbr. 121. 122. 123. & 124. Eutrop. cap. 1. lib. 7. Orol. 6. cap. 16. Frontin. cap. 2. lib. 4. Lucan. 2. Sueton. tit. 13. secūd.

Nam C. Caßium error à semeptipso pœnas exigere coegit. Inter illum enim pugnæ quātuor exercituū apud Philippos varium, ipsisq; ducibus ignotum euentum, iussus ab eo Titi-

nius centurio nocturno tempore, vt speculare-tur, quonam in statu res M. Bruti *essent: dum crebros excessus viæ petit, quia tenebrarum obscuritas hostésne, an commilitones occurre-rent, dignoscere non sinebat, tardius ad* Cas-*sium rediit. Quem is exceptum ab hostibus, omniáque in eorum potestatem recidisse exi-stimans, finire vitam properauit: cùm & ca-stra hostium inuicem capta, &* Bruti *copiæ magna ex parte incolumes essent.* Titinij *verò non obliteranda silentio virtus, qui oculis pau-lisper hæsit, inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus, deinde profusus in lacrymas,* Etsi *imprudens, inquit, imperator causa tibi mortis fui: tamen ne idipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem: supérq; exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto vtriusque sanguine, duplex victi-ma iacuit, pietatis hæc, erroris illa.*

DE SATELLITIBVS
Regis *Veientum.*

Liuius libr. 4. vbi non errori sed fraudi fa-ctum imputat: Florus de Lartis Tolumnij (sic enim scribendū) spoliis libr. 1. cap. 12. Legatis statua posita est à Rom. Cicero Philipp. 9. qui honos iniuria cæsis tribui consueuerat, Plinius lib. 34. cap. 6.

Cæterùm falsa opinatio, nescio an præci-puam iniuriam Laertis Volumnij *Veientum*

Regis penatibus intulerit. nam cum in tesserarum prospero iactu per iocum collusori suo dixisset, Occide, & fortè legati Romanorum interuenissent: satellites eius errore vocis impulsi, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

DE. VLTIONE.

CAPVT X.

Lege Herodot. lib.4.sub finem.

VLtionis autem quemadmodũ acres, ita iusti aculei sunt: qui lacessiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes: quos latius complecti non attinet.

DE TRIBV POPILIA.

Vide l.b.8. cap.3.

Trib. Pleb. M. Fuluius ad populum de Tusculanis retulit, quòd eorum consilio Veliternos, Priuernatésque rebellaturos diceret: qui cum coniugibus, ac liberis squalore obsiti, cùm supplices Romam venissent, accidit, vt reliquis tribubus salutarem sententiam secutis, sola Pollia iudicaret oportere publicè eos verberatos securi percuti, imbellem multitudinem sub corona venire. quam ob causam Popilia tribus, in qua plurimum postea Tusculani in ciuitatem recepti potuerũt, neminem vnquam candidatum Polliæ tribus fecit magistratum: ne ad eam vllus honor suis suffragijs perueniret,

ret, quæ illis vitam ac libertatem, quantum in ipsa fuit, ademerat. illam verò vltionem & senatus, & consensus omnium approbauit.

DE VLTIONE ROMANORVM *in Adrianum.*

Adrianus Vticæ prætor.

Cùm Adrianus ciues Romanos, qui Vticæ consistebant, sordido imperio vexasset, idcircóque ab his viuus esset exustus: nec quæstio vlla in vrbe hac de re habita, nec querela versata est.

EXTERNA.

DE REGINA TOMYRI, *& Beronice.*

Præter Herodot. Iustinus Trogus lib. I.

Claræ vltionis vtraque Regina, & Tomyris, quæ caput Cyri abscissum in vtrem humano sanguine repletum demitti iußit, exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim, simúlque pœnas occisi ab eo filij sui exigens: & *Beronice, *quæ Laodices insidijs interceptũ sibi filium grauiter ferens, armata currum conscendit, persecutáque satellitem regium crudelis operis ministrum, nomine Ceneum, quoniam hasta nequicquã petierat, saxo ictum prostrauit, ac super eius corpus actis equis, inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti*

* Beronice, quæ & Laodice,

terfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

DE MORTE IASONIS.

*Iasonem Thessalum Persarum Regi bellum inferre parantem, an satis iusta vltio absumpserit, ambiguæ æstimationis est. Taxillo enim gymnasiarcho à quibusdam iuuenibus * pulsatum se conquesto, permisit, vt aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. quo posteriore * vindicta vso, ipse qui vapulauerant, Iasonem interfecerūt: animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. Cæterùm paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est, quoniam opinione Græciæ tantum in spe Iasonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.*

** pulsato Prætor (fortasse Imperator) ipse permisit,*
** vindictæ vsu,*

DICTA IMPROBA, aut facta scelerata.

CAPVT XI.

DE TVLLIA.

Titus Liuius lib.1. Florus Epitom. lib.1. ca.7. Ouidius 2. Fastorum, vbi *Tullia coniugio, &c.*

NVnc quatenus vitæ humanæ, tum bona, tum etiã mala substitutis exemplorum imaginibus prosequimur, dicta improba, & facta scelerata referãtur: vnde autem potius, quàm

*quàm à Tullia ordiar? quia tempore vetustissimum, conscientia nefarium, *voce monstri simile exemplum est. Cùm carpento veheretur, & is, qui iumenta agebat, succussis frenis constitisset, repentinæ moræ causam requisiuit: & vt comperit corpus patris Seruij Tullij occisi ibi iacêre, supra id duci vehiculum iussit, quo celerius in complexum interfectoris eius Tarquinij veniret. Qua tam impia, támque probrosa festinatione, non solùm se æterna infamia, sed ipsum etiam vicum cognomine sceleris commaculauit.*

*voce improbum, mōstri simile exēplum est. Quæ cùm &c.

DE FIMBRIA.

Lucanus de Fimbria & Scæuola lib. 2. vide & Florum lib. 3. cap. 21.

Non tam atrox C. Fimbriæ & dictum, & factum: sed si per se æstimetur, vtrunque audacissimum. Id egerat, vt Scæuola in funere C. Marij iugularetur: quem postquàm ex vulnere recreatum comperit, accusare apud populum instituit: interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morum satis digna laudatio reddi non posset: respondit se obiecturum illi, quòd parcius corpore telum recepisset. Licentiam furoris ægræ Reipublicæ gemitu prosequendam.

DE L. CATILINA.

Multò aliter Sallustius: minùs tamen lepidè, magis perditè & nequiter, Furibun-

dus, inquit, Quandoquidem ego circumuentus ab inimicis præceps agor, incendium meum ruina vestra extinguam.

L. verò Catilina in senatu M. Cicerone incendium ab ipso excitatum dicente, Sentio, inquit, & quidem illud si aqua non potero, ruina extinguam: quem quid aliud existimemus, quàm conscientiæ stimulis actum, simulacrum à se inchoati parricidij peregisse?

DE MAGIO CHILONE.

Hic est Marcellus, pro cuius restitutione extat Ciceronis luculenta oratio. Præsens historia in Seruij epistola ad Ciceronem integra continetur.

Consternatum etiam Magij Chilonis amentia pectus: qui M. Marcellò datum à Cæsare spiritum, sua manu eripuit. vetus amicus, & Pompeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorum ab eo præferri. Vrbem enim, à Mitylenis, quò se contulerat, repetentem, in Atheniensium portu pugione confodit protinúsque ad irritamenta vesaniæ suæ trucidanda tetendit, amicitiæ hostis diuini beneficij interceptor, publicæ religionis, quod ad salutem clarißimi ciuis recuperãdam attinuit, acerba labes.

DE C. TVRANIO.

Legitur etiam pro Turanius, Tuditanus.

Hanc crudelitatem, cui nihil adijci posse videtur

videtur, C. Turanius atrocitate parricidij superauit. Nanque triumuirûm partes secutus, proscripti patris sui prætorij & ornati viri latebras, ætatem, notásque corporis, quibus agnosci posset, *centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis vita, & incrementis, quàm de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, & an imperatoribus satisfaceret, interrogare eos cœpit: è quibus vnus, Ab illo, inquit quem tantopere diligis, demonstratus, nostro ministerio, filij indicio occideris. protinúsque pectus eius gladio traiecit: collapsus itaque est infelix, autore cædis, quàm ipsa cæde miserior.

*& centurionibus persequentibus edidit. Senex &c.

DE FILIO TVL. HANNALIS.

Cuius *facti acerbitatem L. Tullius Hănalis sortitus, cùm in campum ad quæstoria filij comitia descendens, proscriptum se cognosceret, ad clientem suum confugit: sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est: siquidem per ipsa vestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit: bis parricida, consilio prius, iterum spectaculo.

*fati

DE VXORE VITII SALASSI.

Ne *Vitius quidem Salassus proscriptus parum amari exitus, quem latentem vxor interficiendum, quid dicam? tradidit, an ipsa iugulauit

*Vetius vel Vectius

gulauit? Quanto enim in omni leuius est scelus, cui tantummodo manus abest? Illud autem facinus, quia externum est, tranquilliore affectu narrabitur.

EXTERNA.

DE DVOBVS FRATRIbus filijs regijs.

Dissentit à Liuio. Non enim fratres, sed patrueles fratres fuisse tradit. Eorũ nomina Corbis & Orsula.

*Scipione Africano patris & patrui memoriam gladiatorio munere Carthagine noua celebrante: duo regis filij nuper patre mortuo, in arenam processerunt: pollicitíque sunt ibi se de regno præliaturos, quò spectaculum illud illustrius pugna sua facerent. eos cùm Scipio monuisset, vt verbis contendere, quàm ferro dimicare mallent, vter regnare deberet: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret, minor corporis viribus fretus, in amentia perstitit: initóque certamine * pertinacior impietas fortunæ iudicio morte multata est.*

*pertinax

DE MITHRIDATE.

Lege citatos authores in cap de Crudelitate.

*Mithridates autem multò sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatione gessit: in quo quî aut homines vllos adiutores inuenerit, aut Deos inuocare ausus sit, *pro admiratione habetur.*

*præ admiratione non definio.

DE

DE SARIASTRE FILIO Tigranis Regis.

Plutarchus in vita Pompeij.

Quanquam quid hoc quasi inusitatum illis gentibus miremur? cùm Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem, ita cum amicis consenserit, vt omnes dextris manibus sanguinem mitterrent, atque eum inuicem sorberent. Vix ferrent pro salute parentis tam cruenta conspiratione fœdus facientem.*

*Hic mos barbarorum antiquus, Herodot. quẽ & Catilina cũ coniuratis vsurpauit, Sallust. in Catilina.

DE QVODAM QVI AVGVstum interficere destinauit.

Alij de Sciano (qui teste Suetonio Tiberium interficere molitus est) hoc assentatorium exemplum intelligunt: Ego de Telepho qui Augustum. vide ipsum Suetonium in Octauio.

Sed quid ego ista consector, aut quid his immorot, cùm vnius parricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis viribus, ad id lacerandum pio magis, quàm valido affectu rapior. Quis enim amicitiæ fide extincta genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo execrationis debitæ, satis efficacibus verbis adegerit? Tu videlicet efferatæ barbariæ immanitate truculentior habenas Romani imperij, quas princeps, paréns que noster salutari dextera continet, capere potuisti? Haud te compote furoris, in suo statu

mundus

mundus mansisset. Vrbem à Gallis captam, & trecentorum inclytæ gentis virorum strage fœdatam Alliensem diem, & oppressos in Hispania Scipiones, & Thrasimenũ lacum, & Cannas, bellorúmque ciuilium domestico sanguine *madẽtes *manantes furores, amentibus propositis furoris tui repræsentare, & vincere voluisti? Sed vigilarunt oculi Deorum, sydera suum vigorem obtinuerunt: aræ, puluinaria, & templa, præsenti numine vallata sunt. Nihil quod pro capite Augusti, ac patria excubare debuit, torporem sibi permisit, & in primis autor, & tutela nostræ incolumitatis Iupiter, ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur, diuino consilio prouidit. Itaque stat pax, valent leges, syncerus priuati, ac publici officij tenor seruatur. Qui autem hæc violatis amicitiæ fœderibus tentauit subuertere, omni cum stirpe sua pop. Rom. viribus obtritus, etiã apud inferos, si iam illuc receptus est, quæ meretur supplicia, pependit.*

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS. CAP. XII.

Simulachrum fortunæ cum copia & gubernaculo fingebant, tanquam opes tribueret, & humanarũ regimen obtineret, Lactantius, lib. 3. cap. 29. Itaque Valerius gubernaculum dixit.

HVmanæ autem vitæ conditionem præcipuè primus & vltimus dies continet: quia

*quia plurimum interest quibus auspicijs inchoetur, & quo fine claudatur: ideóque eum demum fœlicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prosperè, & reddere placidè contigit. Medij temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit, modò aspero, modò tranquillo motu peragitur, spe semper * minor, dum cupidè votis extenditur, & ferè sine ratione consumitur. Nam & si eo bene vti velis, etiam paruum amplissimū efficies, numerum annorum multitudine operum superando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis exigas vitam, quàm approbes? sed ne longius * euager, eorum mentionem faciam, qui non vulgari genere mortis absumpti sunt.*

** maiore (alij codices, minore) dum & cupidè*

**euagari libeat,*

DE TVLLO HOSTILIO.

Liuius lib. 1, Dionys. Halicarnass. in 3. Plinius historiæ cap. 55. 2. cap. 2. 28. Plinius Minor cap. 4. de viris illustr. Eutrop. in primo lib. Orosius in 2.

*Tullus Hostilius fulmine ictus, cum tota domo * conflagrauit. Singularem fati sortem, quæ accidit, vt columen vrbis, in ipsa vrbe raptum, ne supremo quidem funeris honore à cineribus decorari posset, cœlesti flāma * in eadem conditione redactum, vt eosdem penates, & regiam, & rogum, & sepulcrum haberet.*

** conflagrauit singulari fati sorte,*

** in eam demū cōditionem*

DE

DE DVABVS MVLIERIBVS.

Vide Liuium in secundo bello Punico, & Gellium. Gaudio etiam expirauit Chilon, cum filius in Olympiis vicisset. Plinius li. 7. cap. 32. Idem hanc historiam tradit lib. 7. cap de mortibus repentinis, Mater, inquit, pugna illa Cannensi, filio incolumi viso contra falsum nuncium &c.

Vix verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen, & tamẽ idem valuit. Nuntiata enim clade, quæ ad lacum Thrasimenum inciderat: altera mater sospiti filio ad ipsam portam obuia, facta complexu eius expirauit: altera cùm falso mortis filij nũtio mœsta domi sederet, ad primum cõspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum: quas dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

DE M. IVVENTIO TALVA COS.

Plinius lib. 7. cap. 53. & Solinus.

*Sed minus mirã- dũ in mulieribus

*Calua

** Sed minus miror, quòd mulieres. Marcus Iuuentius *Talua Cõsul, collega Tiberij Gracchi Consulis, cùm in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei à Senatu supplicationes nuntiantibus, intento illas animo legens, caligine orta ante foculum collapsus, mortuus, humi iacuit: quem quid aliud quàm nimio gaudio enectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.*

DE

DE Q. CATVLO.

Florus Epitom. lib. 3. cap. 21. Plutarch in vita Marij. Augustinus de Ciuit. lib. 3. veneno tradit periisse.

*Maioris aliquanto spiritus dux Quintus Catulus, Cimbrici triumphi cum Mario particeps à Senatu datus, sed exitus violentioris: nanque ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, multóque *igni percalefacto cubiculo, se inclusum peremit: cuius tam dira necessitas maximus Marianæ gloriæ rubor extitit.* *ignis haustu Florus.

DE L. CORNELIO MERVLA.

Florus lib. 3. cap. 21. Augustinus de Ciuitate dei lib. 4. cap. 17.

Qua tempestate Reipub. Lucius quoq; Cornelius Merula consularis, & Flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis victoribus esset, in Iouis sacrario venis incisis contumeliosæ mortis denunciationem effugit: sacerdotísq; sui sanguine vetustissimi foci maduerunt.* *in Capitolio

DE HERENNIO SICVLO.

Acer etiam & animosus vitæ exitus Herennij Siculi, quo C. Gracchus, & aruspice, & amico vsus fuerat: nam cùm eo nomine in carcerem duceretur, in postem illiso capite in ipso ignominiæ aditu cōcidit, ac spiritum deposuit vno gradu à publico supplicio, manúque carnificis citerior.

DE C. LICINIO.

De hoc Oratore in declamationibus apud Senecam & apud Ciceroné 1. de Oratore. Et Plinius lib.7.cap.49. De C.Licinio Caluo.

Consimili impetu mortis Caius Licin. Macer vir Prætorius Calui pater repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur, in Mænianum conscẽdit: siquidem cùm Marcum Ciceronem, qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem vidisset: misit ad eum qui diceret, se non damnatum, sed reum periisse: nec sua bona hastæ subijci posse. Ac protinus sudario, quod fortè in manu habebat, ore & faucibus coartatis, incluso spiritu pœnam morte præcurrit: qua cognita re Cicero de eo nihil pronunciauit. Illustris igitur ingenij Orator & ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere vindicatus est. fortis huius mors, illorum perridicula.

DE CORNELIO GALLO, & Tito Aetherio.

Plinius lib.7.cap 53.

Cornelius enim Gallus Prætorius, & Titus Aetherius eques Ro. inter vsũ puerilis veneris absumpti sunt: quãquàm quorsum attinet eorum cauillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? sine nanque vitæ nostræ varijs & occultis causis exposito, interdum*

** eorum dixit rectè, non horũ: nã hi pædicones omni infamiæ genere traducendi.*

interdum immerētia supremi fati titulum occupant: cùm magis in tempus mortis incidant, quàm ipsam mortem accersant.

EXTERNA.

DE COMA FRATRE DIOGENIS.

Sunt & externæ mortes dignæ annotatu: qualis in primis Comæ*, quem ferunt maximi latronū ducis* Diogenis *fratrem fuisse. Is enim ad* Rutilium Consulem, Enna, *quam prædones tenuerant in potestatem nostram redacta, productus, cùm de viribus & conatibus fugitiuorum interrogaretur, sumpto tempore ad se colligendum, caput operuit, innixúsque genibus compresso spiritu, inter ipsas custodum manus, ínque conspectu summi imperij, exoptata securitate acquieuit.* Torqueant *se miseri, quibus extingui, quàm superesse vtilius est, trepido & anxio cōsilio, quanam ratione vita exeant quærentes: ferrum acuant, venena temperēt, laqueos apprehendant, vastas altitudines circunspiciant, tanquam magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, vt corporis, atque animi infirmo vinculo cohærens societas dirimatur.* Nihil *horum* Coma*, sed intra pectus inclusa anima, finem sui reperit.* Enimuero *minimo studio retinendum bonum, cuius caduca possessio tam leui afflatu violentiæ concussa dilabi potuit.*

DE AESCHILO POETA.

Plinius lib. 10. cap. 3 idem tradit. De eodem præter Quintilian. & Gellium, Horatius in arte,

-Personæ pallǽque repertor honestæ
Aeschylus & modicis instruxit pulpita tignis,
Et docuit, magnúmque loqui nitique cothurno.

De quo & Aristoph. τραγῳδίαν πυργώσας καὶ ῥήματα σεμνά.

Aeschyli verò Poetæ excessus, quemadmodum non voluntarius, sic propter nouitatem casus referendus. In Sicilia mœnibus vrbis in qua morabatur, egressus, aprico in loco resedit: super quem aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis vacuum) perinde, atque lapidi eam illisit, vt fractæ testudinis carne vesceretur: eóque ictu origo, & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

DE HOMERO POETA.

Plutarchus in vita Homeri. Quæstio siue ænigma fuit, ὅσ' ἕλομεν λιπόμεσθα, ὅσ' οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα. Vide Ciceron. Tusculan. lib. 5.

Non vulgaris etiam Homeri mortis causa fertur: qui in insula, quia quæstionem à piscatoribus propositam soluere non potuisset, dolore absumptus creditur.

DE EVRIPIDE POETA.

Suidas. Aulus Gellius lib. 15. cap. 2.

Sed atrocius aliquantò Euripides finitus est.

Ab Archelai enim Regis cœna in Macedonia domum hospitalem repetens, canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita, sicut illi excessus illustrium Poetarum & moribus, & operibus indignißimi.

DE SOPHOCLE.

Plinius lib.7.cap.53.& lib.29.

*Sophocles vltima iam senectutis, cùm in certamen tragœdiam * dimisisset, ancipiti sententiarum euentu diu solicitus, aliquando tamen vna sententia victor causam mortis gaudium habuit.* * *misisset*

DE PHILEMONE.

Plutarch.in Opusculis.Suidas.

Philemonem autem vis risus immoderati abstulit, paratas ei ficos, atque in conspectu positas asello consumente, puerum vt illum abigeret, inclamauit: qui cùm iam comestis omnibus superuenisset: Quoniam, inquit, tam tardus fuisti, da nunc merum asello. Ac protinus vrbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum prosecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

DE PINDARO.

Suidas.De eo Horatius, Quintilian.
Plin.lib.7.cap.29.

At Pindarus, cùm in Gymnasio super gremium pueri quo vnicè delectabatur, capite posito quieti se dedisset, non prius deceßisse cognit

gnitus est, quàm Gymnasiarcha claudere eum iam locum volente, nequicquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadẽ benignitate Deorum, & tantum poeticæ facundiæ, & tam placidum vitæ finem attributum.

DE ANACREONTE.

Plinius lib 7. cap.7. De hoc poeta Horatius meminit lib.4.Odar.& Ouid. lib.2. Tristium.

Sicut Anacreonti quoque, quem bis tantum humanæ vitæ modum supergressum, dum passæ vuæ succo tenues & exiles virium reliquias foueret, vnius grani pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit. Iungam illos, quos & propositum, & exitus pares fecit.

DE MILONE CROTONIATE.

Gellius lib.15.cap.2. Strabo lib.6. Meminerunt eius Cicero in Catone Maiore, Plin. lib.7.cap.20. Solinus cap.de homine.

Milo Crotoniates, cùm iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus, accessit ad eam, insertísque manibus, diuellere conatus est: quas arbor excußis cuneis, in suam naturam reuocata compreßit, eúmque cum tot gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

DE POLYDAMANTE.

Item Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio & subito incursu aquæ labefactata ea, ac ruente, cæteris comiti-

bus fuga periculum egreßis, solus restitit, tanquam humeris suis totius ruinæ molem substẽtaturus: sed pondere omni corpore humano potentiore pressus, imbribus petitam latebram, dementis fati sepulcrum habuit. Possunt ij præbere documentum, nimio robore membrorum, vigorem mentis hebescere: quasi abnuente natura vtriusque boni largitionem: ne supra mortalem sit felicitatẽ, eundem & valentißimum esse, & sapientißimum.

Multò plura exempla legere potes apud Plinium lib.7. cap.7. & 53. quin & lib.11. cap.33.

DE CVPIDITATE VITAE.

CAP. XIII.

VErùm quia excessus è vita & fortuitos, & viriles, quosdam etiam temerarios oratione attigimus: subijciamus nunc æstimationi enerues, & effœminatos: vt ipsa comparatione pateat, quantò non solùm fortior, sed etiam sapientior mortis interdum, quàm vitæ sit cupiditas.

DE MARCO AQVILIO.

Marcus Aquilius, cum sibi gloriosè mortem consciscire posset, Mithridati maluit turpiter seruire. quẽ quis non immeritò dixerit Pontico supplicio, quàm Romano imperio digniorem: quoniam commisit vt priuatum opprobrium publicus rubor existeret.

DE CNEO CARBONE.

Seneca in Epist.82.vbi tamen Brutum vocat. De hoc Cicero in Epist. fam. lib.9. Vide cap.de Ingratis.

Cn. quoque Carbo magnæ verecundiæ est Latinis annalibus, tertio in consulatu suo iussu Pompeij in Siciliam ad supplicium ductus, petijt à militibus demissè & flebiliter, vt sibi aluum leuare, priusquam expiraret, liceret: quo miserrimæ lucis vsu diutius frueretur, eò vsque moram trahens, donec caput eius sordido in loco sedentis abscinderetur. Ipsa verba tale flagitium narrantis secum luctantur, nec silentio amica, quia occultari non merentur, neque relatione familiaria, quia dictu fastidienda sunt.

DE DECIO BRVTO.

Quid? Brutus exiguum & infelix momentum vitæ, quanto dedecore emit? qui à Furio, quem ad eum occidendum Antonius miserat, comprehensus, non solùm ceruicem gladio subtraxit, sed & constantius eam præbere admonitus, ipsis his verbis iurauit: Ita viuam, dabo. O cunctationem fati ærumnosam! O iurandi stolidam fidem! Sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subijcis: sanæ rationis modum expugnando, quæ vitam diligere, mortem non timere præcipis.

DE XERXE REGE.

Plutarch. in vitis.

Eadem Xerxem Regem pro totius Asiæ armata iuuentute, quòd intra centum annos esset obitura, profundere lacrymas coegisti, qui mihi in specie aliena, re vera suã conditionem deplorasse videtur: opũ magnitudine, quàm altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?

QVAM EXQVISITA CVSTODIA VSI SVNT, QUIBUS SUSPECTI DOMESTICI FUERUNT.

CAP. XIIII.

Referam nunc eos, quibus aliquos suspectos habentibus exquisitior sui custodia quæsita est. Nec à miserrimo, sed ab eo, qui inter paucos felicissimus fuisse creditur, incipiã.

DE MASINISSA REGE.

Masinissa Rex Numidarum, & pop. Rom. amicissimus, parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum vallauit. Quò tam latè patens imperium? quò tantus liberorum numerus? quò denique tam arcta beneuolentia constricta Romana amicitia, si ad hæc tuenda nihil canino latratu, ac morsu valentius duxit?

DE ALEXANDRO PHEREO.

Præter Herodotum lege Ciceronem Offic. lib.2.& Rhetoric.2.

Hoc rege infelicior Alexander, cuius præcordia hinc amor, hinc metus torserunt: nam cùm infinito ardore cõiugis Thebes teneretur, ad eandem ex epulis in cubiculum veniens, barbarum compunctum notis Threicijs, stricto gladio iubebat anteire: nec prius se idem lecto committebat, quàm à stipatoribus diligẽter esset scrutatus. Supplicium irato deorum numine compositum, nec libidini, nec timori posse imperare. Cuius timori eadem & causa, & finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota interemit.

DE DYONYSIO REGE.

Syracusanorum.

Cicero Offic.lib.2.& Tuscul.lib.5.

*Age Dionysius Syracusanorum tyrannus huiusce tormenti, quàm longa fabula, qui duodequadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit: summotis amicis, in eorum locum ferocißimarum gentium homines, & à familijs locupletum electos prævalidos seruos, quibus latera sua committeret, substituit: tonsorum quoque metu, tondere filias suas edocuit: quarum ipsarum postquam adultæ ætati appropinquabant, manibus ferrum non ausus committere: instituit, vt * candentium iuglandiũ, aut nucum putaminibus barbam*

andẽti bone, ero.

bam sibi & capillum adurerent. Nec securiorem se maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem tempore Aristomaches Syracusanæ, & Locrensis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius vnquam, nisi excussæ complexum petijt. Atque etiam cubicularem lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat: cùm forem cubiculi extrinsecus à custodibus opertam interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

DE SIMILITVDINE FORMAE. CAP. XV.

DE *similitudine autem oris & totius corporis, altiore doctrina præditi subtilius disputant, eorúmque alij in ea sunt opinione, vt existiment illam origini, & contextui sanguinis respondere. Nec paruum argumentum ex cæteris animalibus trahũt, quæ ferè gignentibus similia nascuntur. Alij negant certam hanc esse naturæ legem, sed species mortalium, prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui: atque ideo plerunque ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verùm quoniam ista quæstio in ambiguo versatur, pauca inter alienos conspectæ similitudinis exempla referemus.*

DE VIBIO INGENVO, ET PVblicio Libertino similibus Pompeio Magno.

Mag

Plinius lib.7.ca 12. Solinus humili lo:o natum dicit: Plinius quendam è plebe. Itaque discordat ab illis Valerius, aut legẽdum (vt credo) non ingenuæ stirpis.

Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, vt permutato statu, & Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari possent. Certè quocunq; aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominũ in se obuertebant, vnoquoque speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quasi hæreditarium ad eum penetrauit.

DE MENOGENE COCO, SIMILI *patri Pompeij Magni.*

Plinius lib.7.cap.12.

Nam pater quoque eius eo vsque Menogenis Coci sui similis esse visus est, vt vir & armis præpotens, & ferox animo, sordidum eius nomen repellere à se non valuerit.

DE CORNELIO SCIPIONE, *cognomento Serapione.*

Plinius lib.7.cap.12.

Eximiæ verò nobilitatis adolescens Cornelius Scipio, cùm plurimis, & clarißimis familiæ suæ cognominibus abundaret, in seruilem Serapionis appellationem vulgi sermone impa-

ctus

ctus est, quòd huiusce nominis victimario similis erat: nec illi aut morũ probitas, aut respectus tot imaginum, quò minus hac contumelia aspergeretur, opitulata est.

DE LENTVLO, ET METELLO *similibus histrionibus.*

Plinius lib.7.cap.12. Sicut Spinther secundarum, tertiarúmq; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli coss. ergo hic secundarum pro assectarum corrigend. & pro retiarij, tertiarij. At veteres Plinij codices secundanus Retiariúsque habent. Sic ergo repone.

*Generosissimus Consulatus collegio Lentuli & Metelli fuit: qui ambo in scena propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam * assectarum cognomen Spintheris traxit: alter nisi nepotis à moribus accepisset, Pamphili retiarij, cui simillimus esse ferebatur, habuisset.*

* *secularium nē pe ludor*

DE M. MESSALA SIMILI MENOGENI, & *Curione simili Burbuleio.*

Solinus & Plinius lib.7.cap.12.

At M. Messala Consularis, & Censorius, Menogenis: Curióque omnibus honoribus abũdans, Burbuleij: ille propter oris aspectum, hic propter parem corporis motum, vterque scenici nomen coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis, quoniam personis sunt excellentia,

& non

& non obscura notitia celebrantur.

DE REGE ANTIOCHO *simili Artenioni.*

Solinus,& Plinius lib. 7.cap.12. cuius codex mendosè Artemon pro Artenio: & mimum pro munus,habet.

Regi Antiocho vnus ex æqualibus, & ipse regiæ stirpis, nomine Artenio, *perquàm similis fuisse traditur: quem* Laodice *vxor Antiochi, interfecto viro, dißimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum* Regem *ægrum collocauit. Admissúmque vniuersum populum & sermone eius, & vultu consimili fefellit: crediderúntque homines ab Antiocho moriente,* Laodicem, *& natos eius sibi commendari.*

DE HIBREA MYLASIO SIMILI *cuidam seruo Gymnicorum.*

Milesiũ *Hibream autem* * Mylasium *copiosæ, atque* *strigmenta *concitatæ facundiæ oratorem, Gymnicorum seruo* * *stramenta Gymnasij colligenti, tam similem ferunt, vt tãquam germanum fratrem totius Asiæ oculi aßignarent, ita lineamentis oris, & omnium membrorum compares erant.*

DE QVODAM PRAETORE ROmano *simili cuidam Siculo.*

Piscator Siculus similis Suræ Procósuli, Plinius li.7.ca.12.& Solinus. Macrobius iocum in Augustum dictum fuisse scribit.

Ille verò, quem in Sicilia Prætoris admodum similem fuisse constat; petulantis animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cùm pater suus in eam prouinciam nunquam accessisset: At meus (inquit) Romam frequenter accessit. Ioco nanque lacessitam matris suæ pudicitiam, inuicem suspicione in matrē eius reiecta, audacius quàm virgis & securibus subiecto conueniebat, vltus est.

DE IIS, QVI INFIMO loco nati, mendacio se clarissimis familiis inserere conati sunt.

CAP. XVI.

Vide cap. 7. de vi & seditione lib. 9.

SEd tolerabilis hæc, & vni tantummodo anceps temeritas. quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendum vllo modo: periculiq; tum priuatim: tum etiam publicè latè patentis. Nā vt Equitium Firmo Piceno monstrum veniens (relatum iam in huiusce libri superiore parte) prætereā, cuius in amplectendo Tyberio Graccho patre, euidens mendacium, turbulento vulgi errore, amplißima tribunatus potestate vallatum est.

DE HEROPHILO EQVARIO.

Herophilus equarius medicus C. Marium

septies

septies Consulem annum sibi vendicando ita se extulit, vt coloniæ veteranorum complures, & municipia splendida, collegiáque ferè omnia patronum adoptarent. Quinctiam cùm C. Cæsar Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso populũ in hortos suos admisisset, proximo intercolumnio penè pari studio frequentiæ salutatus est: quod nisi diuinæ Cæsaris vires huic erubescendæ procellæ obstitissent, simile vulnus Resp. excepisset, atque in Equitio acceperat. Cæterùm decreto eius extra Italiam relegatus, postquàm in cœlo receptus est, in vrbem rediit, & consilium interficiendi Senatus capere sustinuit: quo nomine iussu patrum necatus in carcere, feras prompti animi ad omne moliendum scelus pœnas pependit.

DE QVODAM QVI SE FECIT *filium Octauiæ sororis Augusti.*

Vide Iosephum περὶ ἀρχαιολογίας de Pseudoalexandro. De Octauia autem in vita Antonij apud Plutarchum.

Nec diui quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit: cùm quidam clarissimæ ac sanctissimæ sororis eius Octauiæ vtero se genitum fingere auderet: propter summam autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde atque ipsius filium reten-

tum

tum, subiecto in locum suum proprio filio diceret: videlicet, vt eodem tempore sanctißimi penates, & veri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed cùm plenis impudentiæ velis, ad summum audaciæ gradũ fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

DE QVODAM, QVI SE DICEBAT *filium Quinti Sertorij.*

Repertus est etiam qui se diceret esse Qu. Sertorij filium, quem vt agnosceret vxor eius, nulla vi compelli potuit. Quid Trebellius Calca*, quàm asseueranter se* Clodium *tulit? & quidem dum de bonis eius contendit, in centumuirale iudicium adeò fauorabilis descendit, vt vix iustis & æquis sententijs, consternatio populi vllum relinqueret locum.* Illa *tamen quæstione neque calumniæ petitoris, neque violentiæ plebis iudicantium religio ceßit.* Multò *fortius ille, qui* Cornelio Sylla Rep. *potiente, in domũ Cn. Aßidionis irrupit, filiúmque eius patrijs penatibus expulit, vociferando non illum, sed se Aßidione esse procreatum.* Verùm *postquàm à* Syllana *violentia,* Cæsarianæ *æquitas reduxit gubernacula* Romani *imperij, iustiore principe obtinente* Rempubl. *in publica custodia spiritum posuit.* Eodem *præside* Reipub. *in consimili mendacio mulie-*

bris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cùm se pro Rubria quædam perinde ac falso credita esset incendio periisse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset: propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarii propositi abiit.

Idem barbarum quendam, ob eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquàm Ariarathes esset, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat: quanquam penè totius Orientis ciuitatum, & gentium credula suffragatione suffultum caput, imperio dementer imminens, iusto impendere supplicio coegit.

LIBRI NONI VALERII MAXIMI FINIS.

CONS

Libro 2.ca.3.pag.122.de iure triumphandi, Pithæus Iuriſconſultus eruditiſsimus legendum contendit, Luctatium ſponſione prouocauit, Nî ſuo ductu Punica claſsis eſſet oppreſſa. Qua autem ratione & authoritate hoc (mihi quidem ſanè) approbet, leges Aduerſariorum ſubceſiuorum ipſius lib.1.cap.18.

De *nominibus impoſitiuis, ex Conſtantini cenſura.*

Hæc Tito Probo tribuuntur.

DE PRAENOMINE.

VArro ſimplicia in Italia fuiſſe nomina ait: exiſtimationiſque ſuæ argumentum refert, quòd Romulus & Remus, & Fauſtulus, neq; prænomen vllum, neque cognomen habuerunt. Qui ab eo diſſentiunt, aiunt matrem eorum Rhæam Syluiam vocatam: auum, Syluium Numitorem: fratrem eius, Amulium Syluium: & ſuperiores Albanorum reges, Capetum Syluium, Agrippam Syluium: poſterioréſque duces, Metium Suffetiũ, & Tutorem Claudium vocatos: nec contenti ijs, ad Sabinos tranſgrediuntur: & Titum Tatium, Numam Pom-

pilium, & patrem eius Pompium Pompilium: eius denique regionis principes enumerant, Putilianum Lauianum, Volesium Valentium, Metium Curtium, Alium Sumusileaticum. Hetruscis, recitant Lartem Porsenam. Ab Equiculis, Septimum Medium, primum regem eorum, & Sertorem Resium, qui primus Ius Feciale instituit. In hunc modum Varronis sententia sul-ruitur.

*Romanos autem arbitrandum est ab Albanis, & Sabinis multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse: quoniam ab illis orti sunt. Omnia autem quæ ad vnumquenque nostrum definiendum excogitata sunt, eandem vim significandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur, hoc distat, quia eo gens cognoscitur, ideóque dicitur gentilitium. Cætera ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen: quod pòst fertur, cognomen: quod ad vltimum dicitur, agnomen: quorum series non ita, vt exposui, semper seruata est. Animaduerto enim in consulum fastis, perplexum vsum prænominum & cognominum fuisse: dictum, Posthumum Cominium Aruntium, & Posthumum Ebutium Heluam, & * Vopiscum Iulium, & Opitrem Virgineum Tricoscum, & Paulum Fabium Maximum. Quinctiam quædam cognomina in nomen versa sunt: vt Cepio: nan-*

* Opiscũ à Græco, ὄπιν. mẽdose Vopiscus apud Plinium lib. 7. cap. 10.

que hoc in Bruto *, nominis locum obtinuit.*

Gentilium nomina Varro *putat fuisse numero & prænomina circa triginta.* Pueris *non priusquam togam virilem sumerent: puellis non antequàm nuberent, prænomina imponi moris fuisse*, Quintus Scæuola *autor est.* Quæ *olim prænomina fuerunt, nunc cognomina sunt: vt*, Posthumius, Agrippa, Proculus.

Cæsar Opiter, *qui patre mortuo, auo viuo gignebatur: vt* Opiscus, *qui in vtero matris geminus conceptus, altero abortu eiecto, incolumis editus erat.* Opiter. Opicus.

Hospes *prænomen fuit, in eo qui peregrè apud hospitem natus erat, idque habuit* Lucretius Tricipitius *collega* Lucij Sergij. Volero *enim in prænomen abijt, quia * nolentibus nasci liberis * parentibus videbatur, quo vsus est* Pub. Philo. Hospes.

* *volentibus*

* *à pariétibus indebatur.*

* Laertis *prænomen, est sumptum à laribus.* Tuscum *antè creditum esse, fuitq; consularis.* Heriminius, *est prænomē* Tito Virgineo Casto. Statius, *à stabilitate:* Faustus *à fauore prænomen ceperunt.* Tullius *prænominatus est ominis gratia, quasi tollendus, o litera, in u, conuersa.* Sertor, *qui per sationem natus est, appellatus est.* Ancum *prænomen*, Varro *à Sabinis translatum putat: ** Valerius *autem scribit, quòd cubitum vitiosum habuit, quòd Græcè vocatur ἀγκών.* Lucij *cœperunt appel-*

* Lartis. *dicitur et* Lartius, *vt* Lartius Licinius *apud* Plinium.

* Seruius Sertor. Ancus. Lucij.

 lari

lari, qui ipso initio lucis orti erant: aut (vt quidam arbitrantur) à Lucumonibus Hetruscis. Manij. *Manij, qui manè editi erant: vel ominis causa, quasi boni: Manum enim antiqui bonum dicebant.* Cneus. *Cneus, ob insignem rem appellatus, quòd vnum prænomen varia scriptura notatur: alij enim Neum, alij Gneum, alij Cneum scribunt: qui G litera in hoc prænomine vtuntur, antiquitatem sequi videntur, quæ multum ea litera vsa est: olim enim dicebant frugmentum, nunc frumentum refertur: & gnatura, modò natura. Igitur etiam qui in corporibus gigni solet, Gneus appellatur. Qui C. corruptione syllabæ delectari videntur. Qui Neus, leuitatem Gaij indicant,* Gaius νέος *à gaudio parentum dicti.* Auli. *Auli, qui dijs* alentibus nascuntur.* * fauentibus

Marci. *Marci, qui Martio mense geniti.* Publij. *Publij, qui prius pupilli facti erant, quàm prænomina haberent: alij ominis causa, ex pube.* Tiberij. *Tiberij vocitari cœperunt, qui ad flumen Tiberim nascebantur.* Titus. *Titus à Sabino nomine Tito fluxit.* Appius. *Appius, ab * Acteo eiusdem regionis prænomine.* * Appeo

Cæsones. *Cæsones appellati sunt, qui mortuis matribus execti erant.* Seruius. *Seruius, qui mortua matre in vtero seruatus est.* Spurij. *Spurij, patre incerto geniti, quasi * Epoptæ. Numerij, sola patricia familia vsa est Fabia, idcirco quòd CCCVI. apud* * Hypoptæ,

apud Trebiam flumen cæsis: qui vnus ex ea stirpe extiterat, ducta in matrimonium vxore filia Numerij Iotalicij Malemitani, sub eo pacto, vt quem primum filium sustulisset, ei Numerij prænomen imponeret, obtemperauit. Numerij.
*Antiquarum mulierum frequenti in vsu prænomina fuerunt, *Rutilia, Cesellia, Rodocilla, Mutrulla, Burra, à *calore dicta. Ista prænomina, à viris tracta sunt, Caia, Lucia, Publia, Mœrea. Cæterùm Caia vsu super omnes celebrata est: fertur enim * Caiam Cæciliam, Tarquinij Prisci regis vxorem, optimam lanificam fuisse, & ideo institutum fuit, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ quænam vocarentur, Caiam esse se dicerent.*

* *Rubria*
* *colore*
Caia Cæcilia, Tanaquil etiam dicta, Plin. lib. 8. cap. 48.

CONSTANTINVS.

Cæsar (inquit Plinius libr. 7. cap. 9.) à Cæso matris vtero dictus: qua de causa & Cæsones appellati.

Agrippa, quasi ægrè partus, qui nascendo in pedes processit. Plin. lib. 7. cap. 8.

Coclites (Horatiorum gentis) vt Cyclopes altero lumine orbi, sed à natura.

Luscinij (Fabriciorum) iniuriæ cognomen, quòd per vim eluscati. Ocellæ (Seruiliorum) qui paruis vtrisque oculis Strabones (Pompeiorum) & Pæti (Papiriorum atque Aeliorum) quibus deprauati oculi. lege Plinium libr. 11. cap. 37.

Sertor (vnde Sertorius) à serendo, vt & Ser-

ranus, teſte Plinio lib. 18. cap. 3. vbi corruptè Serranus.

Lucumones (inquit Feſtus) quidam homines ob inſaniam dicti, quòd loca, ad quæ veniſſent, infeſta facerent.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS, OMNIVM

nomina, de quibus paßim in hac historia agitur, complectens.

Prior numerus librum, posterior verò eius libri caput indicat.

Q 5 &

Athe

C.Mari

Cleant

L.Piso

M. Lep

Nausim

Pausan

Plato

Prusa

FINIS.

2.1
3.1
8.11
7.7
8.15
2.1
6.1
3.1
2.1
.11
9.1
6.1
6.1
8.11
7.2
us
.10
.13.
6.5
3.3
dem
3.7